



මොග්ගල්ලානසුත්තපාඨයා

ධම්මවිචය

පටුන

මොග්ගල්ලානසුත්තපාඨය	1
(1) පඨමො කණ්ඩො (සඤ්ඤාදි).....	1
(2) දුතියො කණ්ඩො (සායාදි).....	4
(3) තතියො කණ්ඩො (සමාසො).....	16
(4) චතුත්ථො කණ්ඩො (ණාදි).....	22
(5) පඤ්චමො කණ්ඩො (බාදි).....	31
(6) ඡට්ඨො කණ්ඩො (තායාදි).....	40
(7) සත්තමො කණ්ඩො (ණ්වාදි).....	44
මොග්ගල්ලානධ්‍යාකරණං.....	57
1. පඨමො සඤ්ඤාදිකණ්ඩො.....	57
2. දුතියො කණ්ඩො (සායාදි).....	65
(3) තතියො කණ්ඩො (සමාසො).....	100
4. චතුත්ථො කණ්ඩො (ණාදි).....	118
5. පඤ්චමො කණ්ඩො (බාදි).....	138
6. ඡට්ඨො කණ්ඩො (තායාදි).....	162
7. සත්තමො කණ්ඩො (ණ්වාදි).....	173

“ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුඡපට්ඨිදා.”
(මහා සුඤ්ඤත සුත්තං; මජ්ඣිම නිකායො, උපරිපණ්ණාසකො, සුඤ්ඤත වග්ගො.)

පටුන සංස්කරණය - භික්ඛු ධම්මවිහාරී
(ජට්ඨ සංගායනා ත්‍රිපිටක වැඩසටහනින් උපුටා සකසන ලදී)

මොග්ගල්ලානසුත්තපාඨො

(1) පටිමො කණ්ඩො (සඤ්ඤාදී)

1. අආදයො තිතාලීස වණ්ණො.
2. දසා-දො සරා.
3. ද්වෙද්වෙ සවණ්ණො.
4. පුබ්බො රස්සො.
5. පරො දීසො.
6. කාදයො බ්‍යඤ්ජනා.
7. පඤ්ච පඤ්චකා වග්ගා.
8. බින්දු නිග්ගහීතං.
9. ඉයුචණ්ණො කුලා නාමස්සන්තෙ.
10. පිත්ථියං.
11. සා.
12. ගො ස්‍යාලපතො.

(සඤ්ඤා)

13. විධිබ්බිසෙසනන්තස්ස.
14. සත්තමියං පුබ්බස්ස.
15. පඤ්චමියං පරස්ස.
16. ආදිස්ස.
17. ඡට්ඨියන්තස්ස.

18. වානුබන්ධො.
19. වානුබන්ධා-නෙකචණ්ණො සබ්බස්ස.
20. ඤානානුබන්ධාදානතා.
21. මානුබන්ධො සරානමන්තා පරො.
22. විජ්ජට්ඨෙසධෙ.
23. සඬකෙතො-නවයවො-නුබන්ධො.
24. චණ්ණපරෙන සචණ්ණො-පි.
25. න්තු චන්තුමන්ත්චාවන්තුතචන්තුසම්බන්ධි.

පරිභාසා

26. සරො ලොපො සරෙ.
27. පරො ක්චචි.
28. න ද්දවෙ වා.
29. යුචණ්ණානමෙඨ ලුත්තා.
30. යවා සරෙ.
31. එඨනං.
32. ගොස්සාවඬ.
33. ඛාඤ්ජනෙ දීඝරස්සා.
34. සරම්භා ද්දවෙ.
35. චතුත්ථදුතියෙස්වෙසං තතියපඨමා.
36. වි-තිස්සෙ-වෙ වො.

37. එඔනම වණ්ණො.
38. නිග්ගහීතං.
39. ලොපො.
40. පරසරස්ස.
41. වග්ගෙ වග්ගන්තො.
42. යෙවහීසු ඤ්ඤා.
43. යෙ සංස්ස.
44. මයදා සරෙ.
45. වනතරගා වා-ගමා.
46. ඡා ලො.
47. තදමිනාදීනි.
48. තවග්ගවරණානං යෙ වවග්ගබයඤ්ඤා.
49. වග්ගලසෙහි තෙ.
50. හස්ස විපල්ලාසො.
51. වෙ වා.
52. තඨනරානං ටඨණුලා.
53. සංයොගාදිලොපො.
54. විච්ඡාහික්ඛඤ්ඤසු ද්වෙ.
55. ස්වාදිලොපො පුබ්බස්සෙ-කස්ස.
56. සබ්බාදීනං විතිහාරෙ.

57. යාවබොධං සම්භමෙ.

58. බහුලං.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ ඛ්‍යාකරණෙ සඤ්ඤාදිකණ්ඩො පඨමො.

(2) දුතියො කණ්ඩො (සාදි)

1. ද්වෙ ද්වෙකා-නෙකෙසු නාමස්මා සි යො, අං යො, නා හි, ස නං, ස්මා හි, ස නං, ස්මිං සු.

2. කම්මෙ දුතියා.

3. කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ.

4. ගතිබොධාභාරසද්දත්ථාකම්මකහජ්ජාදීනං පයොජ්ජෙ.

5. භරාදීනං වා.

6. න බාදාදීනං.

1. වහිස්සා-නියන්තුකෙ (ගණ).

2. භක්ඛිස්සාහිංසායං (ගණ).

7. ධ්‍යාදීහි යුත්තා.

8. ලක්ඛණිත්තම්භූතවිච්ඡාස්වහිනා.

9. පතිපරීහි භාගෙ ව.

10. අනුනා.

11. සහත්ථෙ.

12. හීනෙ.

13. උපෙන.

14. සත්තමායාධිකො.

15. සාමිත්තෙ-ධිනා.
16. කත්තුකරණෙසු තතියා.
17. සහත්ථෙන.
18. ලක්ඛණෙ.
19. හෙතුමහි.
20. පඤ්චමීණෙ වා.
21. ගුණෙ.
22. ඡට්ඨි හෙත්චත්ථෙනි.
23. සබ්බාදිතො සබ්බා.
24. චතුත්ථී සම්පදානෙ.
25. තාදත්ථො.
26. පඤ්චම්‍යවධිස්මා.
27. අපපරීහි චජ්ජනෙ.
28. පටිනිධිපටිදානෙසු පතීනා.
29. ඊතෙ දුතියා ච.
30. විනා-ඤ්ඤත්‍ර තතියා ච.
31. පුඨනානාහි.
32. සත්තම්‍යාධාරෙ.
33. නිමිත්තෙ.
34. යබ්භොචො භාවලක්ඛණං.

35. ඡට්ඨි වා-නාදරෙ.
36. යතො නිද්ධාරණං.
37. පයමා-ත්ථමත්තෙ.
38. ආමත්තණෙ.
39. ඡට්ඨි සම්බන්ධෙ.
40. තුලාත්ථෙත වා තතියා.
41. අතො යොනං ටාටෙ.
42. නිනං වා.
43. ස්මාස්මිත්තං.
44. සස්සා-ය චතුත්ථියා.
45. සපතෙ-කස්මිං නාදීනං යයා.
46. ස්සා වා තෙ-ති-මාමුභි.
47. නමභි නුක ද්වාදීනං සත්තරසත්තං.
48. බහුකතිත්තං.
49. ණ්ණංණ්ණත්තං තිතො ඤා.
50. උභිත්තං.
51. සුඋ සස්ස.
52. ස්සංස්සාස්සායෙස්විතරෙකඤ්ඤතිමානමි.
53. තාය වා.
54. තෙතිමාතො සස්ස ස්සාය.

55. රත්තායාදීහි ටො ස්මිතො.
56. සුභිසු-හස්සො.
57. ලේකුපිතාදීන මා සිමිහි.
58. ගෙ අ ච.
59. අයුනං වා දීසො.
60. ස ඛුභ්මාදිතෙ.
61. නා-මමාදීහි.
62. රස්සො වා.
63. සො ස්සංස්සාස්සායංතිංසු.
64. එකචචනඤාස්චසොනං.
65. ගෙ වා.
66. සිස්මිංනා-නපුංසකස්ස.
67. ගොස්සාගසිහිනංසු ගචගවා.
68. සුමිහි වා.
69. ගචං සෙන.
70. ගුන්තං ච නංනා.
71. නාස්සා.
72. ගාචුමිහි.
73. යං පිතො.
74. නංකිතො.

75. යොනං නොනෙ පුමෙ.
76. නො.
77. සමිංනො නි.
78. අමබ්වාදිහි.
79. කම්මාදිතො.
80. නාස්සෙ-නො.
81. කුලා සස්ස නො.
3. ඉතො ක්චචි සස්ස ටානුඛන්ධො (ගණ).
82. නා ස්මාස්ස.
83. ලා යොනං වො පුමෙ.
84. ජන්ත්වාදිතො නො ච.
85. කුතො.
86. ලොපො-මුස්මා.
87. න නො සස්ස.
88. යොලොපනිසු දීසො.
89. සුනංහිසු.
90. පඤ්චාදීනං චුද්දසන්තම.
91. ය්වාදො න්තුස්ස.
92. න්තස්ස ච ට වංසෙ.
93. යොසු කුස්ස පුමෙ.

94. වෙවොසු ලුස්ස.
95. යොමහි වා ක්චචි.
96. පුමා-ලපනො වෙවො.
97. ස්මාහිස්මිත්තං මහාහිමහි.
98. සුහිස්චස්සෙ.
99. සබ්බාදීනං නංමහි ච.
4. පුබ්බපරාවරදක්ඛිණුත්තරාධරානි චචත්ථායමසඤ්ඤායං (ගණ).
100. සංසානං.
101. සපා සස්ස ස්සා වා.
102. ස්මිනො ස්සං.
103. යං.
104. තිංසභාපරිසාය.
105. පදාදීහි සි.
106. නාස්ස සා.
107. කොධාදීහි.
108. අතෙන.
109. සිස්සො.
110. ක්චචෙ වා.
111. අං නපුංසකෙ.
112. යොනං නි.

113. කුලා වා.
114. ලොපො.
115. ජන්තුහෙත්විසපෙහි වා.
116. යෙ පස්සිවණ්ණස්ස.
117. ගසීනං.
118. අසච්ඛොහි සබ්බාසං.
119. එකත්ථකායං.
120. පුබ්බස්මා මාදිකො.
121. නා-කො-මපඤ්චමියා.
122. වා තතියාසත්තමීනං.
123. රාජස්සි නාමහි.
- 124 සුනංහිසු.
125. ඉමස්සානිත්ථියං ටට.
126. නාමහ-නිමි.
127. සිමිහ-නපුංසකස්සායං.
128. ත්‍යතෙතානං තස්ස සො.
129. මස්සා-මුස්ස.
130. කෙ වා.
131. තතස්ස නො සබ්බාසු.
132. ට සස්මාස්මිංස්සායස්සංස්සාසංමිහාමිහිස්විමස්ස ව.

133. ටෙ සිස්සිසිස්මා.
134. දුතියස්ස යොස්ස.
135. එකච්චාදීහ-තො.
136. න නිස්ස ටා.
137. සඛ්ඛාදීහි.
138. යොනමෙට.
139. නාඤ්ඤං-ච නාමජ්ජධානා.
140. තතියත්ථයොගෙ.
141. චත්ථසමාසෙ.
142. වෙට.
143. සුඛ්ඛාදීහි ඡහි.
144. මනාදීහි ස්මිංසංනාස්මානං සිසොඛසාසා.
5. සුමෙධාදීන මවුද්ධිව (ගණ).
6. සරචයායවාසචෙතා ජලාසයක්ඛයලොහපට්ඨනෙසු (ගණ).
145. සතොසඛහෙ.
146. භවතො වා භොන්තො ගයොනාසෙ.
147. සිස්සග්ගිතො නි.
148. ත්තස්සං.
149. භුතො.
150. මහන්තාරහන්තානං ටා වා.

151. න්තුස්ස.
152. අංචං නපුංසකෙ.
153. හිමවතො වා ඔ.
154. රාජාදියුවාදිත්වා.
7. ධම්මො වා-ඤ්ඤත්ථෙ (ගණ).
8. ඉමො භාවෙ (ගණ).
155. වා-මහානඬ.
156. යොනමානො.
157. ආයොනො ච සඛා.
158. ටෙ ස්මිතො.
159. නොනාසෙස්වි.
- 160 ස්මානංසු වා.
161. යොස්වංහිසු වාරඬ.
162. ල්තුපිතාදීනමසෙ.
163. නංමිහි වා.
164. ආ.
165. සලොපො.
166. සුහිස්වාරඬ.
167. නජ්ජායොස්වාම.
168. ටි කතිමිහා.

169. ට පඤ්චාදීහි චුද්දසහි.
170. උභගොහි ටො.
171. ආරඛස්මා.
172. ටොටෙ වා.
173. ටා නාස්මානං.
174. ටි ස්මිනො.
175. දිවාදිනො.
176. රස්සාරඛ.
177. පිතාදීනමනත්වාදීනං.
178. යුවාදීනං සුභිස්වානඛ.
179. නොනානෙස්වා.
180. ස්මාස්මිංනං නානෙ.
181. යොනං නොනෙ වා.
182. ඉතො-ඤ්ඤත්ථෙ පුමෙ.
183. නෙ ස්මිනො ක්චචි.
184. පුමා.
185. නාමිහි.
186. සුමිභා ච.
187. ගස්සං.
188. සාස්සං සෙ වානඛ.

189. චත්තභා සනන්තං නොනානං.
190. බුභ්මස්ස වා.
191. නාමිහි.
192. පුමකම්මථාමද්ධානං වා සස්මාසු ච.
193. යුවා සස්සිනො.
194. නො-ත්තාතුමා.
195. සුභිසු නක.
196. ස්මාස්ස නා බුභ්මා ච.
197. ඉමෙනානමෙනා-න්වාදෙසෙ දුතියායං.
198. කිස්ස කො සබ්බාසු.
199. කි සස්මිංසු වා-නිත්ථියං.
200. කිමංසිසු සහ නපුංසකෙ.
201. ඉමස්සිදං වා.
202. අමුස්සාදුං.
203. සුමිහා-මුස්සා-ස්මා.
204. නංමිහි තිචතුන්තමිත්ථියං තිස්සචතස්සා.
205. තිස්සො චතස්සො යොමිහි සචිහත්තීනං.
206. තීණිචත්තාරි නපුංසකෙ.
207. පුමෙ තයොචත්තාරො.
208. චතුරො වා චතුස්ස.

209. මයමස්මා-මිහාස්ස.
210. නංසෙස්ව-ස්මාකංමමං.
211. සිම්භ-හං.
212. තුම්භස්ස තුවං ත්වමම්භි ච.
213. තයාතයිනං ත්ව වා තස්ස.
214. ස්මාම්භි ත්වමිහා.
215. ත්තන්තූනං ත්තො යොම්භි පයමෙ.
216. තං නංම්භි.
217. තොතාතිතා සස්මාස්මිංනාසු.
218. ටටාආං ගෙ.
219. යොම්භි ද්විත්තං දුවෙ ද්වෙ.
220. දුවිත්තං නංම්භි වා.
221. රාජස්ස රඤ්ඤං.
222. නාස්මාසු රඤ්ඤා.
223. රඤ්ඤොරඤ්ඤස්සරාජීනො සෙ.
224. ස්මිංම්භි රඤ්ඤොරාජීනි.
225. සමාසෙ වා.
226. ස්මිංම්භි තුම්භමිහානං තයිමයි.
227. ආම්භි තං මං තවං මමං.
228. නාස්මාසු තයාමයා.

- 229. තච මම තුස්භං මස්භං සෙ.
- 230. චංචාකං නංමිහි.
- 231. දුතියෙ යොමිහි චා.
- 232. අපාදාදො පදතෙකචාකො.
- 233. යොනංහිස්ම-පඤ්චමායා චොනො.
- 234. තෙමෙ නාසෙ.
- 235. අන්චාදෙසෙ.
- 236. සපුබ්බා පය්මන්තා චා.
- 237. න ච චාභාභෙචයොගෙ.
- 238. දස්සන්තෙ-නාලොචනෙ.
- 239. ආමන්තණං පුබ්බමසන්තංච.
- 240. න සාමඤ්ඤචචනමෙකත්ථෙ.
- 241. බහුසු චා.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකරණෙ ස්‍යාදිකණ්ඩො දුතියො.

(3) තතියො කණ්ඩො (සමාසො)

- 1. ස්‍යාදි ස්‍යාදිනෙකත්ථං.
- 2. අසඬ්ඛං විහත්තිසම්පත්තිසමීපසාකලායා-භාවයථා පච්ඡායුගපදත්ථෙ.
- 3. යථා න තුලො.
- 4. යාචා-චධාරණෙ.
- 5. පය්‍යපාබ්‍හිතිරොපුරෙපච්ඡා චා පඤ්චමායා.
- 6. සමීපායාමෙස්චනු.

7. තිට්ඨග්වාදීනි.
8. ඔරෙ පරි වතී පාරෙ මජ්ඣෙ භෙට්ඨුද්ධා ධොන්තො වා ඡට්ඨියා.
9. තං නපුංසකං.
10. අමාදි.
11. විසෙසනමෙකත්ථෙත.
12. නඋ.
13. කුපාදයො නිච්චමසාදිවිධිමහි.
9. පාදයො ගතාදාත්ථෙ පධමාය. (ගණ)
10. අච්චාදයො කන්තාදාත්ථෙ දුතියාය. (ගණ)
11. අචාදයො කුට්ඨාදාත්ථෙ තතියාය. (ගණ)
12. පරියාදයො ගිලානාදාත්ථෙ චතුත්ථියා. (ගණ)
13. න්‍යාදයො කන්තාදාත්ථෙ පඤ්චමියා. (ගණ)
14. චී ක්‍රියත්ථෙහි.
15. භුසනා-දරා-නාදරෙස්චලංසාසා.
16. අඤ්ඤෙ ච.
17. වා-නෙකඤ්ඤත්ථෙ.
18. තත්ථ ගභෙත්වා තෙන පහරිත්වා යුද්ධෙ සරූපං.
19. චත්ථෙ.
20. සමාහාරෙ නපුංසකං.
21. සඨ්ඛ්‍යාදි.

22. ක්වචෙ-කත්තඤ්ච ජට්ඨියා.
23. ස්වාදීසු රස්සො.
24. සපස්සන්තස්සා-ඵපධානස්ස.
25. ගොස්සු.
26. ඉත්ථියමත්වා.
27. නදාදිතො ඩී.
14. ගොතො වා. (ගණ)
28. යක්ඛාදිත්ථිනී ච.
29. ආරාමිකාදිහි.
15. සඤ්ඤායං මානුසො. (ගණ)
30. යුචණ්ණෙහි තී.
31. ක්තිමහා-ඤ්ඤත්ථෙ.
32. සරණාදායො.
16. ආචරියා වා යලොපො ච. (ගණ)
33. මාතුලාදිත්ථානී භරියායං.
17. අභරියායං ඛත්තියා වා. (ගණ)
18. පුන්නාමස්මා යොගා අපාලකන්තා. (ගණ)
34. උපමාසංහිතසහිතසංයතසහසඵවාමලක්ඛණාදිතුරුතු.
35. යුචා තී.
36. න්තන්තූනං ඩීමහිතො වා.

37. භවතො භොතො.
38. ගොස්සා-වඩ.
39. පුච්ඡස්ස පච්ඡුච්චා.
40. සමාසන්ත්ච.
41. පාපාදීහි භූමියා.
42. සඬ්ඛාහි.
43. නදීගොදාවරීනං.
44. අසඬ්ඛොහි වාඬ්ගුලානානඤ්ඤාසඬ්ඛාත්ථෙඤ්ඤ.
45. දීඝාභොවස්සෙකදෙසෙහි ච රත්තායා.
46. ගොත්ච්චත්ථෙ වාලොපෙ.
47. රත්තින්දිවදාරගච්චතුරස්සා.
48. ආයාමෙ-නුගචං.
49. අක්ඛිස්මා-ඤ්ඤත්ථෙ.
50. දාරුමභාසඬ්ගුලායා.
51. චි චීතිහාරෙ.
52. ලේත්චිත්ථීඤ්ඤි කො.
53. වා-ඤ්ඤතො.
54. උත්තරපදෙ.
55. ඉමස්සිදං.
56. පුං පුමස්ස වා.

57. ට න්නන්තුනං.
58. අ.
59. මනාදාපාදීන මො මයෙව.
60. පරස්ස සඬ්ඛ්ඤාසු.
61. ජනෙ පුඨස්සු.
62. සො ඡස්සා-භායතනෙ වා.
63. ලේකුපිතාදීන මාරඬ්ඣරඬ්ඣ.
64. විජ්ජායොනිසම්ඛන්ධානමා තත්ථ චත්ථෙ.
65. පුත්තෙ.
66. විස්මිං.
67. ඉත්ථීයං භාසිතපුම්ඵ්ථී පුමෙවෙ-කත්ථෙ.
68. ක්ඵචී පච්චයෙ.
69. සඛ්ඛාදයො වුත්තිමත්ථෙ.
70. ජායාය ජයං පතිමහී.
71. සඤ්ඤාය මුදොදකස්ස.
72. කුම්භාදීසු වා.
73. සොතාදීසු ලොපො.
74. ට නඋස්ස.
75. අන සරෙ.
76. නඛාදයො.

77. නගො වා-ප්පාණිනි.
78. සහස්ස සොඤ්ඤත්ථෙ.
79. සඤ්ඤායං.
80. අප්පච්චක්ඛෙ.
81. අකාලෙ සකත්ථෙ.
82. ගන්ථන්තා-ධිකො.
83. සමානස්ස පක්ඛාදීසු වා.
84. උදරෙ ඉයෙ.
85. ඊරික්ඛකෙසු.
86. සබ්බාදීනමා.
87. න්තකිම්මානං ටාකීටී.
88. තුම්භා-ම්භානං තාමෙකස්මිං.
89. තං මම-ඤ්ඤත්තං.
90. චෙ-තස්සෙට්ඨං.
91. විධාදීසු ද්විස්ස දු.
92. දි ගුණාදීසු.
93. තීස්ව.
94. ආ සච්චායාසතාදොනඤ්ඤත්ථෙ.
95. තීස්සෙ.
96. චන්තාලීසාදො වා.

4. ණා දිච්චාදීහි.
5. ආ ණි.
6. රාජතො ඤ්ඤො ජාතියං.
7. ඛත්තා ගියා.
8. මනුතො ස්සසණ.
9. ජනපදනාමස්මා ඛත්තියා රඤ්ඤෙ ව ණො.
10. ණා කුරුසිච්චිහි.
11. ණ රාගා තෙන රත්තං.
12. නක්ඛත්තෙ-නිත්දුයුත්තෙන කාලෙ.
13. සා-ස්ස දෙවතා පුණ්ණමාසී.
14. තමධිතෙ තං ජානාති කණ්ණිකා ව.
15. තස්ස විසයෙ දෙසෙ.
16. නිවාසෙ තත්තාමෙ.
17. අදුරභවෙ.
18. තෙන නිබ්බත්තෙ.
19. තමීධත්ථී.
20. තත්ත භවෙ.
21. අජ්ජාදීහි තනො.
22. පුරාතො ණො ව.
23. අමාත්චච්චො.

24. මජ්ඣාදිත්ථිමො.
25. කණ ණෙය්‍ය ණෙය්‍යක ඡියා.
26. ණිකො.
27. තමස්ස සිජ්ජං සීලං පණ්‍යං පහරණං පයොජනං.
28. තං හන්ත රහති ගච්ඡතුඤ්ජති චරති.
29. තෙන කතං කීතං බද්ධමභිසඬ්ඛතං සංසට්ඨං හතං හන්ති ජීතං ජයති දිබ්බති බණති තරති චරති චහති ජීවති.
30. තස්ස සංවත්තති.
31. තතො සම්භූතමාගතං.
32. තත්ථ චසති විදිතො හත්තො නියුත්තො.
33. තස්සිදං.
34. ණො.
35. ගවාදීහි යො.
36. පිතිතො භාතරි රෙය්‍යණ.
37. මාතිතො ච හගිනියං ණො.
38. මාතාපිතුස්වා-මහො.
39. හිතෙ රෙය්‍යණ.
40. නින්දා-ඤ්ඤාත-ජ්ජපට්ඨාගරස්ස දයාසඤ්ඤාසු කො.
21. චත්ථිතො ඉචත්ථෙ ඵයො. (ගණ)
22. සීලාය ණෙයො ච. (ගණ)
23. සාබ්බාදීහි ඉයො. (ගණ)

24. මුඛාදීහි යො. (ගණ)
25. ආකස්මිකෙ හිධෙයෙ ඊයො. (ගණ)
26. සක්කරාදීහි ණො. (ගණ)
27. අඬ්ඟුලාදීහි ණිකො. (ගණ)
41. තමස්ස පරිමාණං ණිකො ව.
42. යතෙ-තෙහි ත්තකො.
43. සබ්බා වා-වන්ථු.
44. කිම්භා රති ඊව ඊවතක ඊත්තකා.
45. සඤ්ජාතං තාරකාදිත්ථිතො.
46. මානෙ මත්තො.
47. තග්ගෙසා චුද්ධං.
48. ණො ව පුරිසා.
49. අයුහද්ථිතීහංසෙ.
50. සඬ්ඛායාස සච්චුතීසා-ස, දසන්තා-ධිකා-ස්මිං සතසහස්සෙ ඩො.
51. තස්ස පුරණ-කාදසාදිතො වා.
52. ම පඤ්චාදිකතීහි.
53. සතාදීනම් ව.
54. ඡා ට්ඨට්ඨමා.
55. එකා කාකාස-සභායෙ.
56. වච්ඡාදීහි තනුත්තෙ තරො.

57. කිම්භා නිද්ධාරණෙ රතර රතමා.
58. තෙන දත්තෙ ලියා.
59. තස්ස භාවකම්මෙසු ත්ත තා ත්තන ණා ණයා ණිය ණියා.
60. ඛා වද්ධදාසා වා.
61. නණ යුචා ඛො ච වස්ස.
62. අණ්වාදිත්ථිමො.
63. භාවා තෙන නිබ්බත්තෙ.
64. තර තම්-ස්සිකිසිට්ඨාතිසයෙ.
65. තන්තිස්සිතෙ ල්ලො.
66. තස්ස විකාරාවයවෙසු ණ ණික ණයා මයා.
67. ජතුතො ස්සණ වා.
68. සමුභෙ කණ ණ ණිකා.
69. ජනාදීහි තා.
70. ඉයො හිතෙ.
71. වක්ඛිවාදිතො ස්සො.
72. ණොතා තත්ථ සාධු.
73. කම්මා නියඤ්ඤා.
74. කථාදිත්ථිකො.
75. පථාදීහි ණෙයොතා.
76. දක්ඛිණායා-රභෙ.

77. රායො තුමන්තා.
78. තමෙත්ථ-ස්ස-ත්ථිති මන්තු.
79. චන්ත්චචණ්ණා.
80. දණ්ඩාදිත්ථික ඊ වා.
28. උත්තමීණො ච ධනා ඉකො. (ගණ)
29. අසන්තිහිතො අත්ථා. (ගණ)
30. තදන්තා ච. (ගණ)
31. චණ්ණන්තා ඊයෙච. (ගණ)
32. හත්ථ දන්තෙහි ජාතියං. (ගණ)
33. චණ්ණතො බ්‍රහ්මචාරිමිහි. (ගණ)
34. පොක්ඛරාදිතො දෙසෙ. (ගණ)
35. නාවාසි-කො. (ගණ)
36. සුබ්බුක්ඛා ඊ. (ගණ)
37. බලා බාහුරුප්පබ්බා ච. (ගණ)
81. තපාදිහි ස්සි.
82. මුඛාදිතො රො.
38. දන්තස්සු ච උත්තතදන්තෙ. (ගණ)
83. තුන්ද්‍රාදිහි හො.
84. සද්ධාදිත්ච.
85. ණො තපා.

86. ආල්වහිජ්ඣාදීහි.
87. පිච්ඡාදිත්ථිලො.
88. සීලාදිනො වො.
39. අණ්ණො නිච්චං. (ගණ)
40. ගාණ්ඨිරාජීහි සඤ්ඤායං. (ගණ)
89. මායාමෙධාහි වී.
90. සිස්සරෙ ආමුච්චාමී.
91. ලක්ඛ්‍යා ණො අ ච.
92. අඨිගා නො කල්‍යාණො.
93. සො ලොමා.
94. ඉමීයා.
95. නො පඤ්චමායා.
96. ඉනො තෙත්තො කුනො.
97. අභ්‍යාදීහි.
98. ආද්‍යාදීහි.
99. සබ්බාදිනො සත්තමායා තුත්ථා.
100. කත්ථෙ-ත්ථකුත්‍රා-ත්‍රක්ථෙ-හිධ.
101. ධි සබ්බා චා.
102. යා හිං.
103. තා හං ච.

104. කුහිං කහං.
105. සබ්බෙ-කඤ්ඤ ය තෙහි කාලෙ දා.
106. කදා කුදා සදා-ධුනො-දානි.
107. අජ්ජසජ්ජවපරජ්ජවෙ-තරහිකරහා.
108. සබ්බාදීහි පකාරෙ ටා.
109. කථමිත්ථං.
110. ධා සඨ්ඛායාහි.
111. වෙකා ජ්ඣං.
112. ද්විතීහෙධා.
113. තබ්බති ජාතියො.
114. වාරසඨ්ඛායාය ක්ඛත්තුං.
115. කතිමහා.
116. බහුමහා ධා ච පච්චාසත්තියං.
117. සකිං වා.
118. සො වීච්ඡා පකාරෙසු.
119. අභුතතබ්බාවෙ කරාසභුයොගෙ විකාරා වී.
120. දිස්සන්තඤ්ඤෙපි පච්චයා.
121. අඤ්ඤස්මිං.
122. සකත්ථෙ.
123. ලොපො.

124. සරානමාදිස්සා-යුවණ්ණස්සා එ ධ ණානුබන්ධෙ.
125. සංයොගෙ ක්වච්චි.
126. මජ්ඣෙ.
127. කොසජ්ජාජ්ජව පාරිසජ්ජ සොහජ්ජ මද්දවාරිස්සාසහාජ්ඣද්ද ඵෙය්‍ය බාහුසච්චා.
128. මනාදීනං සක.
129. උවණ්ණස්සා-වඬ සරෙ.
130. යමහි ගොස්ස ව.
131. ලොපො-වණ්ණවණ්ණානං.
132. රානුබන්ධෙ-න්තසරාදිස්ස.
133. කිසමහතමිමෙ කසමහා.
134. ආයුස්සා-යස මන්තුමිහි.
135. ජො වුද්ධස්සිසිට්ඨෙය්‍ය.
136. බාල්හන්තිකපසත්ථානං සාධ නෙද සා.
137. කණකනා-ජ්ජයුචානං.
138. ලොපො වීමන්තුවන්තූනං.
139. ඛෙ සතිස්ස තිස්ස.
140. එතස්සෙට ත්තකෙ.
141. ණිකස්සි යො වා.
142. අධාතුස්ස කෙ-සාදිතො සෙ-ස්සි.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ බ්‍යාකරණෙ කාදිකණ්ඩො චතුත්ථො.

(5) පඤ්චමො කණ්ඩො (බාදි)

1. තිජමානෙහි බසා බමාවිමංසාසු.
2. කිතා තිකිච්ඡාසංසයෙසු ඡො.
3. නින්දායං ගුපබධා බස්ස භොව.
4. තුංස්මා ලොපො විච්ඡායං තෙ.
5. ඊයො කම්මා.
6. උපමා-නාවාරෙ.
7. ආධාරා.
8. කත්තුතා-යො.
9. ව්‍යත්ථෙ.
10. සද්දාදීනි කරොති.
11. නමොත්චස්සො.
12. ධාත්චත්ථෙ නාමස්මි.
13. සච්චාදීහාපි.
14. ක්‍රියත්ථා.
15. චුරාදිතො ඡි.
16. පයොජකඛ්‍යාපාරෙ කාපි ව.
17. කොයා භාවකම්මෙස්ඵපරොක්ඛෙසු මානන්තත්‍යාදීසු.
18. කත්තරි ලො.
19. මං ව රුධාදීනං.
20. ඡිණ්ණාප්‍යාපිහි වා.

21. දිවාදීහි යක.
22. තුදාදීහි කො.
23. ජයාදීහික්නා.
24. කයාදීහි ක්ණා.
25. ස්වාදීහි ක්ණො.
26. තනාදිත්ථො.
27. භාවකමමෙසු තබ්බානීයා.
28. සායණ.
29. ආස්සෙ ච.
30. වදාදීහි යො.
41. භුජාන්තො. (ගණ)
31. කිච්ච සච්ච භච්ච භබ්බ ලෙය්‍යා.
42. සඤ්ඤායං භරා. (ගණ)
32. ගුහාදීහි යක.
33. කත්තරි ල්ලුණකා.
34. ආචී.
35. ආසිංසාය-මකො.
36. කරා ණනො.
37. භාතො චීහිකාලෙසු.
38. විදා කු.

39. විතො ඤාතො.
40. කම්මා.
41. ක්ඵ වණ.
42. ගමා රු.
43. සමානඤ්ඤභවන්තයාදිතුපමානා දිසා කම්මෙරිරික්ඛාකා.
44. භාවකාරකෙ ස්වසණසකා.
45. දාධාත්ඵි.
46. වමාදිභ්‍යච්ඡු.
47. ක්ඵි.
48. අනො.
49. ඉත්ථිසමණ ත්ති ක යකයා ච.
50. ජාහාහි නි.
51. කරා රිරියො.
52. ඉ කි තී සරුපෙ.
53. සීලා-භික්ඛඤ්ඤා-වස්සකෙසු ණි.
54. ටාවරි-ත්තර, හඬගුර, හිදුර, භාසුර, හස්සරා.
55. කත්තරි භුතෙ ක්ත්ඵන්තුත්තාවී.
56. ක්තො භාවකම්මෙසු.
57. කත්තරි වාරම්හෙ.
58. යා-ස, වස, සීලිස, සී, රුහ, ජර, ජනීහි.

59. ගමනත්ථා කම්මකාධාරෙ ව.
60. ආභාරත්ථා.
61. තුං තායෙ තචෙ භාවෙ භවිස්සති ක්‍රියායං තදත්ථායං.
62. පටිසෙධෙ-ලංඛලුනං, තුනක්ත්ථාන, ක්ත්ථා වා.
63. පුබ්බෙ-කකත්තුකානං.
64. න්තො කත්තරි වත්තමානෙ.
65. මානො.
66. භාවකම්මෙසු.
67. තෙ ස්සපුබ්බා-නාගතෙ.
68. ඡ්වාදයො.
69. ඛ්ඡසානමෙකස්සරොදි ද්වෙ.
70. පරොක්ඛායඤ්ච.
71. ආදිස්මා සරා.
72. න පුන.
73. යථිට්ඨං සායාදිනො.
74. රස්සො පුබ්බස්ස.
75. ලොපො-නාදිඛායඤ්ඡනස්ස.
76. ඛ්ඡසෙස්චස්සි.
77. ගුපිස්සුස්ස.
78. චතුත්ථං දුතියානං තතියපඨමා.

79. කවග්ගහානං චවග්ගජා.
80. මානස්ස වී පරස්ස ච මං.
81. කිතස්සා-සංසයෙ තී වා.
82. යුවණ්ණානමෙ ඔ පච්චයෙ.
83. ලහුස්සුපාන්තස්ස.
84. අස්සා ණානුබන්ධෙ.
85. න තෙ කානුබන්ධනාගමෙසු.
86. වා ක්චචි.
87. අඤ්ඤත්වා පි.
88. පොස සිස්සා.
89. එඛනමයවා සරෙ.
90. ආයාවා ණානුබන්ධෙ.
91. ආස්සා ණාපිමිහි යුක.
92. පදාදීනං ක්චචි.
93. මං වා රුධාදීනං.
94. ක්චිමිහි ලොපො-න්ත ඛ්‍යඤ්ජනස්ස.
95. පරරූපමයකාරෙ ඛ්‍යඤ්ජනෙ.
96. මනානං නිග්ගහීතං.
97. න බුස්සො.
98. කගා චජානං ඝානුබන්ධෙ.

99. හනස්ස සාතො ණානුබන්ධෙ.
100. ක්විම්හි සො පරිපච්චාසමොහි.
101. පරස්ස සංසෙ.
102. ජීහරානං ගී.
103. ධාස්ස හො.
104. ණිම්හි දීසො දුසස්ස.
105. ගුහිස්ස සරෙ.
106. මුහබහානඤ්ච තෙ කානුබන්ධෙ ත්වෙ.
107. වහස්සුස්ස.
108. ධාස්ස හි.
109. ගමාදිරානං ලොපො-න්තස්ස.
110. වචාදීනං වස්සුට වා.
111. අස්සු.
112. වද්ධස්ස වා.
113. යජස්ස යස්ස ට්ඨි.
114. යාස්සි.
115. ගාපානම්.
116. ජනිස්සා.
117. සාසස්ස සිස වා.
118. කරස්සා තවෙ.

119. තුංතූනතඛ්ඛෙසු වා.
120. ඤාස්ස නෙ ජා.
121. සකාපානං කුණකු ණෙ.
122. නිතො චිස්ස ණො.
123. ජරසදානමීම වා.
124. දිසස්ස පස්ස දස්ස දස ද දක්ඛා.
125. සමානා රො ඊරික්ඛකෙසු.
126. දහස්ස දස්ස ඩො.
127. අනසණස්වාපරීහි ලො.
128. අත්ඨාදිත්තෙස්වත්ථිස්ස භූ.
129. අආස්සආදීසු.
130. න්නමානාන්තිශ්ශුං ස්වාදිලොපො.
131. පාදිතො ඨස්ස වා ඨහො ක්චචි.
132. දාස්සි යඬ.
133. කරොතිස්ස ඛො.
134. පුරා ස්මා.
135. නිතො කමස්ස.
136. යුවණ්ණානමියඬුවඬ සරෙ.
137. අඤ්ඤාදිස්සාස්සි කොය.
138. තනස්සා වා.

139. දීඝො සරස්ස.
140. සා-නන්තරස්ස තස්ස යො.
141. කසස්සිම ච වා.
142. ධස්තොත්ථකා.
143. පුච්ඡාදිතො.
144. සාස, වස, සංස, සසා ටො.
145. ධො ධහහෙහි.
146. දහා ටො.
147. බහස්සුම ච.
148. රුහාදීහි හො ළ ච.
149. මුහා වා.
150. හිදාදිතො නො ක්තක්තචන්තුනං.
151. දාත්චිත්තො.
152. කිරාදීහි ණො.
153. තරාදීහි ඊණ්ණො.
154. ගො හන්ඡාදීහි.
155. සුසා ටො.
156. පවා කො.
157. මුචා වා.
158. ලොපො වච්ඡා ක්තිස්ස.

159. ක්විස්ස.
160. ණිණාපීනං තෙසු.
161. ක්වච්චි විකරණානං.
162. මානස්ස මස්ස.
163. ඤ්ඤි ලස්සෙ.
164. ජොයා වා ත්වාස්ස සමාසෙ.
165. තුංයානා.
166. භනා රච්චො.
167. සාසාධිකරා ච ච රිච්චා.
168. ඉතො ච්චො.
169. දිසා වානවාස ච.
170. ඤ්ඤි ඛාඤ්ඤ්ඤාස්ස.
171. රා නස්ස ණො.
172. න ත්තමානතායාදීනං.
173. ගමයමිසාසදිසානං වා ච්චඬ.
174. ජරමරානමීයඬ.
175. යාපානං තිට්ඨ පිවා.
176. ගමවදදානං සමිම වජ්ජ දජ්ජා.
177. කරස්ස සොස්ස කුඛ්ඛ කුරු කඨිරා.
178. ගභස්ස සෙජ්ජො.

179. ණො නිග්ගහීතස්ස.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ ඛ්‍යාකරණෙ ඛාදිකණ්ඩො පඤ්චමො.

(6) ජට්ඨො කණ්ඩො (න්‍යාදි)

1. චත්තමානෙ ති අන්ති, සි ට, මි ම, තෙ අන්තෙ, සෙ විහෙ, එ මිහෙ.
2. හවිස්සති ස්සති ස්සන්ති, ස්සසි ස්සථ, ස්සාමි ස්සාම, ස්සතෙ ස්සන්තෙ, ස්සසෙ ස්සවිහෙ, ස්සං ස්සාමිහෙ.
3. නාමෙ ගරභාවිම්භයෙසු.
4. භුතෙ ඊ උං, ඔ ත්ථ, ඉං මිහා, ආ උභ, සෙ විහං, අ මිහෙ.
5. අනජ්ජතනෙ ආ උභ, ඔ ත්ථ, අ මිහා, ත්ථ ත්ථුං, සෙ විහං, ඉං මුසෙ.
6. පරොක්ඛෙ අ උ, එ ත්ථ, අ මිහ, ත්ථ රෙ, ත්ථො විහො, ඉ මිහෙ.
7. එය්‍යාදො වා නිපත්තියං ස්සා ස්සංසු, ස්සෙ ස්සථ, ස්සං ස්සාමිහා, ස්සථ ස්සිංසු, ස්සසෙ ස්සවිහෙ, ස්සිං ස්සාමිහසෙ.
8. හෙතුඵලෙස්ථෙය්‍ය එය්‍යුං, එය්‍යාසි එය්‍යාථ, එය්‍යාමි එය්‍යාම, එථ එරං, එථො එය්‍යාවිහො, එය්‍යං එය්‍යාමිහෙ.
9. පඤ්චපත්ථනාවිධිසු.
10. තු අන්තු, හි ට, මිම, තං අන්තං, ස්සු විහො, එ ආමධස.
11. සත්‍යරහෙස්ථෙය්‍යාදී.
12. සම්භාවනෙ වා.
13. මායොගෙ ඊආආදී.
14. පුබ්බාපරච්ඡක්කාන මෙකානෙකෙසු තුම්භාමිහසෙසෙසු ද්වෙද්වෙ මජ්ඣිමුත්තමපයමා.
15. ආර්ස්සාදීස්ච උ වා.

16. අආදීස්වාහො බ්බස්ස.
17. භුස්ස චුක.
18. පුබ්බස්ස අ.
19. උස්සං ස්වාහා වා.
20. ත්‍යන්තීනං ටට්ඨ.
21. ඊආදො වචස්සොම.
22. දාස්ස දං වා මිමෙස්වද්චිත්තෙ.
23. කරස්ස සොස්ස කුං.
24. කා ඊආදීසු.
25. භාස්ස වාහඬ ස්සෙන.
26. ලභවසච්ඡිද්දහිදරුදානං ච්ඡඬ.
27. භුජ මුච වච විසානං ක්ඛඬ.
28. ආර්ආදීසු හරස්සා.
29. ගමිස්ස.
30. ඩංසස්ස ච ඡඬ.
31. හුස්ස හෙ හෙහි හොහි ස්සත්තාදො.
32. ණානාසු රස්සො.
33. ආර්උභමිභාස්සාස්සමිභානං වා.
34. කුසරුහෙහි-ස්ස ඡි.
35. අර්ස්සආදීනං ඛාඤ්ජනස්සිඋ.

36. බුතො තිස්සිඋ.
37. කාසස්ස.
38. එය්‍යාඵස්සෙඅආර්ථානං ඔඅඅංත්ථත්ථොච්චිහොක.
39. උංස්සිං ස්චංසු.
40. එඔත්තා සුං.
41. හුතො රෙසුං.
42. ඔස්ස අඉත්ථත්ථො.
43. සි.
44. දීසා ඊස්ස.
45. මිහාත්ථාන මිහ.
46. ඉංස්ස ච සිඋ.
47. එය්‍යාංස්සුං.
48. හිස්ස-තො ලොපො.
49. කාසස්ස ස්සෙ.
50. අත්ථිතෙය්‍යාදිච්ඡන්තං ස සු ස සථ සං සාම.
51. ආදිද්චිත්තමියාඉයුං.
52. තස්ස ථො.
53. සිහිස්චට.
54. මිමානං වා මිමිහා ච.
55. එසුඛ.

56. ඊආදො දීසො.
57. හිමිමෙස්වස්ස.
58. සකා ණාස්ස ඛ ඊආදො.
59. ස්සෙ වා.
60. තෙසු සුතො ක්ණොක්ණානං රොට.
61. ඤාස්ස සනාස්ස නායො තිමිහි.
62. ඤාමිහි ජං.
63. එය්‍යාස්සියාඤා වා.
64. ඊස්සත්‍යාදීසු ක්නාලොපො.
65. ස්සස්ස හි කම්මෙ.
66. එතිස්මා.
67. හනා ජ ඛා.
68. හතො හ.
69. දක්ඛඛහෙහි හොහීහි ලොපො.
70. කඨිරෙය්‍යස්සෙය්‍යුමාදීනං.
71. ටා.
72. එඵස්සා.
73. ලහා ඉංඊනං ටංථා වා.
74. ගුරුපුබ්බා රස්සා රෙ-න්තෙ-න්තිනං.
75. එය්‍යෙය්‍යාසෙය්‍යන්තං ටෙට.

76. ඔව්කරණස්සු පරච්ඡක්කෙ.

77. පුබ්බච්ඡක්කෙ වා ක්චචි.

78. එය්‍යාමස්සෙ මුච.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ ඛ්‍යාකරණෙ ත්‍යාදිකණ්ඩො ඡට්ඨො.

(7) සත්තමො කණ්ඩො (ණ්වාදි)

1. චර දර කර රහ ජන සන තල සාද සාධ කසාස වටා ය වාහි ණු.

2. හර මර වර තර අර ගර හන තන මන හම කිත ධන බංභ කම්බම්බ චක්ඛ භික්ඛ සංකිත්තද්ද යජ පටාණාස වස පස පංස බන්ධා උ.

3. බන්ධා උභ වධො ව.

4. ඡම්බාදයො.

5. තපුස විධ කුර පුඵ මුදා කු.

6. සිත්ඨාදයො.

7. ඉ.

8. දධ්‍යාදයො.

9. යුවණ්ණුපන්තා කි.

10. වප වර වස රස නහ හර හන පණා ඊණ.

11. භු ගමා ඊණ.

12. තන්ද ලක්ඛා ඊ.

13. ගමා රො.

(ඉති සරපච්චයා)

14. ඉ භී කා කරාර වක සක වාහි කො.

15. උභකාදකො.
16. භීත්වා නකො.
17. සිඨිසා ආණි කාටකා.
18. කරාදිත්චකො.
19. බල පතෙ භායාකො.
20. සාමාකාදයො.
21. විච්ඡා ල ගම මුසා කිකො.
22. කිං කණිකාදයො.
23. ඉ සා කිකො.
24. කම පදා ණුකො.
25. මණ්ඩ සලා ණුකො.
26. ලුකාදයො.
27. කසා සකො.
28. කරා තිකො.
29. ඉසා ඨකන.
30. සමා බො.
31. මුඛාදයො.
32. අජ චජ මුද් ගද් ගමා ගක.
33. සිඨිගාදයො.
34. අගා ගි.

35. යාවලා ගු.

36. ඵෙග්වාදයො.

37. ජනා සො.

38. මෙසාදයො.

(ඉති කවග්ගපච්චයා)

39. චුසර වරා වො.

40. මරා චුථ්චිව.

41. කුස පසා ඡික.

42. කසඋසා ඡුක.

43. අස මස වස කුච කවා ඡො.

44. ගුච්ඡාදයො.

45. අරා ඡු උට ව.

46. රඡ්ඡාදයො.

47. ගිධා කුක.

48. වඤ්ච්ඡාදයො.

49. කම යඡා ඤො.

50. පුඤ්ඤං.

51. අරහාඤ්ඤො භාස්ස හිර ව.

(ඉති වචග්ගපච්චයා)

52. කිර තරා කීටො.

53. සකාදීභ්‍යටො.
54. මකුටාවාට කවාට කුක්කුටා.
55. කමුස කුස කසා යො.
56. කුට්ඨාදයො.
57. වර කරා අණ්ඨො.
58. මනන්තා ඩො.
59. කුණ්ඩාදයො.
60. තිජ කස තස දක්ඛා කිණො ජස්ස ඛො ච.
61. වීආදිතො ණි.
62. ගභාදීභ්‍ය ණි.
63. ඊවීභාහි ණු.
64. බාණ්වාදයො.
65. ක්වාදිතොණො.
66. සුචීහි ණක.
67. තිණාදයො.
68. රවණ වරණ පුරණාදයො.

(ඉති ටවග්ගපච්චයා)

69. පාවසා අති.
70. ධාහිසි තන ජන ජර ගම සවා තු.
71. අරිස්සුට ච.

72. පිත්වාදයො.
73. ජන කරා රතු.
74. සකා උන්තො.
75. කපා ඔතො.
76. වසාදිභ්‍යන්තො.
77. හිසිනං මුක ව.
78. හර රුහ කුලා ඉතො.
79. හරාදිභ්‍යතො.
80. කිරාදිභ්‍යා-තක.
81. අමාදිභ්‍ය-ත්තො.
82. වාදිහි තො.
83. සරාදිහි තක.
84. නෙත්තාදයො.
85. සමාදිභ්‍යථො.
86. උපවසා වස්සොට ව.
87. රමා ටක.
88. තිත්වාදයො.
89. වස මස කුසා ටු.
90. සක වසා ටී.
91. වීතො ටීක.

92. සාරිස්මා රථී.
93. තා තා ඉථී.
94. ඉසා ථී.
95. රුද බුද මුද මද ඡීද සුද සප කමා දක.
96. කුන්දාදයො.
97. දදා දු.
98. බනාන දම රමා ඛො.
99. මුද්ධාදයො.
100. සීතො ධුක.
101. වරාර කර තර දර යමඅජ්ජ මිථසකා කුනො.
102. අජා ඉනො.
103. විපිනාදයො.
104. කීරා කනො.
105. දී ජී ඉ මිහි නක.
106. සි ධා වී වාහි නො.
107. උනාදයො.
108. වීපතා තනො.
109. රමා තනක.
110. සු භාහි නුක.
111. ධාස්සෙ ව.

112. චත්තා ටාව ධමාසෙහානී.

113. යුතො නී.

(ඉති තවග්ගපච්චයා)

114. චමාප පා චපා පො.

115. යු ටු කුනං දීසො ච.

116. බීප සුප නී සු පුභි පක.

117. සිජ්ජාදයො.

118. සාසා අපො.

119. විටපාදයො.

120. ගුපා චො.

121. ගර සරාදීභි ඛො.

122. නිම්බාදයො.

123. දරා බී.

124. කර සර සල කල චල්ල චසා අහො.

125. ගදා රහො.

126. උසරා සා කතො.

127. ඉතො භක.

128. ගරාවා හො.

129. සොබ්භාදයො.

130. උස කුස පද සුඛා කුමො.

131. වටුමාදයො.
132. ගුධා උමො.
133. පඨ වරා අමිමා.
134. හි ධුහි මක.
135. තීනො රීසනො ව.
136. ඛි සුචි යා ගා හි සා ලු චු හු මර ධර කර සර ජමා ම සාමා මො.
137. අස්මාදයො.
138. තීනො මි.
139. උමි භුමි නිමි රස්මි.

(ඉති පවග්ගපච්චයා)

140. මා ඡාහි යො.
141. ජනිස්ස ජා ව.
142. හදයාදයො.
143. ඛි සි සිනී සි සුචි කු සු හි රක.
144. හිවි දු මිනං දීසො ව.
145. ධාතා නමී ව.
146. හද්දාදයො.
147. මන්දචික සසා ස ම ධ වතා උරො.
148. විධුරාදයො.
149. තිමරුහරුධබධමදමන්දවජා ජරුචකසා කීරො.

150. ටීරාදයො.
151. දදගරෙහි දුර හරා.
152. චර දර ජර ගර මරෙහිතෙ.
153. ජිනො ක්චරො.
154. ටීවරාදයො.
155. කුතො කුරො.
156. වසාසා ජරො.
157. මසා ඡෙරො ව.
158. ධුවාතො සරො.
159. භමාදීභ්‍යරො.
160. වදිස්ස බද ව.
161. වදජනානං යඬ ව.
162. පච්ඡිසිධඬ ව.
163. වකා අරණ.
164. සිග්‍යඬිගාග මජ්ජකලා ලා ආරො.
165. කමිස්ස ස්සු ව.
166. හිඬිගා (ඬිකා) රාදයො.
167. කරා මාරො.
168. පුස සරෙහි බරො.
169. සර වස කලා කීරො වස්සුට ව.

170. ගඛ්භීරාදයො.
171. ඛජ්ජ චල්ල මසා උභරො.
172. කප්පුරාදයො.
173. කඨ චකා ඔරො.
174. මොරාදයො.
175. කුතො ඵරක.
176. භුසුභි රික.
177. මිකසීනීභි රු.
178. සිනා ඵරු.
179. භීරුභි රුක.
180. තමා ඩුලො.
181. සිතො ලකචාලා.
182. මඬිග කම සමිබ සබ සක වස විස කෙච කල පල්ල කඨ පට කුණ්ඨි මණ්ඨා අලො.
183. මුසා කලො.
184. ඵලාදයො.
185. කුලා කාලො ච.
186. මුලාලාදයො.
187. චණ්ඨි පතා ණාලො.
188. මාදිතො ලො.
189. අන සන කල කුක සඨ මහා ඉලො.

190. කුටා කිලො.
191. සිථිලාදයො.
192. වට කණ්ඩ වට්ට පුරා කුලො.
193. තුමුලාදයො.
194. කල්ල කප තක්ක පටා ඔලො.
195. අඬිගා උලො ලී.
196. අඤ්ජා ලී.
197. ඡදා ලී.
198. අලයාදයො.
199. පිලාදී භ්‍ය වො.
200. සාලවාදයො.
201. සරා ආවො.
202. අල මල බිලා ඡුච්චො.
203. ගාත්ථිවො.
204. සුතො ක්ච ක්චා.
205. විද්ද්චා.
206. ටුතො රෙ වො.
207. සමා රිවො.
208. ඡදා රචී.
209. පුර තිමා කිසො රස්සො ච.

210. කරා ඊසො.
211. සිරිසාදයො.
212. කරා රිබ්බි සො.
213. සසාස වස විස හන වන මනාන කමා සො.
214. ආමි ටු කුසිතො සක.
215. එස්සාදයො.
216. සුතො ණිසක.
217. වෙ තා ත යු පනා ල කල වමා අසො.
218. වය දිව කර කරෙ භාස සණසකපාස කසා.
219. සස මස දංසා සා සු.
220. විදා දසුක.
221. සසා රිහො.
222. ජීවාමා හො වමා ව.
223. තණ්හාදයො.
224. පණුස්සහා හීහී තොලඬ ව.
225. බී මි පී චු මා වා කාහි ලො උස්ස වා දීසො ව.
226. ගුතො ළක ව.
227. පඬිගුළාදයො.
228. පාතො ලී.
229. වීතො ඵ.

මොග්ගල්ලානසුත්තපාඨො
ඉති මොග්ගල්ලානෙ ඛ්‍යාකරණෙ ඤ්චාදිකඤ්ඨො සත්තමො.

7. පඤ්ච පඤ්චකා වග්ගා.

කාදයො පඤ්ච පඤ්චකා වග්ග, නාම භොන්ති. තෙන ක්වත්ථො? “වග්ගෙ වග්ගන්තො” 1,41 ඉච්චාදි.

8. බින්දු නිග්ගහීතං.

ය්වායං වණ්ණො බින්දුමත්තො, සො නිග්ගහීතසඤ්ඤො භොති. තෙන ක්වත්ථො? “නිග්ගහීතං” 1,38 ඉච්චාදි. ගරුසඤ්ඤාකරණං අන්වත්ථසඤ්ඤත්ථං.

9. ඉයුචණ්ණා කුලා නාමස්සන්තෙ.

නාමං පාටිපදිකං, තස්සඅන්තෙ වත්තමානා ඉචණ්ණචණ්ණා කුලසඤ්ඤා භොන්ති යථාක්කමං. තෙන ක්වත්ථො? “කුලා වා” 2,111 ඉච්චාදි.

10. පිත්ථීයං.

ඉත්ථීයං වත්තමානස්ස නාමස්ස-න්තෙ වත්තමානා ඉචණ්ණචණ්ණා පසඤ්ඤා භොන්ති. තෙන ක්වත්ථො? යෙ පස්සිචණ්ණස්ස” 2,116 ඉච්චාදි.

11. සා.

ඉත්ථීයං වත්තමානස්ස නාමස්ස-න්තෙ වත්ථමානො ආකාරො සසඤ්ඤො භොති. තෙන ක්වත්ථො? “සබ්බමාදිතෙ” 2,60 ඉච්චාදි.

12. ගො ස්‍යාලපනෙ.

ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො භොති.

තෙන ක්වත්ථො? “ගෙවා” 2,65 ඉච්චාදි.

(සඤ්ඤා)

13. විධිබ්බිසෙසනන්තස්ස.

යං විසෙසනං, තදන්තස්ස විධි ඤාතබ්බො “අතො යොනං ටාටෙ” 2,41 නරානරෙ.

14. සත්තමියං පුබ්බස්ස.

සත්තමීනිද්දෙසෙ පුබ්බස්සෙව කාරියං ඤාතබ්බං “සරො ලොපො සරෙ” 1,26 වෙළුගං. ‘තමහ’න්තීධ කස්මා න හොති?, සරෙනොපසිලෙසිකාධාරො තත්ථෙතාව වුච්චතෙ ‘පුබ්බස්සෙව හොති න පරස්සා’ති.

15. පඤ්චමියං පරස්ස.

පඤ්චමීනිද්දෙසෙ පරස්ස කාරියං ඤාතබ්බං “අනොයොනං ටාටෙ” 2,41 නරානරෙ. ඉධ න හොතං ‘ජන්තූහො අනත්තා’. ඉධ කස්මා න හොති? ඔසබ්බො, අනන්තරෙ කතත්ථතාය න බ්‍යවහිතස්ස කාරියං.

16. ආදිස්ස.

පරස්ස ස්සිස්සමානං කාරියමාදිවණ්ණස්ස ඤාතබ්බං “ර සඬ්ඛ්‍යාතො වා” 3,103 තෙරස.

17. ඡට්ඨියන්තස්ස.

ඡට්ඨීනිද්දිට්ඨස්ස යං කාරියං, තදන්තස්ස වණ්ණස්ස විඤ්ඤෙය්‍යං “රාජස්සි නාමහි” 2,23 රාජිනා.

18. ඩානුබන්ධො.

ඛකාරො අනුබන්ධො යස්ස, සො අන්තස්ස හොති “ගොස්සා වඬ” 1,32 ගවාස්සං.

19. ටානුබන්ධානෙකවණ්ණා සබ්බස්ස.

ටකාරො-නුබන්ධො යස්ස, සො-නෙකක්ඛරො වාදෙසො සබ්බස්ස හොති “ඉමස්සානිත්ථියං ටෙ” 2,128 එසු, “නාමහ-නිමි” 2,126 අනෙන.

20. ඤකානුබන්ධාද්‍යන්තා.

ඡට්ඨීනිද්දිට්ඨස්ස ඤානුබන්ධකානුබන්ධා ආද්‍යන්තා හොන්ති “බුතො තිස්සිඤ්ඤ” 6,36 බ්‍රවීති, ‘භූස්ස වුක’ 6,17 බභුව.

21. මානුබන්ධො සරානමන්තා පරො.

මකාරො-නුබන්ධො යස්ස, සො සරා නමන්තා සරා පරො හොති “මඤ්ච රුධාදීනං” 5-19 රුන්ධති.

22. විජ්ජට්ඨෙධෙ.

ද්විත්තං සාවකාසානමෙකත්ථප්පසඬිගෙ පරො හොති. යථා ද්විත්තං තිණ්ණං වාපුරිසානං සහස්පත්තියං පරො, සො ච (ගච්ඡති) ත්වං ච (ගච්ඡසී, තුම්හෙ) ගච්ඡථ. සො ච (ගච්ඡති,) ත්වං ච (ගච්ඡසී,) අහං ච (ගච්ඡාමී, මයං) ගච්ඡාම.

23. සඬිකෙතො-නවයවො-නුඛන්ධො.

යො නවයවභූතොසඬිකෙතො, සො-නුඛන්ධොති ඤාතඛිඛො, “ලුපිතාදීනමාසිමිහි” 2-57 කත්තා.

සඬිකෙතග්ගහණං කිං? පකතියාදිසමුදායස්සානුඛන්ධතා මා හොතුති, අනවයවොහි සමුදායො... සමුදායරූපත්තායෙව.

අනවයවග්ගහණං කිං? “අතෙන” 2-108 ඡනෙන. ඉමීනාව ලොපස්සාවගතත්තා නානුඛන්ධලොපාය වචනමාරද්ධං.

24. වණ්ණපරෙන සවණ්ණොපි.

වණ්ණසද්දො පරො යස්මා තෙන සවණ්ණොපි ගස්හති සංච රූපං “සුවණ්ණානමෙඛ ලුත්තා” 1-29 වාකෙරිතං, සමොනා.

25. ත්තු වන්තුමන්ත්වාචන්තුතවන්තුසම්ඛන්ධී.

වන්ත්වාදිසම්ඛන්ධීයෙවන්තු ගස්හති, “න්තන්තුනං ත්තො යොමිහි පයිමෙ” 2-215 ගුණවන්තො.

වන්ත්වාදිසම්ඛන්ධීති කිං? ඡන්තු තන්තු.

(පරිභාසායො.)

26. සරො ලොපො සරෙ.

සරෙ සරො ලොපනීයො හොති. තත්ති-මෙ, සද්ධි-න්ද්‍රියං, නොහෙ-තං, හික්ඛුනො-වාදො, සමෙතා-යස්මා, අහිභා-යතනං, පුත්තාම-ත්ථී, අසන්තෙ-ත්ථ.

27. පරො ක්වචි.

සරම්භා පරො සරො ක්වචි ලොපනීයො හොති. සො-පි, සාව, යතො-දකං, තතො-ච. ක්වචීතිකිං? සද්ධි-න්ද්‍රියං, අයමධිකාරො ආපරිච්ඡෙදාවසානා, තෙන නාතිප්පසඬිගො.

28. න ද්වෙවා.

පුබ්බපරසරා ද්වෙපි වා ක්වචි න ලුප්පන්තෙ, ලතා ඉච, ලතෙ-ච, ලතා-ච.

29. යුවණ්ණානමෙඛ ලුත්තා.

ලුත්තා සරා පරෙසං ඉචණ්ණුවණ්ණානං එඛ භොන්ති වා යථාක්කමං.

තස්සෙ-දං, වාතෙ-රිතං, නො-පෙනි, වාමො-රු, අතෙ-චඤ්ඤෙහි, වො-දකං. කථං “පච්චොරස්මි”න්ති? යොගචිභාගා. වාත්චෙච? තස්සිදං.

ලුත්තෙති කිං? ලතා ඉච.

30. යවා සරෙ.

සරෙ පරෙ ඉචණ්ණුවණ්ණානං යකාරචකාරා භොන්ති වා යථාක්කමං. ඛායාකතො, ඉච්චස්ස, අජ්ඣන්තමුත්තො, ස්වාගතං, ස්වාපනලානිලං, වාත්චෙච? ඉති-ස්ස. ක්වචිත්චෙච? යානී-ධ, සු-පට්ඨිතං.

31. එඛනං.

එඛනංයවායොන්ති වා සරෙ යථාක්කමං. තාප්ප තෙ-ජ්ජ, ස්වාහං සො-හං. ක්වචිත්චෙච? පුත්තාම-ත්ථී, අසන්තෙ-ත්ථ.

32. ගොස්සා-චඬ.

සරෙ ගොස්ස අචඬ භොති. ගවා-ස්සං. ‘යථරීච, තථරීචෙ’ති නිපාතාව, ‘භුසාමීචෙ’ති ඉචසද්දො එචත්ථො.

33. ඛාඤ්ජනෙ දීසරස්සා.

රස්සදීසානං ක්වචි දීසරස්සා භොන්ති ඛාඤ්ජනෙ. තත්තා-යං, මුනීචරෙ, සම්මදෙච, මාලහාරී.

34. සරම්භා ද්වෙ.

සරම්භා පරස්ස ඛාඤ්ජනස්ස ක්වචි ද්වෙ රූපානි භොන්ති. පග්ගභො. සරම්භාති කිං? තං ඛණං.

35. චතුත්ථදුතියෙස්චෙසං තතියපධමා.

චතුත්ථදුතියෙසු පරෙස්වෙසං චතුත්ථදුතියානං තඛ්ඛග්ගෙ තතිය පඨමා හොන්ති. පච්චාසත්ථායා, නිග්ගෙසාසො, අක්ඛන්ති, බොජ්ඣංඝිගා, සෙතච්ඡන්තං, දඬිසො, නිට්ඨානං, මහද්ධනො, යසත්ථෙරො, අප්ඵටං, අඛ්භුග්ගතො. එස්චීති කිං? ථෙරො. එසන්ති කිං? පත්ථො.

36. චිතිස්සෙවෙ වා.

එවසද්දෙ පරෙ ඉතිස්ස වො හොති වා. ඉත්ථෙව, ඉච්චෙව. එවෙති කිං? ඉච්චාහ.

37. එඔනම වණ්ණෙ.

එඔනං වණ්ණෙ ක්චචි අ හොති වා. දිස්වා යාවක මාගතෙ, අකරම්භස තෙ, එස අත්ථො, එස ධම්මො, අග්ගමක්ඛායති, ස්වාතනං, භියාත්තනං, කරස්සු. වාත්ථෙව? යාවකෙ ආගතෙ එසො ධම්මො. වණ්ණෙති කිං? සො.

38. නිග්ගහීතං.

නිග්ගහීතමාගමො හොති වා ක්චචි. වක්ඛුං උදපාදි වක්ඛුඋදපාදි, පුරිමං ජාතිං පුරිමජාතිං, කත්තඛ්ඛං කුසලං බහුං. අවංසිරොතිආදීසු නිච්චං... වචන්ථිතච්චාසත්තා වාධිකාරස්ස, සාමන්තියෙනාගමොව, ස ව රස්ස සරස්සෙව හොති... තස්ස රස්සානුගතත්තා.

39. ලොපො.

නිග්ගහීතස්ස ලොපො හොති වා ක්චචි. කායාහං කිමභංසාරත්තො සංරත්තො. සල්ලෙ බො-ගන්තුකාමො ගන්තුමනොති, ආදීසු නිච්චං.

40. පරසරස්ස.

නිග්ගහීතම්භා පරස්ස සරස්ස ලොපො හොති වා ක්චචි. ත්වං-සි ත්වමසි.

41. වග්ගෙ වග්ගන්තො.

නිග්ගහීතස්ස බො වග්ගෙ වග්ගන්තො වා හොති පච්චාසත්තායා. තඬිකරොති තං කරොති, තඤ්චරති තං වරති, තණ්ඨානං තං යානං, තන්ධනං තං ධනං, තම්පාති තං පාති. නිච්චං පදමජ්ඣෙකං ගන්ත්වා, ක්චචඤ්ඤාත්ථෙ සන්තිට්ඨති.

42. යෙවහීසු ඤො.

ය එව හි සද්දෙසු නිග්ගහීතස්ස වා ඤො හොති. යඤ්ඤදෙව, තඤ්ඤෙව, තඤ්ඤි, වාත්චෙව? යං යදෙව.

43. යෙ සංස්ස.

සංසද්දස්ස යං නිග්ගහීතං තස්ස වා ඤො හොති යකාරෙ. සඤ්ඤමො සංයමො.

44. මයදා සරෙ.

නිග්ගහීතස්ස මයදා හොන්ති වා සරෙ ක්චචි. තමහං, තයිදං, තදලං. වා ත්චෙව? තං අහං.

45. වනතරගා වාගමා.

එතෙ මයදා ව ආගමා හොන්ති සරෙ වා ක්චචි. තිවඬ්භිකං, ඉතො නායති, විනිත්වා, තස්මාතිහ, නිරොජං, පුඨගෙව, ඉධමාහු, යඨයිදං, අත්තදත්ථං. වා ත්චෙව? අත්තත්ථං. ‘අතිජපගො ඛො තාවා’ති-පයමන්තො පගසද්දොව.

46. ඡා ලො.

ඡසද්දා පරස්ස සරස්ස ළකාරො ආගමො හොති වා. ඡලඬ්භං, ඡලායතනං. වාත්චෙව? ඡඅභිඤ්ඤා.

47. තදමිනාදීනි.

තදමිනාදීනි සාධුනි භවන්ති. තං ඉමිනා තදමිනා, සකිං ආගාමී සකදාගාමී, එකං ඉධ අහං එකමිදාහං, සංවිධාය අවහාරො සංවිදාවහාරො, වාරිතො වාහකො වලාහකො, ජීවනස්ස මුතො ජීමුතො, ඡවස්ස සයනං සුසානං, උද්ධං ඛමස්ස උදුක්ඛලං, පිසිතාසො පිසාවො, මහියං රවතීති මයුරො, එවමඤ්ඤෙපි පයොගතො-නුගන්තබ්බා, පරෙසං පිසොදරාදිමීචෙදං දට්ඨබ්බං.

48. තවග්ගවරණානං යෙ වචග්ගබයඤා.

තවග්ගවරණානං ක්චචි වචග්ගබයඤා හොන්ති යථාක්කමං යකාරෙ. අපුච්චණ්ඩතාය, තච්ඡං, යජ්ජෙවං, අජ්ඣත්තං, ථඤ්ඤං, දිබ්බං, පයොසනා, පොක්ඛරඤ්ඤා. ක්චචිත්චෙව? රත්තායා

49. වග්ගලසෙහි තෙ.

වග්ගලසෙහි පරස්ස යකාරස්ස ක්චචි තෙ වග්ගලසා හොන්ති.

සක්කතෙ, පච්චතෙ, අට්ටතෙ, කුප්පතෙ, එල්ලතෙ, අස්සතෙ.
ක්චචිත්ථෙව? ක්‍යාහං.

50. හස්ස විපල්ලාසො.

හස්ස විපල්ලාසො හොති යකාරෙ. ගුය්හං.

51. වෙ වා.

හස්ස විපල්ලාසො හොති වා වකාරෙ. ඛච්භාඛාධො ඛච්භාඛාධො.

52. තථානරානං ටඨණුලා

තථනරානං ටඨණුලා හොන්ති වා. දුක්කටං, අට්ඨකථා, ගහණං, පලිසො,
පලායති. වාත්ථෙව? දුක්කතං. ක්චචිත්ථෙව? සුගතො.

53. සංයොගාදි ලොපො.

සංයොගස්ස යො ආදීභුතො-වයවො තස්ස වා ක්චචි ලොපො හොති. පුප්ඵං-
සා ජායතෙ-ගිති.

54. විච්ඡාහික්ඛඤ්ඤසු ද්වෙ.

විච්ඡායමාහික්ඛඤ්ඤ ව යං වත්තතෙ, තස්ස ද්වෙ රූපානි හොන්ති. ක්‍රියාය
ගුණෙන දබ්බෙන වා හින්තෙ අත්ථෙ ඛ්‍යාපිතුමිච්ඡා විච්ඡා. රුක්ඛං රුක්ඛං
සිඤ්චති, ගාමො ගාමො රමණීයො, ගාමෙ ගාමෙ පාතීයං, ගෙහෙ ගෙහෙ
ඉස්සරො, රසං රසං හක්ඛයති, කිරියං කිරියමාරහතෙ.

අත්ථියෙවා-නුපුබ්බියෙපි විච්ඡා මූලෙ මූලෙ ධුලා, අග්ගෙ අග්ගෙ සුබ්බමා, යදි
හි එත්ථ මූලග්ගහෙදො න සියා, ආනුපුබ්බියමිපි න භවෙය්‍ය. මාසකං මාසකං
ඉමමිහා කභාපණා භවන්ථානං ද්වින්තං දෙහීති මාසකං මාසකමිච්චෙතස්මා
විච්ඡාගමායතෙ, සද්දන්තරතො පන ඉමමිහා කභාපණාති අවධාරණං. පුබ්බං
පුබ්බං පුප්ඵන්ති, පඨමං පඨමං පච්චන්තිත්‍යාත්‍රාපි විච්ඡාව. ඉමෙ උහො අඬ්ඨා
කතරා කතරා එසං ද්වින්තමඬ්ඨතා, සබ්බෙ ඉමෙ අඬ්ඨා කතමා කතමා ඉමෙසං
අඬ්ඨතා ඉහාපි විච්ඡාව. ආහික්ඛඤ්ඤං පොනොපුඤ්ඤං පචති පචති, පපචති
පපචති, ලුනාහි ලුනාහිත්ථෙවොයං ලුනාති, භුත්වා භුත්වා ගච්ඡති, පට්ඨො
කරොති, පට්ඨොයති.

55. ස්‍යාදිලොපො පුබ්බස්සෙකස්ස.

විච්ඡායමෙකස්ස ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස ස්‍යාදිලොපො හොති. එකෙකස්ස. කථං මත්ථකමත්ථකෙනාති? ‘ස්‍යාදිලොපො පුබ්බස්සා’ති යොගවිභාගා, නාවාතිඡපසඬිගො යොගවිභාගා ඉට්ඨඡපසිද්ධිති.

56. සබ්බාදීනං චීතිහාරෙ.

සබ්බාදීනං චීතිහාරෙ ද්වෙ භවන්ති පුබ්බස්ස ස්‍යාදිලොපො ච. අඤ්ඤාමඤ්ඤස්ස භොජකා, ඉතරීතරස්ස භොජකා.

57. යාවබොධං සම්භමෙ.

තුරිතෙනාපායහෙතුපදස්සනං සම්භමො, තස්මිංසති වත්ථු යාවන්තෙහි සද්දෙහි සො-ත්ථො විඤ්ඤායතෙ, තාවන්තො සද්දා පයුඡ්ඡන්තෙ. සඡපො සඡපො සඡපො, බුඡ්ඤ්ඤා සු බුඡ්ඤ්ඤා බුඡ්ඤ්ඤා, හින්තො හික්ඛුසඬිසො හින්තො හික්ඛුසඬිසො.

58. බහුලං.

අයමධිකාරො ආසත්ථපරිසමත්තියා. තෙන නාතිඡපසඬිගො ඉට්ඨඡපසිද්ධි ච.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ ඛ්‍යාකරණෙ වුත්තියං

පඨමො කණ්ඩො.

2. දුතියො කණ්ඩො (ස්‍යාදි)

1. ද්වෙ ද්වෙ-කානෙකෙසු නාමස්මා සි යො, අං යො, නා හි, ස නං, ස්මා හි, ස නං, ස්මිං සු.

එතෙසං ද්වෙ ද්වෙ හොන්ති එකානෙකත්ථෙසු වත්තමානතො නාමස්මා. මුනි මුනයො, මුනිං මුනයො, මුනිනා මුනිහි, මුනිස්ස මුනිනං, මුනිස්මා මුනිහි, මුනිස්ස මුනිනං, මුනිස්මිං මුනිසු, එවං කුමාරි කුමාරියො, කඤ්ඤා කඤ්ඤායොති. එතාති සත්ත දුකාති සත්ත විහත්තියො විභාගො විහතීති කත්ථා, එත්ථ සිද්ධිතී-කාරා-කාරා “කිමං සිසු” 2,200 ති සංකෙතත්ථා.

2. කම්මෙ දුතියා.

කරියති කත්තු කිරියායා-හිසමබන්ධියතීති කම්මං, තස්මිං දුතියාවිහත්ති හොතං. කටං කරොති, ඔදනං පවති, ආදිච්චං පස්සති.

‘ඔදනො පච්චතී’ති ඔදනසද්දනො කම්මතා නප්පතීයතෙ, කිඤ්චරහි? ආඛ්‍යාතතො. ‘කටං කරොති විපුලං දස්සතීය’න්ති අත්ථෙව ගුණයුත්තස්ස කම්මතා, ඉච්ඡතෙපි කම්මත්තාව දුතියා සිද්ධා ගාචුං පයො දොහති, ගොමන්තං ගාවං යාවති, ගාවමචරුන්ධති වජං, මාණවකං මග්ගං පුච්ඡති, ගොමන්තං ගාවං භික්ඛතෙ, රුක්ඛමචචිනාති ඵලානි, සිස්සං ධම්මං බුුතෙ, සිස්සං ධම්මමනුසාසතීති. ඵවං අනිච්ඡතෙපි අහිං ලඬ්ඝයති, විසං භක්ඛෙති. යංනෙවිච්ඡතං නාපි අනිච්ඡතං, තත්ථාපි දුතියා සිද්ධා. ගාමං ගච්ඡන්තො රුක්ඛමුලමුපසප්පති.

පථවිං අධිසෙස්සති, ගාමමධිතිට්ඨති,
රුක්ඛමච්ඡකුසාසතෙතිඅධිසීයාසානංපයොගෙ-ධිකරණෙ කම්මචචනිච්ඡා,
වත්තිච්ඡාතො හි කාරකානි හොන්ති. තං යථා-වලාභකා විජ්ජොතතෙ,
වලාභකස්ස විජ්ජොතතෙ, වලාභකො විජ්ජොතතෙ, වලාභකෙ විජ්ජොතතෙ,
වලාභකෙන විජ්ජොතතෙති. ඵවමහිනිච්ඡස්ස වා ධම්මමහිනිච්ඡතෙ ධම්මෙ වා.

තථා උපන්ච්ඡකුසාවසස්සාහොජන නිචුත්තිච්චනස්ස ගාමමුපවසති, ග,
මමනුචසති, පඬ්ඛතමධිවසති, සරමාවසති. අහොජනනිචුත්ති ච්චනස්සාති කිං?
ගාමෙ උපවසති, හොජනනිචුත්තිං කරොතීති අත්ථො. තප්පානාවාරෙපි
කම්මත්තාව දුතියා සියා නදිම්චිවති, ගාමං චරති, ඵවං ‘සචෙ මං
ආලපිස්සතී’තිආදීසුපි. විහිතාව පතිධයොගෙ දුතියා – ‘පටිහන්තු තං චුන්ද
ඛොජ්ඣධිගා’ති. තං පති ඛොජ්ඣධිගා භාසන්තුති අත්ථො, යදාතු
ධාතුනායුත්තො පති, තදා තෙනා-යොගා සමඛන්ධෙ ඡට්ඨිව ‘තස්ස
නප්පටිහාතී’ති. අක්ඛෙ දිඬ්ඛති, අක්ඛෙහි දිඬ්ඛති, අක්ඛෙසු දිඬ්ඛතීති
කම්මකරණාධිකරණච්චනිච්ඡා.

3. කාලද්ධානමච්චන්තසංයොගෙ.

කිරියා, ගුණ, දඬ්ඛෙහි සාකල්ලෙන කාලද්ධානං සමඛන්ධො
අච්චන්තසංයොගො. තස්මිං විඤ්ඤායමානෙ කාලසද්දෙහි අද්ධඅද්දෙහි ව දුතියා
හොති. මාසමධිතෙ, මාසං කල්‍යාණං, මාසං ගුලධානා, කොසමධිතෙ, කොසං
කුට්ඨො නදී, කොසං පඬ්ඛතො. අචන්තසංයොගෙති කිං? මාසස්ස ද්විභමධිතෙ,
කොසස්සෙකදෙසෙ පඬ්ඛතො.

පුඬ්ඛණ්භසමයං නිවාසෙත්වා, ඵකං සමයං භගවා, ඉමං රත්තීං චත්තාරො
මහාරාජාති ඵචමාදීසු කාලවාචී හි අච්චන්තසංයොගත්තාව දුතියා සිද්ධා.
විහත්තිවිපල්ලාසෙනපි වා බහුලංවිධානා.

ඵලප්පත්තියං කිරියාපරිසමත්තාපවග්ගො, තස්මිං විඤ්ඤායමානෙ
කාලද්ධානං කිරියායාච්චන්තසංයොගෙ තතියාහිමතා, සාපි කරණත්තාව සිද්ධා

‘මාසෙනානුචාකො-ධිතො, කොසෙනානුචාකො-ධිතො’ති. අනපවග්ගෙතු අසාධකතමත්තාකරණත්තාභාවෙ දුතියාව ‘මාසමධිතො-නුචාකො, න චාතෙන න ගභීතො’ති.

කාරකමජ්ඣෙ යෙ කාලද්ධානචාවිතො, තතො සත්තමිපඤ්චමියො අභිමතා ‘අජ්ජ භුත්වා දෙවදත්තො ද්විභෙ භුඤ්ජිස්සති, ද්විභා භුඤ්ජිස්සති, අනුට්ඨො-යමිස්සාසො කොසෙ ලක්ඛං විජ්ඣති, කොසා ලක්ඛං විජ්ඣති’ති, තාපිභ සකසකකාරකචචනිච්ඡායෙව සිද්ධා.

4. ගති බොධාභාර සද්දත්ථාකම්මක භජ්ජාදීනං පයොජ්ජෙ.

ගමනත්ථානං බොධත්ථානං ආභාරත්ථානං සද්දත්ථානමකම්මකානං භජ්ජාදීනඤ්ච පයොජ්ජෙ කත්තරි දුතියා හොති. සාමත්ථියා ච පයොජකඛාපාරෙන කම්මතාවස්ස හොතීති පතියතෙ. ගමයති මාණවකං ගාමං, යාපයති මාණවකං ගාමං, බොධයති මාණවකං ධම්මං, වෙදයති මාණවකං ධම්මං, හොජයති මාණ-වකං මොදකං, ආසයති මාණවකං මොදකං, අජ්ඣාපයති මාණවකං වෙදං, පාඨයති මාණවකං වෙදං, ආසයති දෙවදත්තං, සායයති දෙවදත්තං, අඤ්ඤං භජ්ජාපෙති, අඤ්ඤං කොට්ටාපෙති, අඤ්ඤං සන්ථරාපෙති. එතෙසමෙවාති කිං? පාවෙති ඔදනං දෙවදත්තෙන යඤ්ඤදත්තො. පයොජ්ජෙති කිං? ගච්ඡති දෙවදත්තො. යදා චරහි ගමයති දෙවදත්තං යඤ්ඤදත්තො, තමපරො පයොජෙති, තදා ගමයති දෙවදත්තං යඤ්ඤදත්තෙනෙති භවිතඛිං ... ගමයතිස්සා-ගමනත්ථත්තා.

5. භරාදීනං චා.

භරාදීනං පයොජ්ජෙ කත්තරි දුතියා හොති චා. භාරෙති භාරං දෙවදත්තං දෙවදත්තෙනෙති චා, අජ්ඣාභාරෙති සත්තුං දෙවදත්තං දෙවදත්තෙනෙති චා, කාරෙති කටං දෙවදත්තං දෙවදත්තෙනෙති චා දස්සයතෙ ජනං රාජං ජනෙනෙති චා, අභිවාදයතෙ ගුරුං දෙවදත්තං දෙවදත්තෙනෙති චා.

6. න බාදාදීනං.

බාදාදීනං පයොජ්ජෙ කත්තරි දුතියා න හොති. බාදයති දෙවදත්තෙන, ආදයති දෙවදත්තෙන, අචභ, පයති දෙවදත්තෙන, සද්දායයති දෙවදත්තෙන, කන්දයති දෙවදත්තෙන, නායයති දෙවදත්තෙන.

(1) චභිස්සානියන්තුකෙ. චාභයති භාරං දෙවදත්තෙන අනියන්තුකෙති කිං? චාභ-යති භාරං බලීබද්දෙ.

(2) භක්ඛිස්සාහිං සායං. භක්ඛයති මොදකෙ දෙවදන්තෙන. අහිංසායන්ති කිං? භක්ඛයති ඛලීඛද්දෙ සස්සං.

7. ක්‍යාදීහි යුත්තා.

ධිආදීහි යුත්තතො දුතියා හොති. ධිරත්ථු මං පුතිකායං, අන්තරා ච රාජගහං අන්තරා ච නාලන්දං, සමාධානමන්තරෙන, මුචලින්දමහිතො සරථිච්චාදි, ඡට්ඨියාපචාදො-යං.

8. ලක්ඛණාදීස්වත්ථෙස්වහිනා.

ලක්ඛණාදීස්වත්ථෙස්වහිනා යුත්තමිහා දුතියා මහාති. රුක්ඛමහි විජ්ජොතතෙ විජ්ජු, සාධු දෙවදන්තො මාතරමහි, රුක්ඛං රුක්ඛමහිතිට්ඨති.

9. පතිපරීහි භාගෙ ච.

පතිපරීහි යුත්තමිහා ලක්ඛණාදීසු භාගෙ චත්ථෙ දුතියා හොති. රුක්ඛං පති විජ්ජොතතෙ විජ්ජු, සාධු දෙවදන්තො මාතරං පති, රුක්ඛං රුක්ඛං පති තිට්ඨති, යදෙත්ථ මං පති සියා. රුක්ඛං පරි විජ්ජොතතෙ විජ්ජු, සාධු දෙවදන්තො මාතරං පරි, රුක්ඛං රුක්ඛං පරි තිට්ඨති, යදෙත්ථ මං පරි සියා.

10. අනුනා.

ලක්ඛණාදීස්වත්ථෙස්වනුනා යුත්තමිහා දුතියා හොති. රුක්ඛමනු විජ්ජොතතෙ විජ්ජු, සච්චකිරියමනු වුට්ඨි පාවස්සි, හෙතු ච ලක්ඛණං හවති, සාධු දෙවදන්තො මාතරමනු, රුක්ඛං රුක්ඛමනු තිට්ඨති, යදෙත්ථ මං අනු සියා.

11. සහත්ථෙ.

සහත්ථෙ-නුනා යුත්තමිහා දුතියා හොති. පබ්බතමනු සෙනා තිට්ඨති.

12. භීතෙ.

භීතත්ථෙ-නුනා යුත්තමිහා දුතියා හොති. අනු සාරිපුත්තං පඤ්ඤවත්තො.

13. උපෙන.

භීතත්ථෙ උපෙන යුත්තමිහා දුතියා හොති. උප සාරිපුත්තං පඤ්ඤවත්ථො.

14. සත්තම්‍යාධිකෙය.

ආධිකාරත්ථෙ උපෙන යුත්තම්භා සත්තම් හොති. උප ඛාරියං දොණො.

15. සාමිත්තෙ-ධිනා.

සාමිභාවත්ථෙ-ධිනා යුත්තම්භා සත්තම් හොති. අධි බ්‍රහ්මදත්තෙ පඤ්චාලා, අධි පඤ්චාලෙසු බ්‍රහ්මදත්තො.

16. කත්තුකරෙණෙසු තතියා.

කත්තරි කරණෙ ච කාරකෙ තතියා හොති. පුරිසෙන කතං, අසිනා ඡින්දති. පකතියා-හිරුපො, ගොත්ථෙත ගොතමො, සුමෙධො නාම නාමෙන, ජාතියා සත්තවස්සිකොති භූධාතුස්ස සම්භවා කරණෙ එව තතියා. එවං සමෙන ධාවති විසමෙන ධාවති, ද්විදොණෙන ධඤ්ඤං කිණාති, පඤ්චකෙන පසවො කිණාතීති.

17. සහත්ථෙත.

සහත්ථෙත යොගෙ තතියා සියා. පුත්තෙන සහ ගතො, පුත්තෙන සද්ධිං ආගතො, තතියාපි ඡට්ඨිව අප්පධානෙ එව භවති.

18. ලක්ඛණෙ.

ලක්ඛණෙ වත්තමානතො තතියා සියා. තිදණ්ඩකෙන පරිබ්බාජකමද්දක්ඛී, අක්ඛිනා කාණො, තෙන හි අඬිගෙන අඬිගිනො විකාරො ලක්ඛියතෙ.

19. හෙතුම්හි.

තක්කිරියා යොග්ගෙ තතියා සියා. අත්තෙන වසති, විජ්ජාය යසො.

20. පඤ්චමීණෙ වා.

ඉණෙ හෙතුම්හි පඤ්චමී හොති වා. සතස්මා බද්ධො, සතෙන වා.

21. ගුණෙ.

පරඬිගභූතෙ හෙතුම්හි පඤ්චමී හොති වා. ජලත්තා බද්ධො ජලත්තෙන වා, පඤ්ඤාය මුත්තො, හුත්වා අභාවතොඅනිච්චා, සඬ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො.

22. ඡට්ඨි හෙත්ථෙතෙහි.

හෙත්චත්ථවාචීහි යොගෙ හෙතුමිහි ඡට්ඨී සීයා. උදරස්ස හෙතු, උදරස්ස කාරණා.

23. සබ්බාදිතො සබ්බා.

හෙත්චත්ථෙහි යොගෙ සබ්බාදීහි සබ්බා විහත්තියො හොන්ති. කො හෙතු, කං හෙතුං, කෙන හෙතුනා, කස්ස හෙතුස්ස, කස්මා හෙතුස්මා, කස්ස හෙතුස්ස, කස්මිං හෙතුස්මිං, කිං කාරණං, කෙන කාරණෙන, කිං නිමිත්තං, කෙන නිමිත්තෙන, කිං පයොජනං, කෙන පයොජනෙන ඉච්චෙවමාදි. හෙත්චත්ථෙහිත්ථෙව? කෙන කතං.

24. චතුත්ථී සම්පදානෙ.

යස්ස සම්මා පදීයතෙ තස්මිං චතුත්ථී සීයා. සඬ්ඝස්ස දදාති. ආධාරවිචක්ඛායං සත්තමීපි සීයා සඬ්ඝෙ දෙහි.

25. තාදත්ථො.

තස්සෙ-දං තදත්ථං, තදත්ථභාවෙ ජොතනීයෙ නාමස්මා චතුත්ථී සීයා. සීතස්ස පටිසාතාය, අත්ථාය භිතාය (සුඛාය) දෙවමනුස්සානං, නාලං දාරභරණාය, යුපාය දාරු, පාකාය චජතීත්ථෙවමාදි.

කස්ස සාදුං න රුච්චහි, මා-යස්මන්තානමිපි සඬ්ඝහෙදො රුච්චිත්ථං, ඛමති සඬ්ඝස්ස, හත්තමස්ස නච්ඡාදෙසීති ඡට්ඨී සම්බන්ධවචනිච්ඡායං, න චෙවං විරොධො සීයා සදිසරුපත්තා, එවංවිධෙසු ච සම්බන්ධස්ස සද්දිකානුමත්තා, කස්ස වා ත්ථං ධම්මං රොචෙසීති අත්ථමත්තෙ පයමා.

එවමඤ්ඤාපි විධඤ්ඤායා, පරතොපි යථාගමං.

රඤ්ඤො සතං ධාරෙති, රඤ්ඤො ඡත්තං ධාරෙතීති සම්බන්ධෙ ඡට්ඨී, එවං රඤ්ඤො සීලාසතෙ, රඤ්ඤො භනුතෙ, රඤ්ඤො උපතිට්ඨතෙ, රඤ්ඤො සපතෙ, දෙවාපි තස්ස පිභයන්ති තාදිතො, තස්ස කුජ්ඣ මහාවීර, යදිභං තස්ස පකුජ්ජෙයාං, දුභයති දිසානං මෙසො, යො මිත්තානං න දුභති, යො අජ්ජදුට්ඨස්ස නරස්ස දුස්සති, ක්‍යාභං අයානං අපරජ්ඣාමි, ඉස්සයන්ති සමණානං තිත්ථීයා, ධම්මෙන නයමානානං කා උසුයා රඤ්ඤො භාග්‍යමාරජ්ඣති, රඤ්ඤො භාග්‍යමික්ඛතෙ, තෙන යාවිතො අයාවිතො වා තස්ස ගාවො පටිසුණාති, ගාවො ආසුණාති, භගවතො පච්චස්සොසුං, හොතු පතිගිණාති, හොත්චනුගිණාති, ආරොචයාමි වො පතිචෙදයාමි වො, ධම්මං තෙ දෙසෙස්සාමි, යථා වො භගවා ඛ්‍යාකරෙයා, අලං තෙ ඉධ වාසෙන, කිං තෙ ඡට්ඨාහි දුම්මෙධ, අරහති මල්ලො මල්ලස්සාති.

ජීවිතං තිණායපි න මඤ්ඤමානොති තාදත්ථාය චතුත්ථී, තිණෙන යො අත්ථො තදත්ථායපිති අත්ථො, “යො ච සීතඤ්ඤ උණ්භඤ්ඤ, තිණා හියොයා න මඤ්ඤති” තිණමිච ජීවිතං මඤ්ඤමානොති සවිසයාව විහත්ති යො. සග්ගාය ගච්ඡති තාදත්ථො චතුත්ථී, යො හි සග්ගං ගච්ඡති තදත්ථං තස්ස ගමනන්ති, කම්මචචනිච්ඡායන්තු දුතියාව සග්ගං ගච්ඡති.

ආයු භොතො භොතු, චිරං ජීවිතං, හද්දං කල්‍යාණං අත්ථං පයොජනං, කුසලං අනාමයං, හිතං පථාං සුඛං සාතං භොතො භොතු, සාධු සම්මුති මෙතස්ස, පුත්තස්සාවිකරෙයා ගුරුභමත්ථං, තස්ස මෙ සක්කො පාතුරහොසි, තස්ස පහිණෙයා, හික්ඛුනං දුතං පාහෙසි, කප්පති සමණානං ආයොගො, එකස්ස ද්විත්තං තිණ්ණං වා පහොති, උපමං තෙ කරිස්සාමි, අඤ්ජලිං තෙ පග්ගණ්භාමි, තස්ස ඵාසු, ලොකස්සත්ථො, නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ, සොත්ථී තස්ස, අලං මල්ලො මල්ලස්ස, සමත්ථො මල්ලො මල්ලස්ස, තස්ස හිතං, තස්ස සුඛං, ස්වාගතං තෙ මහාරාජාති සබ්බත්ථ ඡට්ඨී සම්බන්ධෙ, එවංවිධමඤ්ඤම්පෙච විඤ්ඤෙයාං යථාගමං.

26. පඤ්චමයවධිස්මා.

පදත්ථාවධිස්මා පඤ්චමිචිහන්ති හොති. ගාමස්මා ආගච්ඡතු, එවං චොරස්මා භායති, චොරස්මා උත්තසති, ඔරස්මා තායති, චොරස්මා රක්ඛති, සචෙ භායථ දුක්ඛස්ස, පමාදෙ භයදස්සිවා, තසන්ති දණ්ඩස්සාති ඡට්ඨී සත්තමියොපි හොත්තෙච සම්බන්ධාධාරචචනිච්ඡායං.

අජ්ඣෙකානා පරාජෙති, පටිපක්ඛෙ පරාජෙති සවිසයාව විහත්ති යො. සචෙ කෙචට්ඨස්ස පරජ්ජස්සාමිති ඡට්ඨීපි හොති සම්බන්ධචචනිච්ඡායං. යචෙහි ගාචො වාරෙති, පාපා චිත්තං නිවාරයෙ, කාකෙ රක්ඛති තණ්ඩුලාති සවිසයෙච පඤ්චමි. චිත්තං රක්ඛෙථ මෙධාවිති දුතියාව දිස්සති කම්මත්ථෙ. උපජ්ඣායා අන්තරධායති, උපජ්ඣායා අධිතෙ, කාමතො ඡායතෙ සොකොති සවිසයෙ පඤ්චමි.

තත්ථෙච-න්තරධායි සු, නටස්ස සුණොති, පදුමං තත්ථ ඡායෙථාති සත්තමිඡට්ඨියොපි හොත්තෙච සවිසයෙ. හිමචන්තා පහචති ගඬිගා, පාණාතිපාතා විරමස්සු බිජ්ජං, අඤ්ඤො දෙවදත්තා, හින්තො දෙවදත්තාති සවිසයෙච පඤ්චමි. එවං ආරා සො ආසවක්ඛයා, ඉතරො දෙවදත්තා, උද්ධං පාදතලා අධො කෙසමත්ථකා, පුබ්බො ගාමා, පුබ්බෙච සම්බොධා, තතො පරං, තතො අපරෙන සමයෙන, තතුත්තරිත්ති. සම්බන්ධචචනිච්ඡායං ඡට්ඨීපි පුරතො ගාමස්ස, දක්ඛිණතො ගාමස්ස, උපරි පබ්බතස්ස, හෙට්ඨා පාසාදස්සාති. පාසාදමාරුරුස්ස පෙක්ඛති පාසාදා පෙක්ඛති, ආසනෙ උපවිසිත්වා පෙක්ඛති ආසනා පෙක්ඛති අචධිචචනිච්ඡායං පඤ්චමි.

පුච්ඡානාඛ්‍යානෙසු කුතො භවං? පානට්ඨපුත්තස්මාති. තථා දෙසකාලමානෙපි පාට්ඨපුත්තස්මා රාජගහං සත්ත යොජනාති, සත්තසු යොජනෙසුති වා. එවං ඉතො තිණ්ණං මාසාන-මච්චයෙනාති, කිච්ඡාලද්ධන්ති ගුණෙ පඤ්චමී. කිච්ඡෙන මෙ අධිගතන්ති හෙතුමිහි කරණෙ වා තතියා. එවං ටොකා මුත්තො, ටොකෙන මුත්තොති. ටොකං චලතීති කිරියාවිසෙසනෙ කම්මති දුතියා.

දුරන්ති කත්ථයොගෙපි සවිසයෙව පඤ්චමීජට්ඨියො සියුං, දුරං ගාමස්මා, අන්තිකං ගාමස්මා, දුරං ගාමස්ස, අන්තිකං ගාමස්සාති, දුරන්ති කත්ථෙහි තු සබ්බාව සවිසයෙ සියුං බාධකාභාවා දුරො ගාමො, අන්තිකො ගාමොත්ථෙවමාදි.

කෙච්චි පනාහු ‘අසත්තවචනාහෙනෙහි පාට්ඨපදිකත්ථෙ චුතියාතතියාපඤ්චමීසත්තමියො, සත්තවචනෙහි තු සබ්බාව සවිසයෙ’ති, තෙ පනඤ්ඤෙහෙව පටික්ඛිත්තා. දුරං මග්ගො, අන්තිකං මග්ගොති කිරියාවිසෙසනං... භූධාතුස්ස ගම්මමානන්තා. විසුද්ධො ලොහනීයෙහි ධම්මෙහි, පරිමුත්තො සො දුක්ඛස්මා විච්චිචෙව කාමෙහි, ගම්භීරතො ච පුච්චලතො ච යොජනං, ආයාමෙන යොජනං, තතො පහුති, යතො සරාමි අත්තානන්ති සවිසයෙව විහත්තියො.

27. අපපරීහි චජ්ජනෙ.

චජ්ජනෙ චත්තමානෙහි අපපරීහි යොගෙ පඤ්චමී හොති. අප සාලාය ආයන්ති වාණිජා, පරි සාලාය ආයන්ති වාණිජා, සාලං චජ්ජෙත්ථාති අත්ථො. චජ්ජනෙති කිං? රුක්ඛං පරිච්ජ්ජොතතෙ චජ්ජු. ආපාට්ඨපුත්තස්මා චස්සි දෙවොති මරියාදා-හිවිධිස්චවධි විසයෙව පඤ්චමී, විනා පාට්ඨපුත්තෙන සහ චෙති විසෙසො, එවං යාව පාට්ඨපුත්තස්මා චස්සි දෙවොති.

28. පටිනිධිපට්ඨානෙසු පතිනා.

පටිනිධිමිහි පට්ඨානෙ ච චත්තමානෙන පතිනා යොගෙ නාමස්මා පඤ්චමී විහත්ති හොති. බුද්ධස්මා පති සාරිපුත්තො, සතමස්ස තෙසස්මා පති දදාති, පටිනිධිපට්ඨානෙසුති කිං? රුක්ඛං පති ච්ජ්ජොතතෙ.

29. ඊතෙ දුතියා ච.

ඊතෙසද්දෙන යොගෙ නාමස්මා දුතියා හොති පඤ්චමී ච. ඊතෙ සද්ධම්මං, ඊතෙ සද්ධම්මා.

30. විනා-ඤ්ඤත්ත තතියා ච.

විනා-ඤ්ඤත්‍රසද්දෙනි යොගෙ නාමස්මා තතියා ච හොති දුතියා පඤ්චමීයො ච. විනා වාතෙන, විනා වාතං, විනා වාතස්මා, අඤ්ඤත්‍ර එකෙන පිණ්ඩපාතනීභාරකෙන, අඤ්ඤත්‍ර ධම්මං, අඤ්ඤත්‍ර ධම්මා.

31. පුඨනානාහි.

එතෙහි යොගෙ තතියා හොති පඤ්චමී ච. පුඨගෙව ජනෙන, පුඨගෙව ජනස්මා, ජනෙන නානා, ජනස්මා නානා.

32. සත්තම්‍යාධාරෙ.

කිරියාධාර භූත කත්තු කම්මානං ධාරණෙන යො කිරියාධාරො තස්මිං කාරකෙ නාමස්මා සත්තමී හොති. කටෙ නිසීදති (දෙවදත්තො), ටාලියං ඔදනං පවති, ආකාසෙ සකුනා, හිලෙසු තෙලං, ගඬිගායං වජො.

33. නිමිත්තෙ.

නිමිත්තත්ථෙප්ඵෙ සත්තමී හොති. අජිනමහි හඤ්ඤතෙ දීපි, මුසාවාදෙ පාවිත්ථියං.

34. යඛිභාවොභාවලක්ඛණං.

යස්ස භාවො භාවන්තරස්ස ලක්ඛණං භවති, තතො සත්තමී හොති. ගාවීසු දුශ්භමානාසු ගතො, දුද්ධාසු ආගතො. භාවොති කිං? යො ජටාහි සො භුඤ්ජති. භාවලක්ඛණන්ති කිං? යො භුඤ්ජති සො දෙවදත්තො, ‘අකාලෙ වස්සති තස්ස, තාලෙ තස්ස න වස්සති’ ති විසයසත්තමී.

35. ඡට්ඨි වානාදරෙ.

යස්ස භාවො භාවන්තරස්ස ලක්ඛණං භවති, තතො ඡට්ඨි භවති සත්තමී ච අනාදරෙ ගම්‍යමානෙ. ‘ආකොට්ඨන්තො සො නෙති, සිවිරාජස්ස පෙක්ඛතො’, ‘මච්චු ගච්ජති ආදාය, පෙක්ඛමානෙ මහාජනෙ’.

ගුන්තං සාමීති සම්බන්ධෙ ඡට්ඨි, ගොසු සාමීති විසයසත්තමී, එවං ගුන්තමීස්සරො, ගොස්විස්සරො, ගුන්තං අධිපති, ගොසු අධිපති, ගුන්තං දායාදො, ගොසු දාහාදො, දුන්තං සක්ඛි, ගොසු සක්ඛි, ගුන්තං පතිභූ, ගොසු පතිභූ, ගුන්තං පසුතො, ගොසු පසුතො, කුසලා නච්චගීතස්ස, කුසලා නච්චගීතෙ, ආයුත්තො කටකරණස්ස, ආයුත්තො කටකරණෙති.

තථාධාරවචනිච්ඡායං සත්තමී, භික්ඛුසු අභිවාදෙන්ති, මුද්ධනි ධුම්බිත්වා,
බාහාසු ගහෙන්වා, හත්ථෙසු පිණ්ඩාය වරන්ති, පථෙසු ගච්ඡන්ති, කදලීසු ගජෙ
රක්ඛන්තිති. ඤාණස්මිං පසන්තොති විසයසත්තමී, ඤාණෙන පසන්තොති
කරණෙ තතියා, එවං ඤාණස්මිං උස්සුක්කො ඤාණෙන උස්සුක්කොති.

36. යතො නිද්ධාරණං.

ජාතිගුණකිරියාහි සමුදායතෙකදෙසස්ස පුඨක්කරණං නිද්ධාරණං. යතො තං
කරියති, තතො ඡට්ඨිසත්තමියො හොන්ති. සාලයො සුකධඤ්ඤානං පථායතමා,
සාලයො සුකධඤ්ඤෙසු පථායතමා, කණ්භා ගාවීනං සම්පන්තබීරතමා, කණ්භා
ගාවීසු සම්පන්තබීරතමා, ගච්ඡතං ධාවන්තො සීසතමො, ගච්ඡන්තෙසු
ධාවන්තො සීසතමො. සීලමෙව සුතා සෙයොයාති අවධිමිහියෙව පඤ්චමී.

37. පයමාත්ථමත්තෙ.

නාමස්සාහිධෙයාමත්තෙ පයමාවිහන්ති හොති. රුක්ඛො. ඉත්ථී පුමා
නපුංසකන්ති ලිඛිගමිපි සද්දන්ථොව, තථා දොණො බාරී ආල්භකන්ති
පරිමාණමිපි සද්දන්ථොව, එකො ද්වෙ බහවොති සඬ්ඛායාපි සද්දන්ථොව.

38. ආමන්තණෙ.

සතො සද්දෙනාහිමුඛිකරණමාමන්තණං. තස්මිං විසයෙ පයමා විහන්ති
හොති. හොපුරිස, හොක්කත්ථී, හො නපුංසක.

39. ඡට්ඨි සම්ඛන්ධෙ.

කිරියාකාරකසඤ්ජාතො අස්සෙදම්භාවහෙතුකො සම්ඛන්ධො නාම. තස්මිං
ඡට්ඨි විහන්ති හොති. රඤ්ඤො පුරිසො, සරති රජ්ජස්සාති සම්ඛන්ධෙ ඡට්ඨි,
රජ්ජසම්ඛන්ධිනිං සතිං කරොතීති අත්ථො, කම්මවචනිච්ඡාරන්තු දුතියාව සරති
රජ්ජං. තථා රජකස්ස වත්ථං දදාති, පහරතො පිට්ඨිං දදාති, බාලො පුරති පාපස්ස,
අමච්චෙ තාත ජානාහි, ධීරෙ අත්ථස්ස කොච්චෙ, දිවසස්ස තික්ඛන්තුං, සකිං
පක්ඛස්ස, පුරං භිරඤ්ඤෙසුචණ්ණස්ස කුම්භන්ත්ථෙවමාදි.

කිතකජපයොගෙ කක්ඛකම්මෙසු බහුලං සම්ඛන්ධවචනිච්ඡායං ඡට්ඨි, සාධු
සම්මතො බහුජනස්ස, සුජපට්ඨිද්ධා බුද්ධානං ධම්මධාතු, ධම්මස්ස ගුත්තො
මෙධාවී, අමතං තෙසං පරිභුත්තං, තස්ස හවන්ති වත්තාරො, අවිසංවාදකො
ලොකස්ස, අලජ්ජීනං නිස්සාය, චතුත්තං මහාභුතානං උපාදාය
පසාදොත්ථෙවමාදි.

කත්තුකම්මවචනිච්ඡායන්තු තතියා දුතියායො ව, සඤ්චන්තො පිතරා අහං, සරසි ත්වං ඵවරුපිං වාවං භාසිතා, භගවන්තං දස්සනායත්චෙවමාදි.

40. තුලාත්ථෙත වා තතියා.

තුලාත්ථෙත යොගෙ ඡට්ඨි හොති තතියා වා, තුලොසා පිතු, තුලොසා පිතරා, සදිසො පිතු, සදිසො පිතරා, ඉහ කථං තතියා න හොති? අජ්ජුනස්ස තුලා නත්ථී, කෙසවස්සුපමා න චෙති, නෙනෙ තුලාත්ථා, කිඤ්ජරහි තුලානාමොපම්මත්ථා.

41. අතො යොනං ටාටෙ.

අකාරන්ථතො නාමස්මා යොනං ටාටෙ හොන්ති යථාක්කමං, ටකාරා සබ්බදෙසත්ථා, බුද්ධා බුද්ධෙ, අතොති කිං? කඤ්ඤායො, ඉත්ථීයො, වධුයො, ඉධ කස්මා න භවති අග්ගයො. අවිධානසාමත්ථීයා.

42. නිනං වා.

අකාරන්තතො නාමස්මා නිනං ටාටෙ වා හොන්ති යථාක්කමං. රූපා, රූපෙ, රූපානි, අතොත්චෙව අට්ඨිනි.

43. ස්මාස්මිංනං.

අකාරන්තතො නාමස්මා ස්මාස්මින්තං ටාටෙ වා හොන්ති යථාක්කමං. බුද්ධා බුද්ධස්මා, බුද්ධෙ බුද්ධස්මිං, අතොත්චෙව අග්ගිස්මා අග්ගිස්මිං.

44. සස්සාය චතුත්ථීයා.

අකාරන්තතො පරස්ස සස්ස චතුත්ථීයා ආයො හොති වා. බුද්ධාය බුද්ධස්ස, හීයො තාදත්ථෙයයෙවායමායො දිස්සතෙ, ක්වච්චෙවඤ්ඤත්ථ, අතොත්චෙව ඉසිස්ස, චතුත්ථීයාති කිං? බුද්ධස්ස මුඛං, අත්තත්ථන්ති අත්ථසද්දෙන සමාසො.

සබ්බාදිතොපි ස්මාස්මිංසානං ටාටෙආයා හොන්තෙව... නිරුත්තිකාරානුමතත්තා බුද්ධවචනෙ සන්දස්සනවතො ව, තත්ත්වාදමුදාහරණං ‘අස්මා ලොකා පරම්භා ව, උභයා ධංසතෙ නරො’, ‘ත්‍යාභං මන්තෙ පරත්ථද්ධො’, ‘යායෙව ඛො පනත්ථාය ආගච්ඡෙය්‍යාමො තමෙවත්ථං සාධුකං මනසිකරෙය්‍යාමො’ති.

45. සපතෙකස්මිං නාදීනං යයා.

සපතො නාදීනමෙකස්මිං යයා හොති යථාක්කමං. කඤ්ඤාය, රත්තියා, ඉත්තියා, ධෙත්තියා, වට්ඨියා, එකස්මිත්ති කිං? කඤ්ඤාහි, රත්තීහි.

46. ස්සා වා තෙතිමාමුහි.

සපසඤ්ඤෙහි තෙතිමාමුහි නාදීනමෙකස්මිංස්සා වා හොති, තස්සා කතං, තස්සා දියතෙ, තස්සා නිස්සටං, තස්සා පරිග්ගහො, තස්සා පතිට්ඨිතං, තාය වා, එවං එතිස්සා එතාය, ඉම්මස්සා ඉමාය, අමුස්සා අමුයා, එතෙහීති කිං? සබ්බාය, නාදීනං ත්වෙව? සා, සපතොත්වෙව? තාහි අමුහි.

47. නංමිහි නුක ද්වාදීනං සත්තරසන්තං.

ද්වාදීනං සත්තරසන්තං සඬ්ඛ්‍යානං නුක හොති නංමිහි විහත්තමිහි, ද්විත්තං වතුන්තං, පඤ්චන්තං, එවං යාව අට්ඨාරසන්තං, උකාරො උච්චාරණත්ථො, කකාරො අන්තාවයවත්ථො, තෙන නංමිහි න දීසො.

48. බසුකතින්තං.

නංමිහි බහුතො කතිස්ස ව නුක හොති, බහුන්තං, කතින්තං.

49. ණ්ණංණ්ණන්තං තිතො ඤා.

ඤාසඤ්ඤා තිතො නංවචනස්ස ණ්ණංණ්ණන්තං හොති, තිණ්ණං, තිණ්ණන්තං, ඤාති කිං තිස්සන්තං.

50. උහින්තං.

උහා නංවචනස්ස ඉන්තං හොති, උහින්තං.

51. සුඤ්ඤ සස්ස.

නාමස්මා සස්ස සුඤ්ඤ හොති, බුද්ධස්ස, ද්විසකාරපාඨෙන සිද්ධෙ ලාසවත්ථමිදං.

52. ස්සංස්සාස්සායෙස්විතරෙ කඤ්ඤෙහිමානමි.

ස්සමාදීස්විතරාදීනමි හොති, ඉතරිස්සං, ඉතරිස්සා, එකිස්සං, එකිස්සා, අඤ්ඤිස්සං, අඤ්ඤිස්සා, එතිස්සං, එතිස්සා, එතිස්සාය, ඉම්මස්සං, ඉම්මස්සා, ඉම්මස්සාය, එස්විති කිං? ඉතරාය, එසන්ති කිං? සබ්බස්සං, සබ්බස්සා.

53. තාය වා.

ස්සමාදීසු තස්සා වා ඉ හොති, තිස්සං තස්සං, තිස්සා තස්සා, තිස්සාය තස්සාය, ස්සංස්සාස්සායෙස්විත්ථෙව්ව? තාය.

54. තෙතිමානො සස්ස ස්සාය.

තාඵතාඉමානො සස්ස ස්සායො හොති වා. තස්සාය තාය, ඵතිස්සාය ඵතාය, ඉමිස්සාය ඉමාය.

55. රත්තාදීහි ටො ස්මිනො.

රත්තාදීහි ස්මිනො ටො හොති වා, රත්තො රත්තියං, ආදො ආදිස්මිං.

56. සුභිසුභස්සො.

උභස්ස සුභිස්ථො හොති. උභොසු, උභොහි.

57. ල්ලුපිතාදිනමා සිමිහි.

ල්ලුප්ඵචයන්තානං පිතාදිනං ච ආ හොති සිමිහි. කත්තා, පිතා. පිතු, මාතු, භාචු, මීතු, දුහිතු, ඡාමාතු, නත්තු, හොතු, පොතු.

58. ගෙ අ ව.

ල්ලුපිතාදිනං අ හොති ගෙ අ ව, හො කත්ත, හො කත්තා, හො පිත, හො පිතා.

59. අයුනං වා දීසො.

අ ඉ උ ඉච්චෙසං වා දීසො හොති ගෙ පරෙ තිලිඬිගෙ. හො පුරිසා, හො පුරිස, හො අග්ගි, හො අග්ගි, හො හික්ඛු, හො හික්ඛු.

60. සබ්බමාදිනෙ.

සතො බ්බමාදිනො ච ගස්සෙ වා හොති. හොති කඤ්ඤෙ, හොති කඤ්ඤා, හො බ්බමෙ, හො බ්බම, හො ඛත්තෙ, හො ඛත්ත, හො ඉසෙ, හො ඉසි, හො සබ්බෙ, හො සබ්බ. සබ්බි සබ්බිති ඉත්ථියං සිද්ධමෙව. ආකතිගණො-යං, ඵචමඤ්ඤත්වාපි.

61. නම්මාදීහි.

අම්මාදීහි ගස්සෙ න හොති. හොති අම්මා, හොති අන්තා, හොති අම්බා.

62. රස්සො වා.

අම්මාදීනං ගෙ රස්සො හොති වා. හොති අම්ම, හොති අම්මා.

63. සො ස්සං, ස්සා, ස්සායං තිංසු.

ස්සමාදීසු සො රස්සො හොති. තස්සං, තස්සා, තස්සාය, තං, සහතිං, එස්විති කිං? තාය, සභාය.

64. එකච්චන යොස්ව-සොනං.

එකච්චනෙ යොසු ච සමකාරන්තචජ්ජිතා නං නාමානං රස්සො හොති තිලිච්චගෙ. ඉත්ථි, ඉත්ථියා, ඉත්ථියො, වදුං වදුයා, වදුයො, දණ්ඨිං, දණ්ඨිනා, දණ්ඨිනො, සයම්භුං, සයම්භුනා, සයම්භුවො, අසො නන්ති කිං? කඤ්ඤාය, කඤ්ඤායො, ඔග්ගභණුත්තරත්ථං.

65. ගෙ වා.

අසොනං ගෙ වා රස්සො හොති තිලිච්චගෙ, ඉත්ථි, ඉත්ථි, වදු, වදු, දණ්ඨි, දණ්ඨි, සයම්භු, සයම්භු. අසොනංත්චෙව? හොති කඤ්ඤා, හො ගො.

66. සිස්මිං නානපුංසකස්ස.

නපුංසකචජ්ජිතස්ස නාමස්ස සිස්මිං රස්සො න හොති. ඉත්ථි, දණ්ඨි, වදු, සයම්භු. සිස්මිත්ති කිං? ඉත්ථිං, අනපුංසකස්සාති කිං? දණ්ඨි කුලං.

67. ගොස්සාගසිහිනංසු ගාවගවා.

ගසිහිනංචජ්ජිතාසු විහත්තීසු ගොසද්දස්ස ගාවගවා හොන්ති. (ගාවං, ගවං), ගාවො, ගවො, ගාවෙන, ගවෙන, ගාවස්ස, ගවස්ස, ගාවස්මා, ගවස්මා, ගාවෙ, ගවෙ. අගසිහිනංසුති කිං? හො ගො, ගො තිට්ඨති, ගොහි, ගොනං.

68. සුම්භි වා.

ගොස්ස සුම්භි ගාවගවා හොන්ති වා. ගාවෙසු, ගවෙසු, ගොසු.

69. ගවං සෙන.

ගොස්ස සෙන වා ගවං හොති සහ සෙන. ගවං, ගාවස්ස, ගවස්ස.

70. ගුන්තං ච නංනා.

නංවචනෙන සහ ගොස්ස ගුන්තං හොති ගවංච වා. ගුන්තං, ගවං, ගොතං.

71. නාස්සා.

ගොතො නාස්ස ආ හොති වා. ගාවා, ගවා, ගාවෙන, ගවෙන.

72. ගාචුම්භි.

අංවචනෙ ගොස්ස ගාවිහ වා හොති. වාවිහං, ගාවං, ගවං. ගොස්ස ගොණාදෙසො න කතො... සද්දන්තරත්තා.

73. යං පිතො.

පසඤ්ඤිතො අංවචනස්ස යං වා හොති. ඉත්ථියං, ඉත්ථිං. පිතොති කිං? දණ්ඩිං, රත්තිං.

74. නං ක්කිතො.

ක්කසඤ්ඤිතො අංවචනස්ස නං වා හොති. දණ්ඩිනං, දණ්ඩිං. කථං 'බුද්ධං ආදිච්චබන්ධුන'න්ති? යොගවිභාවා. ක්කාති කිං? ඉත්ථිං. ඊති කිං? අග්ගිං.

75. යොනං නොනෙ පුමෙ.

ක්කිතො යොනං නොනෙ වා හොන්ති යථාක්කමං පුල්ලිඨගෙ. දණ්ඩිනො, දණ්ඩිනෙ, දණ්ඩි, ක්කිතො ත්වෙව? ඉත්ථියො, පුමෙති කිං? දණ්ඩිති කුලානි.

76. නො.

ක්කිතො යොනං නො වා හොති පුල්ලිඨගෙ. දණ්ඩිනො තිට්ඨන්ති, දණ්ඩිනො පස්ස, දණ්ඩි වා.

77. ස්මිතො නි.

ක්කිතො ස්මිංවචනස්ස නි හොති වා, දණ්ඩිනි, දණ්ඩිස්මිං, ක්කිතො ත්වෙව? අග්ගිස්මිං.

78. අම්බවාදීහි.

අම්බුආදීහි ස්මිතොනි හොති වා, ඵලං පතති අම්බුනි, පුස්ඵං යථා පංසුනි ආතපෙ කතං, වාත්වෙව? අම්බුම්භි, පංසුම්භි.

79. කම්මාදිතො.

කම්මාදිතො ස්මිතො නි හොති වා. කම්මනි කම්මෙ. කම්ම, චම්ම, චෙස්ම, භස්ම (අස්ම), බ්‍රහ්ම, අත්ත, ආතුම, සම්ම, මුද්ධ. කම්මාදිතොති කිං? බුද්ධෙ.

80. නාස්සෙනො.

කම්මාදිතො නාවචනස්ස එතො වා හොති. කම්මෙන, කම්මනා, චම්මෙන, චම්මනා, කම්මාදිතොත්චෙව? බුද්ධෙන.

81. ඤාලා සස්ස නො.

ඤාලො සස්ස නො වා හොති. අග්ගිතො අග්ගිස්ස, දණ්ඩිතො දණ්ඩිස්ස, භික්ඛුතො භික්ඛුස්ස, සයම්භුතො සයම්භුස්ස,

කථං ‘යො ච සිස්සො මහාමුනෙ’ ති? (3) ‘ඉතො ක්චචි සස්ස ටානුබන්ධො’ ති බ්‍රහ්මාදීසු පාඨා සස්ස ඵ ටානුබන්ධො.

82. නා ස්මාස්ස.

ඤාලො ස්මාස්ස නා හොති වා. අග්ගිනා අග්ගිස්මා, දණ්ඩිනා දණ්ඩිස්මා, භික්ඛුනා භික්ඛුස්මා, සයම්භුනා සයම්භුස්මා.

83. ලා යො නං චො පුමෙ.

ලො යොනං චො හොති වා පුල්ලිඨිගෙ. භික්ඛචො භික්ඛු, සයම්භුචො සයම්භුපුමෙති කිං? ආයුති.

84. ජන්ත්වාදිතො නො ච.

ජන්ත්වාදිතො යොනං නො හොති චො ච වා පුල්ලිඨිගෙ. ජන්තුනො, ජන්තචො ජන්තුයො, ගොත්‍රභුනො, ගොත්‍රභුචො ගොත්‍රභු. සහභුනො, සහභුචො සහභු.

85. කුතො.

කුපච්චයන්තො යොනං නො වා හොති පුල්ලිඨිගෙ, විදුතො විදු, විඤ්ඤුතො විඤ්ඤු, සබ්බඤ්ඤුතො සබ්බඤ්ඤු.

86. ධලාපො-මුස්මා.

අමුසද්දතො යොනං ලොපොච හොති පුල්ලිඬිගෙ, අමු, පුමෙත්චෙව? අමුයො අමුනි. වොපවාදොයං.

87. න නො සස්ස.

අමුස්මා සස්ස නො න හොති, අමුස්ස, නොති කිං? අමුයා.

88. යොලොපනිසු දීසො.

යොනං ලොපෙ නිසු ච දීසො හොති, අට්ඨි අට්ඨිනි, යොලොපනිසුති කිං? රත්තියො.

89. සුනංහිසු.

එසු නාමස්ස දීසො හොති. අග්ගිසු, අග්ගිනං, අග්ගිහි.

90. පඤ්චාදීනං චුද්දසන්තම.

පඤ්චාදීනං චුද්දසන්තං සුනංහිස්ච හොති. පඤ්චසු, පඤ්චන්තං, පඤ්චහි, ඡසු, ඡන්තං, ඡහි, එචං යාව අට්ඨරසා.

91. ය්වාදො න්තුස්ස.

ය්වාදීසු න්තුස්ස අ හොති. ගුණචන්තා, ගුණචන්තං, ගුණචන්තෙ, ගුණචන්තෙන ඉච්චාදි, ය්වා-දොති කිං? ගුණවා තිට්ඨති.

92. න්තස්ස ච ට වංසෙ.

අංසෙසු න්තස්චචවයස්ස ට හොති වා න්තුස්ස ච. යං යං හි රාජ හජති සන්තංවායදි වා අසං, කිච්චා-නකුඛ්ඛස්ස කරෙයා කිච්චං, හිමචංච පඛ්ඛතං, සුජාතිමන්තොපි අජාතිමස්ස. යොගචිහාගෙනාඤ්ඤත්‍රාපි. චක්ඛුමා අන්ධිතා හොන්ති, චග්ගුමුදාතිරියා පන හික්ඛු චණ්ණවා හොන්ති.

93. යොසු ක්ඛිස්ස පුමෙ.

ක්ඛිස්ඤ්ඤස්ස ඉස්ස යොසු වා ට හොති පුල්ලිඬිගෙ. අග්ගයො අග්ගි, ක්ඛිග්ගණං කිං? ඉකාරන්තසමුදායස්ස ට මා සියාහි, රත්තියො, ඉග්ගහණං කිං? දණ්ඨිනො, පුමෙති කිං? අට්ඨිනි.

94. චෙචොසු ලුස්ස.

මොග්ගල්ලානඛාකරණං

ලසඤ්ඤස්ස උස්ස වෙවොසු ට හොති. භික්ඛවෙ, භික්ඛවො, වෙවොසුති කිං? ජන්තුයො, උග්ගහණං කිං? සයම්භුවො.

95. යොම්භි වා ක්වචි.

යොම්භි ක්වචි ලසඤ්ඤස්ස උස්ස වා ට හොති. හෙතයො, නන්දන්ති තං කුරයො දස්සනෙන, අජ්ජෙව තං කුරයො පාපයතු. වාති කිං? හෙතුයො.

96. පුමාලපනෙ වෙවො.

ලසඤ්ඤතො උතො යොස්සාලපනෙ වෙවො හොන්ති වා පුල්ලිඬිගෙ. භික්ඛවෙ, භික්ඛවො භික්ඛු, පුමෙති කිං ආයුනි, ආලපනෙති කිං? ජන්තුයො තිට්ඨන්ති, ලුතොත්වෙව? ධෙනුයො, සයම්භුවො.

97. ස්මාහිස්මිං නං මහාහිම්භි.

නාමස්මා පරෙසං ස්මාහිස්මීන්තං මහා හිම්භි වා හොන්ති යථාක්කමං. බුද්ධමහා බුද්ධස්මා, බුද්ධෙහි බුද්ධෙහි, බුද්ධම්භි බුද්ධස්මිං, බහුලාධිකාරාඅපවාදවිසයෙපි, දසසහස්සිම්භි ධාතුයා.

98. සුභිස්වස්සෙ.

අකාරන්තස්ස සුභිස්වෙ හොති. බුද්ධෙසු බුද්ධෙහි.

99. සබ්බාදීනං නංම්භිව.

අකාරන්තානං සබ්බාදීනං ඵ හොති නංම්භි සුභිසු ඵ. සබ්බෙසං, සබ්බෙසු, සබ්බෙහි, සබ්බාදීනන්ති කිං? බුද්ධානං, අස්සෙත්වෙව? අමුසං. සබ්බ කතර කතම උභය ඉතර අඤ්ඤ අඤ්ඤතර අඤ්ඤතම (4) ‘පුබ්බපරා-වරදක්ඛිණුත්තරා-ධරානි වචත්ථායමසඤ්ඤායං’ (පා,1,1,34) ය තාස ත ඵත ඉම අමු කිං ඵක තුම්භ අම්භ.

100. සංසානං.

සබ්බාදීතො නංවචනස්ස සංසානං හොන්ති. සබ්බෙසං, සබ්බෙසානං.

101. සපා සස්ස ස්සා වා.

සබ්බාදීනං සපතො සස්ස ස්සා වා හොති, සබ්බස්සා සබ්බාය, පග්ගහණමුත්තරත්ථං.

102. ස්මිතො ස්සං.

සබ්බාදීනං සපතො ස්මිතො ස්සං වා හොති, සබ්බස්සං සබ්බාය, අමුස්සං අමුයා.

103. යං.

සපතො ස්මිතො යං වා හොති, කඤ්ඤායං කඤ්ඤාය, රත්තියං රත්තියා, වට්ඨයං වට්ඨයා, සබ්බායං සබ්බාය, අමුයං අමුයා.

104. තිං සභාපරිසාය.

සභාපරිසාහි ස්මිතො තිං වා හොති, සහතිං සභාය, පරිසතිං පරිසාය.

105. පදාදීහි සි.

එහි ස්මිතො සි හොති වා, පදසි පදස්මිං, බ්ලසි බ්ලස්මිං.

106. නාස්ස සා.

පදාදීහි නාස්ස සා හොති වා, පදසා පදෙන, බ්ලසා බ්ලෙන.

107. කොධාදීහි.

එහි නාස්ස සා හොති වා, කොධසා කොධෙන, අත්ථසා අත්ථෙන.

108. අතෙන.

අකාරන්තතො පරස්ස නාවචනස්ස එනාදෙසො හොති, බුද්ධෙන, අතොති කිං? අග්ගිනා.

109. සිස්සො.

අකාරන්තතො නාමස්මා සිස්ස ඔ හොති, බුද්ධො, අතොත්ථෙව? අග්ගි.

110. ක්චචෙ වා.

අකාරන්තතො නාමස්මා සිස්ස ඒ හොති වා ක්චචි, චනජ්ජගුම්බෙ යථා චුස්සිතග්ගෙ. අපවාදවිසයෙපි බහුලංචීධානා-සුබ්බෙ දුක්ඛෙ. වාති කිං? චනජ්ජගුම්බො ක්චචිති කිං? පක්ඛෙ සබ්බත්ථ මා හොතු.

111. අං නපුංසකෙ.

අකාරන්තතො නාමස්මා සිස්ස අං හොති නපුංසකලීඨිගෙ. රූපං.

112. යොනං නි.

අකාරන්තතො නාමස්මා යොනං නි හොති නපුංසකෙ. සබ්බානි රූපානි, නිච්චවිධානෙ ඵලං එකච්චාදිසබ්බාදීනං පඨමායං.

113. කුලා වා.

කුලතො යොනං නි හොති වා නපුංසකෙ, අට්ඨිනි අට්ඨී, ආයුනි ආයු.

114. ලොපො.

කුලතො යොනං ලොපො හොති, අට්ඨී, ආයු, අග්ගී, හික්ඛු, කුලාත්චෙව? අග්ගයො. පගෙව කස්මා න හොති? අන්තරඨගත්තා අකාරස්ස.

115. ජන්තූහෙත්ථිසපෙහි වා.

ජන්තූහෙත්ථි ඊකාරන්තෙහි සප සඤ්ඤෙහි ච පරෙසං යොනං වා ලොපො හොති, ජන්තූ ජන්තූයො, හෙත්ථු හෙත්ථුයො, දණ්ඨි දණ්ඨියො, කඤ්ඤා කඤ්ඤායො, රත්තී රත්තීයො, ඉත්ථි ඉත්ථියො, ධෙත්ථු ධෙත්ථුයො, වට්ඨු වට්ඨුයො.

116. යෙ පස්සිවණ්ණස්ස.

පසඤ්ඤස්ස ඉවණ්ණස්ස ලොපො හොති වා යකාරෙ, රත්තො රත්තා, රත්තං, පොක්ඛරඤ්ඤො, පොක්ඛරඤ්ඤො, පොක්ඛරඤ්ඤං, වා ත්චෙව? රත්තීයො, පස්සාති කිං? දණ්ඨියො, ඉවණ්ණස්සාති කිං? ධෙත්ථුයො වට්ඨුයො. කථං ‘අනුඤ්ඤාතො අහං මත්තා’ති? ‘යෙ පස්සා’ති යොගච්චාගා.

117. ගසීනං.

නාමස්මා ගසීනං ලොපො හොති විජ්ඣන්තරාභාවෙ, හො පුරිස, අයං, දණ්ඨි.

118. අසඨිධොහි සබ්බාසං.

අවිජ්ජමානසඨිධොහි පරාසං සබ්බාසං විහත්තීනං ලොපො හොති, ච වා ඵච ඵචං, එතස්මායෙව ලීඨිගා අසඨිධොහි ස්වාද්දුප්පත්ති අනුමීයතෙ.

119. එකත්ථතායං.

එකත්ථිභාවෙ සබ්බාසං විභත්තීනං ලොපො හොති බහුලං, පුත්තීයති, රාජපුරිසො, වාසිට්ඨො, ක්වචි න හොති බහුලං විධානා-පරන්තපො, භගන්දරො, පරස්සපදං, අත්තනොපදං, ගවම්පති, දෙවානංපියතිස්සො, අන්තෙවාසී, ජනෙසුතො මමත්තං මාමකො.

120. පුබ්බස්මාමාදිතො.

අමාදෙකත්ථා පුබ්බං යදෙකත්ථං තතො පරාසං සබ්බාසං විභත්තීනං ලොපො හොති. අධිත්ථී. ඉධ න හොති බහුලං

විධානා යථාපත්ථියා, යථාපරිසාය, පුබ්බස්මාති කිං? ගාමගතො.

121. නාතොම පඤ්චමියා.

අමාදෙකත්ථා පුබ්බං යදෙකත්ථමකාරන්තං, තතො පරාසං සබ්බාසං විභත්තීනං ලොපො න හොති, අන්තු, භවත්‍යපඤ්චමියා, උපකුම්භං, අපඤ්චමියාති කිං? උපකුම්භා ආනය.

122. වා තතියාසත්තමීනං.

අමාදෙකත්ථා පුබ්බං යදෙකත්ථමකාරන්තං, තතො පරාසං තතියාසත්ථමීනං වා අං හොති, උපකුම්භෙන කතං, උපකුම්භං කතං, උපකුම්භෙ නිධෙහි, උපකුම්භං නිධෙහි.

123. රාජසී නාමිහි.

නාමිහි රාජසී වා හොති, සබ්බදත්තෙන රාජීනා, වාත්චෙව? රඤ්ඤා.

124. සුනංහිසු.

රාජස්ස උභ හොති වා සුනංහිසු, රාජුසු රාජෙසු, රාජුනං රඤ්ඤං, රාජුහි රාජෙහි.

125. ඉමස්සාදිත්ථියංචෙ.

ඉමස්ද්දස්සානිත්ථියං චෙ හොති වා සුනංහිසු, එසු ඉමෙසු, එසං ඉමෙසං, එසී ඉමෙහි, අනිත්ථියන්ති කිං? ඉමාසු, ඉමාසං, ඉමාහි.

126. නාමිහ නිමි.

ඉමසද්දස්සානිත්ථියං නාමිහි අනඉමිඉච්චාදෙසා හොන්ති, අනෙන ඉමීනා, අනිත්ථියංත්චෙව? ඉමාය.

127. සිමිහ නපුංසකස්සායං.

ඉමසද්දස්සානපුංසකස්ස අයං හොති සිමිහි, අයං පුරිසො, අයං ඉත්ථී, අනපුංසකස්සාති කිං? ඉමං.

128. ත්‍යතෙතානං තස්ස සො.

ත්‍යතෙතානමනපුංසකානං තස්ස සො හොති සිමිහි, සොයා පුරිසො, සායා ඉත්ථී, එචං සො, සා, එසො, එසා, අනපුංසකස්සෙත්චෙව? ත්‍යං, තං, එතං.

129. මස්සාමුස්ස.

අනපුංසකස්සාමුස්ස මකාරස්ස සො හොති සිමිහි, අසු පුරිසො, අසු ඉත්ථී.

130. කෙ වා.

අමුස්ස මස්ස කෙ වා සො හොති, අසුකො අමුකො, අසුකා අමුකා, අසුකං අමුකං, අසුකානි අමුකානි.

131. තතස්ස නො තබ්බාසු.

තසද්දස්ස තස්ස නො වා හොති සබ්බාසු විහත්තිසු, නෙ තෙ නායො තායො, නං තං, නානි තානි ඉච්චාදි.

132. ට සස්මාස්මිංස්සායස්සංස්සාසංමිහාමිහිස්වි මස්ස ව.

සාදීස්විමස්ස තතස්ස ව ටො වා හොති, අස්ස ඉමස්ස, අස්මා ඉමස්මා, අස්මිං ඉමස්මිං, අස්සාය ඉමිස්සාය, අස්සං ඉමිස්සං, අස්සා ඉමිස්සා, ආසං ඉමාසං, අමිහා ඉමමිහා, අමිහි ඉමමිහි, අස්ස තස්ස, අස්මා තස්මා, අස්මිං තස්මිං, අස්සාය තස්සාය, අස්සං තස්සං, අස්සා තස්සා, ආසං තාසං, අමිහා තමිහා, අමිහි තමිහි, ස්සායාදිග්ගහණමාදෙසන්තරෙ මා හොතුති.

133. ටෙ සිස්සිස්සමා.

ඉසිස්මා සිස්ස ටෙ වා හොති, ‘යො න්වජ්ජ විනයෙ කඨිඛං, අත්ථධම්මවිදු ඉසෙ’, වාත්චෙව? ඉසි.

134. දුතියස්ස යොස්ස.

ඉසිස්මා පරස්ස දුතියායොස්ස ටෙ වා හොති, ‘සමණෙ බ්‍රාහ්මණෙ වන්දෙ, සම්පන්නවරණෙ ඉසෙ’, වාත්චෙව? ඉසයො පස්ස, දුතියස්සාති කිං? ඉසයො තිට්ඨන්ති.

135. එකච්චාදීහ තො.

අකාරන්තෙහි එකච්චාදීහි යොනං ටෙ හොති, එකච්චෙ තිට්ඨන්ති, එකච්චෙ පස්ස, අතොති කිං? එකච්චායො, එවං එස ස පඨම.

136. න නිස්ස ටා.

එකච්චාදීහි පරස්ස නිස්ස ටා න හොති, එකච්චානි.

137. සබ්බාදීහි.

සබ්බාදීහි පරස්ස නිස්ස ටා න හොති, සබ්බානි.

138. යොනමෙට.

අකාරන්තෙහි සබ්බාදීහි යොනමෙට හොති, සබ්බෙ තිට්ඨන්ති, සබ්බෙ පස්ස, අතොත්චෙව? සබ්බායො.

139. නාඤ්ඤං චනාමප්පධානා.

නාමභූතෙහි අප්පධානෙහි ච සබ්බාදීහි යං චුත්තං, යඤ්චාඤ්ඤං සබ්බාදිකාරියං, තං න හොති, තෙ සබ්බා, තෙ පියසබ්බා, තෙ අතිසබ්බා.

140. තතියත්ථයොගෙ.

තතියත්ථෙන යොගෙ සබ්බාදීහි යං චුත්තං, යඤ්චාඤ්ඤං සබ්බාදි කාරියං, තං න හොති, මාසෙන පුබ්බානං මාසපුබ්බානං.

141. චත්ථසමාසෙ.

චත්ථසමාසවිසයෙ සබ්බාදීහි යං චුත්තං, යඤ්චාඤ්ඤං සබ්බාදිකාරියං, තං න හොති, ඉක්ඛිණුත්තරපුබ්බානං, සමාසෙති කිං? අමුසඤ්ච තෙසඤ්ච දෙහි.

142. චෙට.

එත්ථසමාසවිසයෙ සබ්බාදීහි යධස්සට චුත්තො, තස්ස වා හොති, පුග්ගුත්තරෙ, පුබ්බුත්තරා.

143. පුබ්බාදීහි ඡහී.

එතෙහි පුබ්බාදීහි ඡහි සවිසයෙ එට වා හොති, පුබ්බෙ පුබ්බා, පරෙ පරා, අපරෙ අපරා, දක්ඛිණෙ දක්ඛිණා, උත්තරෙ උත්තරා, අධරෙ අධරා, ඡහිතිකිං? යෙ.

144. මනාදීහි ස්මිංසංනාස්මානං සිසොඛසාසා.

මනාදීහි ස්මිමාදීනං සිසොඛසාසා වා හොන්ති යථාක්කමං, මනසි මනස්මිං, මනසො මනස්ස, මනො මනං, මනසා මනෙන, මනසා මනස්මා, කථං ‘පුත්තො ජාතො අවෙනසො, හිත්වා යාති සුමෙධසො, සුද්ධුත්තරවාසසා, හෙමකප්පනවාසසෙ’ති? සකත්ථෙණත්ථා. මනතම තප තෙජ සිර උර වච ඔජ රජයස පය (6) ‘සරවයා-යවාසවෙනා ජලාසයාක්ඛයලොහපටමනෙසු’.

145. සතො සබ්බෙ හෙ.

සන්ථසද්දස්ස සබ්බෙ භවති භකාරෙ, සබ්බි.

146. භවතො වා හොන්තො ගයොනාසෙ.

භවන්තසද්දස්ස හොන්තාදෙසො වා හොති ගයොනාසෙ, හොන්ත භවං, හොන්තො භවන්තො, හොතා භවතා, හොතො භවතො, හො ඉති ආමන්තණෙ නිපාතො ‘කුතො නු ආගච්ඡට්ඨං හො තයො ජනා’, එවං භවන්තති, හද්දෙති සද්දන්ථරෙන සිද්ධං, සද්ධන්ථඉති දස්ස ද්විභාවෙන.

147. සිස්සාග්ගිතො නි.

අග්ගිස්මා සිස්ස නි යොති වා, අග්ගිති අග්ගි.

148. ත්තස්සං.

සිම්හි ත්තප්පච්චයස්ස අං හොති වා, ගච්ඡං ගච්ඡන්තො.

149. භුතො.

භුධාතූතො ත්තස්ස අං හොති සිම්හි නිච්චං පුනබ්බිධානා, භවං.

150. මහන්තාරභන්තානං ටා වා.

සිම්හි මහන්තාරභන්තානං ත්තස්ස ටා වා හොති, මහා මහං, අරහා අරහං.

151. න්තුස්ස.

සිමිහි න්තුස්ස ටා හොති, ගුණවා.

152. අංඛං නපුංසකෙ.

න්තුස්ස අංඛං හොන්ති සිමිහි නපුංසකෙ, ගුණවං කුලං, ගුණවන්තං කුලං, නපුංසකෙතිං කිං? සීලවා හික්ඛු.

153. හිමවතො වා ඔ.

හිමවතො සිමිහි න්තුස්ස ඔ වා හොති, හිමවන්තො හිමවා.

154. රාජාදියුවාදිත්වා.

රාජාදිහියුවාදිහි ව සිස්ස ආ හොති, රාජා, යුවා. රාජ භුග්ම සඛ අත්ත ආතුම (7) “ධම්මො වාඤ්ඤත්ථෙ” දළ්භධම්මා, අස්ම, (8) “ඉමො භාවෙ” අණිමා, (මහිමා, ගරිමා) ලසිමා, යුව සා සුවා මසව පුම වත්තභ.

155. වාමිහානඛ.

රාජාදීනං යුවාදීනං ව ආනඛ හොති වා අංමිහි, රාජානං රාජං, යුවානං යුවං.

156. යොනමානො.

රාජාදීහි යුවාදීහි ව යොනං ආනො වා හොති, රාජානො යුවානො, වා ත්වෙව? රාජා රාජෙ, යුවා යුවෙ.

157. ආයොනො ව සඛා.

සඛතො යොන මායො නො හොන්ති වා ආනො ව, සඛායො, සඛිනො, සඛානො, වා ත්වෙව? සඛා, සඛෙ.

158. ටෙ ස්මිනො.

සඛතො ස්මිනො ටෙ හොති, සඛෙ, නිච්චත්ථො-යමාරම්භො.

159. නොනාසෙස්වි.

සඛස්ස ඉ හොති නොනාසෙස්සු, සඛිනො, සඛිනා, සඛිස්ස.

160. ස්මානංසු වා.

සබස්ස ඉ වා හොති ස්මානංසු, සබ්බස්මා සබස්මා, සබ්බනං සබ්බානං.

161. යොස්වංහිසු වාරඬ.

සබස්ස ආරඬ වා හොති යොස්වංහිසු ස්මානංසු ච, සබ්බරො සබ්බයො, සබ්බරෙසු සබ්බෙසු, සබ්බරං සබ්බං, සබ්බරෙහි සබ්බෙහි, සබ්බරා සබ්බා, සබ්බස්මා, සබ්බරානං සබ්බානං.

162. ල්ලුපිතාදීනමසෙ.

ල්ලුප්පච්චයන්තානං පිතාදීනං ච ආරඬ හොති සතො-ඤ්ඤත්‍ර, කත්තාරො, පිතරො, කත්තාරං, පිතරං, කත්තාරා, පිතරා, කත්තරී, පිතරී, අසෙති කිං? කත්තුනො, පිතුනො.

163. නම්හි වා.

නම්හි ල්ලුපිතාදීනමානඬ වා හොති, කත්තාරානං කත්තූනං, දිතරානං පිතූන්තං.

164. ආ.

නම්හි ල්ලුපිතාදීනමා වා හොති, කත්තානං කත්තූනං, පිතානං පිතූන්තං.

165. සලොපො.

ල්ලුපිතාදීහි සස්ස ලොපො වා හොති, කත්ථු කත්ථුනො, සකමන්තාතු සකමන්ධාතුනො, පිතු පිතුනො.

166. සුහිස්වාරඬ.

සුහිසු ල්ලුපිතාදීනමාරඬ වා හොති, කත්තාරෙසු කත්තූසු, පිතරෙසු පිතූසු, කත්තාරෙහි කත්තූහි, පිතරෙහි පිතූහි.

167. නජ්ජායොස්මාම.

යොසු නදිසද්දස්ස ආම වා හොති, නජ්ජායො නදියො.

168. ටි කතිමහා.

කතිමහා ධයානං ටි හොති, කති තිට්ඨන්ති, කති පස්ස.

169. ට පඤ්චාදීහි චුද්දසහි.

පඤ්චාදීහි චුද්දසහි සංඛ්‍යාහි යොනං ටො හොති පඤ්ච, පඤ්ච, එවං යාව අට්ඨාරසා. පඤ්චාදීහිති කිං? ද්වෙ, තයො, චත්තාරො, චුද්ධසහිති කිං? ද්වෙ විසතියො.

170. උභගොහි ටො.

උභගොහි යොනං ටො හොති, උභො, උභො, ගාවො, ගාවො, කථං ‘ඉමෙකරත්ථිං උභයො වසාමා’ති? ටොමහි යකාරාගමො.

171. ආරඬ ස්මා.

ආරඬාදෙසමිභා යොනං ටො හොති, සධාරො, කත්තාරො, පිතරො.

172. ටොටෙ වා.

ආරඬාදෙසමිභා යොනං ටොටෙ වා හොන්ති යථාක්කමං, සධාරො, සධාරෙ සධායො, ටොග්ගහණං ලාසවත්ථං.

173. ටා නාස්මානං.

ආරඬාදෙසමිභා නාස්මානං ටා හොති, කත්තාරා, කත්තරා. කුචි වා හොති ඛුඤ්ඤාධිකාරා, එතාදිසා සධාරමිභා.

174. ටි ස්මිනො.

ආරඬාදෙසමිභා ස්මිනො ටි හොති, කත්තරි, විතරි.

175. දිවාදිතො.

දිවාදීහි නාමෙහි ස්මිනො ටි හොති, දිවි, භුවි. නිච්චං වකාරාගමො.

176. රස්සාරඬ.

ස්මිමහි ආරො රස්සො හොති, කත්තරි, නත්තරි.

177. පිතාදිනමනත්වාදිනං.

නත්වාදිවජ්ජිතානං පිතාදිනමාරො රස්සො හොති සබ්බාසු විහත්තිසු, පිතරො, පිතරං, අනුත්වාදිනත්ති කිං? නත්තාරො.

178. යුචාදීනං සුභිස්චානඛ.

සුභිසු යුචාදීනං ආනඛ හොති, යුචානෙසු, යුචානෙහි.

179. නොනානෙස්චා.

එසු යුචාදීනමා හොති, යුචානො, යුචානා, යුචානෙ.

180. ස්මාස්මිත්තං නානෙ.

යුචාදීහි ස්මාස්මිත්තං නානෙ හොන්ති යථාක්කමං, යුචානා, යුචානෙ.

181. යොනං නොනෙ චා.

යුචාදීහි යොනං නොනෙ චා හොන්ති යථාක්කමං, යුචානො, යුචානෙ, චාති කිං? යුචෙ පස්ස, නොග්ගහණං ලාසචත්ථං.

182. ඉතො ඤ්ඤත්ථෙ පුමෙ.

අඤ්ඤපදත්ථෙ චත්තමානා ඉකාරන්තතො නාමස්මා යොනං නොනෙ චා හොන්ති යථාක්කමං පුල්ලිඨගෙ, තොමරඨකුසපාණිනො, තොමරඨකුසපාණිනෙ, චාත්ථෙච? තොමරඨකුසපාණියො, අඤ්ඤත්ථෙති කිං? පාණියො.

183. නෙ ස්මිනො ක්චචි.

අඤ්ඤපදත්ථෙ චත්ථමානා ඉකාරන්තතො නාමස්මා ස්මිනො නෙ හොති චා ක්චචි පුල්ලිඨගෙ, කතඤ්ඤමිහි ච පොසමිහි, සීලචන්තෙ අරිය චුත්තිනෙ, චාත්ථෙච? අරියචුත්තිමිහි, පුමෙත්ථෙච? අරියචුත්තියා.

184. පුමා.

පුමසද්දතො ස්මිනො යං චුත්තං, තං චා හොති, පුමානෙ පුමෙ.

185. නාමිහි.

පුමස්ස නාමිහි යං චුත්තං, තං චා හොති, පුමානා පුමෙන.

186. සුමිහා ච.

පුමස්ස සුමිහි යං චුත්තං, තං ආ ච චා හොති, පුමානෙසු, පුමාසු පුමෙසු.

187. ගස්සං.

පුමසද්දතො ගස්ස අං වා හොති, හො පුමං හො පුම, හො ඉත්තිපුමං හො ඉත්ථිපුම.

188. සාස්සංසෙ වානඛ.

සාසද්දස්ස ආනඛ හොති අංසෙ ගෙ ව, සානං, සානස්ස, වහා සාන.

189. වත්තභා සනංනං නොනානං.

වත්තභා සනංනං නොනානං හොත්ති යථාක්කමං, වත්තභානො, වත්තභානානං.

190. බුභ්මස්සු වා.

බුභ්මස්ස උ වා හොති සනංසු, බුභ්මුනො බුභ්මස්ස, බුභ්මුනං බුභ්මානං.

191. නාමිහි.

බුභ්මස්ස උ හොති නාමිහි, බුභ්මුනා.

192. පුමකම්මථාමද්ධානං වා සස්මාසු ව.

පුමාදිනමු හොති වා සස්මාසු නාමිහි ව, පුමුනො පුමස්ස, පුමුනා පුමානා, පුමුනා පුමානා, කම්මුනො කම්මස්ස, කම්මුනා කම්මස්මා, කම්මුනා කම්මනා, ථාමුනො ථාමස්ස, ථාමුනා ථාමස්මා, ථාමුනා ථාමෙන, අද්ධුනො අද්ධස්ස, අද්ධුනා අද්ධස්මා, අද්ධුනා අද්ධනා.

193. යුවා සස්සිනො.

යුවා සස්ස වා ඉනො හොති, යුවිනො යුවස්ස.

194. නො-ත්තාතුමා.

අත්තාතුමෙහි සස්ස නො හොති වා, අත්තනො අත්තස්ස, ආතුමනො ආතුමස්ස.

195. සුභීසු නක.

අත්තආතුමානං සුභිසු වා නක හොති, අත්තනෙසු අත්තෙසු ආතුමනෙසු ආතුමෙසු, අත්තනෙහි අත්තෙහි ආතුමනෙහි ආතුමෙහි, කථං ‘වෙරිනෙසු’ති? ‘නක’ ඉති යොගවිභාගා.

196. ස්මාස්ස නා බුභ්මා ච.

බුභ්මා අත්තආතුමෙහි ච ස්වාස්ස නා හොති, බුභ්මුනා, අත්තනා, ආතුමනා.

197. ඉමෙනානමෙනාන්වාදෙසෙ දුතියායං.

ඉමඵතසද්දානං කථිතානුකථනවිසයෙ දුතියායමෙනාදෙසො හොති, ඉමං හික්ඛුං විනයමජ්ඣාපය, අථො ඵනං ධම්මමජ්ඣාපය, ඉමෙ හික්ඛු විනයමජ්ඣාපය, අථො ඵනෙ ධම්මමජ්ඣාපය, ඵවමෙතස්ස ච යොජනියං.

198. කිස්ස කො සබ්බාසු.

සබ්බාසු විහත්තිසු කිස්ස කො හොති, කො, ඵක, කා, කායො, කං, කානි, කෙනෙච්චාමී.

199. කි සස්මිංසු වානිත්ථියං.

අනිත්ථියං කිස්ස කි වා හොති සස්මිංසු, කිස්ස කස්ස, කිස්මිං කස්මිං, අනිත්ථියන්ති කිං? කස්සා, කස්සං.

200. කිමංසිසු සහ නපුංසකෙ.

අංසිසු සහ තෙහි කිංසද්දස්ස කිං හොති නපුංසකෙ. කිං, කිං, නපුංසකෙති කිං? කො, කං.

201. ඉමස්සිදං වා.

අංසිසු සහ තෙහි ඉමස්ස ඉදං හොති වා නපුංසකෙ, ඉදං ඉමං, ඉදං ඉමං.

202. අමුස්සාදුං.

අංසිසු සහ තෙහි අමුස්ස අදුං හොති වා නපුංසකෙ, අදුං අමුං, අදුං අමුං.

203. සුමහාමුස්සාස්මා.

අම්හස්ස අස්මා හොති වා සුමිහි, හත්තිරස්මාසු යා තච, වා ත්වෙච? අම්හෙසු.

204. නංමිහි තිචතුන්තමිත්ථියං තිස්සචතස්සා.

නංමිහි තිචතුන්තං තිස්සචතස්සා භොන්ති ඉත්ථියං යථාක්කමං, තිස්සන්තං චතස්සන්තං, ඉත්ථියන්ති කිං? තිණ්ණං චතුන්තං.

205. තිස්සොචතස්සො යොමිහි සචිහත්තීනං.

චිහත්තිසහිතානං තිචතුන්තං යොමිහි තිස්සො චතස්සො භොන්ති ඉත්ථියං යථාක්කමං, තිස්සො චතස්සො.

206. තීණ්ණචත්තාරි නපුංසකෙ.

යොමිහි සචිහත්තීනං තිචතුන්තං යථාක්කමං තීණ්ණචත්තාරි භොන්ති නපුංසකෙ, තීණ්ණ. චත්තාරි.

207. පුමෙ තයො චත්තාරො.

යොමිහි සචිහත්තීනං තිචතුන්තං තයොචත්තාරො භොන්ති යථාක්කමං පුල්ලිඬිගෙ, තයො, චත්තාරො.

208. චතුරො වා චතුස්ස.

චතුසද්දස්ස සචිහත්තිස්ස යොමිහි චතුරො වා භොති පුල්ලිඬිගෙ, චතුරො ජනා සංවිධාය, කථං ‘චතුරො නිමිත්තෙ නාද්දස්සාසි’න්ති? ලිඬිගච්ඡල්ලාසා.

209. මයමස්මාමිහස්ස.

යොස්චමිහස්ස සචිහත්තිස්ස මයමස්මා වා භොන්ති යථාක්කමං, මයං, අස්මා, අමිහෙ.

210. නංසෙස්චස්මාකංමමං.

නංසෙස්චමුස්ස සචිහත්තිස්ස අස්මාකං මමං භොන්ති වා යථාක්කමං, අස්මාකං, අමිහාකං, මමං මම.

211. සිමිහ-හං.

සිමිහි අමිහස්ස සචිහත්තිස්ස අහං භොති, අහං.

212. තුමිහස්ස තුවංත්චමමිහි ච.

අංමිහි සිමිහි ච තුම්භස්ස සවිහත්තිස්ස තුවංත්වං භොන්ති යථාක්කමං, තුවං, ත්වං.

213. තයාතයිනං ත්ව චා තස්ස.

තුම්භස්ස තයාතයිනං තකාරස්ස ත්ව භොති චා, ත්වයා තයා, ත්වයි තයි.

214. ස්මාමිහි ත්වමිහා.

ස්වාමිහි තුම්භස්ස සවිහත්තිස්ස ත්වමිහා භොති චා, පත්තා නිස්සං සයං ත්වමිහා, චා ත්වෙච? ත්වයා.

215. න්තන්තුනංන්තොයොමිහී පයමෙ.

පයමෙ යොමිහි න්තන්තුනං සවිහත්තිනං න්තොඉච්චාදෙසො චා භොති, ගච්ඡන්තො, ගච්ඡන්තා, ගුණවන්තො ගුණවන්තා.

216. තං නංමිහි.

නංමිහි න්තන්තුනං සවිහත්තිනං තං චා භොති, ගච්ඡතං ගච්ඡන්තානං, ගුණවතං ගුණවන්තානං.

217. තොතාතිතා සස්මාස්මිංනාසු.

සාදීසු න්තන්තුනං සවිහත්තිනං තොතාතිතා භොන්ති චා යථාක්කමං, ගච්ඡතො ගච්ඡන්තස්ස, ගුණවතො ගුණවන්තස්ස, ගච්ඡතා ගච්ඡන්තමිහා, ගුණවතා ගුණවන්තමිහා, ගච්ඡති ගච්ඡන්තෙ, ගුණවති ගුණවන්තෙ, ගච්ඡතා ගච්ඡන්තෙන, ගුණවතා ගුණවන්තෙන.

218. ටටාඅං ගෙ.

ගෙ පරෙ න්තන්තුනං සවිහත්තිනං ටටාඅං ඉච්චාදෙසො භොන්ති, භො ගච්ඡ, භො ගච්ඡා, භො ගච්ඡං, තො ගුණව, භො ගුණවා, භො ගුණවං.

219. යොමිහි ද්වින්තං දුචෙද්චෙ.

යොමිහි ද්විස්ස සවිහත්තිස්ස දුචෙද්චෙ භොන්ති පච්චෙකං, දුචෙ, ද්චෙ.

220. දුචින්තං නංමිහි චා. නංමිහි ද්විස්ස සවිහත්තිස්ස දුචින්තං භොති චා, දුචින්තං, ද්වින්තං.

221. රාජස්ස රඤ්ඤං. නංමිහි රාජස්ස සවිහත්තිස්ස රඤ්ඤං භොති වා, රඤ්ඤං රාජානං.

222. නාස්මාසු රඤ්ඤා. නාස්මාසු රාජස්ස සවිහත්තිස්ස රඤ්ඤා භොති, රඤ්ඤා කතං, රඤ්ඤා නිස්සටං.

223. රඤ්ඤො රඤ්ඤස්ස රාජීනො සෙ. සෙ රාජස්ස සවිහත්තිස්ස රඤ්ඤො රඤ්ඤස්ස රාජීනො භොන්ති, රඤ්ඤො, රඤ්ඤස්ස, රාජීනො.

224. ස්මිමිහි රඤ්ඤරාජීනි. ස්මිමිහි රාජස්ස සවිහත්තිස්ස රඤ්ඤ රාජීනි භොන්ති, රඤ්ඤ, රාජීනි.

225. සමාසෙ වා. සමාසවිසයෙ ඵනෙ ආදෙසා රාජස්ස වා භොන්ති, කාසිරඤ්ඤා කාසිරාජෙන, කාසිරඤ්ඤා කාසිරාජස්මා, කාසිරඤ්ඤො කාසිරාජස්ස, කාසිරඤ්ඤො කාසිරාජෙ.

226. ස්මිමිහි තුම්භාමිහානං තයිමයි. ස්මිමිහි තුම්භඅමුසද්දානං සවිහත්තීනං තයිමයි භොන්ති යථාක්කමං, තයි, මයි.

227. අංමිහි තං මං තවං මමං.

අංමිහි තුම්භඅමුසද්දානං සවිහත්තීනං තං මං තවං මමං භොන්ති යථාක්කමං, තං, මං, තවං, මමං,

228. නාස්මාසු තයාමයා.

නාස්මාසු තුම්භඅමුසද්දානං සවිහත්තීනං තයාමයා භොන්ති යථාක්කමං, තයා කතං, මයා කතං, තයා නිස්සටං, මයා නිස්සටං.

229. තව මම තුශ්භං මශ්භං සෙ.

සෙ තුම්භඅමුසද්දානං සවිහත්තීනං තව මම තුශ්භං මශ්භං භොන්ති යථාක්කමං, තව, තුශ්භං, මම, මශ්භං.

230. ඩංඛාකං නංමිහි.

නංමිහි තුම්භඅමුසද්දානං සවිහත්තීනං ඩංඛාකං භොන්ති පච්චෙකං, තුම්භං, තුම්භාකං, අම්භං, අම්භාකං, යථාසච්චාමත්තං න විචච්ඡතෙ.

231. දුතියෙ යොමිහි වා.

තුම්භඅම්භසද්දානං සවිභත්තීනං පච්චෙකං ඩංඛාකං වා භොන්ති යොම්භි දුතියෙ, තුම්භං, තුම්භාකං, තුම්භෙ, අම්භං, අම්භාකං, අම්භෙ.

232. අපාදාදො පදතෙකවාකො.

ඉදමධිකතං වෙදිතඛිඛං. පජ්ජතෙ-නෙතත්ථොති පදං-සායාදාන්තං ත්‍යාදාන්තං ච, පදසමුභො වාකායං.

233. යොනංභිස්චපඤ්චමායා වොනො.

අපඤ්චමීයා යොනංභිස්චපාදාදො චත්තමානානං පදස්මා පරෙසං ඵකවාකොය ධීතානං තුම්භාම්භසද්දානං සවිභත්තීනං වොනො භොන්ති වා යථාක්කමං, තිට්ඨථ වො, තිට්ඨථ තුම්භෙ, තිට්ඨාම නො, තිට්ඨාම මයං, පස්සති වො, පස්සති තුම්භෙ, පස්සති නො, පස්සති අම්භෙ, දීයතෙ වො, දීයතෙ තුම්භං, දීයතෙ නො, දීයතෙ අම්භං, ධනං වො, ධනං තුම්භං, ධනං නො ධනං අම්භං, කතං වො, කතං තුම්භෙහි, කතං නො, කතං අම්භෙහි, අපඤ්චමායාති කිං? නිස්සටං තුම්භෙහි, නිස්සටං අම්භෙහි, අපාදාදොත්ථෙව? ‘ඛලඤ්ච භික්ඛුනමනුජ්ජදිත්තං, තුම්භෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනජ්ජකං’, පදතොත්ථෙව? තුම්භෙ තිට්ඨථ, ඵකවාකොත්ථෙව? දෙවදත්තො තිට්ඨති ගාමෙ, තුම්භෙ තිට්ඨථ නගරෙ, සවිභත්තීනංත්ථෙව? අරහති ධම්මො තුම්භාදීසානං, අරහති ධම්මො අම්භාදීසානං.

234. තෙමෙ නාසෙ.

නාම්භි සෙ ච අපාදාදො චත්තමානානං පදස්මා පරෙසං ඵකවාකොය ධීතානං තුම්භාම්භසද්දානං සවිභත්තීනං තෙමෙ වා භොන්ති යථාක්කමං, කතං තෙ, කතං තයා, කතං මෙ, කතං මයා, දීයතෙ තෙ, දීයතෙ තච දීයතෙ මෙ, දීයතෙ මම, ධනං තෙ, ධනං තච, ධනං මෙ, ධනං මම.

235. අන්වාදෙසෙ.

කථිතානුකථනවිසයෙ තුම්භඅම්භ-සද්දානමාදෙසා නිච්චං භවන්ති පුනඛිඛිධානා, ගාමො තුම්භං පරිග්ගහො, අථො ජනපදො වො පරිග්ගහො.

236. සපුඛිඛා පයමන්තා වා.

විජ්ජමානපුඛිඛස්මා පයමන්තා පරෙසං තුම්භඅම්භසද්දානමාදෙසා වා භොන්ති අන්වාදෙසෙපි, ගාමෙ පටො තුම්භාකං, අථො නගරෙ කම්බලො වො, අථො නගරෙ කම්බලො තුම්භාකං, සපුඛිඛාති කිං? පටො තුම්භාකං, අථො

කම්බලො වො, පය්මන්තාති කී? පටො නාගරෙ තුම්භාකං, අපො කම්බලො ගාමෙ වො.

237. න ච වා හා හෙවයොගෙ.

වාදීහි යොගෙ තුම්භඅම්භසද්දානමාදෙසා න හොන්ති, ගාමො තච ච පරිග්ගහො, මම ච පරිග්ගහො, ගාමො තච වා පරිග්ගහො, මම වා පරිග්ගහො, ගාමො තච හ පරිග්ගහො, මම හ පරිග්ගහො, ගාමො තවාහ පරිග්ගහො, මමාහ පරිග්ගහො, ගාමො තවෙච පරිග්ගහො, මමෙච පරිග්ගහො, එවං සබ්බන්ථ උදාහරිතබ්බං, යොගෙති කීං? ගාමො ච තෙ පරිග්ගහො, නගරඤ්ච මෙ පරිග්ගහො.

238. දස්සනත්ථෙ නාලොචනෙ.

දස්සනත්ථෙසු ආලොචනචජ්ජිතෙසු පයුජ්ජමානෙසු තුම්භඅම්භසද්දානමාදෙසා න හොන්ති, ගාමො තුම්භෙ උද්දිස්සාගතො, ගාමො අම්භෙ උද්දිස්සාගතො, අනාලොචනෙති කීං? ගාමො වො ආලොචෙති, ගාමො නො ආලොචෙති.

293. ආමන්තණං පුබ්බමසන්තංච. ආමන්තණං පුබ්බමච්ඡ්ජමානං විය හොති තුම්භාම්භසද්දානමාදෙසවිසයෙ, දෙවදත්ත තච පරිග්ගහො, ආමන්තණන්ති කීං? කම්බලො තෙ පරිග්ගහො, පුබ්බමිති කීං? ‘මයෙන සබ්බමක්ඛාතං, තුම්භාකං ද්විජපුඤ්චා, පරස්ස හි අච්ඡ්ජමානන්තෙ ‘අපාදාදො’ති පටිසෙධො න සියා. ඉවාති කීං? සවනං යථා සියා.

240. න සාමඤ්ඤචචනමෙකත්ථෙ.

සමානාධිකරණෙ පරතො සාමඤ්ඤචචනමාමන්තණමසන්තං විය න හොති, මාණවක ජටිලක තෙ පරිග්ගහො. පරස්සාච්ඡ්ජමානන්තෙපි පුබ්බරූපමුපාදායාදෙසො හොති, සාමඤ්ඤචචනන්ති කීං? දෙවදත්ත මාණවක තච පරිග්ගහො, එකත්ථෙති කීං? දෙවදත්ත යඤ්ඤදත්ත තුම්භං පරිග්ගහො.

241. බහුසු වා.

බහුසු චත්තමානමාමන්තණං සාමඤ්ඤචචනමෙකත්ථෙ අච්ඡ්ජමානං විය වා න හොති, බ්‍රාහ්මණා ගුණචන්තො තුම්භාකං පරිග්ගහො, බ්‍රාහ්මණා ගුණචන්තො වො පරිග්ගහො.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ ඛාකරණෙ වුත්තියං

(3) තතියො කණ්ඩො (සමාසො)

1. සායාදි සායාදිනෙකත්ථං.

සායාද්‍යන්තං සායාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථං හොතීති ඉදමධිකතං වෙදිතබ්බං, සො ච භින්නත්ථානමෙකත්ථිභාවො සමාසොති වුච්චතෙ.

2. අසඬ්ඛ්‍යංවිහත්ති සම්පත්ති සමීප සාකල්‍යාභාව යථා පච්ඡායුගපදත්ථෙ.

අසඬ්ඛ්‍යං, සායාද්‍යන්තං විහත්‍යාදීනමත්ථෙ චත්තමානං සායාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථං භවති, තත්ථ විහත්‍යත්ථෙ තාව ඉත්ථිසු කථා පචත්තා අධිත්ථි. සම්පත්ති ද්විධා අත්තසම්පත්ති සමිද්ධි ච, සම්පන්නං බ්‍රහ්මං සබ්‍රහ්මං ලිච්ඡවීනං, සමිද්ධි භික්ඛානං සුභික්ඛං. සමීපෙ කුම්භස්ස සමීපමුපකුම්භං. සාකලොසතිණමජ්ඣොභරති, සාග්‍රාධිතෙ. අභාවො සමිඛන්ධිහෙදා බ්‍රහ්විධො, තත්‍ර ඉද්ධාභාවෙ-විගතා ඉද්ධි සද්දිකානං දුස්සද්දිකං, අත්ථාභාවෙ-අභාවො මක්ඛිකානං නිම්මක්ඛිකං, අභික්කමාභාවෙ-අතිගතාති තිණාති නිත්තිණං, සම්පත්‍යාභාවෙ-අතිගතං ලහුපාචුරණං අතිලහුපාචුරණං, ලහුපාචුරණස්ස නායමුපහොගකාලොති අත්ථො. යථා ඵත්ථා-නෙකවිධො, තත්‍ර යොග්ගතායං-අනුරූපං සුරූපොභති, විච්ඡායං-අන්වද්ධමාසං, අත්ථානතිචත්තියං-යථාසත්ති, සදිසත්තෙ, සදිසො කිඛියා සකිඛි, ආනුපුබ්බියෙ-අනුපෙට්ඨං, පච්ඡාදත්ථෙඅනුරථං, යුගපදත්ථෙ-සචක්කං නිධෙහි.

3. යථා න තුලො.

යථාසද්දො තුලාත්ථෙ චත්තමානො සායාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථො න භවති, යථා දෙවදත්තො තථා යඤ්ඤදත්තො.

4. යාවාවධාරණෙ.

යාවසද්දො-වධාරණෙ චත්තමානො සායාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථො භවති, අවධාරණ මෙත්තකතා පරිච්ඡෙදො, යාවාමත්තං බ්‍රාහ්මණෙ ආමත්තය, යාවජීවං, අවධාරණෙති කිං? යාව දින්නං තාව භුත්තං, නාවධාරයාමි කිත්තකං මයා භුත්තන්ති.

5. පය්‍යපා බහි තිරො පුරෙ පච්ඡා වා පඤ්චම්‍යා.

පරිආදයො පඤ්චම්‍යන්තෙන සහෙකත්ථා හොන්ති වා, පරිපබ්බතං වස්සි දෙවො පරිපබ්බතා, අපපබ්බතං වස්සි දෙවො අපපබ්බතා, ආපාටලීපුත්තං වස්සි

දෙවො ආපාටලීපුත්තා, බහිගාමං බහි ගාමා, තිරොපබ්බතං තිරොපබ්බතා, පුරෙහත්තං පුරෙහත්තා, පච්ඡාහත්තං පච්ඡාහත්තා, වෙනාධිකාරො.

6. සමීපායාමෙස්වනු.

අනුසද්දො සාමීපො ආයාමෙ ව චත්තමානො ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථො හොති වා, අනුවනමසනි ගතා, අනුගඬිගං ඛාරාණසී, සමීපායාමෙස්වීති කිං? රක්ඛමනුවිජ්ජොතතෙ විජ්ජු.

7. තිට්ඨග්ග්වාදීනි.

තිට්ඨගුප්පභුතීනි එකත්ථිභාවවිසයෙ නිපාතීයන්තෙ, තිට්ඨන්තී ගාවො යස්මිං කාලෙ තිට්ඨගු කාලො, වහග්ගු කාලො. ආයතීගවං, බලෙයවං, ලුනායවං ලුයමානායවමීච්චාදි, ව්‍යන්තො පෙත්ථ කෙසා කෙසී, දණ්ඩා දණ්ඩී, තථා වෙලාප්පභාවනත්ථොපි, පාතො නහානං පාතරහානං, සායං නයානං සායනහානං, පාතකාලං සායකාලං, පාතමෙසං සායමෙසං, පාතමග්ගං සායමග්ගං.

8. ඔරෙ පරි පටි පාරෙ මජ්ඣෙ හෙට්ඨුද්ධාධො-න්තොවාජට්ඨියා. ඔරාදයො සද්දා ජට්ඨියන්තෙන සහෙකත්ථා වා හොන්ති, එකාරන්තත්තං නිපාතනතො, ඔරෙගඬිගං, පරිසිඛරං, පටිසොතං, පාරෙයමුනං, මජ්ඣෙගඬිගං, හෙට්ඨාපාසාදං, උද්ධගඬිගං, අධොගඬිගං, අන්ථොපාසාදං, පුන වාවිධානා ‘ගඬිගාඔර’ මිච්චාදීපි හොන්ති.

9. තං නපුංසකං.

යදෙනමතික්කන්තමෙකත්ථං, තං නපුංසකලීඬිගං වෙදිතබ්බං, තථා වෙවොදාහටං, වා ක්චචි බහුලාධිකාරා, යථාපරිසං යථාපරිසාය, සකාය සකාය පරිසායාති අත්ථො.

10. අමාදි.

අමාදි ස්‍යාද්‍යන්තං ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහ බහුලමෙකත්ථං හොති ගාමං ගතො ගාමගතො, මුහුත්තං සුඛං මුහුත්තසුඛං, චුත්තියෙවොපපදසමාසෙ කුම්භකාරො, සපාකො, තන්තවායො, වරාහරො. න්තමානක්කවන්තුති වාක්‍යමෙව, ධම්මං සුණන්තො, ධම්මං සුණමානො, ඔදනං භුත්තවා.

රඤ්ඤා හතො රාජහතො, අසිනා ජින්නො අසිච්ඡින්නො, පිතුසදිසො, පිතුසමො, සුඛසහගතං, දධිනා උපසිත්තං හොජනං දධිහොජනං, ගුලෙන මිස්සො ඔදනො ගුලොදනො, චුත්තියදෙනෙවොපසිත්තාදිකිරියායාඛ්‍යාපනතො

නත්ථායුත්තත්ථතා. ක්වච්චි චුත්තියෙව උරගො, පාදපො. ක්වච්චි වාක්‍යමෙව ඵරසුනා ඡිත්තවා, දස්සනෙන පහාතඛිඛා.

බුද්ධස්ස දෙයාං බුද්ධදෙයාං, යුපාය දාරු යුපාදාරු, රජනාය දොණි රජනදොණි. ඉධ න හොති සඬ්ඝස්ස දාතඛිඛං. කථං ‘ඵතදත්ථො ඵතදත්ථා ඵතදත්ථ’න්ති? අඤ්ඤපදත්ථෙ භවිස්සති.

සවරෙහි භයං සවරභයං, ගාමනිග්ගතො, මෙටුනාපෙතො, ක්වච්චි චුත්තියෙව කම්මජං, විත්තජං, ඉධ න හොති රුක්ඛා පතිතො.

රඤ්ඤො පුරිසො රාජපුරිසො. බහුලාධිකාරා න්තමානනිද්ධාරියපුරණභාවතිත්තත්ථෙහි න හොති-මමානුකුඛිඛං, මමානුකුරුමානො, ගුත්තං කණ්භා සම්පන්නබිරතමා, සිස්සානං පඤ්චමො, පටස්ස සුක්කතා, ක්වච්චි හොතෙව-වත්තමානසාමීප්‍යං, කථං ‘බ්‍රාහ්මණස්ස සුක්කා දන්තා’ති? සාපෙක්ඛතාය න හොති. ඉධ පන හොතෙව ‘වන්දනගන්ධො, නදිසොසො, කඤ්ඤාරූපං, කායසම්ඵස්සො, ඵලරසො’ති, ඵලානං තිත්තො, ඵලානමාසිතො, ඵසානං සුභිතො.

බ්‍රාහ්මණස්ස උච්චං ගෙහන්ති සාපෙක්ඛතාය න හොති, ‘රඤ්ඤො පාටලිපුත්තකස්ස ධන’න්ති ධනසම්බන්ධෙ ඡට්ඨිති පාටලිපුත්තකෙන සම්බන්ධාභාවා න හෙස්සති, ‘රඤ්ඤො ගො ව අස්සො ව පුරිසො වා’ති භිත්තත්ථතාය වාක්‍යමෙව, ‘රඤ්ඤො ගවාස්සපුරිසා රාජගවාස්සපුරිසා’ති චුත්තී හොතෙවෙකත්තිභාවෙ.

දානෙ සොණ්ඨො දානසොණ්ඨො, ධම්මරතො, දානාභිරතො. ක්වච්චි චුත්තියෙව කුච්ඡිසයො, ඵලට්ඨො, පඬිකජං, සරොරුභං. ඉධ න හොති හොජනෙ මත්තඤ්ඤතා, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා, ආසනෙ නිසිත්තො, ආසනෙ නිසිදිතඛිඛං.

11. විසෙසනමෙකත්ථෙත.

විසෙසනං ස්‍යාන්තං විසෙස්සෙන ස්‍යාද්‍යන්තෙන සමානාධිකරණෙන සහෙකත්ථං හොති, නීලඤ්ච තං උජ්ජලඤ්චෙති නීලුජ්ජලං, ඡිත්තඤ්ච තං පරුල්භඤ්චෙති ඡිත්තපරල්භං, සත්ථීව සත්ථී, සත්ථී ව සා සාමා වෙති සත්ථීසාමා, සිභොව සිභො, මුනි ව සො සිභො වෙති මුනිසිභො, සීලමෙව ධනං සීලධනං.

ක්වච්චි වාක්‍යමෙව පුණ්ණො මන්තාණිපුත්තො, විත්තො ගහපති. ක්වච්චි චුත්තියෙව කණ්භසජ්ජො, ලොභිතසාලි, විසෙසනන්ති කිං? තච්ඡකො සජ්ජො,

එකත්ථෙතෙනි කිං? කාලමිභා අඤ්ඤා. කථං ‘පත්තජීවිකො, ආපත්තජීවිකො, මාසජාතො’ති? අඤ්ඤපදත්ථෙ භවිස්සති.

12. නඤ.

නඤ්චිවෙනං ස්‍යාද්‍යන්තං ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථං හොති, න බ්‍රාහ්මණො අබ්‍රාහ්මණො, බ්‍රහ්මලාධිකාරතො අසමත්ථත්ථෙහි, කෙහිවි හොති ‘අපුනගෙය්‍යා ගාථා, අනොකාසං කාරෙත්වා, අමුලා මුලං ගන්ත්වා. ඊසංකලාරො, ඊසංපිඨගලොති ‘ස්‍යාදි ස්‍යාදිනෙ’ති සමාසො, වාක්‍යමෙව වාතිජ්ජසඨගාභාවා.

13. කුපාදයො නිච්චමස්‍යාදිවිධිමිහි.

කුසද්දො පාදයො ච ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙකත්ථං හොන්ති නිච්චං ස්‍යාදිවිධිවිසයතො-ඤත්ථ, කුච්ඡිතො බ්‍රාහ්මණො කුබ්‍රාහ්මණො, ඊසකං උණ්භං කදුණ්භං, පනායකො, අභිසෙකො, පකරිත්වා, පකතං, දුජ්ජුරිසො, දුක්කටං, සුජුරිසො, සුකතං, අභිත්ථුතං, අතිත්ථුතං, ආකලාරො, ආබද්ධො.

(9) “පාදයො ගතාද්‍යත්ථෙ පධමාය”. පගතො ආචරියො පාචරියො, පන්තෙවාසී.

(10) “අච්චාදයො කන්තාද්‍යත්ථෙ දුතියාය”. අතික්කන්තො මඤ්චමතිමඤ්චො, අතිමාලො.

(11) “අචාදයො කුට්ඨාද්‍යත්ථෙ තතියාය”. අචකුට්ඨං කොකිලාය වනං අචකොකිලං, අචමයුරං.

(12) “පරියාදයො ගිලානාද්‍යත්ථෙ චතුත්ථියා”. පරිගිලානො අජ්ඣෙකාය පරියජ්ඣෙතො.

(13) “න්‍යාදයො කන්තාද්‍යත්ථෙ පඤ්චමියා”.

නික්ඛන්තො කොසම්ඛියා නික්කොසම්පි, අස්‍යාදිවිධිමිහිති කිං? රුක්ඛං පති විජ්ජොතතෙ.

14. චි ක්‍රියත්ථෙහි.

චිජ්ජච්චයන්තො කිරියත්ථෙහි ස්‍යාද්‍යන්තෙහි සහෙකත්ථො හොති, මලිනිකරිය.

15. භූසනාදරානාදරෙස්වලංසාසා.

භූසනාදිස්වත්ථෙ ස්වලමාදයො සද්දා කිරියත්ථෙහි සාදාදාන්තෙහි සහෙකත්ථා භොන්ති, අලංකරිය, සක්කච්ච, අසක්කච්ච. භූසනාදිසුති කිං? අලංභුත්ථා ගතො, සක්කත්ථා ගතො, අසක්කත්ථා ගතො, පරියත්තං සොහනමසොහනන්ති අත්ථො.

16. අඤ්ඤෙ ව.

අඤ්ඤෙ ව සද්දා කිරියත්ථෙහි සාදාදාන්තෙහි සහ බහුලමෙකත්ථා භවන්ති, පුරොභූය, තිරොභූය, තිරොකරිය, උරසිකරිය, මනසිකරිය, මජ්ඣකරිය, තුණ්හිභූය.

17. වානෙකඤ්ඤත්ථෙ.

අනෙකං සාදාදාන්තමඤ්ඤස්ස පදස්සත්ථෙ එකත්ථං වා භොති, බහුති ධනාති යස්ස සො බහුධනො, ලම්බා කණ්ණො යස්ස සො ලම්බකණ්ණො, වජිරං පාණිමිහි යස්ස සොයං වජිරපාණි, මත්තා බහවො මාතඨගා එත්ථ මත්තබහුමාතඨගං වනං, ආරුල්භො වානරො යං රුක්ඛං සො ආරුල්භවානරො, ජිනාති ඉන්ද්‍රියාති යෙන සො ජිතින්ද්‍රියො, දින්නං භොජනං යස්ස සො දින්නභොජනො, අපගතං කාලකං යස්මා පටා සො-යමපගතකාලකො, උපගතා දස යෙසං තෙ උපදසා, ආසන්නදසා, අදුරදසා, අධිකදසා, තයො දස පරිමාණමෙසං තිදසා, කථං දසසද්දො සඬ්ඛ්‍යානෙ වත්තතෙ? පරිමාණසද්දසන්නිධානා, යථා පඤ්ච පරිමාණමෙසං පඤ්චකා සකුනාති, ද්වෙ වා තයො වා පරිමාණමෙසං ද්වත්තයො වාසද්දත්ථෙ වා ද්වෙ වා තයො වා ද්වත්තයො.

දක්ඛිණස්සා ව පුඛ්ඛස්සා ව දිසාය යදන්තරාලං දක්ඛිණපුඛ්ඛා දිසා, දක්ඛිණා ව සා පුඛ්ඛා වාති වා, සහ පුත්තෙනාගතො සපුත්තො, සලොමකො විජ්ජමානලොමකොති අත්ථො, එවං සපක්ඛකො, අත්ථී ඛීරා බ්‍රාහ්මණීති අත්ථීසද්දො විජ්ජමානත්ථෙ නිපාතො, ක්චචි ගතත්ථතාය පදන්තරානමජ්ජයොගො, කණ්ඨට්ඨා කාලා අස්ස කණ්ඨෙකාලො, ඔට්ඨස්ස මුඛමිව මුඛමස්ස ඔට්ඨමුඛො, කෙසසඬ්ඛානො වූලා අස්ස කෙසවූලො, සුවණ්ණවිකාරො අලඬ්ඛකාරො අස්ස සුවණ්ණාලඬ්ඛකාරො, පපතිතං පණ්ණමස්ස පපතිතපණ්ණො, පපණ්ණො, අවිජ්ජමානා පුත්තා අස්ස අවිජ්ජමානපුත්තො, න සන්ති පුත්තා අස්ස අපුත්තෙ, ක්චචි න භොති පඤ්ච භුත්තවත්තො අස්ස භාතුතො පුත්තො අස්ස අත්ථීති බහුලාධිකාරතො.

18. තත්ථ ගහෙත්ථා තෙන පහරිත්ථා යුද්ධෙ සරූපං.

සත්තමාන්තං තතියන්තඤ්ච සරූපමනෙකං තත්ථ ගහෙත්වා තෙන පහරිත්වා යුද්ධෙ-ඤ්ඤපදත්ථෙ ඵකත්ථං වා හොති, කෙසෙසු ච කෙසෙසු ච ගහෙත්වා යුද්ධං පවත්තං කෙසාකෙසී, දණ්ඨෙහි ච දණ්ඨෙහි ච පහරිත්වා යුද්ධං පවත්තං දණ්ඨාදණ්ඨි, මුට්ඨාමුට්ඨී, “චී චීතියාරෙ” (3-51) තී චී සමාසන්තො, “චීස්මි” (3.66) තී අකාරො. තත්ථ තෙනෙති කිං? කායඤ්ච කායඤ්ච ගහෙත්වා යුද්ධං පවත්තං. ගහෙත්වා පහරිත්වාති කිං? රථෙ ච රථෙ ච යත්වා යුද්ධං පවත්ති. යුද්ධෙති කිං? හත්ථෙ ච හත්ථෙ ච ගහෙත්වා සඛ්‍යං පවත්තං. සරූපන්ති කිං? දණ්ඨෙහි ච මුසලෙහි ච පහරිත්වා යුද්ධං පවත්තං.

19. චත්ථෙ.

අනෙකං ස්‍යාද්‍යන්තං චත්ථෙ ඵකත්ථං වා භවති. සමුච්චයොන්වාචයො ඉතරීතරයොගො සමාහාරො ච ච සද්දත්ථා, තත්ථ සමුච්චයොන්වාචයෙසු නෙකත්ථීහාවො සම්භවති, තෙසු හී සමුච්චයො අඤ්ඤමඤ්ඤනිරපෙක්ඛා නමත්තජ්ජධානානං කත්ථවී කිරියාවිසෙසෙ වීයමානතා, යථා ‘ධවෙ ච ඛදීරෙ ච පලාසෙ ච ඡන්දා’ති. අන්වාචයො ච යත්ථෙකො පධානභාවෙන විධීයතෙ අපරො ච ගුණභාවෙන, යථා ‘හික්ඛඤ්චර ගාවො වානයෙ’ති. ඉතරද්වයෙ තු සම්භවති, තෙසු හී අඤ්ඤමඤ්ඤසාපෙක්ඛානමවයවභදානුගතො ඉතරීතරයොගො, යථා ‘සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා’ති, අස්සාවයවජ්ජධානත්තා ඛහුවචනමෙව. අඤ්ඤමඤ්ඤසාපෙක්ඛානමෙව තිරොහිතාවයවහෙදො සමුදායජ්ජධානො සමාහාරො, යථා ‘ඡත්තූපාහන’න්ති, අස්ස පන සමුදායජ්ජධානත්තා ඵකචචනමෙව.

තෙ ච සමාහාරීතරීතරයොගො ඛහුලං විධානා නියතවිසයායෙව හොන්ති, තත්‍රායං විසයවිහාගො නිරුත්ථිපිටකාගතො-පාණිතුරියයොග්ගසෙනඛිගානං, නිච්චවෙරීනං, සඛ්ඛ්‍යාපරිමාණ-සඤ්ඤානං, බුද්දජන්තුකානං, පවනචණ්ඩාලානං, වරණසාධාරණානං, ඵකජ්ඣායනපාවචනානං, ලිඛිගවිසෙසානං, විච්චවිරුද්ධානං දිසානං, නදීනඤ්ච නිච්චං සමාහාරෙකත්තං භවති, තිණරුක්ඛපසුසකුනධනධඤ්ඤඛ්‍යඤ්චජනජ්ජදානං වා, අඤ්ඤසමිතරීතරයොගොව.

පාණ්‍යඛිගානං-චක්ඛුසොනං, මුඛනාසිකං, හනුගීචං, ඡවිමංසලොහිතං, නාමරූපං, ජරාමරණං. තුරියඛිගානං-අලසතාලම්ඛරං, මුරජගොමුඛං, සඛ්ඛදෙණ්ඨිමං, මද්දවිකපාණවිකං, ගීතවාදිතං, සම්මතාලං. යොග්ගඛිගානං ඵාලපාවනං, යුගනඛිගලං. සෙනඛිගානං-අසිසත්තීමොරපිණ්ඩං, අසිචම්මං, ධනුකලාපං, පහරණාවරණං. නිච්චවෙරීනං-අහිනකුලං, බීළාලමුසිකං, කාකොලුකං, නාගසුපණ්ණං. සඛ්ඛ්‍යාපරිමාණ සඤ්ඤානං-ඵකකදුකං, දුකතිකං, තිකචතුක්කං, චතුක්කපඤ්චකං, දසෙකාදසකං. බුද්දජන්තුකානං

කීටපටච්ඡිගං, කුන්ථකිපිල්ලිකං, ඩංසමකසං, මක්ඛිකකිපිල්ලිකං.
පවනවණ්ඩාලානං-ඔරඛිනිකසුකරිකං, සාකුන්ති කමාගචිකං, සපාකවණ්ඩාලං,
වෙනරථකාරං, පුක්කුස ඡවඩාහකං. වරණසාධාරණානං-අතිසභාරද්වාජං,
කඨකලාපං, සීලපඤ්ඤාණං, සමථවිපස්සනං, විජ්ජාවරණං.
එකජ්ඣායනපාවචනානං දීසමජ්ඣමිං, එකුත්තරසංයුත්තකං, ඛන්ධකච්ඡිච්ඡිගං.
ලිච්ඡිගවිසෙසානං-ඉත්ථිපුඛං, දාසිදාසං,
වීචරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානජ්ජවිචයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං,
තිණකට්ඨසාධාපලාසං, 'ලාභී භොති වීචරපිණ්ඩපාතසෙනා-
සනගිලානජ්ජවිචයභෙසජ්ජපරික්ඛාරාන'න්තිපි දිස්සති. විච්චවිරුද්ධානං
කුසලාකුසලං, සාවජ්ජානවජ්ජං, භීනජ්ජණිතං, කණ්භසුක්කං, ඡෙකපාපකං.
දිසානං පුඛ්ඛාපරං, දක්ඛිණුත්තරං, පුඛ්ඛදක්ඛිණං, පුඛ්ඛබුත්තරං, අධරුත්තරං,
අපරදක්ඛිණං, අපරුත්තරං. නදීනං-ගඬිගායමුනං, මහිසරභු.

තිණවිසෙසානං-කාසකුසං කාසකුසා, උසීරඛීරණං උසීරඛීරණා,
මුඤ්ඤපඛිඛපං මුඤ්ඤපඛිඛපං මුඤ්ඤපඛිඛපා. රුක්ඛවිසෙසානං ඛදිරපලාසං
ඛදිරපලාසා, වොස්සකණ්ණං ධවාස්සකණ්ණා, පිලක්ඛනිග්‍රොධං
පිලක්ඛනිග්‍රොධා, අස්සත්ථකපිත්ථනං අස්සත්ථකපිත්ථනා, සාකසාලං
සාකසාලා. පසුච්චෙසසානං-ගජගවජං ගජගවජා, ගොමහිසං ගොමහිසා,
එණෙය්‍යගොමහිසං එණෙය්‍යගොමහිසා, එණෙය්‍යවරාහං එණෙය්‍යවරාහා,
අඡෙලකං අඡෙලකා, කුක්කුරසුකරං කුක්කුරසුකරා, හත්ථිගවාස්සවලවං
හත්ථිගවාස්සවලවා. සකුන්ච්චෙසසානං-හංසඛලාවං හංසඛලාවා,
කාරණ්ඩවචක්කවාකං කාරණ්ඩවචක්කවාකා, ඛකඛලාකං ඛකඛලාකා.
ධනානං-හිරඤ්ඤසුචණ්ණං හිරඤ්ඤසුචණ්ණා, මණ්ණසඬ්ඛමුත්තාවෙචරියං
මණ්ණසඬ්ඛමුත්තාවෙචරියා, ජාතරූපරජනං ජාතරූපරජනා. ධඤ්ඤානං-
සාලියවකං සාලියවකා, තිලමුග්ගමාසං තිලමුග්ගමාසා, නිජ්ජාවකුලත්ථං
නිජ්ජාවකුලත්ථා. ඛාඤ්ඤානං-සාකසුචං සාකසුචා, ගඛ්ඛාමාහිසං ගඛ්ඛාමාහිසා,
එණෙය්‍යවරාහං එණෙය්‍යවරාහා, මිගමායුරං මිගමායුරා. ජනපදානං-
කාසිකොසලං කාසිකොසලා, වජ්ජිමල්ලං වජ්ජිමල්ලා, වෙතිවංසං වෙතිවංසා,
මච්ඡසුරසෙනං මච්ඡසුරසෙනා, කුරුපඤ්ඤාලං කුරුපඤ්ඤාලා. ඉතරීතරයොගො
යථා-වන්දිමසුරියා, සමණබ්‍රාහ්මණා මාතාපිතරො ඉච්චාදි.

එතස්මිං එකත්ථිභාවකණ්ණධෙ යං චුත්තං පුඛ්ඛං, තදෙච පුඛ්ඛං නිපතති
කමාතික්කමෙ පයොජනාභාවා. ක්චචි විපල්ලාසොපි භොති ඛහුලාධිකාරතො,
දන්තානං රාජා රාජදන්තො, කත්ථවි කමං පච්චානාදරා පුඛ්ඛකාලස්සාපි
පරනිපාතො, ලිත්තවාසිතො, නග්ගමුසිතො, සිත්තසම්මට්ඨො,
හට්ඨලුඤ්ඤවිතො. චත්ථෙ යදෙකත්ථං තත්ථ කෙචි පුඛ්ඛපදං ඛහුධා නියමෙන්ති,
තදිහ ඛාහිචාරදස්සාන න චුත්තන්ති දට්ඨඛ්ඛං.

20. සමාහාරෙ නපුංසකං.

චත්තේ සමාහාරෙ යදෙකත්ථං, තං නපුංසකලීඨිගං භවති, තථාවෙවොදාහටං, කත්ථවි න හොති ‘සභාපරිසායා’ති ඤාපකා, ආධිපච්චපරිවාරො, ඡන්දපාරිසුද්ධි, පටිසන්ධිපචත්තියං.

21. සඨ්ඛ්‍යාදි.

ඵකත්තේ සමාහාරෙ සඨ්ඛ්‍යාදි නපුංසකලීඨිගං භවති, පඤ්චගචං, චතුප්පථං, සමාහාරස්සෙකත්තා ඵකචචනමෙව හොති, සමාහාරෙත්තේව පඤ්චකාපාලො පුචො, තිපුත්තො.

22. ක්චචෙකත්තඤ්ච ඡට්ඨියා.

ඡට්ඨියෙකත්තේ ක්චචි නපුංසකත්තං භොතෙකත්ථඤ්ච, සලභානං ඡායා සලභච්ඡායං, ඵචං සකුන්තානං ඡායා සකුන්තච්ඡායං, පාසාදච්ඡායං පාසාදච්ඡායා, සරච්ඡායං සරච්ඡායා, අමනුස්සසභාය නපුංසකෙකත්තං භවති බ්‍රහ්මසභං, දෙවසභං, ඉන්ද්‍රසභං, යක්ඛසභං, සරභසභං, මනුස්සසභායං පන ඛත්තියසභා, රාජසභා ඉච්චෙවමාදි, ක්චචීති කිං රාජපුරිසො.

23. ස්‍යාදීසු රස්සො.

නපුංසකෙ චත්තමානස්ස රස්සො හොති ස්‍යාදීසු. සලභච්ඡායං, ස්‍යාදීසුති කිං? සලභච්ඡායෙ.

24. සපස්සන්තස්සාප්පධානස්ස.

අන්තභූතස්ස අප්පධානස්ස සපස්ස ස්‍යාදීසු රස්සො හොති. බ්‍රහ්මාලො පොසො, නික්කොසම්ඛි, අතිවාමොරු, අන්තස්සාති කිං? රාජා කඤ්ඤාපියො, අප්පධානස්සාති කිං? රාජකුමාරී බ්‍රහ්මඛන්ධු.

25. ගොස්සු.

අන්තභූතස්ස අප්පධානස්ස ගොස්ස ස්‍යාදීසු උ හොති. චිත්තගු, අප්පධානස්සාත්තේව? සුගො, අන්තස්සාත්තේව? ගොකුලං.

26. ඉත්ථියමත්වා.

ඉත්ථියං චත්තමානතො අකාරන්තතො නාමස්මා ආපච්චයො හොති. ධම්මදිත්තා.

37. නදාදිතො වී.

නදාදිහි ඉත්ථියං චීප්පච්චයො හොති. නදී, මහී, කුමාරී, තරුණී, වාරුණී, ගොතමී. (14) “ගොතොවා” ගාවී ගො, ආකතිගණො-යං, කොරො “න්තන්තුනං වීම්හි තො වා” (3-36) ති විසෙසනත්ථො.

28. යක්ඛාදිතිනී ව.

යක්ඛාදිතො ඉත්ථියං ඉතී හොති වීච. යක්ඛිනී යක්ඛි, නාගිනී නාගී, සිහිනී සිහී.

26. ආරාමිකාදිහි.

ආරාමිකාදිතො ඉතී හොතිත්ථියං. ආරාමිකිනී, අනන්තරායිකිනී, රාජිනී (15) “සඤ්ඤායං මානුසො” මානුසිනී, අඤ්ඤත්ථ මානුසී.

30. යුවණ්ණොහි නී.

ඉත්ථියම්චණ්ණුවණ්ණන්තෙහි නී හොති බහුලං. සදාපයතපාණිනී, දණ්ඩිනී, හික්ඛුනී, ඛන්තඛන්ධුනී, පරචිත්තවිදුනී, මාතුආදිතො කස්මා න හොති? ඉත්ථීප්පච්චයං චිනාපි ඉත්ථත්තාහිධානතො.

31. ක්කිම්භාඤ්ඤත්ථො.

ක්කිම්භාඤ්ඤත්ථොයෙව ඉත්ථියං නී හොති බහුලං. සාහං අහිං සාරතිනී, තස්සා මුට්ඨස්සතිනියා, සා ගාවී වච්ඡගිද්ධිනී, අඤ්ඤත්ථොති කිං? ධම්මරති.

32. සරණාදයො.

සරණිප්පභුතයො නීප්පච්චන්තාසාධවො භවන්ති. සරණී, පොක්ඛරණී, ඊස්ස-ත්තං නිපාතනා, (16) “ආචරියා වා ය-ලොපො ව” ආචරිනී, ආචරියා.

33. මාතුලාදිත්ථානී හරියායං.

මාතුලාදිතො හරියායමානී හොති. මාතුලානී, වාරුණානී, ගහපතානී, ආචරියානී, (17) “අහරියායං ඛන්තියා වා” ඛන්තියානී ඛන්තියා, නදාදිපාඨා හරියායන්තු ඛන්තිසී.

34. උපමාසංහිත සහිත සඤ්ඤත සහ සඵවාම ලක්ඛණාදිතුරුතු.

ඌරුසද්දා උපමානාදිපුබ්බා ඉත්තියමු හොති. කරහොරු, සංභිතොරු, සහිතොරු, සඤ්ඤතොරු, සහොරු, සඵොරු, වාමොරු, ලක්ඛණොරු, ඌතියොගවිභාගා ඌ බ්‍රහ්මන්ධු.

35. යුවා ති.

යුවසද්දතො ති හොතිත්ථියං. යුවති.

36. ත්තන්තූනං විමහිතො වා.

විමහි ත්තන්තූනං තො වා හොති. ගච්ඡති ගච්ඡන්ති, සිලවති සිලවන්ති.

37. භවතො හොතො.

විමහි භවතො හොතාදෙසො හොති වා. හොති භවන්ති.

38. ගොස්සාවඛ.

ගොසද්දස්ස විමභාවඛ හොති. ගාවී.

39. පුච්ඡස්ස පචචපුච්චා.

විමහි පුච්ඡස්ස පචචපුච්චා හොන්ති. පචචී, පුචචී, යෙ පචචී.

40. සමාසන්ත්ච.

සමාසන්ත්ච ඉති වාධිකරීයති.

41. පාපාදීහි භූමියා.

පාපාදීහි පරා යා භූමි තස්සා සමාසන්තො අ හොති. පාපභූමං, ජාතිභූමං.

42. සඬ්ඛ්‍යාහි.

සඬ්ඛ්‍යාහි පරා යා භූමි තස්සා සමාසන්තො අ හොති. ද්විභූමං, තිභූමං.

43. නදීගොදාවරීනං.

සඬ්ඛ්‍යාහි පරාසං නදීගොදාවරීනං සමාසන්තො අ හොති, පඤ්චනදං, සත්තගොදාවරං, සඬ්ඛ්‍යාහිත්ථෙව? මහානදී, නදීගොදාවරීනන්ති කිං? දසිත්ථී.

44. අසඬ්ඛ්‍යාහි වාචිගුලානානඤ්ඤාසඬ්ඛ්‍යාත්ථෙප්පු.

අසඬ්ඛොහි සඬ්ඛ්‍යාහි ච පරාය අඬ්ගුලායා සමාසන්තො අ හොති නො චෙ අඬ්ඬුපදන්ථෙ අසඬ්ඛ්‍යන්ථෙ ච සමාසො චන්තතෙ. නිග්ගතමඬ්ගුලීහි නිරඬ්ගුලං, අච්චඬ්ගුලං, ද්වෙ අඬ්ගුලියො සමාහටා ද්වඬ්ගුලං, අනඬ්ඬුසඬ්ඛ්‍යන්ථෙසුති කිං? පඬ්ඬුච්චගුලී හන්ථො, උපඬ්ගුලී, කථං 'ද්වෙ අඬ්ගුලීමානමස්සාති ද්වඬ්ගුල'න්ති? නාත්‍ර සමාසොඬ්ඬුපදන්ථෙ විහිතො මන්තාදීනං ලොපෙ කතෙ තත්ථ චන්තතෙ. අඬ්ගුලසද්දො චා පමාණචාචි සද්දන්තරං, යථා 'සෙනඬ්ගුලප්පමාණෙන අඬ්ගුලානං සතං පුණ්ණං චතුද්දස චා අඬ්ගුලානී'ති.

45. දීසාහොචස්සෙකදෙසෙහි ච රත්තායා.

දීසාදීහි අසඬ්ඛොහි සඬ්ඛ්‍යාහි ච පරමස්මා රත්තියා සමාසන්තො අ හොති. දීසරත්තං, අහොරත්තං (ත්තො), චස්සාරත්තං (ත්තො), පුබ්බරත්තං, අපරරත්තං, අඬ්ඬුරත්තං, අතික්කන්තො රත්තිං අතිරත්තො, ද්වෙරත්ති සමාහටා දිරත්තං (ත්තො), චා ක්චචි බ්‍රහ්මලාධිකාරා එකරත්තං (ත්තො), එකරත්ති, අනඬ්ඬුසඬ්ඛ්‍යන්ථෙසුත්ථෙව? දීසරත්තිහෙමන්තො, උපරත්ති, ක්චචි හොතෙච බ්‍රහ්මං විධානායථාරත්තං.

46. ගොත්චචන්ථෙ චාලොපෙ.

ගොසද්දො අලොපච්චසයා සමාසන්තො අ හොති න චෙ චන්ථෙ සමාසො අඬ්ඬුපදන්ථෙ අසඬ්ඛ්‍යන්ථෙ ච, රාජගවො, පරමගවො, පඬ්ඬුච්චගවධනො, දසගවං, අලොපෙති කිං? පඬ්ඬුච්චි ගොහි කීතො පඬ්ඬුච්ච, අචන්ථෙති කි? අජස්සගාවො, අනඬ්ඬුසඬ්ඛ්‍යන්ථෙසුත්ථෙව? චිත්තගු, උපගු.

47. රත්තින්දිවදාරගචචතුරස්සා.

එතෙ සද්දො අඅන්තා නිපච්චන්තෙ. රත්තො ච දිචා ච රත්තින්දිවං, රත්ති ච දිචා ච රත්තින්දිවං, දාරා ච ගාවො ච දාරගවං, චතස්සො අස්සියො අස්ස චතුරස්සො.

48. ආයාමෙත්‍රගවං.

අත්‍රගචන්ති නිපච්චතෙ ආයාමෙ ගමාමානෙ. අත්‍රගවං සකථං, ආයාමෙති කිං? ගුන්තං පඬ්ඬුච්ච අත්‍රගු.

49. අක්ඛිස්මාඬ්ඬුපදන්ථෙ. අක්ඛිස්මා සමාසන්තො අ හොති අඬ්ඬුපදන්ථෙ චෙ සමාධසා. විසාලක්ඛො, විසාලක්ඛී.

50. දාරුමාඬ්ගුලායා.

අඛිගුලන්තා අඤ්ඤපදත්ථෙ දාරුමිහි සමාසන්තො අ හොති. ද්වඛිගුලංදාරු, පඤ්චඛිගුලං, අඛිගුලිසදිසාවයවං ධඤ්ඤාදීනං වික්ඛෙපකං දාරුං වුච්චතෙ, පමාණෙ තු පුබ්බෙ විය සිද්ධං සබරාජසද්දා අකාරන්තාව, සිස්සොපි න දිස්සති, ගාණ්ඨි වධන්වාති පකතන්තරෙන සිද්ධං.

51. වි චිතිහාරෙ.

ඔසාඛ්‍යානිහාරෙ ගම්‍යමානෙ අඤ්ඤපදත්ථෙ වත්තමානතො වි හොති. කෙසාකෙසි දණ්ඩාදණ්ඩි, වකාරො “විස්මි”න්ති (3.66) විසෙසන්තථො, සුගන්ධි, දුග්ගන්තීති පයොගො න දිස්සතෙ.

52. ලේච්චිත්ථියුහි කො.

ලේච්චිත්ථියන්තෙහි, ඉත්ථියමීකාරුකාරන්තෙහි ව බහුලං කප්පච්චයො හොති අඤ්ඤපදත්ථෙ. බහුකත්තුකො, බහුකුමාරිකො, බහුබ්‍රහ්මන්තො, බහුලංත්ථෙව? සුබ්භු.

53. වාඤ්ඤතො.

අඤ්ඤෙහි අඤ්ඤපදත්ථෙ කො වා බහුලං හොති. බහුමාලකො, බහුමාලො.

54. උත්තරපදෙ. එතමධිකතං වෙදිතබ්බං.

55. ඉමස්සිදං.

උත්තරපදෙ පරතො ඉමස්ස ඉදං හොති. ඉදමට්ඨිතා, ඉදප්පච්චයතා, නිග්ගහිතලොපො පස්ස ව ද්විහාවො.

56. පුං පුමස්ස වා. පුමස්ස පුං හොතුත්තරපදෙ විහාසා. පුල්ලිඛිගං, පුමලිඛිගං.

57. ටන්තන්තුනං.

එසං ට හොතුත්තරපදෙ ක්චචි වා. හවම්පතිට්ඨාමයං, හගවංමුලකා නො ධම්මා, බහුලාධිකාරා තරාදීසු ව පගෙව මහත්තරී, රත්තඤ්ඤමහත්තං.

58. අ. එසං අ හොතුත්තරපදෙ. ගුණවන්තපතිට්ඨො-ස්මි.

59. මනාද්‍යාපාදීනමො මයෙ ව. මනාදීනමාපාදීනං ව ඔ හොතුත්තරපදෙ මයෙ ව. මනොසෙට්ඨා, මනොමයා, රජොජල්ලං, රජොමයං, ආපොගතං, ආපොමයං, අනුයන්ති දිසොදිසං.

60. පරස්ස සච්ඛාසාසු.

සච්ඛාසාසුත්තරපදෙසු පරස්ස ඔ හොති. පරොසනං, පරොසහස්සං, සච්ඛාසාසුති කිං? පරදත්තුපථිවිනො.

61. ජනෙ පුඨස්සු.

ජනෙ උත්තරපදෙ පුඨස්ස උ හොති. අරියෙහි පුඨගෙවායං ජනොති පුඨුථිජනො.

62. සො ඡස්සාභායතනෙ වා.

අහෙ ආයතනෙ චුත්තරපදෙ ඡස්ස සො වා හොති. සාභං ඡාභං, සලායතනං, ඡලායතනං.

63. ලේකුපිතාදීනමාරචරච.

ලේකුප්පච්චයන්තානං පිතාදීනඤ්ච යථාක්කමමාරචරච වා හොත්තුත්තරපදෙ, සත්ථාරදස්සනං, කත්තාරනිද්දෙසො, මාතරපිතරො, වාත්චෙව? සත්ථුදස්සනං, මාතාපිතරො.

64. විජ්ජායොනිසම්බන්ධානමා තත්ථ චත්ථෙ.

ලේකුපිතාදීනං විජ්ජාසම්බන්ධිනං යොනිසම්බන්ධිනං ච තෙස්චෙව ලේකුපිතාදීසු විජ්ජායොනිසම්බන්ධිසුත්තරපදෙසු චත්ථවිසයෙ ආ හොති. හොතාපොතරො මාතාපිතරො, ලේකුපිතාදීනං ත්චෙව? පුත්තභාතරො, තත්ත්වති කිං? පිතූපිතාමභා, චත්ථෙති කිං? මාතූභාතා, විජ්ජායොනිසම්බන්ධානන්ති කිං? දාතුභත්තරො.

65. පුත්තෙ.

පුත්තෙ උත්තරපදෙ චත්ථවිසයෙ ලේකුපිතාදීනං විජ්ජායොනි සම්බන්ධානමා හොති. පිතාපුත්තා, මාතාපුත්තා.

66. විස්මිං.

විජ්ජවචයන්තෙ උත්තරපදෙ ආ හොති. කෙසාකෙසි, මුට්ඨාමුට්ඨි.

67. ඉත්ථියම්භාසිතපුමිත්ථි පුමෙචෙකත්ථෙ.

ඉත්ථියං චත්තමානෙ එකත්ථෙ සමානාධිකරණෙ උත්තරපදෙ පරෙ භාසිතපුමා ඉත්ථි පුමෙව හොති. කුමාරහරියො, දීඝජඬියො, යුවජායො, ඉත්ථියන්ති කිං? කල්‍යාණී පධානමෙසං කල්‍යාණීජපධානා, භාසිතපුමෙති කිං? කඤ්ඤාහරියො, ඉත්ථිති කිං? ගාමණිකුලං දිට්ඨි අස්ස ගාමණිදිට්ඨි, එකත්ථෙති කිං? කල්‍යාණියා මාතා කල්‍යාණිමාතා.

68. ක්චචි පච්චයෙ.

භාසිතපුමිත්ථි පච්චයෙ ක්චචි පුමෙව මොති. ඛ්‍යත්තතරා, ඛ්‍යත්තතමා.

69. සබ්බාදයො චුත්තිමත්තෙ.

ඉත්ථිචාවකා සබ්බාදයො චුත්තිමත්තෙ පුමෙව හොන්ති. තස්සා මුඛං තම්මුඛං, තස්සං තත්‍ර, තාය තතො, තස්සං වෙලායං තදා.

70. ජායාය ජයං පතිමිහි.

පතිමිහි පරෙ ජායාය ජයං හොති, ජයම්පතී, ‘ජානිපතී’ති පකතන්තරෙන සිද්ධං, තථා ‘දම්පතී, ජම්පතී’ති.

71. සඤ්ඤායමුදොදකස්ස.

සඤ්ඤායමුදකස්සුත්තරපදෙ උදොදෙසො හොති. උදධි, උදපානං.

72. කුම්භාදීසු වා.

කුම්භාදීසුත්තරපදෙසු උදකස්ස උදොදෙසො වා හොති. උදකුම්භො උදකකුම්භො, උදපත්තො උදකපත්තො, උදබිත්ථු උදකබිත්ථු, ආකතිගණොයං.

73. සොතාදීසුලොපො.

සොතාදීසුත්තරපදෙසු උදකස්ස උස්ස ලොපො හොති. දකසොතං, දකරක්ඛසො.

74. ට නඤ ස්ස.

උත්තරපදෙ නඤ සද්දස්ස ට හොති. අබ්‍රාහ්මණො, ඤකාරො කිං? කෙවලස්ස මා හොතු පාමනපුත්තො.

75. අන සරෙ.

සරාදො උත්තරපදෙ නඤ්ඤ සද්දස්ස අන භොති. අනක්ඛාතං.

76. නබාදයො.

නබාදයො සද්දො අනන ටාදෙසා නිපච්චන්තෙ. නාස්ස බමත්ථීති නබො, අබමඤ්ඤං, සඤ්ඤාසද්දෙසු ව නිප්ඵත්තිමත්තං යථාකථඤ්චි කත්තබ්බංනාස්ස කුලමථීති නකුලො, අකුලමඤ්ඤං, නබ නකුල නපුංසකනක්ඛත්ත නාක ඵවමාදි.

77. නගො වාජ්ජාණීති.

නගඉච්චජ්ජාණීති වා නිපච්චතෙ. නගො රුක්ඛො, නගො පබ්බතො, අගො රුක්ඛො, අගො පබ්බතො, අජ්ජාණීතීති කිං? අගො වසලො සීතෙන.

78. සහස්ස සො-ඤ්ඤත්ථෙ.

අඤ්ඤපදත්ථවුත්ථීමිහි සමාසෙ උත්තරපදෙ පරෙ සහස්ස සො වා භොති. සපුත්තො, සහපුත්තො, අඤ්ඤත්ථෙති කිං? සහ කත්වා, සහ යුජ්ඣිත්වා.

79. සඤ්ඤායං.

සහස්සුත්තරපදෙ සො භොති සඤ්ඤායං. සාස්සත්ථං, සපලාසං.

80. අජ්ජච්චක්ඛෙ.

අජ්ජච්චක්ඛෙ ගම්‍යමානෙ සහස්ස සො භොතුත්තරපදෙ, සාග්ගී කපොතො, සපිසාවා වාතමණ්ඩලිකා.

81. අකාලෙ සකත්ථෙ.

සකත්ථජ්ජධානස්ස සහසද්දස්ස අකාලෙ උත්තරපදෙ සො භොති. සම්පන්නං බ්‍රහ්මං සබ්‍රහ්මං, සචක්කං නිධෙහී, සධුරං පාජෙහී, අකාලෙති කිං? සහ පුබ්බණ්හං, සභාපරණ්හං.

82. ගන්ථන්තාධිකො.

ගන්ථන්තෙ ආධිකො ව චත්තමානස්ස සහස්ස සො භොතුත්තරපදෙ. සකලං ජොතිමධීතෙ සමුහුත්තං, කාලත්ථො ආරම්භො, ආධිකො-සදොණා බාරී, සමාසකො කභාපණො, නිච්චත්ථොයමාරම්භො.

83. සමානස්ස පක්ඛාදීසු වා.

පක්ඛාදීසුත්තරපදෙසු සමානස්ස සො හොති වා. සපක්ඛො සමානපක්ඛො, සජොති සමානජොති, පක්ඛාදීසුති කිං? සමානසීලො, පක්ඛ, ජොති, ජනපද, රත්ති, පත්තිනී, පත්තී, නාහි, ඛන්ධු ඛුභ්මචාරී, නාම, ගොත්ත, රූප, ධාන, වණ්ණ, වයො, වචන, ධම්ම, ජාතිය, සච්ච.

84. උදරෙ ඉයෙ.

උදරෙ ඉයෙ පරෙ පරතො සමානස්ස සො වා හොති. සොදරියො, සමානොදරියො, ඉයෙති කිං? සමානොදරතා.

85. ඊරික්ඛකෙසු.

එතෙසු සමානස්ස සො හොති. සරී, සරික්ඛො, සරියො.

86. සබ්බාදීනමා.

ඊරික්ඛකෙසු සබ්බාදීනමා හොති. යාදී, යාදික්ඛො, යාදියො.

87. න්තකම්මානං ටාකීටී.

ඊරික්ඛකෙසු න්තසද්ද කිංසද්ද ඉමසද්දානං ටාකීටී හොන්ති යථාක්කමං. භවාදී, භවාදික්ඛො, භවාදියො, කීදී, කීදික්ඛො, කීදියො, ඊදී, ඊදික්ඛො, ඊදියො.

88. තුම්භාමිභානං තාමෙකස්මිං.

ඊරික්ඛකෙසු තුම්භාමිභානං තාමා හොන්තෙකස්මිං යථාක්කමං. තාදී, තාදික්ඛො, තාදියො, මාදී, මාදික්ඛො, මාදියො. එකස්මින්ති කිං? තුම්භාදී, අම්භාදී, තුම්භාදික්ඛො, අම්භාදික්ඛො, තුම්භාදියො, අම්භාදියො.

89. තං මමඤ්ඤත්‍රු.

ඊරික්ඛකන්තතො අඤ්ඤස්මිං උත්තරපදෙ තුම්භාමිභානමෙකස්මිං තංමං හොන්ති යථාක්කමං, තන්දීපා, මන්දීපා, තංසරණා, මංසරණා, තයොගො, මයොගොති ඛින්දුලොපො.

90. චෙතස්සෙට.

ඊරික්ඛකස්චෙතස්සෙට වා හොති, එදී, එතාදී, එදික්ඛො, එතාදික්ඛො, එදියො, එතාදියො.

91. විධාදීසු ද්විස්ස දු.

ද්විස්ස දු හොති විධාදීසු, දුච්ඛො, දුපට්ටං ඵචමාදි.

92. දි ගුණාදීසු.

ගුණාදීසු ද්විස්ස දි හොති, ද්විගුණං, දිරත්ති, දිගු ඵචමාදි.

93. තිස්ව.

තිසු ද්විස්ස අහොති. ද්වත්තික්ඛත්තුං, ද්විත්තිපත්තපුරා.

94. ආ සඛ්ඛ්‍යායාසතාදො-නඤ්ඤත්ථෙ.

සඛ්ඛ්‍යායමුත්තරපදෙ ද්විස්ස ආ හොති අසතාදො අනඤ්ඤධත්ථ. ද්වාදස, ද්වාච්චිසති ද්වත්තිංස, සඛ්ඛ්‍යායන්ති කිං? දිරත්තං, අසතාදොති කිං? දිසතං, දිසහස්සං. අනඤ්ඤත්ථෙති කිං? ද්විදසා.

95. තිස්සෙ.

සඛ්ඛ්‍යායමුත්තරපදෙ තිස්ස ඵ හොති අසතාදො අනඤ්ඤත්ථෙ, තෙරස, තෙච්චිස, තෙත්තිංස, සඛ්ඛ්‍යායංත්ථෙච? තිරත්තං, අසතාදොත්ථෙච? තිසතං, අනඤ්ඤත්ථෙත්ථෙච? තිචතුකා.

96. චත්තාලීසාදො වා.

තිස්සෙ වා හොති චත්තාලීසාදො, තෙචත්තාලාසං තිචත්තාලීසං, තෙපඤ්ඤාසං තිපඤ්ඤාසං, තෙසට්ඨී තිසට්ඨී, තෙසත්තති තිසත්තති, තෙඅසීති තියාසීති, තෙනචුති තිනචුති, අසතාදොත්ථෙච? තිසතං.

97. ද්විස්සා ච.

අසතාදො-නඤ්ඤත්ථෙ චත්තාලීසාදො ද්විස්සෙ වා හොති ආ ච. ද්වෙචත්තාලීසං, ද්වාචත්තාලීසං ද්විචත්තාලීසං, ද්වෙපඤ්ඤාසං, ද්වාපඤ්ඤාසං ද්විපඤ්ඤාසං ඉච්චාදි.

98. ඛාචත්තාලීසාදො.

ද්විස්ස ඛා වා හොති අචත්තාලීසාදො-නඤ්ඤත්ථෙ. ඛාරස ද්වාදස, ඛාච්චිසති ද්වාච්චිසති, ඛත්තිංස ද්වත්තිංස, අචත්තාලීසාදොති කිං? ද්විචත්තාලීසං.

99. වීසතිදසෙසු පඤ්චස්ස පණ්ණපන්නා.

වීසතිදසෙසු පරෙසු පඤ්චස්ස පණ්ණපන්නා භොන්ති වා යථාක්කමං. පණ්ණවීසති පඤ්චවීසති, පන්නරස්ච පඤ්චදස.

100. චතුස්ස චුචො දසෙ.

චතුස්ස චුචො භොන්ති වා දසසද්දෙ පරෙ. චුද්දස, චොද්දස, චතුද්දස.

101. ඡස්ස සො.

ඡස්ස සොඉච්චයමාදෙසො භොති දසසද්දෙ පරෙ. සොළස.

102. එකට්ඨානමා.

එකආට්ඨානං ආ භොති දසෙ පරෙ. එකාදස, අට්ඨාරස.

103. ර සඬ්ඛ්‍යාතො වා.

සඬ්ඛ්‍යාතො පරස්ස දසස්ස ර භොති විභාසා. එකාරස එකාදස, ඛාරස ද්වාදස, පන්නරස පඤ්චදස, සත්තරස සත්තදස, අට්ඨාරස අට්ඨාදස, පන්නඛාදෙසෙසු නිච්චං, ඉධ න භොති චතුද්දස.

104. ඡතීහි ලො ව.

ඡතීහි පරස්ස දසස්ස ලො භොති රො ව, සොළස සොරස, තෙළස තෙරස.

105. චතුත්ථ තතියාන මඬ්චුඬ්චතියා.

අඬ්චා පරෙසං චතුත්ථතතියානං උඬ්චතියා භොන්ති යථාක්කමං. අඬ්චෙන චතුත්ථො අඬ්චුඬ්චො, අඬ්චෙන තතියො අඬ්චතියො, කථං අඬ්චතෙයොයාති? සකත්ථෙ ණො උත්තරපදචුඬ්චී.

106. දුතියස්ස සහ දියඬ්චදිචඬ්චා.

අඬ්චා පරස්ස දුතියස්ස සහ අඬ්චසද්දෙන දියඬ්චදිචඬ්චා භොන්ති. අඬ්චෙන දුතියො දියඬ්චො, දිචඬ්චො වා.

107. සරෙ කද කුස්සුත්තරත්ථෙ.

මොග්ගල්ලානඛ්‍යාකරණං

කුස්සුත්තරපදත්ථෙ චත්තමානස්ස සරාදො උත්තරපදෙ කදාදෙසො හොති. කදන්තං, කදස්සනං, සරෙති කිං? කුපුත්තො, උත්තරත්ථෙති කිං? කුඔඨිඨො රාජා.

108. කාප්පත්ථෙ.

අප්පත්ථෙ චත්තමානස්ස කුස්ස කා හොති උත්තරපදත්ථෙ, අප්පකං ලචණං කාලචණං.

109. පුරිසෙ වා.

කුස්ස පුරිසෙ කා හොති වා. කාපුරිසො කුපුරිසො, අයමප්පත්තච්ඡාසා, අප්පත්ථෙ තු පුඛ්ඛෙන නිච්චං හොති ඊසං පුරිසො කාපුරිසො.

110. පුඛ්ඛාපරජ්ජසායමජ්ඣකඛාහස්ස ණ්හො.

පුඛ්ඛාදිහුත්තරපදස්ස අහස්ස ණ්හාදෙසො හොති, පුඛ්ඛණ්හො, අපරණ්හො, අජ්ජණ්හො, සායණ්හො, මජ්ඣණ්හො (පණ්හො).

ඉති මොග්ගල්ලානෙ ඛ්‍යාකරණෙ වුත්තියං

සමාසකණ්ඩො තතියො.

4. චතුත්ථො කණ්ඩො (ඡාදි)

1. ඡො වා පච්චෙ.

ජට්ඨියන්තා නාමස්මා වා ණප්පච්චයො හොති අපච්චෙ-හිධෙයො, ණකාරො වුද්ධාත්ථො, එවමඤ්ඤත්තාපි, වසිට්ඨස්සාපච්චං වාසිට්ඨො, වාසිට්ඨී වා, ඔපගචො, ඔපගචී වා, චෙති වාකාසමාසච්චිකප්පනත්ථං, තස්සාධිකාරො සකත්ථාවධි.

2. චච්ඡාදිතො ණානණායනා.

චච්ඡාදිහි අපච්චප්පච්චයන්තෙහි ගොත්තාදිහි ච සද්දෙහි ණානණායනප්පච්චයා වා හොන්ති අපච්චෙ, චච්ඡානො චච්ඡායනො, කච්චානො කච්චායනො, යාගමෙ කාතියානො, මොග්ගල්ලානො මොග්ගල්ලායනො, සාකථානො සාකථායනො, කණ්හානො කණ්හායනො ඉච්චාදි.

3. කත්තිකාවිධවාදිහි ඡොයාඡොරා.

කත්තිකාදීහි විධවාදීහි ච ණෙය්‍යණෙරා වා යථාක්කමං හොන්ති අපච්චෙ,
කත්තිකෙය්‍යො, චෙනතෙය්‍යො, භාගිනෙය්‍යො ඉච්චාදි, වෙධවෙරො,
බන්ධකෙරො, නාලිකෙරො, සාමණෙරො ඉච්චාදි.

4. ණ්‍යදිච්චාදීහි.

දිතිජ්ජහුතිහි ණ්‍යො වා හොති අපච්චෙ, දෙච්චො, ආදිච්චො,
කොණ්ඩඤ්ඤො, ගග්ගො, භාතඛිඛො ඉච්චාදි.

5. ආ ණි.

අකාරන්තතො ණි වා හොති අපච්චෙ, දක්ඛි, දන්ථි, දොණි. වාසචි, වාරුණි
ඉච්චාදි.

6. රාජතො ඤ්ඤො ජාතියං.

රාජසද්දතො ඤ්ඤො වා හොති අපච්චෙ ජාතියං ගම්‍යමානායං, රාජඤ්ඤො,
ජාතියන්ති කිං? රාජාපච්චං.

7. බත්තා යියා.

බත්තසද්දා යඉයා හොන්ති අපච්චෙ ජාතියං, බතො, බත්තියො,
ජාතියන්චෙච? බත්ති.

8. මනුතො ස්සසණ.

මනුසද්දතො ජාතියං ස්සසණ හොන්ති අපච්චෙ, මනුස්සො, මානුසො,
ඉත්ථියං මනුස්සා, මානුසී, ජාතියන්චෙච? මානවො.

9. ජනපදනාමස්මා බත්තියා රඤ්ඤෙ ච ණො.

ජනපදස්ස යං නාමං, තන්තාමස්මා බත්තියා අපච්චෙ රඤ්ඤෙ ච ණො
හොති, පඤ්චාලො, කොසලො, මාගධො, ඔක්කාකො, ජනපදනාමස්මාති කිං?
දාසරථි, බත්තියාති කිං? පඤ්චාලස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අපච්චං පඤ්චාලි.

10. ණ්‍ය කුරුසිච්චි.

කුරුසිච්චි අපච්චෙ රඤ්ඤෙ ච ණො හොති. කොරඛො, සෙඛො.

11. ණ රාගා තෙන රත්තං.

රාගවාචිතනියන්තතො රත්තමිච්ඡෙතස්මිං අත්ථෙ ණො හොති, කසාවෙන රත්තං කාසාවං, කොසුම්භං, යාලිද්දං, රාගාති කිං? දෙවදත්තෙන රත්තං වත්ථං, ඉධ කස්මා න හොති? ‘නිලං පීත’න්ති, ගුණවචනත්තා විනාපි ණෙන ණත්ථස්සාහිධානතො.

12. නක්ඛත්තෙනිත්ඳුයුත්තෙන කාලෙ.

තනියන්තතො නක්ඛත්තා තෙන ලක්ඛිතෙ කාලෙ ණො හොති, තඤ්චෙව නක්ඛත්තමිත්ඳුයුත්තං හොති, චුස්සි රත්ති, චුස්සං අභං, නක්ඛත්තෙනෙති කිං? ගුරුතා ලක්ඛිතා රත්ති. ඉන්ඳුයුත්තෙනෙති කිං? කත්ථිකාය ලක්ඛිතො මුහුත්තො, කාලෙති කිං? චුස්සෙන ලක්ඛිතා අත්ථස්සිද්ධි, අජ්ජකත්තිකාති කත්තිකායුත්තෙ වත්ථෙදෙ කත්තිකාසද්දො වත්තතෙ.

13. සා-ස්ස දෙවතා පුණ්ණමාසී.

සෙති පඨමන්තා අස්සාති ඡට්ඨාත්ථෙ ණො භවති, යං පඨමන්තං, සා වෙ දෙවතා පුණ්ණමාසීවා, සුගතො දෙවතා අස්සාහි සොගතො, මාහින්දො, යාමො, වාරුණො, චුස්සි පුණ්ණමාසී අස්ස සම්ඛන්ධිතීති චුස්සො, මාසො, මායො, එග්ගුතො, විත්තො, වෙසාබො. ඡෙට්ඨමුලො, ආසල්භො, සාවණො, පොට්ඨපාදො, අස්සයුජො, කත්තිකො, මාගසිරො, පුණ්ණමාසීති කිං? චුස්සි පඤ්චමී අස්ස, පුණ්ණමාසී ච භතකමාසසම්ඛන්ධිතී න හොති... පුණ්ණො මා අස්සන්ති නිබ්බවතා, අතො එව නිපාතනා ණො සාගමො ව, මාසසුතියාව න පඤ්චදස රත්තාදො විධි.

14. තමධිතෙ තං ජානාති කණිකා ව.

දුතියන්තතො තමධිතෙ තං ජානාතිති එතෙස්වත්ථෙසු ණො හොති ණො ණිකො ව, ඛ්‍යාකරණමධිතෙ ජානාති වා වෙය්‍යාකරණො, ඡන්දසො, කමකො, පදකො, වෙනයිකො, සුත්තන්තිකො, ද්විතග්ගහණං පුථගෙව විධානත්ථං ජානනස්ස ච අජ්ඣෙතවිසයභාවදස්සන්තං පසිද්ධුපසඨගහත්ථං ව.

15. තස්ස විසයෙ දෙසෙ.

ඡට්ඨියන්තා විසයෙ දෙසරුපෙ ණො හොති, වසාතීනං විසයො දෙසො වාසාතො, දෙසෙති කිං? වක්ඛුස්ස විසයො රූපං, දෙවදත්තස්ස විසයො-නුචාකො.

16. නිවාසෙ තන්තාමෙ.

ජට්ඨියන්තා නිවාසෙ දෙසෙ තන්තාමෙ ණො හොති, සිව්නං නිවාසො දෙසො සෙඛ්‍යා, වාසානො.

17. අද්දරභවෙ.

ජට්ඨියන්තා අද්දරභවෙ දෙසෙ තන්තාමෙ ණො හොති, විදිසාය අද්දරභවං වෙදිසං.

18. තෙන නිබ්බත්තෙ.

තනියන්තා නිබ්බත්තෙ දෙසෙ තන්තාමෙ ණො හොති, කුසම්බෙන නිබ්බත්තා කොසම්භී නගරී, කාකන්දී, මාකන්දී, සහස්සෙන නිබ්බත්තා සාහස්සී පරිබා, හොතුම්භි කත්තරි කරණෙ ව යථායොගං තතියා.

19. තමීධත්ථී.

තන්ති පයමන්තා ඉධාති සත්තම්‍යන්ථෙ දෙසෙ තන්තාමෙ ණො හොති, යන්තං පයමන්තමත්ථී වෙ, උදුම්බරා අස්මිං දෙසෙ සන්තීති ඔදුම්බරො, බාදරො, බබ්බජො.

20. තත්‍ර භවෙ.

සත්තම්‍යන්තා භවත්ථෙ ණො හොති, උදකෙ භවො ඔදකො, ඔරසො, ජානපදො, මාගධො, කාපිලවත්ථවො, කොසම්බො.

21. අජ්ජාදීහි තනො.

භවත්ථෙ අජ්ජාදීහි තනො හොති, අජ්ජ භවො අජ්ජතනො, ස්වාතනො, හිය්‍යත්තනො.

22. පුරාතො ණො ව.

පුරාඉච්චස්මා භවත්ථෙ ණො හොති තනො ව, පුරාණො, පුරාතනො.

23. අමාත්ථව්චවො.

අමාසද්දතො අච්චො හොති භවත්ථෙ, අමච්චො.

24. මජ්ඣාදිත්ථිමො.

මජ්ඣාදීහි සත්තමාන්තෙහි භවත්තෙ ඉමො හොති, මජ්ඣිමො, අන්තිමො. මජ්ඣ, අන්ත, හෙට්ඨා, උපරි, ඔර, පාර, පච්ඡා, අඛිභන්තර, පච්චන්ත (පුරත්ථා, ඛාහිර).

25. කණණෙයාණෙයාකයියා.

සත්තමාන්තා එතෙ පච්චයා හොන්ති භවත්ථෙ, කණ-කුසිනා රායං භවො කොසිනාරකො, මාගධකො, ආරඤ්ඤකො විහාරො. ණෙයා-ගඬිගෙයො, පඛිඛතෙයො, වානෙයො. ණෙයාක-කොලෙයාකො, ඛාරාණසෙයාකො, චම්පෙයාකො, මිථිලෙයාකොති එයාකො. ය-ගම්මො, දිඛිඛො. ඉයගාමියො, උදරි-යො, දිවියො, පඤ්චාලියො, ඛොධිපක්ඛියො, ලොකියො.

26. ණිකො.

සත්තමාන්තා භවත්ථෙ ණිකො හොති, සාරදිකො දිවසො, සාරදිකා රත්ති.

27. තමස්ස සිප්පං සීලං පණ්‍යං පහරණං පයොජනං.

පඨමන්තා සිප්පාදිවාචකා අස්සෙතිජට්ඨියත්ථෙණිකො හොති, වීණාවාදනං සිප්පමස්ස වෙණිකො, මොදඬිගිකො, වංසිකො, පංසුකු-ලධාරණං සීලමස්ස පංසුකුලිකො, තෙවීවරිකෙව, ගන්ධොපණ්‍යමස්ස ගන්ධිකො, තෙලිකො, ගොලිකො, වාපො පහරණමස්ස වාපිකො, තොමරිකො, මුග්ගරිකො, උපධිප්පයොජනමස්ස ඔපධිකං, සාතිකං, සාහස්සිකං.

28. තං හන්තරහති ගච්ඡතුඤ්ජති වරති.

දුතියන්තා හන්තීති එවමාදීස්චත්ථෙසු ණිකො හොති. පක්ඛිඛිපක්ඛිනො හන්තීති පක්ඛිකො, සාකුනිකො, මායුරිකො. මච්ඡෙහි-මච්ඡිකො, මෙතිකො. මිගෙහි-මාගවිකො භාරිණිකො, ‘සුකරිකො’ති ඉකො. සතමරහතීති සාතිකං, සන්දිට්ඨිකො, එහිපස්සවිධිං අරහතීති එහිපස්සිකො, සාහස්සිකො, ‘සහස්සියො’ති ඉයො. පරදාරං ගච්ඡතීති පාරදාරිකො, මග්ගිකො, පඤ්ඤාසයොජනිකො. ඛදරෙ උඤ්ජතීති ඛදරිකො, සාමාකිකො. ධම්මං වරතීති ධම්මිකො, අධම්මිකො.

29. තෙන කතං කීතං ඛද්ධමහිසඛිඛතං සංසට්ඨං හතං හන්ති ජීතං ජයති දිඛිඛති ඛණති තරති වරති වහති ජීවති.

තතියන්තා කතාදීස්චත්ථෙසු ණිකො හොති. කායෙන කතං කායිකං, වාචසිකං, මානසිකං, වාතෙන කතො ආඛාධො වාතිකො. සතෙන කීතං සාතිකං, සාහස්සිකං, මූලතොව, දෙවදතෙන කීතන්ති න හොති

තදත්ථාප්පතීතියා. වරත්තාය ඛද්ධො වාරත්තීකො, ආයසිකො, පාසිකො. සතෙන අභිසඬ්ඛනං සංසට්ඨං වා සාතිකං, ගොලීකං, දාධිකං, මාරිචිකං. ජාලෙන හතො හත්තීති වා ජාලීකො, බාලීසිකො. අක්ඛෙහි ජීතමක්ඛිකං, සාලාකිකං. අක්ඛෙහි ජයති දිබ්බතීති වා අක්ඛිකො. ඛණ්ණත්තියා ඛණ්ණතීති බාණ්ණත්තීකො, කුද්දාලීකො, දෙවදත්තෙන ජීතං, අඬ්භුලායා ඛණ්ණතීති න හොති තදත්ථානවගමා. උළුම්පෙන තරතීති ඔළුම්පිකො, 'උළුම්පිකො'ති ඉකො ගොපුච්ඡිකො, නාවිකො. සකටෙන වරතීති සාකටිකො, 'රථිකො, පරජ්ජිකො'ති ඉකො. ඛන්ධෙන වහතීති ඛන්ධිකො, අංසිකො, 'සීසිකො'ති ඉකො. වෙනතෙන ජීවතීති වෙනතීකො, 'හතීකො, කයිකො, වික්කයිකො, කයවික්කයිකො'ති ඉකො.

30. තස්ස සංවත්තති.

චතුත්ථීයන්තා සංවත්තතීති අස්මිං අත්ථෙ ණිකො හොති, පුනඛිභවාය සංවත්තතීති පොනොභවිකො, ඉත්ථීයං පොනො භවිකා, ලොකාය සංවත්තතීති ලොකිකො සුට්ඨු අග්ගොති සග්ගො, සග්ගාය සංවත්තතීති සොවග්ගිකො, සස්සොචක තදම්නාදිපාඨා, ධනාය සංවත්තතීති ධක්ඛ්ඤං, යො.

31. තතො සම්භූතමාගතං.

පක්ඛ්චමාන්තා සම්භූතමාගතන්ති එතෙස්වත්ථෙසු ණිකො හොති, මාතිකො සම්භූතමාගතං වා මත්තිකං, පෙත්තිකං, ණාරියණ්ණ -යාපි දිස්සන්ති, සුරභිතො සම්භූතං සොරභ්‍යං, ථනතො සම්භූතං ථක්ඛ්ඤං, පිතිතො සම්භූතො පෙත්තියො, මාතියො, මත්තියො, මච්චො වා.

32. තත්ථ වසති විදිතො හත්තො නියුත්තො.

සත්තමාන්තා තත්ථ වසතීත්ථෙවමාදිස්වත්ථෙසු ණිකො හොති. රුක්ඛමුලෙ වසතීති රුක්ඛමුලීකො, ආරක්ඛ්ඤීකො, සොසානිකො. ලොකෙ විදිතො ලොකිකො. චතුමභාරාජෙසු හත්තා වාතුම්මභාරාජිකා. ද්වාරෙ නියුත්තො දොචාරිකො දස්සොක තදම්නාදිපාඨා, හණ්ඩාගාරිකො, ඉකො-නවකම්මිකො, කියොජාතිකියො, අන්ධකියො.

33. තස්සිදං.

ජට්ඨීයන්තා ඉදම්ච්චස්මිං අත්ථෙ ණිකො හොති, සඬ්ඝස්ස ඉදං සඬ්ඝිකං, පුග්ගලීකං, සකාපුත්තීකො, නාතිපුත්තීකො, ජෙනදත්තීකො, කියෙ-සකියො, පරකියො, නියෙ-අත්තනියං, කෙ- සකො රාජකං හණ්ඩං.

34. ණො.

ජට්ඨියන්තා ඉදම්ච්චස්මිං අත්ථෙ ණො හොති, කච්චායනස්ස ඉදං කච්චායනං ඛ්‍යාකරණං, සොගතං සාසනං, මාහිසං මංසාදි.

35. ගවාදීහි යො.

ගවාදීහි ජට්ඨියන්තෙහි ඉදම්ච්චස්මිං අත්ථෙ යො හොති, ගුන්තං ඉදං ගඛ්‍යං මංසාදි, කඛ්‍යං, දඛ්ඛං.

36. පිතිතො භාතරි රෙය්‍යණං.

පිතුසද්දා තස්ස භාතරි රෙය්‍යණං හොති, පිතු භාතා පෙත්තෙය්‍යො.

37. මාතිතො ච හගිනියං ඡො.

මාතිතො පිතිතො ච තෙසං හගිනියං ඡො හොති, මාතු හගිනී මාතුවඡා, පිතු හගිනී පිතුවඡා, කථං ‘මාතුවලො’ති ‘මාතුවලාදිත්චානී’ති නිපාතනා.

38. මාතාපිතුස්චාමහො.

මාතාපිතූහි තෙසං මාතාපිතුසු ආමහො හොති, මාතු මාතා මාතාමහී, මාතු පිතා මාතාමහො, පිතු මාතා පිතාමහී, පිතු පිතා පිතාමහො, න යථාසඬ්ඛ්‍යං, පච්චෙකාහි සම්බන්ධා.

39. හිතෙ රෙය්‍යණං.

මාතාපිතූහි හිතෙ රෙය්‍යණං හොති, මත්තෙය්‍යො, පෙත්තෙය්‍යො.

40. නින්දාඤ්ඤාතප්පට්ඨාගරස්සදයාසඤ්ඤාසු කො.

නින්දාදීස්චත්ථෙයු නාමස්මා කො හොති, නින්දායං-මුණ්ඨකො, සමණකො. අඤ්ඤාතෙ-කස්සායං අස්සොති අස්සකො, පයොගසාමත්ථියා සම්බන්ධිවිසෙසානවගමොවගම්‍යතෙ. අප්පත්ථෙතෙලකං, සතකං. පට්ඨාගත්ථෙ-හත්ථී විය හත්ථීකො, අස්සකො, ඛලිඛද්දකො. රස්සෙ-මානුසකො, රුක්ඛකො, පිලක්ඛකො. දයායං-පුත්තකො, වච්ඡකො. සඤ්ඤායං-මොරො විය මොරකො.

41. තමස්සපරිමාණං ණිකො ච.

පට්ඨන්තා අස්සෙති අස්මිං අත්ථෙ ණිකො හොති කො ච තඤ්ඤෙ පට්ඨන්තං පරිමාණං හවති, පරිමියතෙ තෙනෙති පරිමාණං, දොණො පරිමාණමස්ස

දොණකො වීහි, බාරසතිකො, බාරසහස්සිකො ආසීතිකො වයො, උපඨඨකායිකං බිම්බොහනං, පඤ්චකං, ඡක්කං.

42. යතෙතෙහි ත්තකො.

යාදීහි පයමන්තෙහි අස්සෙති ඡට්ඨියත්ථෙප්පෙ ත්තකො හොති, තඤ්ඤෙ පයමන්තං පරිමාණං භවති, යං පරිමාණමස්ස යත්තකං, තත්තකං, එත්තකං, ආවතකෙ යාවතකො, තාවතකො (එතාවතකො).

43. සබ්බො වාවන්තු.

සබ්බතො පයමන්තෙහි යාදීහි ච අස්සෙති ඡට්ඨියත්ථෙප්පෙ ආවන්තු හොති, තඤ්ඤෙ පයමන්තං පරිමාණං භවති. සබ්බං පරිමාණමස්ස සබ්බාවන්තං, යාවන්තං, තාවන්තං, එතාවන්තං.

44. කිම්භා රතිරිවරිචතකරිත්තකා.

කිම්භා පයමන්තා අස්සෙති ඡට්ඨියත්ථෙප්පෙ රතිරිවරිචතකරිත්තකා හොන්ති, තඤ්ඤෙ පයමන්තං පරිමාණං භවති, කිං සඨ්ඨානං පරිමාණමෙසං කති එතෙ, කීච, කීචතකං, කිත්තකං. රිචන්තො සභාවතො අසඨ්ඨො.

45. සඤ්ජාතං තාරකාදිත්ථිතො.

තාරකාදීහි පයමන්තෙහි අස්සෙති ඡට්ඨියත්ථෙප්පෙ ඉතො හොති, තෙ වෙ සඤ්ජාතා හොන්ති, තාරකා සඤ්ජාතා අස්ස තාරකිතං ගගනං, පුප්ඵිතො රුක්ඛො, පල්ලවිතා ලතා.

46. මානෙ මත්තො.

පයමන්තා මානචුත්තිතො අස්සෙති අස්මිංඅත්ථෙප්පෙ මත්තො හොති, පලං උම්මානමස්ස පලමත්තං, හත්ථො පමාණමස්ස හත්ථමත්තං සතං මානමස්ස සතමත්තං, දොණො පරිමාණමස්ස දොණමත්තං, අභෙදොපචාරා දොණොතිපි හොති.

47. තග්ගෙසා චුද්ධං.

උද්ධමානචුත්තිහො අස්සෙති ඡට්ඨියත්ථෙප්පෙ තග්ගෙසා හොති මත්තො ච, ඡණ්ණතග්ගං, ඡණ්ණමත්තං.

48. ණො ච පුරිසා.

පුරිසා පයමන්තා උද්ධමානචුත්තිතො ණො හොති මත්තාදයො ව, පොරිසං, පුරිසමත්තං, පුරිසතග්ගං.

49. අයුහද්විතීහංසෙ.

උහද්විතීහි අවයවචුත්තිති පයමන්තෙනහි අස්සෙති ඡට්ඨියත්ථෙ අයො හොති. උහො අංසා අස්ස උහයං, ද්වයං, තයං.

50. සච්ඛායාය සච්චුතීසාසදසන්තායාධිකාස්මිං සවසහස්සෙ ඛො.

සත්‍යන්තාය උත්‍යන්තාය ඊසන්තාය ආසන්තාය දසන්තාය ව සච්ඛායාය පයමන්තාය අස්මිත්ති සත්තමාත්ථෙ ඛො හොති, සා වෙ සච්ඛායා අධිකා හොති, යදස්මිත්ති තඤ්චෙ සතං සහස්සං සතසහස්සං වා හොති, වීසති අධිකා අස්මිං සතෙති වීසං සතං, එකවීසං සතං, සහස්සං, සතසහස්සං වා, තිංසං සතං, එකතිංසං සතං. උත්‍යන්තාය-නචුතං සතං සහස්සං සතසහස්සං වා. ඊසන්තාය චත්තාලීසං සතං, සහස්සං, සතසහස්සං වා. ආසන්තාය පඤ්ඤාසං සතං, සහස්සං, සතසහස්සං වා. දසන්තායඑකාදසං සතං, සහස්සං, සතසහස්සං වා. සච්චුතීසාසදසන්තායාති කිං? ඡාධිකා අස්මිංසතෙ. අධිකෙති කිං? පඤ්චදසභීතා අස්මිංසතෙ, අස්මිත්ති කිං? වීසත්‍යාධිකා එතස්මා සතා, සතසහස්සෙති කිං? එකාදස අධිකා අස්සං වීසතියං.

51. තස්ස පුරණොකාදසාදිතො වා.

ඡට්ඨියන්ථායෙකාදසාදිකාය සච්ඛායාය ඛො හොති (තස්ස) පුරණත්ථෙ විහාසා, සා සච්ඛායා පුරීයතෙ යෙන තං පුරණං, එකාදසන්තං පුරණො එකාදසො. එකාදසමො, වීසො, වීසතිමො, තිංසො, තිංසතිමො, චත්තාලීසො, පඤ්ඤාසො.

52. ම පඤ්චාදිකතිහි.

ඡට්ඨියන්තාය පඤ්චාදිකාය සච්ඛායාය කතිස්මා ව මො හොති (තස්ස) පුරණත්ථෙ, පඤ්චමො, සත්තමො, අට්ඨමො, කතිමො, කතිමී.

53. සතාදීනමිච. සතාදිකාය සච්ඛායාය ඡට්ඨියන්තාය (තස්ස) පුරණත්ථෙ මොහොති සතාදීනමිචාන්තාදෙසො, සතිමො, සහස්සිමො.

54. ඡා ට්ඨට්ඨමා.

ඡසද්දා ට්ඨට්ඨමා හොන්ති තස්ස පුරණත්ථෙ, ඡට්ඨො, ඡට්ඨමො, ඉත්ථීයං ඡට්ඨී, ඡට්ඨමී, කථං ‘දුතියං චතුත්ථ’න්ති? ‘දුතියස්ස, චතුත්ථ තතියාන’න්ති නිපාතනා.

55. එකා කාකාසභායෙ.

එකස්මා අසභායත්ථෙපෙ කආකී භොන්ති වා, එකකො, එකාකී, එකො.

56. වච්ඡාදීහි තනුත්තෙ තරො.

වච්ඡාදීනං සභාවස්ස තනුත්තෙ ගම්මාමානෙ තරො භොති, සුසුත්තස්ස තනුත්තෙ වච්ඡතරො, ඉත්ථියං වච්ඡතරී, යොබ්බනස්ස තනුත්තෙ ඔක්ඛතරො, අස්සභාවස්ස තනුත්තෙ අස්සතරො, සාමත්ථියස්ස තනුත්තෙ උසභතරො.

57. කිම්භා නිද්ධාරණෙ රතර රතමා. කිංසද්දා නිද්ධාරණෙ රතර රතමා භොන්ති, කතරො භවතං දෙවදත්තො, කතරො භවතං කයො, කතමො භවතං දෙවදත්තො, කතමො භවතං කයො, භාරද්වාජානං කතමොසි බ්‍රහ්මෙ.

58. තෙන දත්තෙ ලියා.

තතියන්තා දත්තෙ-හිට්ඨෙයො ලඉයා භොන්ති, දෙවෙන දත්තො දෙවලො, දෙවියො, බ්‍රහ්මලො, බ්‍රහ්මියො, සිවා සිවලො, සිවියො, සිස්ස දීඝො.

59. තස්ස භාවකම්මෙසු ත්තතාත්තනණාණෙයාණියණියා.

ජට්ඨියන්තා භාවෙ කම්මෙ ච ත්තාදයො භොන්ති බ්‍රහ්මං, න ච සබ්බෙ සබ්බතො භොන්ති අඤ්ඤත්ත ත්තතාහි, භවන්ති එතස්මා බුද්ධිසද්දාහි භාවො සද්දස්ස පවත්තිනිමිත්තං, නීලස්ස පටස්ස භාවො නීලත්තං නීලතාහි ගුණො භාවො, නීලස්ස ගුණස්ස භාවො නීලත්තං නීලතාහි නීලගුණජාති, ගොත්තං ගොතාති ගොජාති, පාවකත්තං, දණ්ඩිත්තං, විසාණිත්තං, රාජපුරිසත්තන්ති ක්‍රියාදිසම්බන්ධිත්තං, දෙවදත්තත්තං, වන්දත්තං, සුරියත්තන්ති තදවත්ථාවිසෙසසාමඤ්ඤං, ආකාසත්තං, අභාවත්තන්ති උපවර්තනෙදසාමඤ්ඤං. ත්තන-පුටුඡ්ඡන්තනං, වෙදන්තනං, ජායත්තනං, ජාරත්තනං. ණය-ආලසායං, බ්‍රහ්මඤ්ඤං, වාපලායං, නෙපුඤ්ඤං, පෙසුඤ්ඤං, රජ්ජං, ආධිපච්චං, දායජ්ජං, වෙසම්මං ‘වෙසම’න්ති, කෙච්චි, සඛායං, වාණිජ්ජං. ණෙයාය-සොචෙයායං, ආධිපතෙයායං. ණගාරවං, පාටවං, අජ්ජවං, මද්දවං. ඉය-අධිපතියං, පණ්ඩිතියං, බ්‍රහ්මස්සුතියං, නග්ගියං, සුරියං. ණිය-ආලසියං, කාචසියං, මන්දියංදක්ඛියං, පොරොහිතියං, වෙයාත්තියං. කථං ‘රාමණීයක’න්ති? සකත්ථෙපෙ කත්තා ණෙන සිද්ධං. කම්මං කිරියා, තත්ථ අලසස්ස කම්මං අලසත්තං’ අලසතා, අලසත්තනං, ආලසායං, ආලසියං වා, ‘සකත්ථෙපෙ’ (4.122) ති සකත්ථෙපෙ, යථාභුච්චං, කාරුඤ්ඤං, පත්තකල්ලං, ආකාසානඤ්චං, කායපාගුඤ්ඤතා.

60. ඛා වද්ධදාසා වා.

ඡට්ඨියන්තා වද්ධා දාසා ච බොයා ච හොති භාවකම්මෙසු, වද්ධබ්‍යං වද්ධතා, දාසබ්‍යං දාසතා, කථං ‘වද්ධව’න්ති? ණෙ වාගමො.

61. නණ යුචා බො ච වස්ස.

ඡට්ඨියන්තා යුචසද්දා භාවකම්මෙසු නණ වා හොති තස්ස බො ච, යොබ්බනං, වාත්චෙව? යුචත්තං, යුචතා.

62. අණ්වාදිත්ථිමො.

අණුආදීහි ඡට්ඨියන්තෙහි භාවෙ වා ඉමො හොති, අණිමා, ලසිමා, මහිමා, (ගරිමා), කසිමා, වාත්චෙව? අණුත්තං අණුතා.

63. භාවා තෙන නිබ්බත්තෙ.

භාවචාවකා සද්දා තෙන නිබ්බත්තෙ-හිධෙයො ඉමො හොති, පාකෙන නිබ්බත්ත පාණිමං, සෙකිමං.

64. තරතමිස්සිකිසිට්ඨාතිසයෙ.

අතිසයෙ වත්තමානතො හොන්තෙතෙ පච්චයා, අතිසයෙන පාපො පාපතරො, පාපතමො, පාපිස්සිකො, පාපියො, පාපිට්ඨො, ඉත්ථියං පාපතරා. අතිසයන්තාපි අතිසයප්පච්චයො, අතිසයෙන පාපිට්ඨො පාපිට්ඨතරො.

65. තන්තිස්සිතෙ ල්ලො.

දුතියන්තා ල්ලප්පච්චයො හොති නිස්සිතත්ථෙ, වෙදං නිස්සිතං වෙදල්ලං, දුට්ඨු නිස්සිතං දුට්ඨුල්ලං. ඉල්ලෙ-සඬ්ඛාරිල්ලං.

66. තස්ස විකාරාවයචෙසු ණ ණික ණෙයාමයා.

පකතියා උත්තරමචත්ථන්තරං විකාරො, ඡට්ඨියන්තා නාමස්මා විකාරෙ-වයචෙ ච ණාදයො හොන්ති බහුලං, ණ-ආයසං බන්ධනං, ඔදුම්බරං, පණ්ණං, ඔදුම්බරං හස්මං, කාපොතං මංසං, කාපොතං සත්ථි. ණික-කප්පාසිකං වත්ථං. ණෙයා-ඵණෙයාං මංසං, ඵණෙයාං සත්ථි. කොසෙයාං වත්ථං. මය-තිණමයං, දාරුමයං, නළමයං, මත්තිකාමයං. ‘අඤ්ඤස්මි’න්ති (4.121) ගුන්තං කර්සෙපි මයො, ගොමයං.

67. ඡතුතො සණ වා.

ඡට්ඨියන්තා නාමස්මා ඡතුතො විකාරාවයවෙසු සණ වා හොති. ඡතුතො විකාරො ඡාතුසං ඡතුමයං. “ලොපො”ති (4.123) බහුලං පච්චයලොපොපි ඵලපුඡ්ඵලෙසු විකාරාවයවෙසු, පියාලස්ස ඵලානි පියාලානි, මල්ලිකාය පුඡ්ඵානි මල්ලිකා, උසිරස්ස මූලං උසිරං, තං සද්දෙන වා තදභිධානං.

68. සමුහෙ කණ ණ ණිකා.

ඡට්ඨියන්තා සමුහෙ කණ ණ ණිකා හොන්ති ගොත්තප්පච්චයන්තා. කණ-රාජඤ්ඤකං, මානුස්සකං, උක්ඛාදීහි-ඔක්ඛකං, ඔට්ඨකං, ඔරඛිහකං, රාජකං, රාජපුත්තකං, හත්ථිකං, ධෙනුකං. ණ-කාකං, හික්ඛං. අචිත්තා ණික-ආපුපිකං, සංකුලිකං.

69. ඡනාදීහි තා.

ඡනාදීහි ඡට්ඨියන්තෙහි සමුහෙ තා හොති. ඡනතා, ගජතා, බන්ධුතා, ගාමතා, සභායතා, නාගරතා. තාන්තා සභාවතො ඉත්ථිලිච්චා, ‘මදනීය’න්ති කරණෙ-ධිකරණෙ වා අනීයෙන සිද්ධං. ‘ධුමාගිතත්ත’න්ති ක්තාන්තා නාමධාතුතො ක්තෙන සිද්ධං.

70. ඉයො හිතෙ.

ඡට්ඨියන්තා හිතෙ ඉයො හොති. උපාදානියං, අඤ්ඤත්‍රාපි සමානොදරෙ සයිතො සොදරියො.

71. චක්ඛවාදිතො ස්සො.

ඡට්ඨියන්තෙහි චක්ඛවාදිහි හිතෙ ස්සො හොති, චක්ඛස්සං, ආයුස්සං.

72. ණොයා තත්ථ සාධු.

සත්තමාන්තා තත්ථ සාධුති අස්මිං අත්ථෙ ණොයා හොති. සඛිහො, පාරිසජ්ජො. සාධුති කුසලො යොග්ගො හිතො වා. අඤ්ඤත්‍රාපි රථං වහතීති රච්ජා.

73. කම්මා නිය ඤ්ඤා.

සත්තමාන්තා කම්මසද්දා තත්ථ සාධුහි අස්මිං අත්ථෙ නිය ඤ්ඤා හොන්ති. කම්මෙ සාධු කම්මනියං, කම්මඤ්ඤං.

74. කථාදිත්ථිකො.

කථාදීහි සත්තමාන්තෙහි තත්ථ සාධුති අස්මිං අත්ථෙ ඉකො හොති. කථිකො, ධම්මකථිකො, සඞ්ගාමිකො පවාසිකො, උපවාසිකො.

75. පථාදීහි ණෙයො.

පථාදීහි සත්තමාන්තෙහි තත්ථ සාධුති අස්මිං අත්ථෙ ණෙ-යො හොති, පාථෙයාං සාපතෙයාං (ආතිථෙයාං).

76. දක්ඛිණායාරහෙ.

දක්ඛිණාසද්දතො අරහත්ථෙ ණෙයො හොති, දක්ඛිණං අරහතීති දක්ඛිණෙයො.

77. රායො තුමන්තා.

තුමන්තතො අරහත්ථෙ රායො හොති. සාතෙතායං වා සාතෙතුං, ජාපෙතායං වා ජාපෙතුං, පබ්බාජෙතායං වා පබ්බාජෙතුං.

78. තමෙත්ථස්සත්ථීති මන්තු.

පයමන්තා එත්ථ අස්ස අත්ථීති එතෙස්චත්ථෙසු මන්තු හොති. ගාවො එත්ථ දෙසෙ, අස්ස වා පුරිසස්ස සන්තීති ගොමා. අත්ථීති චත්තමානකාලොපාදානතො භූතාහි භවිස්සන්තීහි වා ගොහි න ගොමා. කථං ‘ගොමා ආසි, ගොමා භවිස්සති’ ති? තදාපි චත්තමානාහියෙව ගොහි ගොමා, ආසි භවිස්සතීති පදන්තරා කාලන්තරං, ඉතිකරණතො විසයනියමො –

පහුතෙ ව පසංසායං, නින්දායඤ්චාතිසායනෙ;
නිච්චයොගෙ ව සංසග්ගෙ, හොන්තිමෙ මන්තුආදයො.

ගො අස්සොති ජාතිසද්දානං දබ්බාහිධානසාමත්ථියා මන්ත්වාදයො න හොන්ති, තථා ගුණසද්දානං ‘සෙතො පටො’ති, යෙසන්තු ගුණසද්දානං දබ්බාහිධානසාමත්ථියං නත්ථී, තෙහි හොන්තෙව ‘බුද්ධිමා, රූපවා, රසවා, ගන්ධවා, එස්සවා, සද්දවා, රසී, රසිකො, රූපී, රූපිකො, ගන්ධී, ගන්ධිකො’ති.

79. චන්ත්වාචණ්ණා.

පයමන්තතො අචණ්ණන්තා මන්ත්වාත්ථෙ චන්තු හොති. සීලවා, පඤ්ඤවා, අචණ්ණාති කිං? සතිමා බන්ධුමා.

80. දණ්ඩාදිත්ථිකර්ථ වා.

දණ්ඩාදීහි ඉක ඊ හොන්ති වා මන්ත්වත්ථෙ. බහුලං විධානා කුතොච්චි ද්වෙ හොන්ති, කුතොචෙකමෙකංච දණ්ඩිකො දණ්ඩි දණ්ඩවා, ගන්ධිකො ගන්ධි ගන්ධවා, රුපිකො රුපි රුපවා. (28) “උත්තමිණෙච ධනා ඉකො”, ධනිකො, ධනී ධනවා අඤ්ඤො. (29) “අසන්තිහිතෙ අත්ථා”, අත්ථිකො අත්ථි, අඤ්ඤත්‍ර අත්ථවා. (30) “තදන්තා ච”, පුඤ්ඤත්ථිකො, පුඤ්ඤත්ථි, (31) “චණ්ණන්තා ඊයෙච” බුභ්මචණ්ණි, දෙචචණ්ණි, (32) “හත්ථදන්තෙහි ජාතියං”, හත්ථි, දන්තී, අඤ්ඤත්‍ර හත්ථවා දන්තවා. (33) “චණ්ණතො බුභ්මචාරිමිහි”, චණ්ණි බුභ්මචාරී, චණ්ණවා අඤ්ඤො. (34) “පොක්ඛරාදිතො දෙසෙ”, පොක්ඛරණි, උප්පලිතී, කුමුදිතී, හිසිතී, මුලාලිතී, සාලුකිතී, ක්චවාදෙසෙපි පදුමිපි පදුමිතී පණ්ණං. අඤ්ඤත්‍ර පොක්ඛරවා හත්ථි, (35) “නාචායිකො”, නාවිකො. (36) “සුබදුක්ඛා ඊ”, සුබ්, දුක්ඛී. (37) “සිඛාදීහි චා”, සිබ්, සිඛවා, මාලී, මාලාවා, සීලී, සීලවා, බලී, බලවා. (38) “බලා බාහුරුපුබ්බා ච”, බාහුබලී, උරුබලී.

81. තපාදීහි ස්සී. තපාදිතො මන්ත්වත්ථෙච වා ස්සී හොති. තපස්සී, යසස්සී, තෙජස්සී, මනස්සී, පයස්සී. වාත්චෙච? යසවා.

82. මුඛාදිතො රො. මුඛාදීහි මන්ත්වත්ථෙචරො හොති. මුඛරො, සුසිරො, උසරො, මධුරො, බරො, කුඤ්ජරො, නගරං, (39) “දන්තස්සු ච උත්තහදන්තෙ”, දන්තුරො.

83. තුන්ද්‍රාදීහි හො.

තුන්ද්‍රාදීහි මන්ත්වත්ථෙච හො වා හොති. තුන්ද්‍රිහො, චට්ඨිහො, චලිහො. වාත්චෙච? තුන්ද්‍රිමා.

84. සද්ධාදිත්වා.

සද්ධාදීහි මන්ත්වත්ථෙච හොති වා. සද්ධො, පඤ්ඤො, ඉත්ථියං සද්ධා. වාත්චෙච? පඤ්ඤවා.

85. ණො තපා.

තපා ණො හොති මන්ත්වත්ථෙච. තාපසො, ඉත්ථියං තාපසී.

86. ආල්චහිජ්ඣාදීහි.

අභිජ්ඣාදීහි ආලු හොති මන්ත්වත්ථෙච, අභිජ්ඣාලු, සීතාලු, ධජාලු, දයාලු. වාත්චෙච? දයාවා.

87. පිච්ඡාදිත්චිලො.

පිච්ඡාදිහි ඉලො හොති වා මන්ත්වත්ථෙ. පිච්ඡිලො පිච්ඡවා, ඵෙනිලො ඵෙනවා, ජටිලො ජටාවා. කථං ‘වාචාලො’ති? නින්දායමිලස්සාදිලොපෙ “පරො ක්චචි”ති (1-27).

88. සිලාදිතො වො.

සිලාදිහි වො හොති වා මන්ත්වත්ථෙ. සිලවො සිලවා, කෙසවො කෙසවා, (40) “අණ්ණො නිච්චං” අණ්ණවො. (41) ගාණ්ඨි රාජිහි සඤ්ඤායං” ගාණ්ඨිචං ධනු, රාජිචං පඨිකජං.

89. මායා මෙධාහි චී.

ඵතෙහි ද්චීහි චී හොති මන්ත්වත්ථෙ. මායාවී, මෙධාවී.

90. සිස්සරෙ ආමුච්චාමී. සසද්දා ආමුච්චාමී හොන්ති ඉස්සරෙ-හිධායො මන්ත්වත්ථෙ. සමස්සත්ථීති සාමී, සුචාමී.

91. ලක්ඛ්‍යා ණො අ ච. ලක්ඛිසද්දා ණො හොති මන්ත්වත්ථෙ අ වාන්තස්ස. ණකාරොචයවො, ලක්ඛිණො.

92. අඨිගා නො කල්‍යාණෙ.

කල්‍යාණෙ ගම්‍යමානෙ අඨිගස්මා නො හොති මන්ත්වත්ථෙ. අඨිගනා.

93. සො ලොමා.

ලොමා සො හොති මන්ත්වත්ථෙ. ලොමසො, ඉත්ථීයං, ලොමසා.

94. ඉමීයා.

මන්ත්වත්ථෙ ඉම ඉයා හොන්ති ඛහුලං. පුත්තිමො, කිත්තිමො, පුත්තියො, කජ්ජියො, ජටියො, භානභාගියො, සෙනියො.

95. තො පඤ්චමායා. පඤ්චමායන්තා ඛහුලං තො හොති වා. ගාමතො ආගච්ඡති ගාමස්මා ආගච්ඡති, චොරතො භායති චොරෙහි භායති, සත්ථතො පරිභීතො සත්ථා පරිභීතො.

96. ඉතො-තෙත්තො කුතො.

තොම්හි ඉමස්ස ටි නිපච්චතෙ, එතස්ස ට එත, කිංසද්දස්ස කුත්තඤ්ච. ඉතො ඉමස්මා, අතො එත්තො එතස්මා, කුතො කස්මා.

97. අභ්‍යාදීහි. අභිආදීහි තො හොති. අභිතො, පරිතො, පච්ඡතො හෙට්ඨතො.

98. ආද්‍යාදීහි. ආදිප්පභුතීහි තො වා හොති, ආදො ආදිතො, මජ්ඣතො අන්තතො, පිට්ඨිතො, පස්සතො, මුඛතො, යතොදකං තදාදිත්තං, යං උදකං තදෙවාදිත්තන්ති අත්ථො.

99. සබ්බාදිතො සත්තම්‍යා තුත්තා. සබ්බාදීහි සත්තම්‍යන්තෙහි තුත්ථා වා හොන්ති. සබ්බත්‍ර සබ්බ. සබ්බස්මිං, යත්‍ර යත්ථ යස්මිං. බහුලාධිකාරා න තුම්භාමිහෙහි.

100. කත්ථෙත්ථ කුත්‍රාත්‍ර ක්ථෙහිධ.

එතෙසද්දා නිපච්චන්තෙ. කස්මිං කත්ථ, කුත්‍ර, ක්ච, එතස්මිං, එත්ථ, අත්‍ර, අස්මිං ඉහ, ඉධ.

101. ධි සබ්බා වා. සත්තම්‍යන්තතො සබ්බස්මා ධි වා හොති. සබ්බධි, සබ්බත්ථ.

102. යා හිං. සත්තම්‍යන්තතො යතො හිං වා හොති. යහිං යත්‍ර.

103. තා භං ච.

සත්තම්‍යන්තතො තතො වා භං හොති හිං ච. තභං, තහිං, තත්‍ර.

104. කුහිං කභං.

කිංසද්දා සත්තම්‍යන්තා හිං භං නිපච්චන්තෙ කිස්ස කුකා ච. කුහිං, කභං. කථං ‘කුහිඤ්චන’න්ති? ‘චනං’ ඉති නිපාතන්තරං ‘කුහිඤ්චී’ති එත්ථ විසද්දො විය.

105. සබ්බෙකඤ්ඤයතෙහි කාලෙ දා. එතෙහි සත්තම්‍යන්තෙහි කාලෙ දා හොති. සබ්බස්මිං කාලෙ සබ්බදා, එකදා, අඤ්ඤදා, යදා, තදා. කාලෙති කිං? සබ්බත්ථ දෙසෙ.

106. කදා කුදා සදා ධුනොදානි.

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ. කස්මිං කාලෙ කදා, කුදා, සබ්බස්මිං කාලෙ සදා, ඉමස්මිං කාලෙ අධුනා, ඉදානි.

107. අජ්ජ සජ්ජවපරජ්ජවෙතරහි කරහා.

එතෙසද්දා නිපච්චන්තෙ. පකතිජ්ජවච්චයො ආදෙසො කාලච්චෙසසොති සබ්බමෙතං නිපාතනා ලබ්හති, ඉමස්ස ටො ජ්ජො ජාහනි නිපච්චතෙ, අස්මිං අහනි අජ්ජ. සමානස්ස සභාවො ජ්ජු වාහනි, සමානෙ අහනි සජ්ජු. අපරස්මා ජ්ජු, අපරස්මිං අහනි අපරජ්ජු. ඉමස්සෙතො කාලෙ රහි ව, ඉමස්මිං කාලෙ එතරහි. කිංසද්දස්ස කො රහ වානජ්ජතතෙ, කස්මිං කාලෙ කරහ.

108. සබ්බාදීහි පයාරෙ ටා.

සාමඤ්ඤස්ස හෙදකො විසෙසො පකාරො, තත්ථ චත්තමානෙහි සබ්බාදීහි ටා හොති. සබ්බෙන පකාරෙන සබ්බථා, යථා, තථා.

109. කථමිත්ථං.

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ පකාරෙ. කිමිමෙහි ථං පච්චයො, කඉත ව තෙසං යථාක්කමං, කථං, ඉත්ථං.

110. ධා සඬ්ඛ්‍යාහි.

සඬ්ඛ්‍යාවාචීහි පකාරෙ ධා පරා හොති. ද්වීහි පකාරෙහි, ද්වෙ වා පකාරෙ කරොති ද්විධා කරොති, බහුධා කරොති, එකං රාසිං පඤ්චජ්ජකාරං කරොති පඤ්චධා කරොති, පඤ්චජ්ජකාරමෙකජ්ජකාරං කරොති එකධා කරොති.

111. වෙකා ජ්ඤං.

එකස්මා පකරෙ ජ්ඤං වා හොති. එකජ්ඤං කරොති, එකධා, කරොති.

112. ද්විතීහෙධා.

ද්විතීහි පකාරෙ ඵධා වා හොති. ද්වෙධා, තෙධා, ද්විධා, තිධා.

113. තබ්බති ජාතියො.

පකාරච්චි තංසාමඤ්ඤවාචකා සද්දා ජාතියො හොති, පටුජාතියො, මුදුජාතියො.

114. වාරසඬ්ඛ්‍යාය ක්ඛත්තුං.

වාරසම්බන්ධිනියා සච්ඛ්‍යාය ක්ඛන්තූං හොති. ද්වෙ වාරෙ භුඤ්ජති ද්වික්ඛන්තූං දිවසස්ස භුඤ්ජති. වාරග්ගහණං කිං? පඤ්ච භුඤ්ජති. සච්ඛ්‍යායාති කිං? පභුතෙ වාරෙ භුඤ්ජති.

115. කතිමහා.

වාරසම්බන්ධිනියා කතිසච්ඛ්‍යාය ක්ඛන්තූං හොති, කති වාරෙ, භුඤ්ජථී, කතික්ඛන්තූං භුඤ්ජති.

116. බහුමහා ධා ව පච්චාසත්තියං.

වාරසම්බන්ධිනියා බහුසච්ඛ්‍යාය ධා හොති ක්ඛන්ථුං ව, වාරානඤ්චෙව පච්චාසත්ති හොති, බහුධා දිවසස්ස භුඤ්ජති බහුක්ඛන්තූං භුඤ්ජති. පච්චාසත්තියන්ති කිං? බහුවාරෙ මාසස්ස භුඤ්ජති.

117. සකිං වා.

එකං වාරථීව්වස්මිං අත්ථෙ සකින්ති වා නිපච්චතෙ. එකවාරං භුඤ්ජති සකිං භුඤ්ජති, වාති කිං? එකක්ඛන්තූං භුඤ්ජති.

118. සො වීච්ඡප්පකාරෙසු.

වීච්ඡායං පකාරෙ ව සො හොති බහුලං. වීච්ඡායං-බණ්ඩසො, බීලසො. පකාරෙ-පුටුසො, සබ්බසො.

119. අභුතතඛ්භාවෙ කරාසභූයොගෙ විකාරා වී.

අවත්ථාවතො-වත්ථන්තරෙතාභුතස්ස තායාවත්ථාය භාවෙකරාසභූභි සම්බන්ධෙ සති විකාරවාචකා වී හොති, අධවලං ධවලං කරොති ධවලී කරොති, අධවලො ධවලො සියා ධවලී සියා, අධවලො ධවලො භවති ධවලී භවති. අභුත තඛ්භාවෙති කිං? සථං කරොති, දධි අත්ථී, සථො භවති. කරාසභූයොගෙති කිං? අධවලොධවලො ජායතෙ. විකාරාති කිං? පකතියා මාහොතු, සුවණ්ණං කුණ්ඩලං කරොති.

120. දිස්සන්තඤ්ඤෙපි පච්චයා.

චුත්තතො-ඤ්ඤෙපි පච්චයා දිස්සන්ති චුත්තාචුත්තත්ථෙසු. විවිධා මාතරො විමාතරො, තාසං පුත්තා වෙමාතිකා-රිකණ. පථං ගච්ඡතීති පථාවිතො-ආචී. ඉස්සා අස්ස අත්ථීති ඉස්සුකී-උකී. ධුරං වහතීති ධොරස්හො- ය්හණ.

121. අඤ්ඤස්මිං.

චුත්තතො-ඤ්ඤස්මිමපි අත්ථෙ චුත්තප්පච්චයා දිස්සන්ති. මගධානං ඉස්සරො මාගධො-ධණා. කාසීති සහස්සං, තමග්ගතීති කාසියො ඉයො.

122. සකත්ථෙ.

සකත්ථෙපි පච්චයා දිස්සන්ති. භීතකො, පොතකො, කිච්චයං.

123. ලොපො.

පච්චයානං ලොපොපි දිස්සති. බුද්ධෙ රතනං පණිතං, චක්ඛුං සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තරියෙන වාති භාවප්පච්චයලොපො.

124. සරානමාදිස්සායුචණ්ණස්සාඵඞ ණානුඛන්ධෙ.

සරානමාදිභූතා යෙ අකාරිචණ්ණචණ්ණා, තෙසං ආඵඞ භොන්ති යථාක්කමංණානුඛන්ධෙ. රාසවො, වෙනතෙයොයා, මෙනිකො, ඔඵමිපිකො, දොහග්ගං. ණානුඛන්ධෙති කිං? පුරාතනො.

125. සංයොගෙ ක්චචි.

සරානමාදිභූතා යෙ අයුචණ්ණා, තෙසං ආඵඞ භොන්ති ක්චචිදෙච සංයොගවිසයෙ ණානුඛන්ධෙ. දෙච්චො, කොණ්ඩඤ්ඤො. ක්චචිති කිං? කත්තිකෙයොයා.

126. මජ්ඣෙ.

මජ්ඣෙ චත්තමානානමපි අයුචණ්ණානං ආ ඵ ඞ භොන්ති ක්චචි. අධිඪතෙයොයා, වාසෙට්ඨො.

127. කොසජ්ජාජ්ජච පාරිසජ්ජ සොහජ්ජ මද්දවාරිස්සාසභාජඤ්ඤථෙයා බාහුසච්චා.

ඵතෙසද්දා නිපච්චන්තෙණානුඛන්ධෙ. කුසී තස්ස භාවොකොසජ්ජං, උජුතො භාවො අජ්ජවං, පරිසාසු සාධු පාරිසජ්ජො, සුහදයොච සුහජ්ජො, තස්ස පන භාවො සොහජ්ජං, මුදුතො භාවො මද්දවං, ඉසිතො ඉදං භාවො වා ආරිස්සං, උසහස්ස ඉදං භාවො වා ආසහං, ආජානීයස්ස භාවො සො ඵච වා ආජඤ්ඤං, ථෙතස්ස භාවො කම්මං වා ථෙයාං, බහුස්සතස්ස භාවො බාහුසච්චං, ඵතෙසු යමලක්ඛණිකං, තං නිපාතනා.

128. මනාදීනං සක.

මනාදීනං සක භොති ණානුබන්ධෙ. මනසි භවං මානසං, දුම්මනසො භාවො දොමනස්සං, සොමනස්සං.

129. උචණ්ණස්සාවඬ සරෙ.

සරාදො ණානුබන්ධෙ උචණ්ණස්සාවඬ භොති. රාසවො, ජම්බවං.

130. යම්භි ගොස්ස ව.

යකාරාදො පච්චයෙ ගොස්සුචණ්ණස්ස ව අවඬ භොති. ගඛ්‍යං, භාතඛ්‍යා.

131. ලොපො-චණ්ණිචණ්ණානං.

යකාරාදො පච්චයෙ අචණ්ණිචණ්ණානං ලොපො භොති. දායජ්ජං, කාරුඤ්ඤං, ආධිපච්චං, දෙජ්ජං. බහුලංචිධානා ක්චචි න භොති කිච්චයං.

132. රානුබන්ධෙ-න්ත සරාදිස්ස.

අන්තො සරො ආදිම්භි යස්සාවයවස්ස, තස්ස ලොපො භොති රානුබන්ධෙ. කිත්තකං, පෙත්තෙය්‍යං.

133. කිසමහතම්මෙ කස මහා.

කිසස්ස මහතො ඉමෙ කසමහා භොන්ති යථාක්කමං, කසිමා, මහිමා.

134. ආයුස්සායස මන්තුම්භි.

ආයුස්ස ආයසාදෙසො භොති මන්තුම්භි. ආයස්මා.

135. ජො වුද්ධස්සිසිට්ඨෙයු.

වුද්ධස්ස ජො භොති ඉයඉට්ඨෙයු, ජෙය්‍යො, ජෙට්ඨො.

136. බාල්භන්තිකපසත්ථානං සාධ නෙද සා.

ඉයඉට්ඨෙයු බාල්භන්තිකපසත්ථානං සාධ නෙද සා භොන්ති යථාක්කමං. සාධියො, සාධිට්ඨො, නෙදියො, නෙදිට්ඨො, සෙය්‍යො, සෙට්ඨො.

137. කණකනාප්පයුචානං.

ඉයඉටියෙසු අප්පයුචානං කණ කතා හොන්ති යථාක්කමං. කණියො කණිටියො, කනියො කනිටියො.

138. ලොපො වී මන්තු චන්තුනං.

වී මන්තු චන්තුනං ලොපො හොති ඉයඉටියෙසු. අතිසයෙන මෙධාවී මෙධියො, මෙධිටියො, අතිසයෙන සතිමා සතියො, සතිටියො, අතිසයෙන ගුණවා ගුණියො, ගුණිටියො.

139. ඛෙ සතිස්ස තිස්ස.

ඛෙපරෙ සත්‍යන්තස්ස තිකාරස්ස ලොපො හොති, වීසං සතං, තිංසං සතං.

140. එතස්සෙට ත්තකෙ.

ත්තකෙ පරෙ එතස්ස එට හොති. එත්තකං.

141. ණිකස්සියො වා.

ණිකස්ස වා ඉයො හොති, සකාපුත්තියො, සකාපුත්තිකො.

142. අධාතුස්ස කා-සාදිතො සෙ-ස්සි.

සෙ පරෙ අධාතුස්ස යො කකාරො, තතො පුබ්බස්ස අකාරස්ස බහුලං ඉ හොති සචෙ සො න සාදිතො පරො හොති. බාලිකා, කාරිකා, අධාතුස්සාති කිං? සකා, කෙති කිං? නන්දනා, අසාදිතොති කිං? බහුපරිබ්බාජකා මචුරා, බහුවම්මිකාති කකාරෙන සාදිතො බාවහිත්තා සිද්ධං, සෙති කිං? බාලකො, අස්සාති කිං? බහුකත්තුකා සාලා.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ ඛ්‍යාකරණෙ චුත්තියං

ණාදිකණ්ඩො චතුත්ථො.

5. පඤ්චමො කණ්ඩො (බාදි)

1. තිජ මානෙහි ඛ සා බමා වීමංසාසු.

බන්තියං තිජා වීමංසායං මානා ච බසප්පච්චයා හොන්ති යථාක්කමං, තිතික්ඛා, වීමංසා, තිතික්ඛති, වීමංසති. බමාවීමංසා, සුති කිං? තෙජනං, තෙජො, තෙජයති, මානනං, මානොමානෙති.

2. කිතා තිකිච්ඡාසංසයෙසු ඡො.

තිකිච්ඡායං සංසයෙ ව චත්තමානා කිතා ඡො හොති. තිකිච්ඡා, විචිකිච්ඡා, තිකිච්ඡති, විචිකිච්ඡති. අඤ්ඤත්‍ර නිකෙතො, සංකෙතො, කෙතනං, කෙතො, කෙතයති.

3. නින්දායං ගුප ඛධා ඛස්ස හො ව.

නින්දායං චත්තමානෙහි ගුප ඛධෙහි ඡො හොති ඛස්ස හො ව. ජ්ගුච්ඡා, ඛිභච්ඡා, ජ්ගුච්ඡති, ඛිභච්ඡති, අඤ්ඤත්‍ර ගොපනං, ගොපො, ගොපෙති, ඛධකො.

4. තුංස්මා ලොපො විච්ඡායං තෙ.

තුමන්තො ඉච්ඡායමත්ථෙ තෙ ඛසඡා හොන්ති ඛහුලං, ලොපො ව තුංපච්චයස්ස හොති සුත්තතා, බුහුක්ඛා, ජ්ගීසාං, ජ්සච්ඡා, බුහුක්ඛති, ජ්ගීසති ජ්සච්ඡති. ඉධ කස්මා න හොති ‘හොත්තුවිච්ඡති’ති? පදන්තරෙතාහිධානා. තුංස්මාති කිං? හොපනමිච්ඡති. ඉච්ඡායන්ති කිං? භුඤ්ඤං ගච්ඡති. කථං ‘කුලං විපති සති’ති? යථා කුලං පතිතු මිච්ඡතිති වාකායං හොති, එවං චුත්තිපි හොස්සති. වාකායමෙව චරහි කථං හොති? ලොකස්ස තථා වචනිච්ඡාය.

5. ඊයො කම්මා.

ඉච්ඡාකම්මතො ඉච්ඡායමත්ථෙ ඊයප්පච්චයො හොති. පුත්තමිච්ඡති පුත්ථියති. කම්මාති කිං? අසිනෙච්ඡති. ඉධ කස්මා න හොති ‘රඤ්ඤොපුත්තමිච්ඡති’ති? සාපෙක්ඛත්තා, න හි අඤ්ඤමපෙක්ඛමානො අඤ්ඤන සහෙකත්ථිභාවමනුභවිතුං සක්කොති. ඉධාපි චරහි න සියා ‘අත්තනො පුත්ත මිච්ඡති’ති? නෙවෙත්ථ භවිතඛිඛං, න හි භවති ‘අත්තනො පුත්තියති’ති, කථං චරහි පුත්තස්ස අත්තනියතා-වගමානෙ? අඤ්ඤස්සාසුත්තා ඉච්ඡාය ව තඛිඛියත්තා.

6. උපමානාවාරෙ.

කම්මතො උපමානා ආචාරත්ථෙ ඊයො හොති. පුත්තමි-වා-චරති පුත්තියති මාණවකං, උපමානාති කිං? පුත්තමාචරති.

7. ආධාරා.

ආධාරතු-පමානා ආචාරත්ථෙ ඊයො යොති. කුටියමිවා-චරති කුටියති පාසාදෙ, පාසාදියති කුටියං හික්ඛු.

8. කත්තුතායො.

කත්තුතු-පමානා ආචාරත්ථෙ ආයො හොති. පබ්බතො ඉචාවරති පබ්බතායති.

9. ය්වත්ථෙ.

කත්තුතො අභුතතබ්භාවෙ ආයො හොති බහුලං. භුසායති, පටපටායති, ලොභිතායති, කත්තුතොත්ථෙව? (අභුසං) භුසං කරොතීහි, ඉහ කස්මා න හොති ‘භුසි භවතී’ති? චුත්තත්ථතාය.

10. සද්දාදීති කරොති.

සද්දාදීහි දුතියන්තෙහි කරොතීති අස්මිං අත්ථෙ ආයො හොති. සද්දායති, වෙරායති, කලභායති, ධුපායති.

11. නුමොත්ථ-ස්සො.

නමොඉච්චස්මා කරොතීති අස්මිං අත්ථෙ අස්සො හොති. නමස්සති තථාග්ගං.

12. ධාත්ථත්ථෙ නාමස්මි.

නාමස්මා ධාත්ථත්ථෙ බහුලමිහොති. හත්ථිනා අතික්කමති අතිහත්ථයති, විණාය උපගායති උපවිණයති, දල්භං කරොති විනයං දල්භයති, විසුද්ධා හොති රත්ති විසුද්ධයති, කුසලං පුච්ඡති කුසලයති.

13. සච්චාදීහාපි.

සච්චාදීහි ධාත්ථත්ථෙ ආපි හොති. සච්චාපෙති, අත්ථාපෙති, වෙදාපෙති, සුක්ඛාපෙති, සුඛාපෙති, දුක්ඛාපෙති.

14. ක්‍රියත්ථා.

අයමධිකාරො ආසත්ථපරිසමත්තියා. ක්‍රියා අත්ථො යස්ස සො ක්‍රියත්ථො ධාතු.

15. චුරාදිතො ණි.

චුරාදීහි ක්‍රියත්ථෙහි සකත්ථෙ ණි පරො හොති බහුලං. ණකාරො චුද්ධාත්ථො, ඵවමඤ්ඤත්‍රාපි, වොරයති, ලාලයති, කථං ‘රජ්ජං කාරෙතී’ති? යොගවිභාගතො.

16. පයොජකඛ්‍යාපාචරණාපි ච.

කත්තාරං යො පයොජයති, තස්ස ඛ්‍යාපාචරණං ක්‍රියත්ථා ණිණාපි භොන්ති බහුලං, කාරෙති, කාරාපෙති. නනු ච කත්තාපි කරණාදීනං පයොජකොති තංඛ්‍යාපාචරෙපි ණිණාපි පාපුණන්ති? පයොජකග්ගහණසාමත්ථියා න භවිස්සන්ති චුරාදීහි විසුං චචනසාමත්ථියා ච. අතො හියොයා ණාපියෙව, ණියෙච්චණ්ණතො, ද්වයමෙවඤ්ඤෙහි.

17. කොයා භාවකම්මෙස්ච-පරොක්ඛෙසු මාන න්ත ත්‍යාදීසු. භාවකම්මවිහිතෙසු පරොක්ඛාවජ්ජිතෙසු මානන්තත්‍යාදීසු පරෙසු කොයා භොති ක්‍රියත්ථා. න්තග්ගහණමුත්තරත්ථං, කකාරො අච්චද්ධාත්ථො ඵචමුත්තරත්‍රාපි. ධීයමානං, ධීයතෙ, සුයමානං, සුයතෙ, අපරොක්ඛෙසු මානන්තත්‍යාදීසුති කිං? බහුව දෙවදත්තෙන, බිහිද කුසුලො. හිජ්ජතෙ කුසුලො සයමෙවාති ‘හිජ්ජතෙ’ති සචනා කම්මතා-චගමායතෙ, ‘සයමෙවා’ති සචනතො කත්තුතා, කත්තුතාවචනිච්ඡායන්තු ‘හින්දති කුසුලො අත්තාන’න්ති භවති, ඵචමඤ්ඤම්පි යථාගමමනුගන්තබ්බං. ‘අපරොක්ඛෙසු මානන්තත්‍යාදීසු’ති අයමධිකාරො ආ ‘තනාදිත්ථො’ති 5.26. අපිච ඵතෙ ක්‍යාදයො ත්‍යාදීසු පරභුතෙසු කත්තුකම්මභාව විහිතෙසු ක්‍යලාදීනං විධානතො තෙස්චෙව විඤ්ඤායන්තීති අකම්මකෙහි ධාතුහි කත්තුභාවෙසු, සකම්මකෙහි කත්තුකම්මෙසු, කම්මාවචනිච්ඡායං භාවෙ ච භවන්තීති වෙදිතබ්බා. යස්ස පන ධාතුස්ස කිරියා කම්මමපෙක්ඛතෙ, සො සකම්මකො, යස්ස තු කිරියා කත්තුමත්තමපෙක්ඛතෙ, ස්වාකම්මකොති ඤාතබ්බං.

18. කත්තරි ලො.

ක්‍රියත්ථතො අපරොක්ඛෙසු කත්තුචිහිතමාන න්තත්‍යාදීසු ලො භොති. ලකාරො, ‘ඤ්ඤිලස්සෙ’ති 5-163 විසෙසනත්ථො. පචමානො, පචන්තො, පචති.

19. මං ච රුධාදීනං.

රුධාදීතො කත්තුචිහිතමානන්ත ත්‍යාදීසු ලො භොති මං ච අන්තසරා පරො. මකාරො-නුඛන්ධො, අකාරො උච්චාරණත්ථො. රුන්ධමානො, රුන්ධන්තො, රුන්ධති.

20. ණිණාප්‍යාපිහි චා.

ණිණාප්‍යාපිහි කත්තුචිහිතමානන්ත ත්‍යාදීසු ලො භොති විභාසා, ඔරයන්තො, වොරන්තො, කාරයන්තො, කාරෙන්තො, කාරාපයන්තො,

කාරාපෙන්නො, සච්චාපයන්තො, සච්චාපෙන්නො, චොරයති, චොරෙති,
කාරයති, කාරෙති, කාරාපයති, කාරාපෙති, සච්චාපයති, සච්චාපෙති.
චවත්ථිතචිභාසත්ථො-යං වාසද්දො, තෙන මානෙ නිච්චං, චොරයමානො,
කාරයමානො, කාරාපයමානො, සච්චාපයමානො.

21. දිවාදීහි යක.

දිවාදීහි ලච්චසයෙ යක හොති. දිඛ්ඛන්තො, දිඛ්ඛති.

22. තුදාදීහි කො.

තුදාදීහි ලච්චසයෙ කො හොති. තුදමානො, තුදන්තො, තුදති.

23. ජ්ජාදීහි ක්කා.

ජ්ජාදීහි ලච්චසයෙ ක්කා හොති. ජ්ජන්තො, ජ්ජාති. කථං ‘ජයන්තො’ ජයතී,
ති? භූවාදිපායා.

24. කායාදීහි ක්කො.

කීආදීහි ලච්චසයෙ ක්කො හොති. කීකන්තො, කීකොති.

25. ස්චාදීහි ක්කො.

සුආදීහි ලච්චසයෙ ක්කො හොති. සුකමානො, සුකන්තො, සුකොති. කථං
සුකොතීති? කායාදිපායා.

26. තනාදීත්ථො.

තනාදීතො ලච්චසයෙ ඔ හොති. තනොති.

27. භාවකම්මෙසු තඛ්ඛා-නීයා.

තඛ්ඛආනීයා ක්‍රියත්ථා පරෙ භාවකම්මෙසු ඛහුලං භවන්ති. කත්තඛ්ඛං,
කරණීයං, කත්තඛ්ඛො කථො, කරණීයො. ඛහුලාධිකාරා කරණාදීසුපි භවන්ති,
සිනානීයං චුණ්ණං, දානීයො බ්‍රාහ්මණො, සම්මාවත්තනීයො ගුරු, පච්චනීයො
උපජ්ඣායො, උපට්ඨානීයො සිස්සො.

28. සායණ.

භාවකම්මෙසු ක්‍රියත්ථා පරො ඝාණං හොති බහුලං. වාකායං, කාරියං, වෙයායං, ඡෙයායං.

29. ආස්සෙ ච.

ආනොඝාණං හොති භාවකම්මෙසු, ආස්ස ඵ ච. දෙයායං.

30. වදාදීහි යො.

වදාදීහි ක්‍රියත්ථෙහි යො හොති බහුලං භාවකම්මෙසු. වජ්ජං, මජ්ජං, ගම්මං. (42) ‘‘භුජාන්තෙ’’, හොජ්ජො ඔදනො, හොජ්ජා යාගු, හොග්ගමඤ්ඤං.

31. කිච්ච සච්ච භච්ච භබ්බ ලෙයායා.

ඵතෙ සද්දා යජ්ජච්චයන්තා නිපච්චන්තෙ.

32. ගුහාදීහි යක.

ගුහාදීහි ක්‍රියත්තෙහි භාවකම්මෙසු යක හොති. ගුය්හං, දුය්හං, සිස්සො. සිද්ධා ඵචෙතෙ තබ්බාදයො පෙසාතිසග්ගපත්තකාලෙසුපි ගමාමානෙසු සාමඤ්ඤනවිධානතො, ත්වයා බලු කටො කත්තබ්බො, කරණියො, කාරියො, කිච්චො, ඵචං ත්වයා කටො කත්තබ්බො, හොතා කටො කත්තබ්බො, හොතො හි පත්තො කාලො කටකරණෙ. ඵචං උද්ධමොහුත්තිකෙපි චත්තමානතො පෙසාදීසු සිද්ධා ඵච. තථා අරහෙ කත්තරි සත්තිවිසිට්ඨෙ ච පතීයමානෙ ආචස්සකාධමීණතාවිසිට්ඨෙ ච භාවාදො සිද්ධා, උද්ධංමුහුත්තතො-හොතා කටො කත්තබ්බො, හොතා රජ්ජං කත්තබ්බං. භචං අරහො, හොතා සාරො චහිතබ්බො, භචං සක්කො, හොතා අචස්සං කටො කත්තබ්බො, හොතා නික්ඛො දාතබ්බො.

33. කත්තරි ල්ලුණකා.

කත්තරි කාරකෙ ක්‍රියත්ථා ල්ලුණකා හොන්ති බහුලං. පඨිතා, පාඨකො. බහුලමීත්ථෙච? පාදෙහි හරියතීති පාදහා-රකො, ගලෙ චුජ්ජතෙති ගලෙචොපකො. සිද්ධොච ල්ලු, අරහෙ සීලසාධුධම්මෙසු ච සාමඤ්ඤවිහිතත්තා, භචං බලු කඤ්ඤාය පරිග්ගහිතා, භචමෙතං අරහති. සීලාදීසු-බල්චපි උපාදාතා කුමාරකෙ, ගන්තා බෙලං, මුණ්ඩයිතාරො සාවිට්ඨායනා වධුං කතපරිග්ගහං.

34. ආචී.

ක්‍රියත්ථා ආවී හොති බහුලං කත්තරි. භයදස්සාවී. අප්පච්ඡයනඤ්ඤාපනත්ථං හින්තයොගකරණං, සාමඤ්ඤවිහිතත්තා සීලා දීඝු ව හොතෙව.

35. ආසිංසායමකො.

ආසිංසායං ගම්‍යමානායං ක්‍රියත්ථා අකො හොති කත්තරි. ජීවතුති ජීවකො, නන්දතුති නන්දකො, භවතුති භවකො.

36. කරා ණනො.

කරතො කත්තරි ණනො හොති. කරොතීති කාරණං, කත්තරීති කිං? කරණං.

37. භාතො වීහිකාලෙසු.

භාතො වීහිස්මිං කාලෙ ව ණනො හොති කත්තරි. භායනා නාම විභයො, භායනො සංවච්ඡරො, වීහිකාලෙසුති කිං? භාතා.

38. විදා කු.

විදස්මා කු හොති කත්තරි. විදු, ලොකවිදු.

39. විතො ඤාතො.

විපුබ්බා ඤාඉච්චස්මා කු හොති කත්තරි. විඤ්ඤු. විතොති කිං? පඤ්ඤා.

40. කම්මා.

කම්මතො පරා ඤාඉච්චස්මා කු හොති කත්තරි. සබ්බඤ්ඤු, කාලඤ්ඤු.

41. ක්වචණ.

කම්මතො පරා ක්‍රියත්ථා ක්වචි අණ හොති කත්තරි. කුම්භකාරො, සරලාවො, මන්තජ්ඣායො, බහුලාධිකාරා ඉධ න හොති ආදිච්චං පස්සති, හිමචන්තං සුඤ්ඤාති, ගාමං ගච්ඡති. ක්වචීති කිං? කම්මකරො.

42. ගමා රු.

කම්මතො පරා ගමා රු හොති කත්තරි. වෙදගු පාරගු.

43. සමානඤ්ඤ භවන්ත යාදිතු-පමානා දිසා කම්මෙ රීරික්ඛකා.

සමානාදීහි යාදීහි වොපමානෙහි පරා දිසා කම්මකාරකෙ රීරික්ඛකා හොන්ති. සමානො විය දිස්සතීති සදී සදික්ඛො සදිසො. අඤ්ඤාදී අඤ්ඤාදික්ඛො අඤ්ඤාදිසො. භවාදී භවාදික්ඛො භවාදිසො. යාදී යාදික්ඛො යාදිසො. ත්‍යාදී ත්‍යාදික්ඛො ත්‍යාදිසො. සමානාදීහීති කිං? රුක්ඛො විය දිස්සති. උපමානාති කිං? සො දිස්සති. කම්මෙති කිං? සො විය පස්සති. රකාරා අන්තසරාදිලොපත්ථා, කකාරො එකාරාභාවත්ථො.

44. භාවකාරකෙස්ව-සණ සකා.

භාවෙ කාරකෙ ච ක්‍රියත්ථා අ සණ ස කා හොන්ති ඛහුලං. අ-පග්ගහො, නිග්ගහො, කරො, ගරො, වයො, ජයො, රවො, භවො, පවො, වවො, අන්තදො, පුරින්දදො, ඊසක්කරො, දුක්කරො, සුකරො. සණ-භාවෙ පාකො, වාගො, භාවො, කාරකෙපි සඤ්ඤායං තාව පඡ්ඡතෙනෙනාති පාදො, රුජතීති රොගො, විසතීති වෙසො, සරති කාලන්තරන්ති සාරො ටීරංසො, දරියන්තෙ එතෙහීති දාරා, ජීරයති එතෙනාති ජාරො, අසඤ්ඤායම්පි දායො දත්තො, ලාහො ලද්ධො, ස-වකො, නිපකො, ක-පියො, බිපො, භුජො, ආයුධං.

45. දාධාත්වි.

දාධාහි ඛහුලම් හොති භාවකාරකෙසු. ආදි, නිධි, වාලම්.

46. වමාදියාපු.

වමාදීහි භාවකාරකෙස්වපු හොති. වමපු, වෙපපු, (අවපු, සයපු).

47. ක්වි.

ක්‍රියත්ථා ක්වි හොති ඛහුලං භාවකාරකෙසු. කකාරො කානුඛන්ධකාරියත්ථො, අහිභු, සයම්භු, භත්තග්ගං, (දානග්ගං) සලාකග්ගං, සභා, පභා.

48. අනො.

ක්‍රියත්තා භාවකාරකෙස්වනො හොති. ගමනං, දානං, සම්පදානං, අපාදානං, අධිකරණං, වලනො, ජලනො, කොධනො, කොපනො, මණ්ඩනො, භුසනො.

49. ඉත්ථියමණ ත්ති ක යක යා ව.

ඉත්ථිලිඛිගෙ භාවෙ කාරකෙ ච ක්‍රියත්ථා අආදයො හොන්ති අනො ච ඛහුලං. අ තිතික්ඛා, වීමංසා, ජිගුච්ඡා, පිපාසා, පුත්තියා ඊහා හික්ඛා, ආපදා, මෙධා,

ගොධා, ණකාරා, භාරා, තාරා, ධාරා, ආරා, ක්කි-ඉට්ඨි, සිට්ඨි, භිත්ති, භත්ති, තන්ති භුති, ක-ගුහා, රුජා, මුදා, යක-විජ්ජා, ඉජ්ජා, ය-සෙය්‍යා, සමජ්ජා, පබ්බජ්ජා, පරිවරියා, ජාගරියා, අනකාරණා, භාරණා, වෙදනා, වන්දනා, උපාසනා.

50. ජාහාහි නි.

ජාහාඉච්චෙතෙහි නි හොතිත්ථියං. ජානි, භානි.

51. කරා රිරියො.

කරතො රිරියො හොතිත්ථියං. කරණං කිරියා. කථං ‘ක්‍රියා’ති? ‘ක්‍රියායං’ති නිපාතනා.

52. ඉකිති සරුපෙ.

ක්‍රියත්ථස්ස සරුපෙ-හිධෙය්‍යො ක්‍රියත්ථා පරෙ ඉකිති හොන්ති, වචි, යුධි, පවති, ‘අකාරො කකාරො’ති ආදීසු කාරසද්දෙන සමාසො, යථා ඵ්චකාරොති.

53. සීලාහික්ඛඤ්ඤා-වස්සකෙසු ණි.

ක්‍රියත්ථා ණි හොති සීලාදීසු පතියමානෙසු, උණ්භහොජී, බීරපායී, අවස්සකාරී, සතන්දායී.

54. ථාවරිත්තර භඩ්ගුර හිදුර භාසුර භස්සරා.

ඵතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ සීලෙ ගම්‍යමානෙ.

55. කත්තරි භූතෙ ක්තවන්තු ක්තාවී.

භූතෙ-ත්ථෙච්ච වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ක්තවන්තුත්තාවී හොන්ති කත්තරි. විජිතවා, විජිතාවී, භූතෙති අධිකාරො යාව ‘ආභාරත්ථා’ති (5-60) .

56. ක්තොභාවකම්මෙසු.

භාවෙ කම්මෙච්ච භූතෙ ක්තො හොති. ආසිතං භවතා. කතො කටො භවතා.

57. කත්තරි වාරම්භෙ.

ක්‍රියාරම්භෙ කත්තරි ක්තො හොති යථාපත්තඤ්ච. පකතො භවං කටං, පකතො කටො භවතා, පසුත්තො භවං, පසුත්තං භවතා.

58. යා-ස වස සිලිස සී රුහ ජර ජනීහි.

යාදීහි කත්තරි ක්තො හොති යථාපත්තඤ්ච. උපට්ඨිතො ගුරුං භවං, උපට්ඨිතො ගුරු හොතා, උපාසිතො ගුරුං භවං, උපාසිතො ගුරු හොතා, අනුච්ඡිතො ගුරුං භවං, අනුච්ඡිතො ගුරු හොතා, ආසිලිට්ඨො ගුරුං භවං, ආසිලිට්ඨො ගුරු හොතා, අධිස්සිතො ඛට්ටොපිකං භවං, අධිස්සිතා ඛට්ටොපිකා හොතා, ආරළ්භො රුක්ඛං භවං, ආරුළ්භො රුක්ඛො හොතා, අනුජ්ණ්ණො වසලිං දෙවදත්තො, අනුජ්ණ්ණො වසලී දෙවදත්තෙන, අනුජාතො මාණුවකො මාණුවිකං, අනුජාතා මාණුවිකා මාණුවකෙන.

59. ගමනත්ථාකම්මකාධාරෙ ව.

ගමනත්ථතො අකම්මකතො ච ක්‍රියත්ථා ආධාරෙ ක්තො හොති කත්තරි ච යථාපත්තඤ්ච, ඉදමෙසං යාතං, ඉහ තෙ යාතා, ඉහ තෙහි යාතං, අයං තෙහි යාතො පථො, ඉදමෙසමාසිතං, ඉහ තෙ ආසිතා, ඉහතෙහි ආසිතං, 'දෙවො වෙ චුට්ඨො සම්පන්නා සාලයො'ති කාරණසාමග්ගිසම්පත්ති එත්ථාහිමතා.

60. ආභාරත්ථා.

අජ්ඣොභාරත්ථා ආධාරෙ ක්තො හොති යථාපත්තඤ්ච, ඉදමෙසං භුත්තං, ඉදමෙසං පිතං, ඉහ තෙහි භුත්තං, ඉහ තෙහි පිතං, ඔදනො තෙහි භුත්තො පිතමුදකං, අකත්තත්ථො යොගවිභාගො, කථං 'පීතා ගාවො'ති? පීතමෙසං විජ්ජති පීතා, බාහුලකා වා, 'පස්සින්නො'ති යා එත්ථ භුතකාලතා, තත්‍ර ත්තො, එවං රඤ්ඤං මනො රඤ්ඤං ඉට්ඨො, රඤ්ඤං බුද්ධො, රඤ්ඤං පුජිතො, එවං සිලිතො, රක්ඛිතො, ඛන්තො, ආකුට්ඨො, රුට්ඨො, රුසිතො, අභිඛ්‍යාභට්ටො, දග්ගියො, හට්ඨො, කන්තා, සංයතො, අමතො, 'කට්ඨ'න්ති භුතතායමෙව හෙතුතො, එලං ත්වත්‍ර භාවී.

61. තුං තායෙ තවෙ භාවෙ භවිස්සති ක්‍රියායං තදත්ථාය.

භවිස්සති අත්ථෙ චත්තමානතො ක්‍රියත්ථා භාවෙ තුං තායෙ තවෙ හොන්ති ක්‍රියායං තදත්ථායං පතියමානායං. කාතුං ගච්ඡති, කත්තායෙ ගච්ඡති, කාතවෙ ගච්ඡති, ඉච්ඡති හොත්තුං කාමෙති හොත්තුන්ති ඉච්ඡාච සිද්ධං, පුනඛිඛිධානෙ ත්විභාපි සියා 'ඉච්ඡන්තො කරොති'ති, එවං සක්කොති හොත්තුං, ජානාති හොත්තුං, ගිලායති හොත්තුං, සටතෙ හොත්තුං, ආරහතෙ හොත්තුං, ලහතෙ හොත්තුං, පක්කමති හොත්තුං, උස්සහති හොත්තුං, අරහති හොත්තුං, අත්ථි හොත්තුං, විජ්ජති හොත්තුං, වට්ට තිහොත්තුං, කප්පති හොත්තුන්ති. තථා පාරයති හොත්තුං, පභු හොත්තුං, සමත්ථො හොත්තුං, පරියත්තො හොත්තුං, අලං හොත්තුන්ති භවතිස්ස සබ්බත්ථ සම්භවා. තථා කාලො හොත්තුං. සමයො

හොතුං, වෙලා හොතුන්ති, යථා හොත්තුංමනො, සොත්තුං සොතො, දට්ඨුං
චක්ඛු, යුජ්ඣිතුං ධනු, චත්තුං ජලො, ගන්තුමනො, කත්තුමලසොති,
උච්චාරණන්තු චත්තායත්තං. භාවෙති කිං? කර්ස්සාමීති ගච්ඡති, ක්‍රියායන්ති
කිං? භික්ඛිස්සං ඉච්චස්ස ජටා, තදත්ථායන්ති කිං? ගච්ඡිස්සතො තෙ භවිස්සති
භත්තං භොජනාය.

62. පටිසෙධෙ-ලංඛලුනං තුන ත්වාන ත්වා වා.

අලං ඛලුසද්දානං පටිසෙධත්ථානං පයොගෙ තුනාදයො වා හොන්ති භාවෙ.
අලං සොතුන, ඛලු සොතුන, අලං සුත්චාන, ධලු සුත්චාන, අලං සුත්චා, ඛලු
සුත්චා, අලං සුතෙන, ඛලු සොතෙන, අලං ඛලුනන්ති කිං? මා හොතු,
පටිසෙධෙති කිං? අලඬිකාරො.

63. පුබ්බෙකකත්ථුකානං.

එකො කත්තා යෙසං ඛ්‍යාපාරානං, තෙසු යො පුබ්බො, තදත්ථතො ක්‍රියත්ථා
තුනාදයො හොන්ති භාවෙ, සොතුන යාති, සුත්චාන, සුත්චා වා,
එකකත්තුකානන්තිකිං? භුත්තස්මිං දෙවදත්තෙ යඤ්ඤදත්තො චජති, පුබ්බාති
කිං? භුඤ්ඤච ච පචති ච. ‘අජ්ජත්ථා නදිං පබ්බතො අතික්කම්ම පබ්බතං නදී’ති
භූධාතුස්ස සබ්බත්ථ සම්භවා එකකත්තුකතා පුබ්බකාලතා ච ගම්‍යතෙ. ‘භුත්ථා
භුත්ථා ගච්ඡතීති’ ඉමිනාව සිද්ධං ආභික්ඛඤ්ඤන්තු ද්විබ්බචනාවගම්‍යතෙ. කථං
‘ජීවග්ගාහං අගාහයි, කායජ්ජවාලකං ගච්ඡන්ති’ති ආදී? සණන්තෙන
ක්‍රියාවිසෙසතෙන සිද්ධං යථා ‘ඔදනපාකං සයතී’ති.

64. න්තො කත්ථරි චත්තමානෙ.

චත්තමානත්ථෙ චත්තමානතො ක්‍රියත්තා න්තො හො ති කත්තරි,
තිට්ඨන්තො.

65. මානො.

චත්තමානත්ථෙ චත්තමානතො ක්‍රියත්ථා මානො හොති, කත්තරි.
තිට්ඨමානො.

66. භාවකම්මෙසු.

චත්තමානත්ථෙ චත්තමානතො ක්‍රිංයත්ථා භාවෙ කම්මෙච මානො හොති.
ධීයමානං, පච්චමානො ඔදනො.

67. තෙ ස්සපුබ්බානාගතෙ.

අනාගතත්වේ චත්තමානනො ක්‍රියත්ථා තෙන්තමානා ස්සපුබ්බා හොන්ති. ධස්සන්තො, ධස්සමානො, ධීඨිස්සමානං, පච්චිස්සමානො ඔදනො.

68. ඤ්චාදයො.

ක්‍රියත්ථා පරෙ ඛහුලං ඤ්චාදයො හොන්ති. චාරු, දාරු.

69. ඛජ්ජාන මෙකස්සරොදි ද්වෙ.

ඛජ්ජප්පච්චයන්තානං ක්‍රියත්ථානං පඨමෙකස්සරං සද්දරුපං ද්වෙ භවති. තිතික්ඛා, ජිගුච්ජා, වීමංසා.

70. පරොක්ඛායඤ්ච.

පරොක්ඛායං පඨමෙකස්සරං සද්දරුපං ද්වෙ භවති. ජගාම, චකාරො අනුත්තසමුච්චයත්ථො, තෙනඤ්ඤත්‍රාපි යථාගමං, ජහාති, ජහිතබ්බං, ජහිතුං, දද්දල්ලති, චඩ්ඤමති. ‘ලොලුපො, මොමුහොති ඔත්තං තදමිනාදිපාඨා.

71. ආදිස්මා සරා.

ආදිභූතා සරා පරමෙකස්සරං ද්වෙ හොති, අසිසිසති, ආදිස්මාති කිං? ජජගාර, සරාති කිං? පපාව.

72. න පුන.

යං ද්විභූතං, න තං පුන ද්විත්තමාපජ්ජතෙ, තිතික්ඛිසති, ජිගුච්ජිසති.

73. යථිට්ඨං ස්‍යාදිනො.

ස්‍යාදාන්තස්ස යථිට්ඨමෙකස්සරමාදිභූතමඤ්ඤං චා යථාගමං ද්විත්තපජ්ජතෙ, පුපුත්තීයිසති, පුතිත්තීයිසති, පුත්තීයිසති.

74. රස්සො පුබ්බස්ස.

ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස සරො රස්සො හොති. දදාති.

75. ලොපො-නාදිඛ්‍යඤ්ජනස්ස.

ද්විත්තෙ පුබ්බස්සාදිනො-ඤ්ඤස්ස ඛ්‍යඤ්ජනස්ස ලොපො හොති. අසිසිසති.

76. ඛජ්ජෙස්චස්සි.

ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස අස්ස ඉ හොති ඛජ්ජෙසසු. පිපාසති, ජීසංසති, ඛජ්ජෙසසුති කිං? ජහාති, අස්සාති කිං? බුහුක්ඛති.

77. ගුපිස්සුස්ස.

ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස ගුපිස්ස උස්ස ඉ හොති ඛජ්ජෙසසු, ජීගුවිජති.

78. චතුත්ථදුතියානං තතියපඨමා.

ද්විත්තෙ පුබ්බෙසං චතුත්ථදුතියානං තතියපඨමා හොන්ති. බුහුක්ඛති, විච්ඡෙද.

79. කචග්ගහානං චචග්ගජා.

ද්විත්තෙ පුබ්බෙසං කචග්ගහානං චචග්ගජා හොන්ති යථාක්කමං. චුකොප, ජහාති.

80. මානස්ස වී පරස්ස ච මං.

ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස මානස්ස වී හොති පරස්ස ච මං, වීමංසති.

81. කිතස්සාසංසයෙ ති වා.

සංසයයො-ඤ්ඤස්මිං චත්තමානස්ස ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස කිතස්ස වා ති හොති. තිකිච්ඡති, විකිච්ඡති, අසංසයෙති කිං? විචිකිච්ඡති.

82. යුවණ්ණානමෙඛ පච්චයෙ.

ඉචණ්ණචණ්ණන්තානං ක්‍රියත්ථානං එඛහොන්ති යථාක්කමං පච්චයෙ. චෙතඛ්ඛං, නෙතඛ්ඛං, සොතඛ්ඛං, භවිතඛ්ඛං.

83. ලහුස්සුපන්තස්ස.

ලහුභූතස්ස උපන්තස්ස යුවණ්ණස්ස එඛ හොන්ති යථාක්කමං. එසිතඛ්ඛං, කොසිතඛ්ඛං, ලහුස්සාති කිං? ධූපිතා, උපන්තස්සාති කිං? රුන්ධති.

84. අස්සා ණානුඛන්ධෙ.

ණකාරානුඛන්ධෙ පච්චයෙ පරෙ උපන්තස්ස අකාරස්ස ආ හොති. කාරකො.

85. න තෙ කානුඛන්ධනාගමෙසු.

තෙ එඔආ කානුබන්ධෙ නාගමෙ ච න භොන්ති. විතො, සුතො, දිට්ඨො, පුට්ඨො, නාගමෙ ‘වනා’දිනා (1.45) විනිතබ්බං, විනිතුං, සුඡිතබ්බං, සුඡිතුං පාපුඡිතබ්බං, පාපුඡිතුං, ධුනිතබ්බං, ධුනිතුං, ධුනනං, ධුනයිතබ්බං, ධුනාපෙතබ්බං, ධුනයිතුං ධුනාපෙතුං, ධුනයනං, ධුනාපනං, ධුනයති, ධුනාපෙති, ජිනෙතබ්බං, ජිනයිතුං, ජිනනං, ජිනිතුං, ජිනයති, සුනොති, සිනොති, දුනොති, හිනොති, පහිඡිඨබ්බං, පහිඡිතුං, පහිඡනං.

86. වා ක්වචි.

තෙ ක්වචි වා න භොන්ති කානුබන්ධනාගමෙසු. මුදිතො, රුදිතං, රොදිතං.

87. අඤ්ඤත්වාපි.

කානුබන්ධනාගමනො-ඤ්ඤස්මිම්පි තෙ ක්වචි, නු භොන්ති. ඛිපකො, පනුදනං, වධකො.

88. පො සිස්සා.

සිස්ස ආ භොති ප්‍යාදෙසෙ, නිස්සාය.

89. එඔනමයවා සරෙ.

සරෙ පරෙ එඔනං අයආවා භොන්ති. ජයො, භවො, සරති කිං? ජෙති, අනුභොති.

90. ආයාවා ණානුබන්ධෙ.

එඔනං ආයාවා භොන්ති සරාදො ණානුබන්ධෙ. නායයති, භාවයති, ‘සයාපෙත්වා’තිආදීසු රස්සත්තං.

91. ආස්සාණාපිම්භි යුක.

ආකාරන්තස්ස ක්‍රියත්ථස්ස යුක භොති ණාපිනො-ඤ්ඤස්මිං ණානුබන්ධෙ. දායකො, ණානුබන්ධෙත්චෙව? දානං, අණාපිම්භීති කිං? දාපයති.

92. පදාදීනං ක්වචි.

පදාදීනං යුක භොති ක්වචි. නිපජ්ජිතබ්බං, නිපජ්ජිතුං නිපජ්ජනං, පමජ්ජිතබ්බං, පමජ්ජිතුං, පමජ්ජනං, ක්වචීති කිං? පාදො.

93. මං වා රුධාදීනං.

රුධාදීනං ක්වචි මං වා හොති. රුන්ධිතුං, රුජ්ඣිතුං, ක්වචිත්චෙව? නිරොධො.

94. ක්වචිමිහි ලොපො-න්තඛ්‍යාකරණස්ස.

අන්තඛ්‍යාකරණස්ස ලොපො හොති ක්වචිමිහි. හත්තං ගසන්ති ගණ්හන්ති වා එත්ථාති හත්තග්ගං.

95. පරරූපමයකාරෙ ඛ්‍යාකරණෙන.

ක්‍රියත්ථානමන්තඛ්‍යාකරණස්ස පරරූපං හොති යකාරතො-ඤ්ඤස්මිං ඛ්‍යාකරණෙන. හෙත්තඛ්ඛං, ඛ්‍යාකරණෙනි කිං? හින්දිතඛ්ඛං, අයකාරෙනි කිං? හිජ්ජති.

96. මනානං නිග්ගහීතං.

මකාරනකාරන්තානං ක්‍රියත්ථානං නිග්ගහීතං හොති අයකාරෙ ඛ්‍යාකරණෙන. ගන්තඛ්ඛං, ජඬ්ඝා, ඛ්‍යාකරණෙනත්චෙව? ගමනං, අයකාරෙත්චෙව? ගම්‍යතෙ.

97. න ඛුස්සො.

ඛුස්ස ඔ න හොති ඛ්‍යාකරණෙන. ඛුමි, ඛ්‍යාකරණෙනත්චෙව? අඛුචි.

98. කගා වජානං ඝානුඛන්ධෙ.

ඝානුඛන්ධෙ වකාරජකාරන්තානං ක්‍රියත්ථානං කගා හොන්ති යථාක්කමං. වාකායං, භාගායං.

99. හනස්ස ඝාතො ණානුඛන්ධෙ.

හනස්ස ඝාතො හොති ණානුඛන්ධෙ. ආඝාතො.

100. ක්වචිමිහි සො පරිපච්ච-සමොහි.

පය්‍යාදීහි පරස්ස හනස්ස සො හොති ක්වචිමිහි. පලිසො, පටිසො, අසං රස්සත්තං නිපාතනා, සඬිසො, ඔසො.

101. පරස්ස සං සෙ.

ද්විත්තෙ පරස්ස හනස්ස සං හොති සෙ. ජිසංසා.

102. ජීහරානං ගී.

ද්විත්තෙ පරෙසං ජීහරානං ගී හොති සෙ. විජ්ඣිසා, ජීඣිසා.

103. ධාස්ස හො.

ද්විත්තෙ පරස්ස ධාස්ස හ හොති. දහති.

104. ණම්භි දීසො දුසස්ස.

දුසස්ස දීසො හොති ණම්භි. දුසිතො. ණම්භීති කිං? දුට්ඨො.

105. ගුහිස්ස සරෙ.

ගුහිස්ස දීසො හොති සරෙ. නිගුහනං සරෙති කිං? ගුය්හං.

106. මුහබ්භානඤ්ච තෙ කානුබන්ධෙ-ත්වෙ.

මුහබ්භානං ගුහිස්ස ච දීසො හොති තකාරාදො කානුබන්ධෙ ත්වානත්වාචජ්ජිතෙ, මුල්ලො, බාල්ලො, ගුල්ලො, තෙති කිං? මුය්හති, කානුබන්ධෙති-කිං? මුය්හිතබ්බං, අත්වෙති කිං? මුය්හිත්වාන, මුය්හිත්වා, ‘තෙ කානුබන්ධෙ-ත්වෙ’ති අයමධිකාරො යාච ‘සාසස්ස සිස්වෙ’ති -117.

107. වහස්සුස්ස.

වහස්ස උස්ස දීසො හොති තෙ කානුබන්ධෙ ත්වානත්වාචජ්ජිතෙ. වුට්ඨො.

108. ධාස්ස හී.

ධා=ධාරණෙතීමස්ස හී හොති තෙ කානුබන්ධෙ ත්වානත්වාචජ්ජිතෙ. නිහිතො, නිහිතවා.

109. ගමාදීරානං ලොපො-න්තස්ස.

ගමාදීනං රකාරන්තානං ච අන්තස්ස ලොපො හොති තෙ කානුබන්ධෙ ත්වානත්වාචජ්ජිතෙ. ගතො, බතො, හතො, මතො, තතො, සඤ්ඤතො, රතො, කතො, තෙත්වෙච? ගම්‍යතෙ, කානුබන්ධෙත්වෙච? ගන්තබ්බං, අත්වෙත්වෙච? ගන්ත්වාන, ගන්ත්වා.

110. වවාදීනං වස්සුච වා.

වවාදීනං වස්ස වා උට හොති කානුබන්ධෙ-ත්වෙ. උත්තං, වුත්තං, උට්ඨං, වුට්ඨං, ‘අත්චෙත්චෙව? වත්චාන, වත්චා.

111. අස්සු.

වවාදීනමස්ස උ හොති කානුබන්ධෙ-ස්වෙ. වුත්තං, වුට්ඨං.

112. වද්ධස්ස වා.

වද්ධස්ස අස්ස වා උ හොති කානුබන්ධෙ ත්වෙ. වුද්ධො. වද්ධො. අත්චෙත්චෙව? වද්ධිත්චාන, වද්ධිත්චා, කථං ‘වුත්තී’ති? ‘‘වුත්තීමත්තෙ’’ති 3-69. නිපාතනා, ‘වත්තී’ති හොතෙව යථාලක්ඛණං.

113. යජස්ස යස්ස ට්ඨි.

යජස්ස යස්ස ට්ඨි හොන්ති කානුබන්ධෙ-ත්වෙ. ඉට්ඨං, ශිට්ඨං, අත්චෙත්චෙව? යජිත්චාන, යජිත්චා.

114. ඨාස්සි.

ඨාස්සි හොති කානුබන්ධෙ-ත්වෙ. ඨිතො, අත්චෙත්චෙව? ඨත්චාන, ඨත්චා.

115. ගාපානමී.

ගාපානමී හොති කානුබන්ධෙ-ත්වෙ. ගීතං, පීතං, අත්චෙත්චෙව? ගායිත්චා නිච්චං යාගමො, පාස්ස තු පීත්චාති බහුලාධිකාරා.

116. ජනිස්සා.

ජනිස්ස ආ හොති කානුබන්ධෙ-ත්වෙ. ජාතො. අත්චෙත්චෙව? ජනිත්චා.

117. සාසස්ස සිස වා.

සාසස්ස සිස වා හොති කානුබන්ධෙ-ත්වෙ. සිට්ඨං, සත්ථං, සිස්සො, සාසිසො අත්චෙත්චෙව? අනුසාසිත්චාන.

118. කරස්සා තවෙ.

කරස්ස ආ හොති තවෙ. කාතවෙ.

119. තුංතුනතඛිබ්බෙසු වා.

තුමාදීප්පු වා කරස්සා හොති. කාතුං කත්තුං, කාතුන කත්තුන, කාතඛිඛං කත්තඛිඛං.

120. ඤාස්ස නෙ ජා.

ඤාධාතුස්ස ජා හොති නකාරෙ. ජානිතුං, ජානන්තො, නොති කිං? ඤාතො.

121. සකාපානං කුකකු ණෙ.

සකආපානං කුකකුඉච්චෙනෙ ආගමා හොන්ති ණකාරෙ. සක්කුණන්තො, පාපුණන්තො, සක්කුණොති, පාපුණොති, ණෙති කිං? සක්කොති, පාපෙති.

122. නිතො විස්ස ණො.

නිස්මා පරස්ස විස්ස ණො හොති. නිච්ඡයො.

123. ජරසදානමිම වා.

ජරසදානමන්තසරා පරො ඊම හොති විභාසා. ජීරණං, ජීරති, ජීරාපෙති, නිසීදිතඛිඛං, නිසීදනං, නිසීදිතුං, නිසීදති, වාති කිං? ජරා, නිසජ්ජා, 'ඊම වා'ති යොගවිභාගා අඤ්ඤෙසමිපි, අභීරථ, සංයොගාදි ලොපොත්ථස්ස.

124. දිසස්ස පස්ස දස්ස දස ද දක්ඛා.

දිසස්ස පස්සාදයො හොන්ති විභාසා. විපස්සනා, විපස්සිතුං, විපස්සති, සුදස්සි, පියදස්සි, ධම්මදස්සි, සුදස්සං, දස්සනං, දස්සෙති, දට්ඨඛිඛං. දට්ඨා, දට්ඨුං, දුද්දෙසා, අද්දස, අද්දා, අද්දං, අද්දක්ඛි, දක්ඛිස්සති, වාත්චෙව? දිස්සන්ති ඛාලා.

125. සමානා රො රීරික්ඛකෙසු.

සමානසද්දතො පරස්ස දිසස්ස ර හොති වා රීරික්ඛකෙසු. සරී, සදී, සරික්ඛො, සදික්ඛො, සරියො, සදියො.

126. දහස්ස දස්ස ඛො.

දහස්ස දස්ස ඛො හොති වා. ඩාහො, දාහො, ඩහති, දහති.

127. අනසණ ස්වාපරීභි ලො.

ආපරීභි පරස්ස දහස්ස දස්ස ලො හොති අනසණසු. ආලහනං, පරිලාහො.

128. අත්‍යාදිත්තෙස්වත්ථිස්ස භූ.

ත්‍යාදිත්තවජ්ජිතෙසු පච්චයෙසු ‘අස=භූවි’ ඉච්චස්ස භූ භොති. භවිතඛ්ඛං. ආදෙසවිධානමසස්සාප්පයොගත්ථමෙතස්මිං විසයෙ, එතෙන කත්ථවි කස්සවි ධාතුස්ස අප්පයොගාපි ඤාපිතො භොති. අත්‍යාදිත්තෙසුති කිං? අත්ථි, සන්තො, අත්ථිස්සාති කිං? අස්සතිස්ස මා භොතු.

129. අආස්සාආදීසු.

අආදො, ආආදො, ස්සාදො ච අත්ථිස්ස භූ භොති. ඛභූච, අභවා, අභවිස්සා, භවිස්සති.

130. න්තමානන්තිශ්ශුංස්වාදිලොපො. න්තාදිසුත්ථිස්සාදිලොපො භොති. සන්තො, සමාතො, සන්ති, සන්තු, සියා, සියුං, එතෙස්විති කිං? අත්ථි.

131. පාදිතො යාස්ස වා යභො ක්චචි.

පාදිහි කිරියාවිසෙසජොතකෙහි සද්දෙහි පරස්ස යාස්ස ක්චචි යභො වා භොති. සණ්ඨහන්තො සන්තිට්ඨන්තො. සණ්ඨහති, සන්තිට්ඨති. ප පරා අප සං අනු අව ම නි දු වි අධි අපි අතිසු උ අහි පති පරි උප ආ පාදී. ක්චචිති කිං? සණ්ඨිති.

132. දාස්සියඛ.

පාදිතො පරස්ස දාස්ස ඉයඛ භොති ක්චචි. අනාදිසිත්වා, සමාදියති, ක්චචිත්ථෙව? ආදාය.

133. කරොතිස්ස ඛො.

පාදිතො පරස්ස කරස්ස ක්චචි ඛ භොති. සඛ්ඛාරො, සඛ්ඛරීයති, කරස්සාති අවත්වා කරොතිස්සාති වචනං තිම්හි ච විකරණුප්පත්තිඤාපෙතුං.

134. පුරාස්මා.

පුරා ඉච්චස්මා නිපාතා පරස්ස කරස්ස ඛ භොති. පුරක්ඛත්වා, පුරෙක්ඛාරො-එත්තං තදම්නාදිපායා.

135. නිතො කමස්ස.

නිස්මා පරස්ස කමස්ස ක්චචි ඛ භොති, නික්ඛමති, ක්චචිත්ථෙව? නික්කමො.

136. යුවණ්ණානමියච්ච සරෙ.

ඉවණ්ණුවණ්ණත්තානං ක්‍රියත්ථානමියච්ච භොති සරෙ ක්චචි. වෙදියති, බ්‍රුවන්ති, සරෙති කිං? නිවෙදෙති, බ්‍රුති, ක්චචිත්ථෙව? ජයති, භවති.

137. අඤ්ඤාදිස්සාස්සි කොය.

ඤාදිතො-ඤ්ඤස්ස ආකාරන්තස්ස ක්‍රියත්ථස්ස ඊ භොති කොය. දියති, අඤ්ඤාදිස්සාති කිං? ඤායති, තායති.

138. තනස්සා වා.

තනස්ස ආ භොති වා කොය. තායතෙ, තඤ්ඤතෙ.

139. දීසො සරස්ස.

සරන්තස්ස ක්‍රියත්ථස්ස දීසො භොති කොය, වීයතෙ, සුයතෙ.

140. සානන්තරස්ස තස්ස යො.

සකාරන්තතො ක්‍රියත්ථා පරස්සා-නන්තරස්ස තකාරස්ස ය භොති. තුට්ඨො, තුට්ඨවා, තුට්ඨබ්බං, තුට්ඨී, අනන්තරස්සාති කිං? තුස්සිත්වා.

141. කසස්සිම ච වා.

කසස්මා පරස්සානන්තරස්ස තස්ස ය භොති කසස්ස වා ඉම ච. කිට්ඨං, කට්ඨං, අනන්තරස්සාත්ථෙව? කසිතබ්බං.

142. ධස්තොත්‍රස්තා.

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ.

143. පුච්ඡාදිතො.

පුච්ඡාදිහි ක්‍රියත්ථෙහි පරස්සානන්තරස්ස තකාරස්ස ය භොති. පුට්ඨො, භට්ඨො, ශිට්ඨො, අනන්තරස්සාත්ථෙව? පුච්ඡිත්වා.

144. සාස වස සංස සසා ටො.

එතෙහි පරස්සානන්තරස්ස තස්ස ඵ හොති, සත්ථං, වත්ථං, පසත්ථං, සත්ථං. කථමනුසිට්ඨො (වුට්ඨො) ති? ‘තථනරානං ටට්ඨණලා’ 1-52 ති ට්ඨො, අනන්තරස්සාත්ථෙව? සාසිතුං.

145. ධො ධහහෙහි.

ධකාරහකාරහකාරන්තෙහි ක්‍රියත්ථෙහි පරස්සානන්තරස්ස තස්ස ධ හොති. වුද්ධො, දුද්ධං, ලද්ධං.

146. දහා ධො.

දහා පරස්සානන්තරස්ස තස්ස ධ හොති. දධිධො.

147. බහස්සුම ව.

බහා පරස්සානන්තරස්ස තස්ස ධො හොති, බහස්සුම ව ධසන්තියොගෙන. බුධිධො.

148. රුහාදිහි හො ල ව.

රහාදිහි පරස්සානන්තරස්ස තස්ස හ හොති ලො වාන්තස්ස. ආරුල්හො, ගුල්හො, වුල්හො, බාල්හො, (ඔගාල්හො), අනන්තරස්සාත්ථෙව? ආරොහිතුං.

149. මුහා වා.

මුහා පරස්සානන්තරස්ස තස්ස හ හොති වා ලො වාන්තස්ස හසන්තියොගෙන. මුල්හො, මුද්ධො.

150. හිදාදිතො නො ක්තක්තවන්තුනං.

හිදාදිතො පරෙසං ක්තක්තවන්තුනං තස්ස නො හොති. හින්තො හින්තවා, ඡින්තො ඡින්තවා, ඡන්තො ඡන්තවා, ඡින්තො බින්තවා, උජ්ජන්තො උජ්ජන්තවා, සින්තො, සින්තවා, සන්තො සන්තවා, පිතො පිතවා, සුතො සුතවා, දිතො දිතවා, ධිතො ධිතවා, ලිතො ලිතවා, ලුතො ලුතවා, ක්තක්තවන්තුනන්ති කිං? හින්ති, ඡින්ති, හෙත්තුං, ඡෙත්තුං.

151. දාත්ථින්තො.

දාතො පරෙසං ක්තක්තවන්තුනං තස්ස ඉන්තො හොති. දින්තො, දින්තවා.

152. කිරාදිහි ණො.

මොග්ගල්ලානඛ්‍යාකරණං

කිරාදීහි පරෙසං ක්තක්තවන්තුනං තස්සානන්තරස්ස ණ හොති, කිණ්ණො කිණ්ණවා, පුණ්ණො පුණ්ණවා, බිණ්ණො බිණ්ණවා.

153. තරාදීහි ඊණ්ණො.

තරාදීහි පරෙසං ක්තක්තවන්තුනං තස්ස ඊණ්ණො හොති. තිණ්ණො තිණ්ණවා, ජිණ්ණො ජිණ්ණවා, විණ්ණො විණ්ණවා.

154. ගො සන්ඡාදීහි.

හන්ඡාදීහි පරෙසං ක්තක්තවන්තුනං තස්සානන්තරස්ස ග හොති. හග්ගො හග්ගවා, ලග්ගො ලග්ගවා, නිමුග්ගො නිමුග්ගවා, සංවිග්ගො සංවිග්ගවා.

155. සුසා බො.

සුසා පරෙසං ක්තක්තවන්තුනං තස්ස බො හොති. සුක්ඛො සුක්ඛවා.

156. පවා කො.

පවා පරෙසං ක්තක්තවන්තුනං තස්ස කො හොති. පක්කො පක්කවා.

157. මුවා වා.

මුවා පරෙසං ක්තක්තවන්තුනං තස්ස කො වා හොති. මුක්කො මුත්තො, මුක්කවා මුත්තවා. ‘සක්කො’ති ණ්වාදීසු සිද්ධං, ක්තක්තවන්තුසු සත්තො, සත්තාවාත්චෙව හොති.

158. ලොපො වඬ්ඨා ක්තිස්ස.

වඬ්ඨා පරස්ස ක්තිස්ස තස්ස ලොපො හොති. වඬ්ඨි.

159. ක්චිස්ස.

ක්‍රියත්ථා පරස්ස ක්චිස්ස ලොපො හොති, අහිභූ.

160. ණ්ණාපීනං තෙසු.

ණ්ණාපීනං ලොපො හොති තෙසු ණ්ණාපීසු. කාරෙන්තං පයොජයති කාරෙති කාරාජයති.

161. ක්චචි විකරණානං.

විකරණානං ක්වචි ලොපො හොති. උදපාදි, හන්ති.

162. මානස්ස මස්ස.

ක්‍රියත්ථා පරස්ස මානස්ස මකාරස්ස ලොපො හොති ක්වචි. කරාණො, ක්වචිති කිං? කුරුමානො.

163. උලස්සෙ.

ඤ්ඤානමෙ හොති ක්වචි. ගහෙත්වා, අදෙනති, ක්වචිත්ථෙව? වපිත්වා.

164. පොයා වා ත්වාස්ස සමාසෙ.

ත්වාස්ස වා පොයා හොති සමාසෙ. පකාරො “පොය සිස්සා” ති 5-88 විසෙසනත්ථො. අභිභූය, අභිභවිත්වා, සමාසෙති කිං? පත්වා, ක්වවාසමාසෙපි බහුලාධිකාරා ‘ලතං දන්තෙහි ඡින්දිය’.

165. තුංයානා.

ක්ත්වාස්ස වා තුංයානා හොන්ති සමාසෙ ක්වචිචි. අභිභට්ඨුං අභිභරිත්වා, අනුමොදියාන අනුමොදිත්වා, අසමාසෙපි බහුලාධි කාරා, දට්ඨුං දිස්වා, එසමජ්ජවිසයනාඤ්ඤාපනත්ථො යොගවිහාගො.

166. හනා රච්චො.

හනස්මා පරස්ස ක්ත්වාස්ස රච්චො වා හොති සමාසෙ. ආභච්ච, ආභනිත්වා.

167. සාසාධිකරා වචරිච්චා.

සාසාධිහි පරා කරා පරස්ස ක්ත්වස්ස වචරිච්චා හොන්ති යථාක්කමං. සක්කච්ච සක්කරිත්වා, අසක්කච්ච අසක්කරිත්වා, අධිකිච්ච අධිකරිත්වා.

168. ඉතො ච්චො.

ඉඉච්චස්මා පරස්ස ක්ත්වාස්ස ච්චො වා හොති. අධිච්ච අධිශිත්වා, සමෙච්ච සමෙත්වා.

169. දිසා වානවා ස ව.

දිසතො ක්ත්වාස්ස වානවා හොන්ති වා දිසස්ස ව ස කාරො තංසන්තියොගෙන. සස්ස සවිධානං පරරුපබාධනත්ථං. දිස්වාන, දිස්වා

පස්සිත්වා, කථං ‘නාදට්ඨා පරතො දොස්’න්ති? ඤාපකා ත්වාස්ස වලොපො, එවං ‘ලද්ධා ධන’න්ති ආදීසු.

170. ඤි ඛ්‍යඤ්ජනස්ස.

ක්‍රියත්ථා පරස්ස ඛ්‍යඤ්ජනාදිජ්ජච්චයස්ස ඤි වා හොති. භුඤ්ජිතුං හොත්තුං, ඛ්‍යඤ්ජනස්සාති කිං? පාවකො.

171. රා නස්ස ණො.

රත්තතො ක්‍රියත්ථා පරස්ස පච්චයනකාරස්ස ණො හොති. අරණං, සරණං.

172. න ත්තමානත්‍යාදීනං.

රත්තතො පරෙසං ත්තමානත්‍යාදීනං නස්ස ණො න හොති, කරොත්තො, කුරුමානො, කරොත්ති.

173. ගමයමිසාසදිසානං වා ච්ඡඩි.

එතෙසං වා ච්ඡඩි හොති ත්තමානත්‍යාදීසු. ගච්ඡන්තො ගච්ඡමානො ගච්ඡති, යච්ඡන්තො යච්ඡමානො යච්ඡති, ඉච්ඡන්තො ඉච්ඡමානො ඉච්ඡති අච්ඡන්තො අච්ඡමානො අච්ඡති, දිච්ඡන්තො දිච්ඡමානො දිච්ඡති, වාති කිං? ගමිස්සති, වචන්ථිතච්ඡාසා-යං, තෙනාඤ්ඤෙසු ව ක්චචි-ඉච්ඡිතඛ්ඛං ඉච්ඡා ඉච්ඡිතුං, අච්ඡිතඛ්ඛං අච්ඡිතුං, අඤ්ඤෙසඤ්ච යොගච්ඡාගා-පචෙච්ඡති.

174. ජරමරානමීයඩි.

එතෙසමීයඩි වා හොති ත්තමානත්‍යාදීසු. ජීයන්තො ජීරන්තො, ජීයමානො ජීරමානො, ජීයති ජීරති, මීයන්තො මරන්තො, මීයමානො මරමානො, මීයති මරති.

175. ඨාපානං තිට්ඨ පිවා.

ඨාපානං තිට්ඨපිවා හොත්ති ත්තමානත්‍යාදීසු. තිට්ඨන්තො, තිට්ඨමානො, තිට්ඨති, පිවන්තො, පිවමානො, පිවති, වාත්චෙචි? ඨාති, පාති.

176. ගමවදදානං සම්මවජ්ජදජ්ජා.

ගමාදීනං සම්මාදයො වා හොත්ති ත්තමානත්‍යාදීසු. සම්මන්තො, ගච්ඡන්තො, වජ්ජන්තො වදන්තො, දජ්ජන්තො දදන්තො.

177. කරස්ස සොස්ස කුබ්බකුරුකයිරා.

කරස්ස සමිකාරස්ස කුබ්බාදයො වා භොන්ති න්නමානත්‍යාදීසු. කුබ්බන්තො කයිරන්තො කරොන්තො, කුබ්බමානො කුරුමානො කයිරමානො, කරාණො, කුබ්බති කයිරති කරොති, කුබ්බතෙ කුරුතෙ, කයිරතෙ, වචන්ථිතවිභාසත්තා වාධිකාරස්ස භියොසා මානපරච්ඡක්කෙසු කුරු, ක්වච්චදෙව පුබ්බඡක්කෙ ‘අග්ගං කුරුතු, නො භවං, සොස්සාති වුත්තත්තා කත්තරියෙවිමෙ.

178. ගහස්ස සෙජ්ජො.

ගහස්ස වා සෙජ්ජො භොති න්නමානත්‍යාදීසු. සෙජ්ජන්තො, සෙජ්ජමානො, සෙජ්ජති, වාන්චෙව? ගණ්හති.

179. ණො නිග්ගහීතස්ස.

ගහස්ස නිග්ගහීතස්ස ණො භොති. ගණ්හිතබ්බං, ගණ්හිතුං, ගණ්හන්තො.

ඉතිමොග්ගල්ලානෙ ඛ්‍යාකරණෙ වුත්තියං

බාදිකණ්ඩො පඤ්චමො.

6. ඡට්ඨො කණ්ඩො (ත්‍යාදි)

1. වත්තමානෙ ති අන්ති සි ට මි ම තෙ අන්තෙ සෙ වහෙ ඵ මහෙ.

වත්තමානෙ ආරද්ධාපරිසමත්තෙ අත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ත්‍යාදයො භොන්ති. ගච්ඡති, ගච්ඡන්ති, ගච්ඡසි ගච්ඡථ, ගච්ඡාමි ගච්ඡාම, ගච්ඡතෙ ගච්ඡන්තෙ, ගච්ඡසෙ ගච්ඡවහෙ, ගච්ඡෙ ගච්ඡාමිහෙ. කථං ‘පුරෙ අධම්මො දිජ්ජති, පුරා මරාමි’ති? වත්තමානස්සෙවචත්තුමිට්ඨත්තා තංසමීපස්ස තග්ගහණෙන ගහණා, පුරෙපුරාසද්දෙහි වා අනාගතත්තාවගමෙ තදා තස්ස වත්තමානත්තා, කාලඛ්‍යත්තයො වා ඵසො, භවන්තෙව හි කාලන්තරෙපි ත්‍යාදයො බාහුලකා ‘සන්තෙසු පරිගුහාමි, මා ච කිඤ්ච ඉතො අදං’ ‘කායස්ස හෙදා අභිසම්පරායං, සහඛ්‍යතං ගච්ඡති වාසවස්ස, ‘අනෙකජාතිසංසාරං සන්ධාවිස්සං’ අතිචෙලං න මස්සිස්ස’න්ති.

2. භවිස්සති ස්සති ස්සන්ති ස්සසි ස්සථ ස්සාමි ස්සාම ස්සතෙ ස්සන්තෙ ස්සසෙ ස්සවහෙ ස්සං ස්සාමිහෙ.

භවිස්සති අනාරද්ධෙ අත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ස්සත්‍යාදයො භොන්ති. ගමිස්සති ගමිස්සන්ති, ගමිස්සසි ගමිස්සථ, ගමිස්සාමි ගමිස්සාම, ගමිස්සතෙ ගමිස්සන්තෙ, ගමිස්සසෙ ගමිස්සවහෙ, ගමිස්සං ගමිස්සාමිහෙ.

3. නාමෙ ගරභාවිම්භයෙසු.

නාමසද්දෙ නිපාතෙ සති ගරභායං විම්භයෙ ච ගමාමානෙ ස්සතාදයො භොන්ති. ඉමෙ හි නාම කලායාණධම්මා පටිජානිස්සන්ති, න හි නාම භික්ඛවෙ තස්ස මොසපුරිස්ස පාණෙසු අනුද්දයා භවිස්සති, කථං හි නාම සො භික්ඛවෙ මොසපුරිසො සබ්බමත්තිකාමයං කුටිකං කරිස්සති? තත්ථ නාම ත්වං මොසපුරිස මයා විරාගාය ධම්මෙ දෙසිතෙ සරාගාය වෙනෙස්සසි? අත්ථි නාම තාත සුදින්න ආභිදොසිකං කුම්මාසං පරිභුඤ්ජිස්සසි, අත්ථියෙවිභාපි නින්දාවගමො. විමුයෙ-අච්ඡරියං වත හො අබ්භුතං වත හො සන්තෙන වත හො පබ්බජිතා විභාරෙන විහරන්ති, යත්‍ර හි නාම සඤ්ඤී සමානො ජාගරො පඤ්චමත්තානි සකඨසතානි නිස්සාය නිස්සාය අභික්කන්තානි නෙව දක්ඛති න පන සද්දං සොස්සති, අච්ඡරියං අන්ධො නාම පබ්බතමාරොභිස්සති, ඛධිරො නාම සද්දං සොස්සති.

4. භූතෙ ඊඋං ඔත්ථ ඉං මිභා ආ උභ සෙ විභං අ මිභෙ.

භූතෙ පරිසමත්තෙ අත්ථෙච වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ඊ ආදයො භොන්ති. අගමී අගමු, අගමො අගමීත්ථ, අගමීං අගමීමිභා, අගමා අගමු, අගමීසෙ අගමීවිභං, අගම අගමීමිභෙ. භූතසාමඤ්ඤවචනිච්ඡායමනජ්ජතනෙපි ‘සුවො අභොසි ආනන්දො’.

5. අනජ්ජතනෙ ආ උභ ඔ ත්ථ අ මිභා ත්ථ ත්ථුං සෙ විභං ඉං මිභසෙ.

අවිජ්ජමානජ්ජතනෙ භූතෙ-ත්ථෙච වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ආආදයො භොන්ති.

ආඤ්ඤායා ච උච්චානා, ආඤ්ඤායා ච සංවෙසනා;
ඵසජ්ජතනො කාලො, අභරුභතඬිසිරත්තං වා.

අගමා අගමු, අගමො, අගමත්ථ, අගම අගමමිභා, අගමත්ථ අගමත්ථුං, අගමසෙ අගමවිභං, අගමීං අගමමිභසෙ. අඤ්ඤපදත්ථො කිං? අජ්ජ හියො වා අගමාසි.

6. පරොක්ඛෙ අ උ ඵ ත්ථ අ මිභ ත්ථ රෙ ත්ථො විභො ඉ මිභෙ.

අපච්චක්ඛෙ භූතානජ්ජතනෙ-ත්ථෙච චුත්තමානතො ක්‍රියත්ථා අ ආදයො භොන්ති. ජගාම ජගමු, ජගමෙ ජගපිත්ථ, ජගම ජගමිමහ, ජගමිත්ථ ජගමීරෙ, ජගමිත්ථො ජගමීවිභො, ජගමී ජගමීමිභෙ. මුළුභවික්ඛිත්තඛ්‍යාසත්තවිත්තෙන අත්තනාපි ක්‍රියාකතාභිනිබ්බත්තිකාලෙ-නුපලද්ධා සමානා ඵලෙනා-නුමීයමානා පරොක්ඛාව වත්ථුතො, තෙනුත්තමවිසයෙපි පයොගසමවො.

7. එයායාදො වානිපත්තියං ස්සා ස්සං සු ස්සෙ ස්සථ ස්සං ස්සාමිහා ස්සථ ස්සිංසු සස්සෙ ස්සච්චෙ ස්සිං ස්සාමිහසෙ.

එයායාදො විසයෙ ක්‍රියානිපත්තියං ස්සාදයො හොන්ති විහාසා. විධුර්ජපච්චයොපනිපාතතො කාරණවෙකල්ලතො වා ක්‍රියායානිපතනමනිජ්ජත්ති ක්‍රියානිපත්ති, එතෙ ච ස්සාදයො සාමත්ථියානීතානාගතෙස්වෙච හොන්ති න වත්තමානෙ තත්‍ර... ක්‍රියානිපත්තාසම්භවා, සචෙ පඨමවයෙ පබ්බජ්ජං අලභිස්සා අරහා අභවිස්සා, දක්ඛිණෙන චෙ අගම්ස්සා න සකං පරියා භවිස්සා, දක්ඛිණෙන චෙ අගම්ස්සංසු, අගම්ස්සෙ අගම්ස්සථ, අගම්ස්සං අගම්ස්සාමිහා, අගම්ස්සථ අගම්ස්සිංසු, අගම්ස්සසෙ අගම්ස්සච්චෙ, අගම්ස්සිං අගම්ස්සාමිහසෙ, න සකං පරියාභවිස්සා, වානිකිං? දක්ඛිණෙන න චෙ ගම්ස්සති න සකං පරියා භවිස්සති.

8. හෙතුඵලෙස්වෙයා එය්‍යං එයායාසි එයායාථ එයායාමි එයායාම එථ එරං එථො එයාච්චො එයාං එයායාමිහෙ.

හෙතුභූතායං ඵලභූතායඤ්ච ක්‍රියායං වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා එයායාදයො වා හොන්ති, සචෙ සඬ්ඛාරා නිච්චා භවෙය්‍යං න නිරුජ්ඣෙය්‍යං, දක්ඛිණෙන චෙ ගච්ඡෙය්‍යා න සකං පරියාභවෙය්‍යා, දක්ඛිණෙන චෙ ගච්ඡෙය්‍යං, ගච්ඡෙය්‍යාසි ගච්ඡෙය්‍යාථ, ගච්ඡෙය්‍යාමි ගච්ඡෙය්‍යාම, ගච්ඡෙථ ගච්ඡෙරං, ගච්ඡෙථො ගච්ඡෙය්‍යාච්චො, ගච්ඡෙය්‍යං ගච්ඡෙය්‍යාමිහෙ, න සකං පරියාභවෙය්‍යා, භවනං ගමනං ච හෙතු, අනිරුජ්ඣනං අපරියාභවනං ච ඵලං, ඉහ කස්මා න හොති ‘හන්තීහි පලායති, වස්සතීති ධාවති, හනිස්සතීති පලායිස්සතී’ති? ඉති සද්දෙනෙච හෙතුහෙතුමන්තතාය ජොතිතත්තා, වානි කිං? දක්ඛිණෙන චෙ ගම්ස්සති න සකං පරියාභවිස්සති.

9. පඤ්ඤාපත්ථනාවිධිසු.

පඤ්ඤා=සම්පූර්ණං සම්පධාරණං නිරූපණං කාරියානිච්ඡයනං පත්ථනා=යාවනං ඉට්ඨාසිං හනඤ්ච, විධි=විධානං නියොජනං ක්‍රියාසු ඛ්‍යාපාරණා, සා ච දුට්ඨාව සාදරානාදරවසෙන... විසයහෙදෙන හින්තායපි තදුභයානනිවත්තනතො, එතෙසු පඤ්ඤාදීසු ක්‍රියත්ථතො එයොයාදයො හොන්ති, පඤ්ඤා - කිමායස්මා විනයං පරියාපුණෙය්‍යා? උදාහ්‍ර ධම්මං, ගච්ඡෙය්‍යං වාහං උපොසථං න වා ගච්ඡෙය්‍යං, පත්ථනායං-ලභෙය්‍යා-හං හන්තෙ භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං ලභෙය්‍යං උපසම්පදං, පස්සෙය්‍යං තං වස්සසතං අරොගං, විධිමිහි-භවං පත්තං පචෙය්‍යා, භවං පුඤ්ඤං කරෙය්‍යා, ඉහ භවං භුඤ්ඤෙය්‍යා, ඉහ භවං නිසීදෙය්‍යා, මාණවකං භවං අජ්ඣාපෙය්‍යා, අනුඤ්ඤාපත්තකාලෙසුපි සිද්ධාව... තත්ථාපි විධිජ්ජතීතිතො, අනුඤ්ඤායං-ඵචං කරෙය්‍යාසි, පත්තකාලෙ-කථං කරෙය්‍යාසි, පත්තො තෙ කාලො කථකරණෙ, යදි සඬ්ඝස්ස

පත්තකල්ලං සඞ්ඝො උපොසථං කරොයා, එතස්ස භගවා කාලො එතස්ස සුගත කාලො යං භගවා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙයා, පෙසනෙපිච්ඡන්ති ‘ගාමං ත්වං භණෙ ගච්ඡෙය්‍යාසි’.

10. තු අන්තු හි ට මි ම තං අන්තං ස්සු චිහො ඵ ආමසෙ.

පඤ්ඤාදීස්වෙන භොන්ති ක්‍රියත්ථනො. ගච්ඡතු ගච්ඡන්තු, ගච්ඡාහි ගච්ඡථ, ගච්ඡාමි ගච්ඡාම, ගච්ඡතං ගච්ඡන්තං, ගච්ඡස්සු ගච්ඡවිහො, ගච්ඡෙ, ගච්ඡාමසෙ, පඤ්ඤා-කින්නු බලු භො ඛ්‍යාකරණමධියස්සු, පත්ථනායං-දදාහි මෙ, ජීවතු භවං, විධිමිහි-කටං කරොතු භවං, පුඤ්ඤං කරොතු භවං, ඉහ භවං භුඤ්ඡතු, ඉහ භවං නිසීදතු, උද්දිසතු භන්තෙ භගවා හික්ඛුනං පාතිමොක්ඛං, පෙසනෙ-ගච්ඡ භණෙ ගාමං, අනුමතියං - එවං කරොහි, පත්තකාලෙ-කාලො-යං තෙ මහාවීර උප්පජ්ජ මාතුකුච්ඡියං.

11. සත්‍යරහෙස්වෙය්‍යාදී.

සත්තියං අර භත්ථෙ ච ක්‍රියත්ථා ඵය්‍යාදෙයො භොන්ති. භවං බලු රජ්ජං කරොයා, භවං සත්තො අරහො.

12. සම්භාවනෙ වා.

සම්භාවනෙ ගම්‍යමානෙ ධාතුනා වුච්චමානෙ ච ඵය්‍යාදෙයො භොන්ති විභාසා. අපි පබ්බතං සිරසා හින්දෙය්‍යා, ක්‍රියාතිපත්තියන්තු ස්සාදී-අසනියාපි හතො නාපතිස්සා, සම්භාවෙමි සද්දහාමි අවකප්පෙමි භුඤ්ඡෙය්‍යා භවං භුඤ්ඡ්ඡස්සති භවං අභුඤ්ඡ්ඡ භවං, ක්‍රියාතිපත්තියන්තු ස්සාදී-සම්භාවෙමි නාභුඤ්ඡ්ඡස්සා භවං.

13. මායොගෙ ඊආආදී.

මා යොගෙ සති ඊආදෙයො ආආදෙයො ච වා භොන්ති. මා සු පුනපි එවරුපමකාසි, මා භවං අගමා වනං, වාත්ථෙව? මා තෙ කාමගුණෙ හමස්සු විත්තං, මා ත්වං කරිස්සසි, මා ත්වං කරොය්‍යාසි, අසකකාලත්ථොයමාරම්භො, බුද්ධො භවිස්සතීති පදන්තරසම්බන්ධෙනානාගතකාලතා පතීයතෙ, එවං කතො කටො ස්වෙ භවිස්සති, භාවි කිච්චමාසීති.

ලුනාහි ලුනාහිත්ථෙවොයං ලුනාති, ලුනස්සු ලුනස්සුත්ථෙවොයං ලුනා-තීති ත්වාදීනමෙවෙනං මජ්ඣිමපුරිසෙකච්චනානමාහික්ඛඤ්ඤෙ ද්විබ්බවචනං, ඉදං වුත්තං භොති ‘එව මෙස තුරිතො අඤ්ඤෙපි නියොජෙත්තොවිය කිරියං කරොතී’ති, එවං ලුනාථ ලුනාථත්ථෙවොයං ලුනාති, ලුනචිහො ලුනචිහොත්ථෙවොයං ලුනාති, තථා කාලන්තරෙසුපි ලුනාහි ලුනාහිත්ථෙවොයං අලුනි, අලුනා, ලුලාව, ලුනිස්සතීති, එවං ස්සුමහි ච යොජතීයං, තථා

සමුච්චයෙපි මයමට, විහාරමටෙත්චෙවායමටති, මයමටස්සු,
විහාරමටස්සුත්චෙවායමටති, ඛායාපාරහෙදෙ තුසාමඤ්ඤවචනස්සෙව
ඛායාපකත්තා අනුප්පයොගො භවති, ඔදනං භුඤ්ජ, යාගුං පිච, ධානා
බාදෙත්චෙවාය-මජ්ඣොභරති.

14. පුබ්බපරච්ඡක්කානමෙකානෙකෙසු තුම්භාමිහසෙසෙසු ද්වෙ ද්වෙ
මජ්ඣමුත්තමපයමා.

එකානෙකෙසු තුම්භාමිහසද්දවචනීයෙසු තදඤ්ඤසද්දවචනීයෙසු ච
කාරකෙසු පුබ්බච්ඡක්කානං පරච්ඡක්කානං මජ්ඣමුත්තමපයමා ද්වෙ ද්වෙ
හොන්ති යථාක්කමං ක්‍රියත්ථා, උත්තමසද්දො-යං සභාවතො තතියදුකෙ
රුල්ලො, ත්වං ගච්ඡසී, තුම්භෙ ගච්ඡථ, ත්වං ගච්ඡසෙ, තුම්භෙ ගච්ඡවිහෙ, අහං
ගච්ඡාමී, මයං ගච්ඡාම, අහං ගච්ඡෙ, මයං ගච්ඡාමිහෙ, සො ගච්ඡති, තෙ
ගච්ඡන්ති, සො ගච්ඡතෙ, තෙ ගච්ඡන්තෙ, සාමත්ථියා ලද්ධත්තා
අප්පයුජ්ජමානෙසුපි තුම්භාමිහසෙසෙසු භවන්ති. ගච්ඡසී, ගච්ඡථ, ගච්ඡසෙ,
ගච්ඡවිහෙ, ගච්ඡාමී, ගච්ඡාම, ගච්ඡෙ, ගච්ඡාමිහෙ, ගච්ඡති, ගච්ඡන්ති, ගච්ඡතෙ,
ගච්ඡන්තෙ.

15. ආර්ථස්සාදීස්වඤ්ඤ වා.

ආආදො ඊආදො ස්සා ආදො ච ක්‍රියත්ථස්ස වා අඤ්ඤ හොති. ඤ්ඤාරො-
නුබන්ධො, අගමා, ගමා, අගමී, ගමී, අගමීස්සා, ගමීස්සා.

16. අආදීස්වාහො බුස්ස.

බුස්ස ආහො හොති අආදීසු. ආහ, ආහු.

17. භුස්ස චුක.

අආදීසු භුස්ස චුක හොති. කකාරො-නුබන්ධො, උකාරො උච්චාරණත්ථො,
බහුව.

18. පුබ්බස්ස අ.

අආදීසු ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස භුස්ස අ හොති, බහුව.

19. උස්සංස්වාහා වා.

ආහාදෙසා පරස්ස උස්ස අංසුවා හොති. අහංසු, ආහු.

20. ත්‍යන්තීනං ටටු.

ආහා පරෙසං තිඅන්තීනං ටටු භොන්ති. ටකාරා සබ්බාදෙසත්ථා, ආහ, ආහු, අතොයෙව ච ඤාපකා තිඅන්තීසු ච බුස්සා-භො.

21. ඊආදො වචස්සොම.

ඊආදීසු වචස්ස ඔම භොති. මකාරො-නුබන්ධො, අවොච, ඊආදොති කිං? අවචා.

22. දාස්ස දං වා මීමෙස්වද්චිත්තෙ.

අද්චිත්තෙ වත්තමානස්ස දාස්ස දං වා භොති මීමෙසු. දම්මි දෙමි, දම්ම දෙම, අද්චිත්තෙති කිං? දදාධි දදාම.

23. කරස්ස සොස්ස කුං.

කරස්ස සමකාරස්ස කුං වා භොති මීමෙසු. කුම්මි කුම්ම, කරොමි කරොම.

24. කා ඊආදීසු.

කරස්ස සමකාරස්ස කා භොති වා ඊආදීසු. අකාසි අකරි, අකංසු අකරිංසු, අකා අකරා.

25. භාස්ස, වාහඬ ස්සෙන.

කරස්ස සොස්ස භාස්ස ච ආහඬ වා භොති ස්සෙන සහ. කාහති කරිස්සති, අකාහා අකරිස්සා, හාහති හායිස්සති, අහාහා අහායිස්සා.

26. ලභවසච්ඡිද්භිදරුදානං ච්ඡඬ.

ලභාදීනං ච්ඡඬ වා භොති ස්සෙනසහ. අලච්ඡා අලභිස්සා, ලච්ඡති ලභිස්සාති, අවච්ඡා අවසිස්සා, වච්ඡති වසිස්සති, අච්ඡෙච්ඡා අච්ඡන්දිස්සා, ඡෙච්ඡති ඡන්දිස්සති, අභෙච්ඡා අභින්දිස්සා, භෙච්ඡති භින්දිස්සති, අරුච්ඡා අරොදිස්සා, රුච්ඡති රොදිස්සති, අඤ්ඤස්මිම්පි ඡ්දස්ස වා ච්ඡඬ යොගච්ඡාගා, අච්ඡෙච්ඡං අච්ඡන්තිංසු, අඤ්ඤසඤ්ච ගච්ඡං ගච්ඡස්සං.

27. භුජ මුච වච විසානං ක්ඛඬ.

භුජාදීනං ක්ඛඬ වා භොති ස්සෙන සහ. අභොක්ඛා අභුඤ්ඡිස්සා, භොක්ඛති භුඤ්ඡිස්සති, අමොක්ඛා අමුඤ්ඡිස්සා, මොක්ඛතිමුඤ්ඡිස්සති, අවක්ඛා අවච්ඡිස්සා,

වක්ඛති වච්චිස්සති, පාවෙක්ඛා පාවිසිස්සා, පවෙක්ඛති පවිසිස්සති, විසස්සා-
ඤ්ඤස්මිම්පි වා ක්ඛඛ යොගවිභාගා පාවෙක්ඛි, පාවිසි.

28. ආර්ආදීසු හරස්සා.

ආආදො ඊආදො අ හරස්ස ආ හොති වා. අහා අහරා, අහාසි අහරි.

29. ගමිස්ස.

ආආදො ඊආදො අ ගමිස්ස ආ හොති වා. අගා අගමා, අගා අගමී.

30. ඩංසස්ස ච ඡඛ.

ඩංසස්ස ගමිස්ස ච ඡඛ වා හොති ආර්ආදීසු. අධඤ්ඤා අධංසා, අධඤ්ඤි අධංසී,
අගඤ්ඤා අගච්ඡා, අගඤ්ඤි අගච්ඡී.

31. හුස්ස හෙහෙහිහොහි ස්සත්ථාදො.

හුස්ස හෙආදයො හොන්ති ස්සත්ථාදො. හෙස්සති, හෙහිස්සති, හොහිස්සති.

32. ණානාසු රස්සො.

ක්ණාක්නාසු ක්‍රියත්ථස්ස රස්සො හොති. කිණාති, ධුනාති.

33. ආ ඊ ඤු මහා ස්සා ස්සම්භානං වා.

එසං වා රස්සො හොති. ගම ගමා, ගමී ගමී, ගමු ගමු, ගමිමහ ගමිමහා,
ගමිස්ස ගමිස්සා, ගමිස්සමහ ගමිස්සමහා.

34. කුසරුහෙහිස්ස ඡී.

කුසා රුහා ච පරස්ස ඊස්ස ඡී වා හොති. අක්කොච්ඡි අක්කොසි, අහිරුච්ඡි
අහිරුහි.

35. අ ඊ ස්සාආදීනං ඛාඤ්ඤනස්සිඤ.

ක්‍රියත්ථා පරෙසං අආදීනං ඊආදීනං ස්සආදීනඤ්ච-ඛාඤ්ඤනස්ස ඉඤ භොති
විභාසා. බභුවත්ථ, අභවත්ථා, අනුභවිස්සා, අනුභවිස්සති අනුභොස්සති හරිස්සති
හස්සති, එතෙසන්ති කිං? හවති, ඛාඤ්ඤනස්සාති කිං? බභුව.

36. චුතො තිස්සිඤ.

බුතො පරස්ස තිස්ස ඊඤ්ඤා වා භොති. චුචීති, බුචීති.

37. කාසස්ස.

ක්‍රියත්ථා පරස්ස කාසස්ස ඊඤ්ඤා වා භොති. පචියති, පචචති.

38. එය්‍යාථ ස්සෙ අ ආ ඊථානං ඔ, අ, අං, ත්ථ, ත්ථො, චිභොක.

එය්‍යාථාදීනං ඔආදයො වා භොන්ති යථාක්කමං. තුම්හෙ භවෙය්‍යාථො භවෙය්‍යාථ, ත්ථං අභවිස්ස අභවිස්සෙ, අභං අභවං අභව, සො අභවිත්ථ අභවා, සො අභවිත්ථො, අභවී, තුම්හෙ භවථචිභො භවථ, ආසභවරිතොව අකාරො ගස්භතෙ, ථො පන-න්තෙ නිද්දෙසා ත්වාදිසම්බන්ධියෙව, තස්සෙව වා නිස්සිතත්තා, නිස්සයකරණම්පි හි සුත්තකාරාවිණ්ණං.

39. උංස්සිං ස්වංසු.

උම්චචස්ස ඉංසු අංසු වා භොන්ති. අගමිංසු, අගමංසු, අගමුං.

40. එඔත්තා සුං.

එආදෙසතො ඔආදෙසතො ච පරස්ස උම්චචස්ස සුං වා භොති. නෙසුං, නයිංසු, අස්සොසුං, අස්සුං, ආදෙසත්තාඛ්‍යාපනත්ථංත්තග්ගහණං.

41. හුතො රෙසුං.

හුතො පරස්ස උම්චචස්ස රෙසුං වා භොති. අහෙසුං, අහචුං.

42. ඔස්ස අ ඉ ත්ථ ත්ථො.

ඔස්ස අආදයො වා භොන්ති. ත්ථං අභව, අභවී, අභවිත්ථ, අභවිත්ථො අභවො.

43. සි.

ඔස්ස සි වා භොති. අභොසි ත්ථං අහුචො.

44. දීසා ඊස්ස.

දීසතො පරස්ස ඊස්ස සි වා භොති. අකාසි අකා, අදාසි අදා.

45. මහාත්ථානමුඤ්ඤ.

මහාත්ථානමහඤ්ඤ වා හොති. අගමහමහා අගමමහා, අගමුත්ථ අගමත්ථ.

46. ඉංස්ස ච සිඤ්ඤ.

ඉමිච්චස්ස සිඤ්ඤ වා තොති මහාත්ථානඤ්ඤච ඛහුලං. අකාසිං අකරිං, අකාසිමහා අකරිමහා අකාසිත්ථ අකරිත්ථ.

47. එය්‍යංස්සුං.

එය්‍යමිච්චස්ස ඤං වා හොති. ගච්ඡං ගච්ඡෙය්‍යං.

48. හිස්ස-තො ලොපො.

අතො පරස්ස හිස්ස ලොපො වා හොති. ගච්ඡ ගච්ඡාහි, අතොති කිං? කරොහි.

49. කාසස්ස ස්සෙ.

කාසස්ස වා ලොපො හොති ස්සෙ. අත්චභවිස්සා අත්චභුයිස්සා, අනුභවිස්සති අනුජ්ඣයිස්සති.

50. අත්ථිතෙය්‍යාදිච්ඡන්තං ස සු ස සථ සං සාම.

අස=භුච්චිචස්මා පරෙසං එය්‍යාදිච්ඡන්තං සාදෙයො හොන්ති යථාක්කමං. අස්ස, අස්සු, අස්ස, අස්සථ, අස්සං, අස්සාම.

51. ආදිද්චිත්තමියාඉය්‍යං.

අත්ථිතෙය්‍යාදිච්ඡන්තං ආදිභූතානං ද්චිත්තං ඉයා ඉය්‍යං හොන්ති යථාක්කමං. සියා, සිය්‍යං.

52. තස්ස ටො.

අත්ථිතො පරස්ස තකාරස්ස ටො හොති. අත්ථි, අත්ථු.

53. සිහිස්චට.

අත්ථිස්ස අට හොති සිහිසු, ටො සබ්බාදෙසත්ථො. අසි අහි.

54. මිමානං වා මහිමහා ච.

අත්ථිස්මා පරෙසං මිමානං මිහිමිහා වා හොන්ති,
තංසන්ති යොගෙන අත්ථිස්ස අට ව. අමිහි අස්මි, අමිහ අස්ම.

55. එසු සි.

එසු මිමෙසු අත්ථිස්ස සකාරො හොති. අස්මි අස්ම, පරරුපබාධනත්ථං.

56. ඊආදො දීසො.

අත්ථිස්ස දීසො හොති ඊආදිමිහි. ආසි, ආසුං, ආසි, ආසිත්ථ, ආසිං, ආසිං
මිහා.

57. හිමිමෙස්වස්ස.

අකාරස්ස දීසො හොති හිමිමෙසු. පවාහි, පවාමි, පවාම, මුය්හාමි.

58. සකා ණාස්ස ඛ ඊආදො.

සකස්මා ක්ණාස්සඛොහොති ඊආදීසු. අසක්ඛි, අසක්ඛිංසු.

59. ස්සෙ වා.

සකස්මා ක්ණාස්සඛො වා හොති ස්සෙ. සක්ඛිස්සා සක්කුණිස්සා,
සක්ඛිස්සති, සක්කුණිස්සති.

60. තෙසු සුතො ක්ණොක්ණානං රොට.

තෙසු ඊආදිස්සෙසු සුතො පරෙසං ක්ණොක්ණානං රොට වා හොති.
අස්සොසි අසුණි, අස්සොස්සා අසුණිස්සා, සොස්සති සුණිස්සති.

61. ඤාස්ස සනාස්ස නායො තිමිහි. සනාස්ස ඤාස්ස නායො වා හොති
තිමිහි. නායති, ජානාති.

62. ඤාමිහි ජං.

ඤාදෙසෙ සනාස්ස ඤාස්ස ජං (වා) හොති. ජඤ්ඤා (ජානෙය්ස).

63. එය්සාස්සියාඤා වා.

ඤාතො එය්සාස්ස ඉයාඤා හොන්ති වා. ජානියා, ජඤ්ඤා ජානෙය්ස.

64. ඊස්සත්තාදීසු ක්නාලොපො.

ඊආදො ස්සත්ථාදො ව ඤාතො ක්තාලොපො වා හොති. අඤ්ඤාසි අජානි, ඤස්සති ජානිස්සති.

65. ස්සස්ස හි කම්මෙ.

ඤාතො පරස්ස ස්සස්ස හි වා හොති කම්මෙ. පඤ්ඤායිහිති පඤ්ඤායිස්සති.

66. එනිස්මා.

එනිස්මා පරස්ස ස්සස්ස හි හොති වා. එහිති එස්සති.

67. හනා ඡබා.

හනා ස්සස්ස ඡබා වා හොන්ති. හඤ්ජාමි හනිස්සාමි, පටිහඬ්ඛාමි පටිහනිස්සාමි.

68. භාතො හ.

භාතො පරස්ස ස්සස්ස හ හොති වා. භාහති ඡහිස්සති.

69. දක්ඛ ඛ හෙහි හොහීහි ලොපො.

දක්ඛාදීහි ආදෙසෙහි පරස්ස ස්සස්ස ලොපො වා හොති. දක්ඛති දක්ඛිස්සති, සක්ඛති සක්ඛිස්සති, හෙහිති හෙහිස්සතිහොහිති හොහිස්සති.

70. කයිරෙය්‍යස්සෙය්‍යමාදීනං.

කයිරා පරස්ස එය්‍යමාදීනං එය්‍යස්ස ලොපො හොති. කයිරුං, කයිරාසි, කයිරාථ, කහිරාමි, කයිරාම.

71. ටා.

කයිරා පරස්ස එය්‍යස්ස ටා හොති. සො කයිරා.

72. එථස්සා.

කයිරා පරස්ස එථස්ස ආ හොති. කයිරාථ.

73. ලහා ඉං ඊනං ටං ටා වා.

ලහස්මා ඉංඊඉච්චෙසං ටංටා හොන්ති වා. අලක්ථං අලහිං, අලක්ථ අලහි.

74. ගුරුපුබ්බා රස්සා රෙ න්තෙන්නීනං.

ගුරුපුබ්බස්මා රස්සා පරෙසං න්තෙන්නීනං රෙ වා හොති. ගච්ඡරෙ ගච්ඡන්ති, ගච්ඡරෙ ගච්ඡන්තෙ, ගමිස්සරෙ ගමිස්සන්ති, ගමිස්සරෙ ගමිස්සන්තෙ, ගුරුපුබ්බාති කිං? පච්ච, රස්සති කිං? හොන්ති.

75. එය්‍යාය්‍යාසෙය්‍යන්තං ටෙ.

එය්‍යාදීනං ටෙ වා හොති. සො කරෙ කරෙය්‍යා, ත්චං කරෙ කරෙය්‍යාසී, අහං කරෙ කරෙය්‍යං.

76. ඔච්චකරණස්සු පරච්ඡක්කෙ.

ඔච්චකරණස්ස උ හොති පරච්ඡක්කෙ විසයෙ. තනුතෙ.

77. පුබ්බච්ඡක්කෙ වා ක්චචි.

ඔච්චකරණස්ස උ හොති වා ක්චචි පුබ්බච්ඡක්කෙ. චනුති චනොති.

78. එය්‍යාමස්සෙමු ච.

එය්‍යාමස්සෙමු වා හොති උ ච. භවෙමිහ, භවෙය්‍යාමු භවෙය්‍යාම.

ඉති මොග්ගල්ලානෙ ඛ්‍යාකරණෙ වුත්තියං

ත්‍යාදිකණ්ඩො ඡට්ඨො.

7. පන්තමො කණ්ඩො (ණ්වාදි)

“බහුලං” (1.58) “ක්‍රියත්ථා”ති (5.14) ච සබ්බත්ථ වත්ථතෙ.

1. වර දර කර රහ ජන සන තල සාද සාධ කසාස වටාය වාහි ණු.

වර-ගතිහක්ඛණෙසු, දර-දරණෙ, කර-කරණෙ, රහ-වාගෙ, ජන-ජනනෙ, සන-සම්භත්තියං, තල-පතිට්ඨායං, සාද-අස්සාදනෙ, සාධ-සංසිද්ධියං, කස-විලෙඛනෙ, අස-බෙපනෙ, වට-හෙදනෙ, අය-ඉති ගමනත්ථො දණ්ඩකො ධාතු, වා-ගතිගන්ධනෙසු, එතෙහි ක්‍රියත්ථොහි බහුලං ණු හොති. “අස්සා ණානුබන්ධෙ”ති (5.84) උපන්තස්ස අස්ස ආ, වරති හදයෙ මනුඤ්ඤභාවෙනාති වාරු=සොහනං. දරියතීති දාර=කට්ඨං. කරොතීති කාරු=සිජ්ජි, මස වා, විසුකම්මො ච. රහති වන්දාදීනං සොභාවිසෙසං නාසෙතීති රාහු=අසුරින්දො. ජායති ගමනාගමනං අනෙතාතිජානු=ජඩ්ඝොරුනං සන්ධි.

සනෙති අත්තනි හත්තිං උප්පාදෙතීති සානු=ගිරිප්පදෙසො. තලන්ති පතිට්ඨහන්ති එත්ථ දන්තාති තාලු=වදනෙකදෙසො. සා දීයති අස්සාදීයතීති සාදු=මධුරං. සාධෙති අත්තපරහිතන්ති සාධු=සප්පනො. කසීයතීති කාසු=ආවාටො, අසති සීසභාවෙන පවත්තතීති ආසු=සීසං. වටති හින්දති අමනුඤ්ඤභාවන්ති වාටු=මනුඤ්ඤො. අයන්ති පවත්තන්ති සත්තා එතෙනාති ආයු=ඡීවිතං. “අස්සා ණාපිමිහි යුක” ඉති (5.91) යුක- වාති ගච්ඡතීති වායු- වාතො.

2. හර මර වර තර අර ගර හන තන මන හම කිත ධන බංභ කම්බම්බ වක්ඛ භික්ඛ සංකිත්තද්ද යජ පටාණාස වස පස පංස බන්ධා උ.

හර-හරණෙ, මර-පාණවාගෙ, වර-ගතිහක්ඛණෙසු, තර තරණෙ, අර-ගමනෙ, ගර සර-සෙවනෙ, ගිරාති වා නිපාතනා අකාරො, හන-හිං සායං, තන-විත්තාරෙ, මන-ඤාණෙ, හම-අනවට්ඨානෙ, කිත-නිවාසෙ, ධන-සද්දෙ, බංභ බුහ බුහ-චුද්ධියං, කම්බ-සංවරණෙ, අම්බ-සද්දෙ, වක්ඛ ඉක්ඛ දස්සනෙ, භික්ඛ-යාවනෙ, සංකසඬිකායං, ඉන්ද-පරමිස්සරියෙ, අන්ද-බන්ධනෙ, යජ-දෙවපුජායං, අට පට-ගමනථා, අණ-සද්දත්ථො, අස-බෙපනෙ, වස-නිවාසෙ, පසබාධනෙ, පංස-නාසනෙ, බන්ධ-බන්ධනෙ, එතෙහි ක්‍රියත්ථෙහි උ භොති. හරතීති හර=හත්තා. මරති රූපකායෙන සහෙවාති මරු=දෙවො, නිප්පලදෙසො ව. වරියති හක්ඛීයතීති වරු=හබ්‍යපා කො. තරන්ති අනෙනාති තරු=රුක්ඛො. අරති සුනභාවෙන උද්ධං ගච්ඡතීති අරු=වණො. ගරති සිඤ්චති, ගිරති වමති වා සිස්සෙසු සිනෙහන්ති ගරු=ආවරියො. හනති ඔදනාදීසු වණ්ණවිසෙසං නාසෙතීති හනු=වදනෙකදෙසො. තනොති සංසාර දුක්ඛන්ති තනු-සරීරං. මඤ්ඤති සත්තානං හිතාහිතන්ති මනු=පජාපති. හමති වලතීති හමු=නයනො පතිට්ඨානං. කෙතති උද්ධං ගච්ඡති, උපරි නිවසතීති වා කෙතු=ධජො. ධනති සද්දං කරොතීති ධනු=වාපො. බංභ ඉති නිද්දෙසා උමිහි නිව්චං නිග්ගහිතලොපො, බංභති චුද්ධිං ගච්ඡතීති බහු=අනප්පකං. කම්බති සංවරං කරොතීති කම්බු=වලයො, සඬිබො ව. අම්බති නාදංකරොතීති අම්බු=වාරි. වක්ඛති රූපන්ති වක්ඛු=නයනං. භික්ඛතීති භික්ඛු=සමණො. සංකිරතීති සංකු=සුලං. ඉන්දති නක්ඛත්තානං පරමිස්සරියං පවත්තෙතීති ඉන්දු=වන්දො. අන්දන්ති බන්ධන්ති සත්තා එතායාති අන්දු=සඬිබලිකා. යජන්ති අනෙනාති යජු=වෙදො. පටති බ්‍යත්තභාවං ගච්ඡතීති පටු=විවක්ඛණො. අණති සුබුමභාවෙන පවත්තතීති අණු=සුබුමො, වීහිහෙදො ව. අසන්ති පවත්තන්ති සත්තා එතෙහිති අසවො=පාණා. සුබං වසන්තානෙනාති වසු=ධනං. පසීයති බාධීයති සාමිකෙහිති පසු. චතුප්පදො. පංසති සොභාවිසෙසං නාසෙතීති පංසු=රෙණු. බන්ධීයති සිනෙහභාවෙනාති බන්ධු=ඤාති.

3. බන්ධා උභ වධො ව.

බන්ධ-බන්ධනෙ නිමස්මා උභ හොති, බන්ධස්ස වධාදෙසො ච. පඤ්චභි කාමගුණෙහි අත්තනි සත්ථෙ බන්ධතීති වදු-සුඤ්ඤා, ඉත්ථිව.

4. ජම්බාදායො.

ජම්බුදාදායො සද්දාඋපච්චයන්තා නිපච්චන්තෙ, නිපාතනං අප්පත්තස්ස පාපනං පත්තස්ස පටිසෙධො ච. ජනිස්මා උභ, බුකාගමො, “මනානං නිග්ගහීත”න්ති (5.96) නස්ස නිග්ගහීතං, “චග්ගෙ චග්ගන්තො”ති (1.41) නිග්ගහීතස්ස මො, ජායති, ජනීයතී වා ජම්බු=රුක්ඛො. හමීස්ස අමලොපො, හමති කම්පතීති භු=හමු. කරොතිස්මා උභ, තස්ස කන්ධුඤ්ඤ ච, “පරරුපමයකාරො ඛාඤ්ජනෙ”ති (5.95) ධාත්චන්තස්ස ඛාඤ්ජනස්ස පරරුපත්තං, රුධිරුජ්ජාදං කරොතීති කක්කන්ධු=බදරී. ලම්බ-අවසංසනෙ, ආපුබ්බො, සංයොගාදිලොපදීසරස්සා, ආලම්බති අවසංසතීති අලාබු=තුම්බි. සර-ගති හිංසාවිත්තාසු, උභමිහි අභුක අබුක ච, සරති ගච්ඡතීති සරභු=ඵකා මහානදී. සරති පාණෙ හිංසතීති සරබු=බුද්දජන්තුකවිසෙසො. චමඅදනෙ, චමති හක්ඛති නිවාපන්ති වමු=සෙනා. තන-විත්ථාරො, තනොති සංසාරදුක්ඛන්ති තනු=සරීරං, ඵචමඤ්ඤෙපි පයොගතො දට්ඨබ්බො.

5. තප්පස වි ධ කුර පුඨ මුදා කු.

තප-සන්තාපෙ, උස-දාහෙ, විධ-වෙධනෙ, කුර-සද්දෙ, පුඨ පඨ-විත්ථාරො, මුද-නොසෙ, ඵනෙහි කු, හොති. කකාරොනුබන්ධො “න තෙ කානුබන්ධනාගමෙසු”ති (5.85) ඵඛනමභාවන්ථො. තප ඉති නිද්දෙසතොච අස්ස ඉත්තං, තාපියතීති තිපු=ලොභවිසෙසො. උසති දාහං කරොතීති උසු=සරො. වෙධති රංසිහි තිමිරන්ති විධු=වන්දො. කුරති කිච්චාකිච්චං වදතීති කුරු=රාජා, කුරවො=ජනපදො. පුඨති මහන්ඨභාවෙන පත්ථීරතීති පුඨු=විත්ථිණ්ණො, මොදනං, මුදියතීති වා මුදු=අඨ්ඨො.

6. සින්ධාදායො.

සින්ධු දාදායො කුපච්චයන්තා නිපච්චන්තෙ. සන්ද-පස්සවනෙ, අස්ස ඉත්තං, ධොවාන්තා දෙසො නිපාතනා, සන්දති පස්සවතීති සින්ධු=නදී, වහිසුපත්තස්ස දීසාදිබන්තෙ, බාධිස්ස වාන්තහත්තෙ ච, වහන්තානොනාති බාහු, බාධති උපද්දවෙ වාරෙතී ති වා බාහු=භුජො. රංස-ගමනෙ, නිග්ගහීතලොපො, රඬ්ඝති පචත්තහි රාජධම්මෙති රසු=රාජා. විද-ලාහෙ, නකාරාගමො, වස්ස ඛො, වින්දතානෙන නන්දනන්ති බින්දු=කණිකා. මන-ඤාණෙ, නස්ස ධො, මඤ්ඤති ඤායති මධුරන්ති මධු=මධුකරීහි කතමධු, රප ලප ජප ජජ්ජ-චචනෙ, අස්සඉත්තං, රපති ජජ්ජති මන්තන්ති රිපු=පච්චාමිත්තො. සස-ගති හිං සාපාණනොසු, අස්ස උත්තං, සසති ජීවතීති සුසු=යුචා. අර ගමනෙ, අස්සඋත්ත

මුත්තඤ්ච, අරති මහන්තභාවං ගච්ඡතීති උරු=මහා, අරතිනෙතනාති උඉරු-සත්ථී. බණ-අවදාරණෙ, ආ පුබ්බො අනලොපො, ආබනතීති ආබු=උන්දුරො. තරතරණෙ, තස්ස ටො, තරතීති උරු=බග්ගාවයවො. ලංස-ගති සොසනෙසු සස්ස වා හත්තං, නිග්ගහීතලොපො ව, ලඛ්ඝති පවත්තති ලසුභාවෙනාති ලසු ලභු එකත්ථා, (හංජ-ඔමද්දනෙ, ප-පුබ්බො, ජස්ස ගත්තං, පහඤ්ජති විසෙසෙනාති පහඬිගු=හඬිගුරො.) යා-ගතිනිවත්තියං, සුපුබ්බො, යාති පවත්තති සුන්දරභාවෙනාති සුට්ඨු=සොහනං, දුපුබ්බො යාති පවත්තති අසුන්දරභාවෙනාති දුට්ඨු=අසොහනං. එවමඤ්ඤෙපි විඤ්ඤෙය්‍යා.

7. ඉ.

ක්‍රියත්ථා බහුලං ඉ හොති, අහ-බෙපනෙ, අසීයති බීජීයතීති අසි=බග්ගො. කස-විලෙබනෙ, කසීයනෙ කසි=කසනං. මස-ආමසනෙ, මසීයතීති මසි=මෙලා. කු-සද්දෙ ඔ අවාදෙසා, කවති කටෙහීති කචි=කබ්බකාරො. රුසද්දෙ, රවති ගජ්ජතීති රචි=ආදිච්චො. සජ්ජ-ගමනෙ, සජ්ජති පවත්තතීති සජ්ජි=සනං. ගන්ථ-ගන්ථනෙ, ‘ත ට න රානං ට ය ණලා’ති (1.25) නථානං ණයා, ගන්ථෙතීති ගණ්ඨි=පබ්බො, ගණ්ඨිච. රාජ-දිත්තියං, රාජති පවත්තතීති රාජි=පාළි. කල-සඬ්ඛායානෙ, කලීයති පරිමීයතීති කලි=පාපං. බල-පාණනෙ, බලන්ති ජීවන්ති අනෙතනාති බලි=කරො. ධන-සද්දෙ, ධනති නදතීති ධනි=සද්දො. අච්ච අඤ්ච-පුජායං, අච්චීයති පුජීයතීති අච්චි=ජාලා. වල වල්ල-සංවරණෙ, වලනං සංකොචනං වලි=උදරාදිසු පලි, වල්ලීයන්ති සංවරීයන්ති සත්තා ඵතායාති වල්ලි=ලතා. විමහි වලී වල්ලීතිපි හොති, සොයෙවත්ථො, එවමඤ්ඤෙපි.

8. දකුඛාදයො.

දධිආදයො සද්දා ඉපච්චයන්තා නිපච්චන්තෙ. ධා-ධාරණෙ, ද්විභාවො නිපාතනා, සතමාදධාතීති දධි=ගොර සවිසෙසො. අංහ-ගමනෙ, නිග්ගහීතලොපො, අංහති ගච්ඡතීති අහි=සජ්ජො. කම්ප වලනෙ, සංයොගාදිලොපො, කම්පති වලතීති කපි=වානරො. මන-ඤාණෙ, අස්ස උත්තං, මනති ජානාතීති මුනි=සමණො. නස්ස ණත්තං, මනති මහග්ගභාවං ගච්ඡතීති මණි=රතනං. ඉක්ඛ වක්ඛ-දස්සනෙ, ඉස්ස අත්තං ඉක්ඛති අනෙතනාති අක්ඛි=නයනං. කම්පච්චිකම්පෙ, අස්ස ඉත්තං, කමති යාතීති කම්චි=බුද්දජන්තුකවිසෙසො. තර තරණෙ, තිත්තිරාදෙසො, තුරිතො තරති යාතීති තිත්තිරි=පක්ඛිවිසෙසො. කීල-විහාරෙ, ඊස්ස එත්තං, කීලනං කෙලි=කීලා. උසිස්මා ඉස්ස බලුඤ්ඤ, උසති දහතී උක්ඛලි=භාජනං, එවමඤ්ඤෙපි.

9. යුවණ්ණුපන්තා කි.

ඉවණ්ණුපන්තෙහි ව උවණ්ණුපන්තෙහි ව ක්‍රියත්ථෙහි බහුලං කි හොති. කකාරො-නුබන්ධො, ඉස සිස-ඉච්ඡායං, සිවං ඉච්ඡතීති ඉසි=තපස්සි. ගිර-නිගිරණෙ, ගිරති පසවති ඡවිමංසසාරභූතං හෙසජ්ජාදිත්ති ගිරි=සෙලො. සුව-සොවනෙ. සොවනං සුවි=සොවෙයාං, රුව-අභිලාසෙ රුවන්ති එතායාති රුවි=ආභිලාසො, එවමඤ්ඤෙපි.

10. වප වර වස රස නහ හර හන පණා ඉණ.

වප-ඛිජනික්ඛෙපෙ, වර-වරණසම්භත්තීසු, වස-නිවාසෙ, රස-අස්සාදනෙ, නහ-හිංසායං, හර හරණෙ, හන හිංසායං, පණ-ඛායවහාරථුතිසු, එතෙහි ඉණ හොති. වපන්ති එතායාති වාපි=ජලාසයො. වාරෙන්ති එතෙනාති වාරි=ජලං. වසන්ති එතායාති වාසි=තච්ඡක භණ්ඩං. රසීයති අස්සාදනවසෙන සමො සරීයතීති රාසි=සමුහො. නහති හිංසතීති නාහි=සරීරාවයවො. හාරෙන්ති හාරි=මනුඤ්ඤං. “හනස්ස සාතො ණානුබන්ධෙ” (5.99) ති හනස්ස සාතො, හනන්ති එතෙනාති සාති=පහරණං, පණති වොහරතීති පාණි, පණති වොහරති එතෙනාති වා පාණි=කරො.

11. භූගමා ඊණ.

භූ-සත්තායං, අම ගම-ගමනෙ එතෙහි ඊණ හොති භවිස්සති කාලෙ. භවිස්සතීති භාවි=භවිස්සමානො. ගමිස්සතීති ගාමී=ගමිස්සාමානො.

12. තන්දලක්ඛා ඊ.

තන්ද-ආලසියෙ, ලක්ඛ-දස්සනඬිකෙසු, එතෙහි ඊ හොති. තන්දනං තන්දි=ආලසාං, ලක්ඛීයන්ති සත්තා එතායාති ලක්ඛී=සිරි.

13. ගමා රො.

ගමිස්මා රො හොති. “රානුබන්ධෙන්තසරාදිස්සා”ති (4.132) අමලොපො, ගච්ඡතීති ගො=පසු.

(ඉති සරපච්චයවිධානං).

14. ඉ හී කා කරාර වක සක වාහී කො.

ඉ-අජ්ඣෙකන ගතීසු, හී-භයෙ, කා ගා-සද්දෙ, කර-කරණෙ, අර-ගමනෙ, කුක වක-ආදානෙ, සක-සත්තියං, වා-ගතිබන්ධනෙසු, එතෙහි කපච්චයො හොති. එති පවත්තතීති එතො=අසභායො. භායන්ති එතස්මාති හෙකො=මණ්ඩුකො. කායති සද්දං කරොතීති කාකො=වායසො. කරොති වණ්ණකන්ති

කක්කො=වණ්ණවිසෙසො, පිසිතදබ්බඤ්ච. අරති යාතීති අක්කො=සුරො, විට්ඨිවිසෙසො ච. වකති ඔදනං ආදදාතීති වක්කං=දෙහකොට්ඨාසවිසෙසො, සක්කතීති සක්කො-දෙවින්දො, සමත්ථො ච. වාති බන්ධනි එතෙනාති වාකො=වක්කලං.

15. ඤ්ජකාදයො.

ඤ්ජකාදයො කපච්චයන්තා නිපච්චන්තෙ. උභ-චිතක්කෙ, හලොපො නිපාතනා උභීයති විචිතීයතීති උභා-ඔකොදතී. උන්ද කිලෙදනෙ, සංයොගාදි ලොපො, අක ච. උන්දති ද්‍රවං කරොතීති උදකං=ජලං. භී-භයෙ, එත්තාභාවො, භායන්ති එතස්මාති භීකො=භීරු. සක-සත්තියං, උපන්තස්සි, සක්කොති ධාරෙතුන්ති සික්කා=උපකරණවිසෙසො. භා-වාගෙ, භීයති සාධුහි ජභීයතීති භාකො=කොධො. සම්බ-මණ්ඩනෙ, කස්ස උඤ්ඤ, සම්බති උදකං මණ්ඩෙතීති සම්බුකො=ජලජන්තුවිසෙහො. පුඨ පඨ-චිත්ථාරෙ, ඔත්තාභාවො, කස්ස උඤ්ඤ, පුඨති පත්ථරති අත්තනො බාලභාවන්ති පුඨුකො=බාලො. සුච-සොකෙ, සොචන්ති එතෙනාති සුක්කං=සම්භවො, සෙතඤ්ච. වි-වයෙ, උපපුබ්බො, එත්තාභාවො, උපචිතන්තීති උපචිකා=වම්මික කාරා. කම්ප-චලනෙ, කම්පිස්ස පං, කම්පති චලතීති පච්චකො=කද්දමො. උස-දාහෙ, උසතීති උක්කා=ජාලා. කස්ස මුඤ්ඤ, උසති දහතීහි උම්මුකං=අලාතං. වම-උග්ගිරණෙ, කස්ස මිඤ්ඤ, වමීයතීති වම්මිකො=උපචිකාකතො වයො, මස-ආමසනෙ, සස්ස ත්ඨච, මසීයති පෙමෙනාති මත්ථකං=සීසං, එවමඤ්ඤෙපි.

16. භීත්ථා නකො.

භී-භයෙ තීමස්මා ආනකො හොති. භායන්ති එතස්මාකි භයානකො=භයජනකො.

17. සිඬ්ඝා ආණ්කාටකා.

සිඬ්ඝ-සායනෙතීමස්මා ආණ්ක ආටකා හොන්ති. “ඉත්ථීයමත්ථා”ති 93.260 ආ, සිඬ්ඝයති පස්සවතීති සිඬ්ඝාණ්කා=නාසාස්සවො. සිඬ්ඝති එකීභාවං යාතීති සිඬ්ඝාටකං=චීථිචතුක්කං.

18. කරාදිත්ථකො.

කර-කරණෙ, සර-ගතිහිංසාවින්තාසු, නර-නයෙ, තරතරණෙ, වර-වරණ සම්භත්තීසු, ජන-ජනනෙ, කර-දිත්ති ගතිකත්තීසු, කට-මන්දනෙ, කුර-සද්දෙ, පු-අහිත්ථවෙ, එවමාදිහි අකො හොති. කරීයතීති කරකො=කමණ්ඩලු. කරොතීති කරකා=වස්සොපලා. සරති උදකමෙත්ථාති සරකො=පානභාජනං.

නරන්ති පාපුණන්ති සත්තා එත්ථාති නරකො=නිරයො. තරන්ත්‍යනෙනාති තරකො=තරණං. වාරෙතීතිවරකො=වරණො, ධඤ්ඤවිසෙසො ච. ජනෙතීති ජනකො=ජිතා. කනති දිබ්බතීති කනකං=සුචණ්ණං. කටති මද්දති ඊපවොති කටකං=නගරං. කුරතීති කොරකො=කලිකා. ට්ථීයතීති ට්ථවකො-ගුවිජො.

19. බල පනෙභ්‍යාකො.

බල-පාණනෙ, පන පඨ-ගමනෙ, එතෙහි ආකො හොති. බලති ජීවතීති බලාකා=පක්ඛිවිසෙසො. පනති යාතීති පනාකා=ධජො.

20. සාමාකාදයො.

සාමාකආදයො ආකන්තා නිපච්චන්තෙ. සා-තනු කරණාවසානෙසු, සාස්ස මුක, සාති දෙභං ත නුං කරොතීති සාමාකො=තිණධඤ්ඤං. පා-පානෙ, ඉනඬ, පිචති රත්තන්ති පිනාකො=මහිස්සරධනු. ගු-සද්දෙ, “යුචණ්ණාන මියඬුචඬ සරෙ”ති (5.136) උචඬ, ගචති නදති එතෙනාති ගුවකො=සුගඵලං. අට පට-ගමනත්ථා, පටති යාතීති පටාකා=වෙජයන්තී. සල පිල පල හුල-ගමනත්ථා, සලති යාතීති සලාකා=වෙජ්ජොපකරණදබ්බං. විද-ඤාණෙ, විදති ජානාතීති විදාකො=විද්වා. පණඛ්‍යවහාරචුතීසු අස්ස ඉත්තං, උභ ච, පණීයති වොහරීයතීති පිඤ්ඤාකො=තිලකක්කො, එචමඤ්ඤෙපි.

21. විච්ඡාලගමමුසා කිකො.

විච්ඡා-ගමනෙ, අල=බන්ධනෙ, අම ගම-ගමනෙ, මුස-ඵෙය්‍ය, එතෙහි කිකො හොති. විච්ඡති යාතීති විච්ඡිකො=කීටො. අලති බන්ධති එතෙනාති අලිකං=අසච්චං. ගච්ඡතීති ගමිකො=ගන්තා. මුසාති නිද්දෙසා දීසො, මුසති ඵෙතෙතීති මුසිකො=උන්දුරො.

22. කිංකණිකාදයො.

කිංකණිකාදයො සද්දා කිකන්තා නිපච්චන්තෙ. කණඉති දණ්ඩකො ධාතු සද්දත්ඵො, කස්ස ද්විත්තං, අස්ස ඉත්තං, නිග්ගහීතාගමො ච, කණති සද්දං කරොතී කිංකණිකා=සණ්ඨිකා. මුද-තොසෙ, දස්ස ද්විත්තං, මුදන්ති එතමයාති මුද්දිකා=අඬුලියාවෙට්ඨනං, ඵලවිසෙසො අ. මහීයති පුජීයතීති මහිකා=හිමං. කල-සඬ්ඛ්‍යානෙ, කලීයති පරිමිතයතීති කලිකා=කොරකො. සජ්ජ-ගමනෙ, අස්ස ඉත්තං. සජ්ජති ගච්ඡතීති සිජ්ජිකා=ජලජන්තුවිසෙසො, එචමඤ්ඤෙපි.

23. ඉසා කිකො.

ඉස සිංස-ඉච්ඡායං, ඉච්චස්මා කීකො හොති. ඉච්ඡීයතීති ඉසීකා=තුලනිස්සයො.

24. කමපදා ණුකො.

කම-ඉච්ඡායං, පද-ගමනෙ, එතෙහි ණුකො හොති. “ණුණාපීන”න්ති (5.160) යොගවිභාගා ණුලොපො. කාමෙතීති කාමුකො=කාමයිතා. පඡ්ඡති යාති එතායාති පාදුකා=පාදොපකරණං.

25. මණ්ඩසලා ණුකො.

මණ්ඩ-භූසනෙ, සල-ගමනත්ථො දණ්ඩකො ධාතු, එතෙහි ණුකො හොති. මණ්ඩෙති ජලං භූසෙතීති මණ්ඩුකො=හෙකො, සලති ගොවරත්ත මුපයාතීති සාලුකං=උඡ්ඡලකණ්ඩො.

26. උලුකාදයො.

උලුකාදයො සද්දා ණුකන්තා නිපච්චන්තෙ. උල-ගවෙසනෙ, ඔත්තාභාවො නිපාතනා, උලති ගවෙසතීති උලුකො=කොසීයො. මන=ඤාණෙ, නස්ස ධත්තං, මඤ්ඤතීති මධුකො=රුක්ඛො. ජල-දිත්තියං, ජලතීති ජලුකා=ලොහිතපො, එවමඤ්ඤපී.

27. කසා සකො.

කස-විලෙඛනෙතීමස්මා සකො හොති. කසතීති කස්සකො=කසිකම්මකාරො.

28. කරා තිකො.

කරොතිස්මා තිකො හොති. කරොන්ති කීළං එත්ථාති කත්තිකො=බාහුලො.

29. ඉසා යකන.

ඉස සිංස-ඉච්ඡායං, ඉච්චස්මා යකන හොති. ඉච්ඡීයතීති ඉච්චයකා=මත්තිකාවිකාරො.

30. සමා ඛො.

සම-උපසමබ්බෙදෙසු, එතස්මා ඛො හොති. සමෙති උපසමෙතීති සච්චො=කම්බු.

31. මුඛා දයො.

මුඛ ආදයො ඛන්තා නිපච්චන්තෙ. මු-ඛන්ධනෙ, ඔත්තාභාවො නිපාතනා, මුනන්ති ඛන්ධන්ති එතෙනාති මුඛං=ලපනං. සි-සෙවායං, එත්තා භාවො නිපාතනා, සයන්ති එත්ථ උභා කුසුම-දයො වාති සිඛා=චූළා. විපුඛිඛස්ස සිස්ස, විසතිස්ස වා, විසෙසෙන සයන්ති එත්ථ, පච්චන්ති විසිඛා=රච්ඡා. කන-දීත්ති ගති කන්තිසු, නිපුඛිඛො, අනභාගලොපො, කනති දිඛිඛීති නික්ඛො=සුවණ්ණවිකාරො. මයඉති ගමනත්ථො දණ්ඩකො ධාතු, ඛස්ස උභාසු, මයති යාතීති මයුඛො-කිරණො. ලු-ඡෙදනෙ, ඔත්ථාභාවො, ලුනාති ඡන්දති සොහන්ති ලුඛො=අසිනිද්ධො. අර-ගමනෙ, අරන්ති යන්ති එතෙනාති අක්ඛො=සකථාවයවා, පාසකො ව. යස-පයතනෙ, යස්සති පයතති ඛලිමාහරණත්ථායාති යක්ඛො=අමනුස්සො, රුහ-ජනනෙ, රුහති ජායතීති රුක්ඛො=පාදපො, උස-දාහෙ, උසති දහති කාමග්ගිනාති උක්ඛො=ඛලිඛද්දො. සහ-මරිසනෙ ‘හලොපො, සහති අත්තනි කතාපරාධං ඛමතීති සඛා=සභායො, එවමඤ්ඤපි.

32. අජ වජ මුද ගද ගමා ගක.

අජ වජ-ගමනෙ, මුද-තොසෙ, ගද-වචනෙ, අම ගම-ගමනෙ, එතෙහි ගක හොති. අජති ගච්ඡති සෙට්ඨභාවන්ති අග්ගො-සෙට්ඨො. වජති සමුහත්තං ගච්ඡතීති වග්ගො=සමුහො. මුදන්ති එතෙනාති මුග්ගො=ධඤ්ඤවිසෙසො. ගදතීති ගග්ගො=ඉසි. ‘මනානං නිග්ගහීත’න්ති (5.96) මස්ස නිග්ගහීතං, ගච්ඡතීති ගඛිගා=සුරාපගා.

33. සිඛිගාදයො.

සිඛිගාදයො සද්දා ගකඅන්තා නිපච්චන්තෙ. සි-සයෙ, නිග්ගහීතාගමො, රස්සත්තඤ්ච, සයති පචත්තති මත්ථකෙති සිඛිගං=විසාණං. චුර-වලනෙ, ලිමුඛි, චුරති වලතීති පුලිඛිගො=ජලිතඛිගා රාවයවො. වල-කම්පනෙ, උපුඛිඛො, වලස්ස වාලිං, උච්චලති කම්පතීති උච්චාලිඛිගො=සුක්කකීටො, කල-සද්දෙ, ඉමුක, කලති අහිනාදං කරොති ඛහුරජ්ජතායා ති කලිඛිගො=දක්ඛිණාපථො. හම-අනවට්ඨානෙ, අස්ස ඉත්තං, හමතීති හිඛිගො=හමරො. පට අට-ගමනෙ, පටිස්ස අමුක, අක ව. පටති පතන්තො ගච්ඡතීති පටඛිගො, පටගො=සලහො, එවමඤ්ඤපි.

34. අගා ගි.

අග-කුට්ඨලගමනෙතීමස්මා ගි හොති. අගති කුට්ඨලො හුත්වා ගච්ඡතීති අග්ගි=පාවකො.

35. යාවලා ගු.

යා-පාපුණනෙ, වල වල්ල-සංවරණෙ, එතෙහි ගු හොති. යාතීති යාගු=පෙය්‍යා. වලීයති සංවරීයතීති වග්ගු=මනුඤ්ඤො.

36. ඵෙග්ගාදයො.

ඵෙග්ගු ආදයො ගුදන්තා නිපච්චන්තෙ. ඵල-නිජ්ඵත්තියං, අස්ස ඵත්තං, ඵලති නිට්ඨානං ගච්ඡතීති ඵෙග්ගු=අසාරො. භර-භරණෙ, රලොපො. භරතීති හගු=ඉසී. හි-ගතීයං, නිග්ගහීතාගමො, හිනො ති පචත්තතීති හිඬිගු=රාමධජං. කම-ඉච්ඡායං, කාමීයතීති කඬිගු=ධඤ්ඤවිසෙසො, ඵවමඤ්ඤෙපි.

37. ජනා සො.

ජන-ජනනෙතීමස්මා සො හොති. “මනානං නිග්ගහීත” ත්ති (5.96) නස්ස නිග්ගහීතං, ජායති ගමනමෙතායාති ජඬිසා=පාණාඬිගවිසෙසො.

38. මෙසාදයො.

මෙසආදයො සන්තා නිපච්චන්තෙ. මීහ-සෙවනෙ, හලොපො, මෙහති සිඤ්ඤතීති මෙසො=අම්බුදො. මුහ-මුච්ඡායං, හලොපො, මුය්හන්ති සන්තා ඵත්ථාති මොසො=තුච්ඡො. සී-සයෙ, ඵත්තාභාවො, සෙති ලහු හුත්ථා පචත්තතීති සීසං=ආසු. අහ-හස්මීකරණෙ, නිපුඬිබො, හලොපදීසා, නිදහතීති නිදාසො=ගිම්හො. මහීස්ස හලොපො, මහීයති පුජීයතීති මසා=නක්ඛත්තං, ඵවමඤ්ඤෙපි.

(ඉති කවග්ගපච්චයවිධානං).

39. වුසරවරා වො.

වු-වචනෙ, සර-ගති හිංසා වින්තාසු, වර-වරණ සමහත්තීසු, ඵයෙහි වො හොති. වචති රුක්ඛාති වොචං=උපභුත්තඵල- විසෙසො. සරති ආයතිං දුක්ඛං හිංසතීති සච්චං=අචිතථං. වාරෙති සුඛන්ති වච්චං=ගුථො.

40. මරා වුර්ථී ව.

මර-පාණවාගෙ තීමස්මා වුර්ථී හොන්ති වො ව. මරණං මච්චු=මරණං. මාරෙති අන්ධකාරං විනාසෙතීති මරීචී=රංසී, මිගතණ්හිකා ව. මරතීති මච්චො=සත්තො.

41. කුස පසා ඡික.

කුස-අක්කොසෙ, පස-බාධනෙ, එතෙහි ඡික හොති. කුසියති අක්කොසියතීති කුච්ඡ=උදරං. පසියති බාධියති එත්ථාති පච්ඡ=භාජනවිසෙසො.

42. කස උසා ඡුක.

කස-විලෙඛනෙ, උස-දාහෙ, එතෙහි ඡුක හොති. කසන්ති විලෙඛන්ති එත්ථාති කච්ඡු=පාමං. උසති දහති සන්තාපන්ති උච්ඡු=රසාලො.

43. අස මස වද කුච කවා ඡො.

අස-බීජනෙ, මස-ආමසනෙ, වද-වචනෙ, කුච-සංකොචනෙ, කච-බන්ධනෙ, එතෙහි ඡො හොති. අසති ඡීපතීති අච්ඡො=හල්ලුකො. මසති ජලන්ති මච්ඡො=මීනො. වදතීති වච්ඡො=නෙලකො. කුචියති සංකොචියතීති කොච්ඡො=හද්දපීට්ඨං. කචියති බන්ධියතීති කච්ඡො=තනුපදෙසො, අනුපො ව.

44. ගුච්ඡාදයො.

ගුච්ඡආදයො ඡන්තා නිපච්චන්තෙ. ගුප-ගොපනෙ, ඕත්තාභාවො, ගොපීයතීති ගුච්ඡො=ඵවකො. තුස-තුට්ඨිමිහී, තුසන්ති එතෙනාති තුච්ඡං=මුසා. පුස-පොසනෙ, පොසන්ති තනුමනෙනාති පුච්ඡො=වාලධි, එවමඤ්ඤපී.

45. අරා ඡු ඤට ව.

අර-ගමනෙතීමස්මා ඡු හොති, අරිස්ස උට ව. ටකාරො සබ්බාදෙසත්ථො, අරති අකුට්ඨිභාවෙන පචත්තතීති උඡු=අවඬකො.

46. රජ්ජාදයො.

රජ්ජආදයො ඡුඅන්තා නිපච්චන්තෙ. රුධ-ආචරණෙ, උස්ස අත්තං, රුන්ධන්ති එතෙනාති රුජ්ජු-යොත්තං. මන-ඤාණෙ, අමඤ්ඤන්ථාති මඤ්ජු=මඤ්ජුලං, එවමඤ්ඤපී.

47. ගිධා ඤක.

ගිධ-අභිකඬ්ඛායමිච්චස්මා ඤක හොති. ගෙධතීති ගිජ්ඤො=පක්ඛිවිසෙසො.

48. වඤ්ඤාදයො.

වඤ්චාසාදයො ඤානං අන්තං නිපච්චන්තෙ. වන-යාවනෙ, වනොති අන්තානං අනුභවිතුං යාවතීති වඤ්ඤො=අඵලරුක්ඛො, වඤ්ඤො=අපසවා ඉත්ථී, අස්ස ඉත්තං විඤ්ඤො=පබ්බතො, සංජ-සඬිගෙ, නිග්ගහීතලොපො, සඤ්ජීයතීති සජ්ඣං=රජනං, ඵවමඤ්ඤෙපි.

49. කමයජා ඤො.

කම-ඉච්ඡායං, යජ-දෙවපුජාසඬිගතිකරණදානෙසු, ඵනෙහි ඤො හොති, මස්ස නිග්ගහීතවග්ගන්තා, කාමීයතීති කඤ්ඤො=කුමාරී. ජස්ස පරරුජන්තං, යජන්තානොනාති යඤ්ඤො=යාගො.

50. පුඤ්ඤං.

පුනාති පුණතිස්මා වා ඤොඞ්තාභාවො ව නිපච්චන්තෙ. පුනාති, පුණති සුන්දරත්තං කරොතීති වා පුඤ්ඤං=කුසලං.

51. අර භාඤ්ඤො භාස්ස හිර ව.

අර-ගමනෙ, වා-වාගෙ, ඵනෙහි අඤ්ඤො හොති, භාස්ස හිරඤ්චාදෙසො. අරීයනෙ ගමානෙති අරඤ්ඤං=වනං. ජහාති සත්තානං හීනත්තන්ති හිරඤ්ඤං=ධනං, සුවණ්ණඤ්ච.

(ඉති වචග්ගපච්චයවිධානං).

52. කිර තරා කීටො.

කිර-විකිරණෙ, තර-තරණෙ, ඵනෙහි, කීටො හොති. සොහෙතුමෙත්ථ රතනානි විකිරීයන්තීති කිරීටං=මකුටං. තරඉති නිද්දෙසා අස්ස ඉත්තං, තරන්ති යන්ති සුරුජන්ත මනොනාති තිරීටං=වෙට්ඨනං.

53. සකාදීභ්‍යටො.

සක-සත්තියං, කස-ගමනෙ, කර-කරණෙ, මක්ක ඉති සුත්තියො ධාතු, දෙව-දෙවනෙ, කම-ඉච්ඡායං, ඵවමාදිහි අටො හොති. සණ්ණොති භාරං වහිතුන්ති සකටො=යානං. අකසි නිරොජන්තං අගමීති කසටං=නිරොජං. කරොති අමනාපන්ති කරටො=කාකො. මක්කති වලතීති මක්කටො=වානරො. දෙවීයති පුජීයතීති දෙවටො=ඉසී. කමති ඉච්ඡති ආරොහත්ථන්ති කමටො=වාමනො.

54. මකුටාවාට කවාට කුක්කුටා.

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ. මංකිස්මා උටො, නිග්ගහීතලොපො ච, මංකෙති සොහෙතීති මකුටං=කිරිටං. අවතිස්මා ආටණ, අච්චාතෙ ඛඤ්ඤතෙති ආචාටො=කාසු. කු-සද්දෙතීමස්මා ආටො, ඔඅචාදෙසා යථායොගං, කචති රචතීති කචාටං=ද්වාරපිධානං. කුක චක-ආදානෙතීමස්මා කුටක, කුකති ගොචරමාදදාතීති කුක්කුටො=තම්බවුලො.

55. කමුස කුස කසා යො.

කම-ඉච්ඡායං, උස-දාහෙ, කුස-අක්කොසෙ, කස-ගමනෙ, එතෙහි යො හොති, නිග්ගහීතචග්ගන්තා, ඔදනාදීති කාමෙතීති කණ්ඤො=ගලො. ඔක්කපරරූපාදීති, ඔදනාදීසු උණ්හෙන උසීයතී ති ඔට්ටො=දන්තච්ඡදො, කරහො ච. කුසීයති අක්කොසීයතීති කොට්ටො=ධඤ්ඤතිලයො. කසති යාති විනාසන්ති කට්ටං=දාරු.

56. කුට්ඨාදයො.

කුට්ඨාදයො සද්දා යන්තා නිපච්චන්තෙ. කුසීස්මා යො, ඔත්තාභාවො ච, කුසීයති අක්කොසීයතීති කුට්ඨං=ඡචිරොගො. කුණ-සද්දෙ, පරරූපාභාවො ඔත්තාභාවො ච, කුණති නදතීති කුණ්ඤො=අතිබ්බිණො, කුණීයති අක්කොසීයතීති කුණ්ඤො= ඡන්තහත්ථපාදාදිකො. දංසිස්ස දා, දංසති එතායාති දායා=දන්තච්ඡෙසො. කමිස්ස අක ච. කාමීයාති දීනෙතීති කම්ඤො=හික්ඛාභාජනං, වාමනො, කුමමො ච. එස්සිස්ස ඵුටො, එස්සීයතීති ඵුට්ටො=එස්සො, එචමඤ්ඤෙපි.

57. වර කරා අණ්ඨො.

වර-වරණ, කර-කරණ, එතෙහි අණ්ඨො හොති. අත්තති පෙඵං වාරයතීති වරණ්ඨො=මුඛරොගො. කරීයතීති කරණ්ඨො=භණ්ඩච්ඡෙසො.

58. මනන්තා ඩො.

මකාර නකාරන්තෙහි ක්‍රියත්ථෙහි බහුලං ධජ්චචයො හොති. සම-උපසමෙ, සමනං සණ්ඨං=සමුහො. කම-පදච්ඡිකම්බෙපෙ, කමති යාතීති කණ්ඨො=සරො, පරිච්ඡෙදො ච, දම-දමනෙ, දමන්ත්ථ්ව්‍යනෙනාති දණ්ඨො=නිග්ගහො. අම ගම-ගමනෙ, අමන්ති උජ්ජජන්ති එත්ථාති අණ්ඨො=පක්ඛිපසවො, කොසො ච. ගච්ඡති සුනභාවන්ති ගණ්ඨො=ඛ්‍යාධි, වදනෙකදෙසො ච. රමු-කීලායං, රමන්ති එත්ථාති රුණ්ඨො=විධවා. මන-ඤාණෙ, මඤ්ඤන්ති එතෙනාති මණ්ඨො=ඔදනාදීතිස්සාවො. බන බණ=අච්චාරණ, බඤ්ඤතීති

බණ්ඩො=උච්ඡ්‍රවිකාර විසෙසො. ලම-හිංසායං, ලමති හිංසති සුවිභාවන්ති ලණ්ඩො=චච්චං, එවමඤ්ඤපි.

59. කුණ්ඩා දයො.

කුණ්ඩාදයො ධන්තා නිපච්චන්තෙ. කම මන තනානං අස්ස උත්තං, කාමීයතීති කුණ්ඩං=භාජනං. මඤ්ඤති හිතාහිතන්ති මුණ්ඩො= ඡන්තකෙසො. තනොති එතෙනාති කුණ්ඩං=ලපනං. ඊර-බෙපෙ, එරංආදෙසො. ඊරති කම්පතීති එරණ්ඩො=බාග්ගපුච්ඡො, සි-සෙවායං, සිස්ස බමුක, සුගන්ධං සෙවතීති සිබණ්ඩො=චුලා, එවමඤ්ඤපි.

60. තිජ කස තස දක්ඛා කිණො ජස්ස බො ච.

තිජ-නිසානෙ, කස-ගමනෙ, තස-පිපාසායං, දක්ඛ-චුද්ධියං, එතෙහි කිණො හොති, ජස්ස බො ච, තෙජයිත්ථාති තිබ්ණං=නිසිතං. කසති පවත්තතීති කසිණං=අපෙසං. තසනං තසිණං=තණ්භා. දක්ඛති චුද්ධිං ගච්ඡති එතායාති දක්ඛිණං=කුසලං.

61. විආදිතො ණි.

වි-තන්තසන්තානෙ, සි-සෙවාසං, සු-පස්සවනෙ, දු-ගමනෙ, කී-දබ්බවිනීමයෙ, සා-තනුකරණාවසානෙසු, එවමාදීහි ණි හොති. වියතීති වෙණි=කෙසකලාපො. සෙවනං සෙණි=සජාතීනං කාරුනං සමුහො. නිපුබ්බො, නිසෙවීයතීති නිසෙණි=සොපානං. සවති පස්සවතීති සොණි=කට්ඨි. දවති වහතීති දොණි=කට්ඨමිබ්බවාහනී, නාවා ච. නදාදිපායා විමිහි සොණි දොණි තිපි හොති. කයනං, කීයතෙ එතායාති වා කෙණි=කයො සාති දුක්ඛං තනුං කරොතීති සාණි=තිරොකරණි, එවමඤ්ඤපි.

62. ගහාදිභාණි.

ගහ-උපාදානෙ, අර-ගමනෙ, ධර-ධාරණෙ, සර-ගතිසිංසා වින්තාසු, තර-තරණෙ, එවමාදීහි අණිජ්ජච්චයො හොති. ගණ්භාතීති ගහණි=අසිතාදිපාවකො අග්ගි. අරීයති ගමීයතීති අරණි=අග්ගිමන්ථනකට්ඨං. ධාරෙතීති ධරණි=මහී. සරීයති ගමීයතීති හරණි=මග්ගො. තරන්තානෙනාති තරණි=නාවා, සුරීයො ච.

63. රීචිභාහි ණු.

රී-පස්සවනෙ, වී වා-ගමනෙ, භා-දිත්තියං, එතෙහිණු හොති. රීයති පස්සවතීති රෙණු=රජො. වෙති පවත්තතීති වෙණු=වෙළ. භාති දිබ්බතීති භාණු=රංසි.

64. බාණ්වා දයො.

බාණ්වාදයො ණ්වාදන්තා නිපච්චන්තෙ. බණ බන-අවදාරණෙ, ණස්ස ආ, බඤ්ඤති අවදාරීයතීති බාණ්වා=ඡින්නසාමො රුක්ඛො. ජන-ජනනෙ, නස්ස වා ආත්තං, ජායති ගමන මනෙතාති ජාණ්වා, ජණ්ණ=ජඨසොරුනං සන්ධි. හර-හරණෙ, එක, හරීයතීති හරෙණ්වා=ගන්ධදබ්බ, එවමඤ්ඤෙපි.

65. ක්වාදිතො ණො.

කු-සද්දෙ, සු-සවනෙ, දු-ගමනෙ, වර-වරණෙ, කර-කරණෙ, පණ-බ්‍යවහාරථුතිසු, තා-පාලනෙ, ලී-නිලීයනෙ, එවමාදීහි ණො හොති. කචති නදති එත්ථාති කොණො=අස්සි, විණාදිවාදනදණ්ඩො ව. සුණොතීති සොණො=සුනබො, නරො ව. දවති පවත්තතීති දොණො=පරිමාණවිසෙසො. විරුපත්ත වාරෙතීති වණ්ණො=නීලාදි. සවනං කරොතීති කණ්ණො=සවනං. පණීයති වොහරීයතීති පණ්ණො=පලාසො. ලායතීති තාණං=රක්ඛා. නිලීයන්ති එත්ථාති ලෙණං=නිලීයනට්ඨානං.

66. සුවිහි ණක.

සු-සවනෙ, වි-තත්තසන්තානෙ, එතෙහි ණක හොති. සුණොතීති සුණො=සුනබො. වීයතීති වීණො=වල්ලකී.

67. තිණාදයො.

තිණාදයො ණකන්තා නිපච්චන්තෙ. තිජ-තෙජනෙ, ජලොපො, තෙජෙති එතෙනාති තිණං=බීරණාදි. ලී ලිහ සාද ක්ලෙදානං ලො ලවා, ලීයති රසතො සබ්බත්ථ අල්ලීයතීති ලොණං ලවණං, ලෙහීයතීති ලොණං ලවණං, සාදීයතීති ලොණං ලවණං, ක්ලෙදයතීති ලොණං ලවණං, ගමිස්ස ඔ, ගච්ඡතීති ගොණො=ගො. හර-හරණෙ, ණස්සඤ්ඡී, හරීයතීති හරිණො=මිගො. ඊර-කම්පනෙ, රස්සත්තං, ණස්ස ඤ්ච, අත්තනො ලුබ්භාවෙ සම්පත්තෙ ඊරති කම්පතීති ඉරිණං=ලාසරං. ථු-අහිත්ථවෙ, දීසො, අහිත්ථවීයතීති ථුණං=නගරං, ථුණො=සරත්ථමිහො, එවමඤ්ඤෙපි.

68. රවණ වරණ පුරණා දයො.

රවණ වරණ පුරණා දයො අණස්පච්චයෙන සිද්ධා. රවතීති රවණො=කොකිලො. වාරෙතීති වරණො=පාකාරො. පුරීයනෙ අනෙතාති පුරණො=පරිපුරී.

(ඉති ටවග්ගපච්චයවිධානං).

69. පාවසා අති.

පා-රක්ඛණෙ, වස-නිවාසෙ, එතෙති අති හොති. පුබ්බසරලොපො, පාති රක්ඛතීති පති=සාමී, වසන්ති එත්ථාති වසති=ගෙහං.

70. ධා හි සි තන ජන ජර ගම සවා තු.

ධා-ධාරණෙ, හි-ගතියං, තන-විත්ථාරෙ, ජන-ජනනෙ, ජර-වයො-හානියං, අම ගම-ගමනෙ, සව-සමවාසෙ, එතෙහි තු හොති. ධාරෙතීති ධාතු=ගෙරුකාදි. හිනොති පවත්තාති ඵලං එතෙනාති හෙතු=කාරණං, සෙවියති ජනෙහීති සෙතු=බන්ධනී (පද්ධතී). තඤ්ඤතෙති තන්තු=සුත්තං. ජනීයතෙ කම්මකිලෙසෙහීති ජන්තු, ජායති කම්මකිලෙහීති වා ජන්තු=සත්තො. ජීරතීති ජන්තු=අංසසන්ධි. ගච්ඡතීති ගන්තු=ගමීකො, සවති සමෙතීති සත්තු=යවාදිවුණ්ණං.

71. අරිස්සුට ව.

අර-ගමනෙතීමස්මා තු හොති, අරිස්ස උට ආදෙසොව. අරති පවත්තතීති උතු=හෙමන්තාදි,

72. පිත්වාදයො.

පිතුආදයො සද්දා තුඅන්තා නිපච්චන්තෙ. පා-රක්ඛණෙ, ආස්ස ඉත්තං, පාති රක්ඛතීති පිතා=ජනකො. පාතිස්සෙවාදිස්ස මො, පායෙතීති මාතා=ජනනී. භා-දිත්තියං, භාතීති භාතා=සොදරියො. ධා-ධාරණෙ, ආස්ස ඊත්තං, ධාරීයතීති ධිතා=පුත්තී. දුභ-පපුරණෙ, ඔත්තාභාවො, තුස්ස ඤ්ඡිව. දුභති පසවෙ පපුරෙතීති දුහිතා=පුත්තී. ජන-ජනනෙ, අස්ස ආත්තං, මා වාන්තාදෙසො. පපුත්තෙ ජනෙතීති ජාමාතා=දුහිතුපති. නභ-බන්ධනෙ, නහීයති බන්ධියති පෙමෙනාති නත්තා-පපුත්තො. හු-භවනෙ, භවති පුප්පෙතීති හොතා=යඤ්ඤකො. පු-පවනෙ, පුනාති ආයතිං භවං පවිත්තං කරොතීති පොතා=සොයෙව.

73. ජන කරා රතු.

ජන-ජනනෙ, කර-කරණෙ, එතෙහි රතු හොති, රකාරො අන්තසරාදිලොපත්ථො. ජායතීති ජතු=ලාඛා. කරීයතීති කතු=සයුපො යඤ්ඤො.

74. සකා උන්තො.

සක-සත්තියමිච්චස්මා උන්තො හොති. සක්කොතීති සකුන්තො=පක්ඛි.

75. කපා ඔතො.

කප-අච්ඡාදනෙ ඉච්චස්මා ඔතො හොති. කපතීති කපොතො=පාරෙවතො. ටො තස්ස වා හොති කපොටො=සොයෙව.

76. වසාදිභ්‍යන්තො.

වස-නිවාසෙ, රුහ-ජනනෙ, හද්ද-කල්‍යාණෙ, නන්ද-සමිද්ධියං, ජීව-පාණධාරණෙ, එවමාදීති අන්තො හොති. වසන්ති එතස්මිං කාලෙ කීළාපසුතාති වසන්තො=උතු. රුහති ජායතීති රුහන්තො=රුක්ඛො, එවංනාමකො මීගරාජා ව. හද්දිස්ස සංයොගාදිලොපො, හජති කල්‍යාණධම්මන්ති හදන්තො=පබ්බජිතො. නන්දති එතායාති නන්දන්තී=සබ්බී, නදාදිපාඨා වී, එවමුපරි ව. ජීවන්ති එතා- යාති ජීවන්තී=ඔසධි. සවතීති සවන්තී=නදී. රොදාපෙතීති රොදන්තී=ඔසධි. අවති රක්ඛතීති අවන්තී=ජනපදො.

77. හිසිනං මුක ව.

හි-ගතිය, සි-සයෙ, එතෙහි අන්තො හොති මුක ව. කකාරො අන්තාවයවත්ථො, හිමං හිනොති පවත්තති එතස්මින්ති හෙමන්තො=උතු, සයන්ති එත්ථ උභකා කුසුමාදයො වාති සීමන්තො=කෙසමග්ගො.

78. හර රුහ කුලා ඉතො.

හර-හරණෙ, රුහ-ජනනෙ, කුල-පත්ථාරෙ, එතෙහි ඉතො හොති. අත්තනො සිනෙහං හරතීති හරිතො=චණ්ණවිසෙසො. රුහතීති රොහිතො=මච්ඡවිසෙසො. රුහති සරීරෙ ඛ්‍යාපනවිසෙනාති රොහිතං, රස්ස ලත්තෙ ලොහිතං=රුධිරං. අත්තනො ගුණං කුලති පත්ථරතීති කොලිතො=දුතියග්ගසාවකො, එවං නාමකො මරු ව.

79. හරාදිභ්‍යතො.

හර රංජ යජ පව එවමාදීහි අතො හොති. හරතීති හරතො=නටො. නිග්ගහිතලොපො, රඤ්ජන්ති එත්ථාහි රජතං=සජ්ඣං. යජිතබ්බොති යජතො=අග්ගී. පවතීති පවතො=සුපකාරො.

80. කිරා දිභ්‍යාතක.

කිර-විකිරණෙ, අල-බන්ධනෙ, විල-වසනෙ, එවමාදීහි ආතක හොති, කිරතීති කිරාතො=සවරො, රස්ස ලක්කෙ කි- ලාතො=සොව. අලතීති අලාතං=උම්මුකං. විලතීති විලාතො=මලච්ඡජාති.

81. අමාදීභ්‍යත්තො.

අම මා වර කලාදීහි අත්තො හොති. අමති කාලන්තරං පවත්තතීති අමත්තං=භාජනං. පුබ්බසරලොපො, මානං මත්තං=පමාණං පරිච්ඡේදො ච. වරත්තනෙනාති වරත්තා=යොත්තං. කලති පරිච්ඡන්දතීති කලත්තං=භරියා.

82. වාදීහි තො.

වා-ගමනෙ, තා-පාලනෙ, තන-විත්ථාරෙ, දම-උපසමෙ, අ-මගමනෙ, සි-සෙවායං, සු-සවනෙ, පු පවනෙ, ගුප-ගොවනෙ, යුජ්-සංයමෙ, ගහ-උපාදානෙ, අත-සාතච්චගමාන, බීජ-පෙරණෙ, එවමාදීහි තො හොති. වායතීති වාතො=වායු. තායතීති තාතො=ජිතා. තනුතෙති තත්තං=තත්තවො. දමතීති අත්තො=දසනො. අමති යාතීති අත්තො=ඔසානං, කොට්ඨාසසමීපාවයවා ච. සෙවීයතීති සෙතො=ධවලො. සුණුන්තනෙනාති සොතං=සවනං. සවතීති සොතො=ජලජ්ජවාවො. පුතීයතීති පොතො=බාලො. ගොපීයතීති ගොත්ථං=කලාදි. යොජන්තානෙනාති යොත්තං=රජ්ජු. මමායන්තෙහි ගය්හතීති ගත්තං=සරීරං. අබාධං නිරන්තරං අතති පවත්තතීති අත්තා=මනාදි. බීජීයති එත්ථාති බෙත්තං=කෙදාරං.

83. සරාදීහි තක.

ගර සර-සෙවනෙ, සි-සෙවායං, දු-පරිතාපනෙ, මිද-සිනෙහෙ, විත-සඤ්චෙනනෙ, පුස-පොසනෙ, විද-ලාහෙ, එවමාදීහි තක 4 හොති, සරති සිඤ්චතීති සතං=සජ්ජි. සෙවීයතීති සිතො=සෙතො. දුබ්බවත්තා දුයති පරිතාපෙතීති දුතො=පෙසරකාරො. මිජ්ජති සිනෙහතීති මිත්තො=සුභදයො. වින්තෙතීති විත්තං=විඤ්ඤාණං විත්තකමමාදි ච. පොසීයතීති පුත්තො=අත්තජො. වින්දන්ති පිති මනෙනාති විත්තං=ධනං. වර-වරණසම්භත්තීසු, වරණං වත්තං=බුහ්මවරියාදි.

84. නෙත්තාදයො.

නෙත්තආදයො තක පරා නිපච්චන්තෙ. නී-පාපනෙ, එත්තං, තුක ච නිපාතනා. නයති පාපෙතීති නෙත්තං=නයනං, නෙතා ච. කර-කර-ණෙ, අස්සු, කරණං කුත්තං=කිරියා. කමිස්ස අස්සු, කමති යාතීති කුත්තො=ආවුධවිසෙසො. රම-කීළායං, සුපුබ්බො, සුස්සනිච්චං දීසො. සුට්ඨු රමණං, සුට්ඨු රමතීති වා සුරතො=සුබසංවාසො. මිහිස්සඉස්සු, මිහති සිඤ්චතීති මුත්තං=පස්සාවො. පාල=රක්ඛණෙ ආස්ස රස්සත්තං, ඤ්චි. පාලීයතීති පලිතං=කෙසලොමානං ජරාය කතං සෙතත්තං, සද්ධාදිත්තා අකාරෙ තං යස්ස අත්ථී සො පලිතො=පුමා, පලිතා=ඉත්ථී. මිහිස්ස සි, මිහි ච, මිහයනං සිතං=මන්දහසිතං, මිහයනං

මිහිනං=තදෙව, කුස-අක්කොසෙ තස්ස ඊඤ, කුසියති අක්කොසියතීති කුසිනො=අලසො, සි=බන්ධනෙ, දීසො, සෙනීති බන්ධන්ති සරාවාසං එතායාති සීතා=නච්චලලො, එවමඤ්ඤෙපි.

85. සමාදීහ්‍යථො.

සම-උපසමෙ, දර-දරණෙ, දම-උපසමෙ, කිලම ක්ලම-ගෙලඤ්ඤෙ, සප-අක්කොසෙ, වස-නිවාසෙ, ආපුබ්බො, එවමාදීහි අථො හොති. සමෙතීති සමථො=සමාධි. දරණං දරථො=පීළා. දමනං දමථො=දමො. කිලමනං කිලමථො=පරිස්සමො. සපනං සපථො=සච්චකරණං. ආවසන්ති එත්ථාති ආවසථො=සරං.

86. උපවසා වස්සොට ව.

උපපුබ්බො වසතිස්මා අථො හොති, වස්ස ඔට වාදෙසො. උපවසන්ති එත්ථාති උපොසථො=තිට්ඨිසෙසො, නවමහත්ථි කුලඤ්ච.

87. රමා ඵක.

රමතිස්මා ඵක හොති, කානුබන්ධකරණසාමත්ථියා අත කාරාදොපි මලොපො. රමන්ති කීළන්ති එතෙනාති රථො=සන්දනො.

88. තිත්ථාදයො.

තිත්ථආදයො ඵකපරා නිපච්චන්තෙ. තර-තරණෙ, අස්ස ඉත්තං, පරරූපාදි, තරන්ත්‍යනෙනාති තිත්ථං=නජ්ජාදිං යෙනාවතරන්ති තං. සිව-රක්ඛණෙ, සෙවතීති සිත්තං=මධුච්ඡිට්ඨං. හස-හසනෙ, හසන්ත්‍යනෙනාති හත්ථො=කරො, නක්ඛන්තාඤ්ච. ගායතීති ගාථා=පජ්ජවිසෙසො. අරන්ති පවත්තන්ත්‍යනෙනාති අත්ථො=ධනං. රොගං තුදති පීළෙතීති තුත්ථං=ඔසධං. යු-මිස්සනෙ, දීසො, යවතීති යු- ථො=සජාතිකානං තිරච්ඡානානංසමුහො. ගුප-ගොපනෙ, දීසො, පලොපො, පටිකුලත්තා ගොපියතීති ගුථො=වච්චං, එවමඤ්ඤෙපි.

89. වස මස කුසා ටු.

වස-නිවාසෙ, මස-ආමසනෙ, කුස-අක්කොසෙ, එතෙහි ටු හොති. වසන්ති එත්ථාති වත්ථු=පදත්ථො. දධිං ආමසතීති මත්ථු=දධිමණ්ඨො. කුසියති අක්කොසියති හෙර වනාදත්තාති කොත්ථු=සිගාලො.

90. සක වසා ථි.

සක-සත්තියං, වස-නිවාසෙ, එතෙහි ටී හොති. සක්කොති ගන්තුමනෙනාති සත්ථි=ඌරු. වසියති අවිභාදියතීති වත්ථි=නාහියා අධො.

91. විතො ටීක.

වී වා-ගමනෙතීමස්මා ටීක හොති. වියන්ති ගච්ඡන්ති එතායාති වීථි=ආවලී.

92. සාරිස්මා රති.

සාරිස්මා ණාන්තා රථී හොති. සාරෙතීති සාරථි=රථ-වාහො.

93. තා-තා ඉථී.

තා-පාලනෙ, අත-සාතච්චගමනෙ, එතෙහි ඉථී හොති. තායති පාලෙතීති තිථි=පටිපදාදි, අතති ගච්ඡතීති අතිථි=අබ්භාගතො.

94. ඉසා ටී.

ඉසතිස්මා ටී හොති. ඉච්ඡති ඉච්ඡියතීති වා ඉත්ථි=නාරී.

95. රුද බුද මුද මද ඡද සුද සප කමා දක.

එතෙහි දක හොති. රුදතීති රුද්දො=ඌමාපති. රස්ස ලත්තෙ ලුද්දො=තෙසාදො. බුදති අසහතීති බුද්දො=නීවො. මොදන්ති එතායාති මුද්දො=සක්ඛරමඛිගුලියං. මජ්ඡන්ති අස්මිත්ති මද්දො=ජනපදො. ඡජ්ජතීති ඡද්දො=රන්ධං. ඌසස්ස රස්සත්තං, සුදති සාමිකෙහි හතිං පක්ඛරතීති සුද්දො=වසලො. සපන්තුනෙනාති සද්දො=සොතවිසයො. කාමීයතීති කන්දො=මුලවිසෙසො.

96. කුන්දාදයො.

කුන්දාදයො දකඅන්තා නිපච්චන්තෙ. කමිස්ස අස්සු, කාමීයතීති කුන්දො=පුජ්චවිධසයො, මණිස්ස මන, මඤ්ඤතෙති මන්දො=ජලො. වුණාතිස්ස බුන, වුණියති සංවරීයතීති බුන්දො=මුලජ්ජදෙසො. නින්ද-ගරභායං, නලොපො, නින්දියතීති නින්දො=සොජ්ජං. ඌන්ද-කිලෙදනෙ, නලොපො, ඌන්දති කිලෙදතීති ඌද්දො=ජලබ්ලාලො. සංපුබ්බස්ස ඌන්දිස්ස ව, සම්මා ඌන්දති කිලෙදතීති සමුද්දො=සාගරො. පුල-මහත්තහිං සාඤ්ඤාණෙසු, ඉමුඤ්ඤ, පුලති හිංසතීති පුලින්දො=සවරො. එවං-මඤ්ඤෙපි.

97. දදා දු.

දද-දානෙතීමස්මා දු හොති. දුක්ඛං දදාතීහි දද්දු=කුට්ඨවිසෙසො.

98. ඛනාන දම රමා ඛො.

ඛන ඛණ-අවදාරණෙ, අන-පාණනෙ, දම-උපසමෙ, රම-කීළායං, එතෙහි ඛො හොති. ඤාණෙන ධඤ්ඤතෙති ඛන්ඛො=රාසි. අනති ජීවති එතෙනාති අන්ඛො=අවක්ඛුකො. දමෙනඛිඛොති දන්ඛො=ජලො, රමන්ති එත්ථ සප්පාදයොති රන්ඛො=ජීද්දං.

99. මුද්ධා දයො.

මුද්ධාදයො ධන්තා නිපච්චන්තෙ. මුද-තොසෙ, ඔත්තාභාවො, මොදන්ති එත්ථ ඌකාති මුද්ධා=මත්ථකො. අර-ගමනෙ, අරන්ති යන්ති එත්ථාති අද්ධා=මග්ගො, කාලො ච, අද්ධං=උපද්ධං. ගිධ-අහි කඪ්ඛායං, ඉස්ස අත්තං, ගෙධතීති ගද්ධො=ගිජ්ඣො. විධ-වෙධනෙ, එත්තාභාවො, පරිවජ්ඣතීති විද්ධං=විමලං, එවමඤ්ඤපි.

100. සීතො ධුක.

සෙතිස්මා ධුක හොති. සයන්ති එතායාති සීධු=සුරාවිසෙසො.

101. වරාරකරතරදරයමඅජ්ජමිථසකා කුනො.

වර-වරණසම්භන්තීසු, අර-ගමනෙ, කර-කරණෙ, තර-තර-ණෙ දර-විදාරණෙ, යම-උපරමෙ, අජ්ජ සජ්ජ-අජ්ජනෙ, මිථ-සඪගමෙ, සක-සත්තියං, එතෙහි කුනො හොති. “රා නස්ස ණො”ති (5-171) නස්ස ණත්තං, වාරෙතීති වරුණො=එවංනාමකො ඉසි, දෙවරාජා, පාදපො ච. අරති ගච්ඡතීති අරුණො=සුරියො, තස්ස සාරථී ච. පරදුක්ඛෙ සති සාධුනං හදයකම්මනං කරොතීති කරුණො=දයා. බාලභාවං අතරීති තරුණො=යුවා. “ණුණාපින”න්ති (5.160) යොගවිභාගා ණලොපො, විදාරෙතීති දාරුණො=කක්ඛලො. යමෙති පාවං නාසෙතීති යමුනා=එකා මහානදී. අජ්ජති ධනසඤ්චයං කරොතීති අජ්ජනො=රාජා, රුක්ඛවිසෙසො ච. මිථො සඪගමො මිථුනං=පුම්භ්වීයුගලං. සක්කොතීති සකුනො=පක්ඛී. නදාදිපාඨා විම්භි=සකුනී. “තථනරානංචට්ඨණලා”ති (1-27) වා ණත්තෙ=සකුණො, සකුණි.

102. අජා ඉනො.

අජ වජ-ගමනෙ තීමස්මා ඉනො හොති. අජති වික්කයං යාතීති අජනං=වම්මං.

103. විපිනාදයො.

විපිනආදයො ඉනන්තා නිපච්චන්තෙ. වප-බීජනික්ඛෙපෙ, අස්ස ඉත්තං, වපන්ති එත්ථාති විපිනං=වනං. සුප-සයෙ, සුපන්ති එතෙනාති සුපිනං=නිද්දා, සුපන්තෙන දිට්ඨඤ්ච. තුද-ඛ්‍යාථනෙ, දස්ස හො, තුදති සත්තෙ පීලෙතීති තුහිනං=හිමං. කප්ප-සාමත්ථියෙ, කප්පති ඊපවො විජෙතුං සමත්ථෙතීති කප්පිනො=රාජා. කම-පදවික්ඛෙපෙ, අස්ස උත්තං, කමන්ති එත්ථ මීනාදයො පවිසන්තීති කුමිනං=මච්ඡඛන්ධනොපකරණවිසෙසො. දා-දානෙ, දෙන්ති එතස්මින්ති දිනං=දිවසො, එවමඤ්ඤෙපි.

104. කිරා කනො.

කිරතිස්මා කනො හොති. නස්ස ණො, කිරන්ති විකිරන්තීති කිරණා=රංසියො.

105. දී ජිඉමිහි නක.

දී-බයෙ, ජි-ජයෙ, ඉ-අජ්ඣෙකුන්තගතීසු, මී-හිංසායං, එතෙහි නක හොති. අදෙසි බයමගමාසීති දීනො=නිද්ධනො. පඤ්චමාචර අජ්ඣීති ජිනො=බුද්ධො. එසි ඉස්සරත්තමගමාසීති ඉනො=සාමී. මීයතෙ හිංසියතෙති මීනො=මච්ඡො.

106. සිධාවිවාහි නො.

සි-ඛන්ධනෙ, ධා-ධාරණෙ, වී වා-ගමනෙ, එතෙහි නො හොති. සෙති ඛන්ධතීති සෙනො=සසාදනො සෙනා=වමු. ධාරෙතීති ධානා=භජ්ජිතයවො. වෙති පවත්තතීති වෙනො=හීනජාති. සත්තෙසු වාති පවත්තතීති වානං=තණ්හා.

107. උනාදයො.

උනාදාදයො නන්තා නිපච්චන්තෙ. උන-චිතක්කෙ, හලොපො, උනනං උනො=අපුණ්ණො. හි-ගතියං, දීසත්තං, හෙසි හීනත්තමගමීති හීනො=නිහීනො. වි-වයෙ, දීසත්තං, වයන්ති එත්ථ රතනාතීති වීනො=ජනපදො. හනිස්ස ජසො, හඤ්ඤතීති ජසනං=කට්. යාස්ස ථෙ යාති පවත්තතීති ථෙනො=වොරො. උන්දිස්ස ඔදො, උන්දියතීති ඔදනො=අන්තං. අන්තං. රංජිස්ස නිග්ගහීතලොපො, අක ව, රංජතෙ අනෙනාති රජනං=රාගො. රඤ්ජන්ති එත්ථාති රජනී=රත්ති. පදිස්ස ජුත්තක, පජ්ජති ගච්ඡතීති පජ්ජන්තො=ඉන්දො, මෙසො ව. ගමිස්ස ගඬ, ගච්ඡන්ති එත්ථ විහඬගාදයොති ගගනං=අන්තලික්ඛං, එවමඤ්ඤෙපි.

108. වී පතා තනො.

වී වා-ගමනෙ, පත පථ-ගමනෙ, එතෙහි තනො හොති. වෙති පවත්තති එතෙනාති වෙනනං=හති. පතන්ති එත්ථාති පත්තනං=නගරං.

109. රමා තනක.

රම කීළායමීවස්මා තනක හොති. “ගමාදිරානං ලොපොන්තස්සා”ති (5.109) මලොපො, රමන්ති එත්ථාති රතනං=මණි ආදී, හත්ථමත්තඤ්ච.

110., සු භාහි නුක,

සු-පසවෙ, භා-දිත්තියං, එතෙහි නුක හොති. පසවීයතීති සුනු=පුත්තො. භාති දිබ්බතීති භානු=සුරියො.

111. ධාස්සෙ ච.

ධා-ධාරණෙතීමස්මා නුක හොති, ධාස්ස ඵ ච. ධාරෙතීති ධෙනු=ගාවී.

112. වත්තා ටාව ධමාසෙභ්‍යානි.

වත්ත-වත්තනෙ, අට-ගමනත්ථො, අව-රක්ඛණෙ, ධම-සද්දෙ, අස-බෙපනෙ, එතෙහි අති හොති. වත්තන්ති එතෙනාති වත්තනි=තසරදණ්ඩං. විමහි වත්තනී=පන්ථො. අටනෙ ගම්මතෙති අටනි= මඤ්චඩගො. සත්තෙ අවති රක්ඛතීති අවනි=මහී. ධමන්ති එතෙන විණාදයොති ධමනි=සීරා. දණ්ඩත්ථාය අසීයතෙ බීජීයතෙති අසනි=කුලීසං.

113. යුතො නි.

යු-මිස්සනෙතීමස්මා නි හොති. යවන්ති සත්තා අනෙන එතීභාවං ගච්ඡන්තිති යොනි=හගං, අණ්ඩජාදියොනි ච.

(ඉති තවග්ගපච්චයවිධානං).

114. වමාප පා වපා පො.

වම-අදනෙ, අප-පාපුණනෙ, පා-රක්ඛණෙ, වප-බීජනික්ඛෙපෙ, එතෙහි පො හොති. වමන්ති අදන්ති එත්ථාති වම්පා=නගරං, අපෙසි ඊසකමත්තමගමාසීති අප්පං=අඛු. අපායං පාති රක්ඛතීති පාපං-කිබ්බිසං. වපන්ති එත්ථාති වප්පො=කෙදාරං.

115. යු ටු කුනං දීසො ච.

යු-මිස්සනෙ, ටු-අහිත්ථවෙ, කු-සද්දෙ, එතෙහි පො හොති, එතෙසං දීසො ව. දීසවිධානසාමත්ථියා ඔත්තාභාවො. යවන්ති සහ වත්තන්ති එත්ථාති යුපො=යඤ්ඤයට්ඨී, පාසාදො ව. ථවීයතීති ටුපො=වෙතියං. කවන්ති නදන්ති එත්ථාති කුපො=උදපානො.

116. බිප සුප නිසු පුහි පක.

බිප-පෙරණෙ, සුප-සයෙ, නී-නයෙ, සු-පසවෙ, පු-පවනෙ, එතෙහි පක හොති. බපති බයං ගච්ඡතීති බිප්පං=සීසං. සුපන්ති එත්ථ සුනඛාදයොති සුප්පං=පජ්චොටනං. නයන්ති එතස්මා ඵලන්ති නිපො=රක්ඛො. සවති රුචිං ජනෙතීති සුපො=ඛ්‍යාඤ්ජනවිසෙසො. පවීයති මරිචජීරකාදීහි පවිත්තං කරීයතීති පුපං=බජ්ජකං.

117. සිප්පාදයො.

සිප්පාදයො පකඅන්තා නිපච්චන්තෙ. සපිස්ස අස්සඉත්තං, සපති අනෙතාති සිප්පං=කලා. වපිස්ස අස්සි, විජ්ජං වපතීති විප්පො=බ්‍රාහ්මණො. වස්ස ඛො, වපති බහි නික්ඛමති හදයඛිගතසොකෙනාති බිප්පං=අස්සු. ජුප-සම්ඵස්සෙ, උස්සෙ, ජුපති අනෙතාති ඡෙප්පං=නඛිගුට්ඨං. රුප=රුප්පනෙ, පලොප දීසා, රුප්පති විකාරමාපජ්ජතීති රුපං-භූතභූතිකං, එවමඤ්ඤෙපි.

118. සාසා අපො.

සාස අනුසිට්ඨියමිච්චස්මා අපො හොති. සාසීයන්ති එතෙතාති සාසපො=වීහිවිසෙසො.

119. විටපාදයො.

විටපාදයො අපන්තා නිපච්චන්තෙ. වට-වෙට්ඨනෙ, අස්ස ඉත්තං, වටති වෙට්ඨති එතෙතාතිවිටපො=ගුම්ඛවිසෙසො, කුථ-පුතිභාවෙ, ථස්ස ණො, අකුථී පුතිභාවමගථීති කුණපො=මතකො. මණ්ඩ=භූසනෙ, මණ්ඩෙති ජනං, මණ්ඩීයති ජනෙහීති වා මණ්ඩපො=ජනාලයො, එවමඤ්ඤෙපි.

120. ගුපා චො.

ගුපිස්මා චො හොති. ගොපීයතීති ගොප්චො=වරණගණ්ඨී.

121. ගරසරාදීහි ඛො.

ගරසරාදීහි බො හොති. ගරති අඤ්ඤා අනෙත පිලෙතීති ගබ්බො=අහිමානො. සරති පවත්තතීති සබ්බො=සකලො. ඵලකාමෙහි ජනෙහි අමීයති ගමීයතීති අමිබො=චුතො. පුත්තෙන අමීයති ගමීයතීති අමිබො=මාතා.

122. නිමබාදයො.

නිමබාදයො ඛන්තා නිපච්චන්තෙ. නමිස්ස අස්සි, නමති ඵලභාරෙතාති නිමබො=අරිට්ඨො. වමිස්ස වස්ස බිත්තං. පිත්තාදයො වමති උග්ගිරතීති බිමබො=සරීරං. කුසිස්ස අමුක, තිත්තෙන කුසියති අක්කොසියතීති කොසමිබො=රුක්ඛො. කදනිස්ස අමුක, කදන්ති ඵතෙන ද්වාරාදීනීති කදමිබො=රුක්ඛො. කුට්ඨස්ස උමුක, ජනෙහි කොට්ඨයති පවත්තීයතීති කුටුමිබො=වතුප්පදො, බෙත්තං, සරං, කලත්තං, දාසා ව. කණ්ඩිස්ස කුඩු. තණ්ඩුලාදයො අනෙත කණ්ඩන්ති පරිච්ඡින්නන්තීති කුඩුබො=මානං, ඵචමඤ්ඤපි.

123. දරා බි.

දර විදාරණෙතීමස්මා බි හොති. ඔදනාදීනි දාරෙන්ති ජතායාති දබ්බි=කටච්ඡු, විමිහි දබ්බි.

124. කර සර සල කල වල්ල වසා අහො.

කර-කරණෙ, සර-ගති හිංසාවින්නාසු, සල-ගමනත්ථො, කල-සඛිඛානො, වල වල්ල-සංවරණෙ, වස-නිවාසෙ, ඵතෙහි අහො හොති. කරොතීති කරහො=ඔට්ඨා, පාණිප්පදෙසො ව. සරති ගච්ඡතීති සරහො=මිගච්චෙසෙසො. සලති ගච්ඡතීති සලහො=පට්ඨගො. කලීයති පරිමීයති වයසාති කලහො=හත්ථිපොතකො. තදමිනාදිපාඨා ළත්තෙ කළහො=සොච. වල්ලෙති සංවරණං කරොතීති වල්ලහො=පියො. වසන්තානෙනාති වසහො=පුඬගථො.

125. ගදා රහො.

ගදනිස්මා රහො හොති. ගදතීති ගදුහො=බරො.

126. උසරාසා කහො.

උස-දාහෙ, රාස-සද්දෙ, ඵතෙහි කහො හොති. උසති පටිපක්ඛෙ දහතීති උසහො=සෙට්ඨො. රාසති නදතීති රාසහො=ගදුහො.

127. ඉතො භක.

ඉ ඉතිස්මා හක හොති. එති ගච්ඡතීති ඉහො=හත්ථී.

128. ගරාවා හො.

ගර සර-සෙවනෙ, අව-රක්ඛනෙ, එතෙහි හො හොති. ගරති ඛහි නික්ඛමනවසෙන සිඤ්චතීති ගබ්භො=පසවො, ඔවරකො ව. අවති සත්තෙ රක්ඛතීති අබ්භං=මෙසො.

129. සොබ්භාදයො.

සොබ්භාදයො හන්තා නිපච්චන්තෙ. සදතිස්ස අස්ස ඔත්තං, සිදන්ති එත්ථාති සොබ්භං=ච්චරං, සොබ්භො=ඡලාසයච්චෙසෙසො. කම්මස්ස අස්සු, කාමීයතීති කුම්මො=දසම්බණමත්තො, සටො ව. (කෙන ඡලෙන උම්භීයති පූරීයතීති වා කුම්මො=සටො.) කුසිස්ස උමුක, කුසති අච්චායතීති කුසුම්භං=මහාරජනං. කුසුම්මො=කනකං, එවමඤ්ඤෙපි.

130. උස කුස පද සුඛා කුමො.

උසාදීහි කුමො හොති. උසති දහතීති උසුමං=උණ්භං. කුසති අච්චායතීති සුකුමං=පුප්ඵං. පඡ්ඡති දෙවපුපාදිං යාතීති පදුමං=පඬකජං. සුඛයතීති සුඛුමං=අණු.

131. වටුමාදයො.

වටුමාදයො කුමන්තා නිපච්චන්ථෙ. වජ්ජස්ස-න්තස්ස ටො, වජන්ති එත්ථාති වටුමං=පථො. සිලිසස්ස ලිස්සෙ, සිලිස්සතීති සිලෙසුපං=සෙමභං. කම්මස්ස කුඬිකාදෙසො, කාමීයතීති කුඬිකමං=කස්ථීරජං, එවමඤ්ඤෙපි.

132. ගුධා උමො.

ගුධ පරිවෙට්ඨනෙතීමස්මා උමො හොති. ගුධති පරිවෙට්ඨතීති ගොධුමො=ධඤ්ඤච්චෙසෙසො.

133. පය වරා අමිමා.

පයතිවරතිස්මා අම ඉමා හොන්ති යථාක්කමං. පට්ඨීයති උච්චාරීයති උත්තමභාවෙනාති පයමං=සෙට්ඨං. වරති හීනත්තං යාතීති වරිමං=පච්ඡිමං.

134. හිඬුහි මක.

හි-ගතියං, ඬු-කම්පනෙ, එතෙහි මක හොති. හිනොති පචත්තහීති හිමං=තුහිනං. ඬුනාති කම්පතීති ඬුමො=අග්ගිපසවො.

135. භීතො රීසනො ච.

භී-භයෙතිමස්මා රීසනො භොති මකච. අන්තසරාදිලොපො, භායන්ති එතස්මාති භීසනො=භයානකො. භීමො=සොච.

136. ඛී සු වී යා ගාහි සා ලු බු හු මර ධර සර ජමාම සමා මො.

ඛී-ඛයෙ. සු-සචනෙ, වී-තන්තසන්තානෙ, යා-පාපුණනෙ, ගා-සද්දෙ, හි-ගතියං, සා-තනුකරණාවසානෙසු, ලු-ඡෙදනෙ, බු-සද්දෙ, හු-භචනෙ, මර-පාණවාගෙ, ධර-ධාරණෙ, කර-කරණෙ, සර-සෙචනෙ, ජම-අදනෙ, අම ගම-ගමනෙ, සම-උපමෙ, එතෙහි ධාතුහි මො භොති. ඛෙපනං නිරුපද්දවකරණතාය ඛෙමො=නිරුපද්දවො. සුනොතිති සොමො=චන්දො. වායන්ති එතෙනාති වෙමො=තන්තවායොපකරණං. යාතිති යාමො=දිනස්ස ඡට්ඨො භාගො, අට්ඨමො චා. ගායන්ති එත්ථාති ගාමො=සංචසථො. භීනොති පචත්තතීති හෙමං=සුවණ්ණං. සාති සුන්දරත්තං තනුං කරොතිති සාමො=කාලො. ලුයතෙති ලොමං=තනුරුහං. බුයතෙ උත්තමභාවෙනාති ඛොමං=අතසි. හචනං, හුයතෙ චා හොමං=හුති. මරන්තායනෙනාති මම්ඛං=යස්මිං තාලිතෙ න ජීවති තං. අත්තානං ධාරෙන්නෙ අපායෙ වට්ටදුක්ඛෙ ච අපතමානෙ කත්ථා ධාරෙතිති ධම්මො=පරියත්තාදි. කරණං, කරියතීති චා කම්මං=සුඛදුක්ඛඵලාදි. සෙදො පග්ගරති අනෙනාති සම්මො=නිදාසො. ජමෙති අභක්ඛි තඛ්ඛං අදතීති ජම්මො=නිභීනො, අනිසම්මකාරී ච. අමෙති පෙමෙන පුත්තකෙසු පචත්තතීති අම්මො=මාතා. සමෙත්ති අනෙනාති සම්මො=පියසමුදාවාරො.

137. අස්මාදයො.

අස්මාදයො මන්තා නිපච්චන්තෙ, පරරුපාදීනමභාවො නිපාතනා. අස-ඛෙපනෙ, අස්සතෙති අස්මා=පාසාණො. හස-හස්ථීකරණෙ, හසති පක්ඛරතීති හස්මා=ඡාරිකා. උස-දාහෙ, උසති දහතීති උස්මා=තෙජොධාතු. විස-පවිසනෙ, පවිසන්ති එත්ථාති වෙස්මං=සරං. භී-භයෙ, මස්ස සුඤ්ඤ, භායන්ති එතස්මාති හෙස්මා=භයානකො. අසතිස්ස ධච, අස්සති ජනෙහි වජීයතීති අධමො=නිභීනො. කරොතිස්ස අස්ස උත්තං, කරොතිති කුම්මො=කච්ඡපො. එවමඤ්ඤෙපි.

138. නීතො මි.

තයතිස්මා මි භොති. තයතීති නෙමි=චක්කන්තං.

139. උගම් භුමිනිමි රස්මි.

එතෙසද්දා මිඅන්තා නිපච්චන්තෙ. උග-විතක්කෙ, හලොපො, උගන්ති විතක්කෙන්ති එතෙනාති උගම්=තරඬිගො. භු-සත්තායං ඔත්තාභාවො, හචන්ති

එත්ථාති භූමි=මභී. නි-පාපනෙ, එත්තාභාවො, සුගතිං නෙති පාපෙතීති නිමි=රාජා. රස-අස්සාදනෙ, පරරූපාභාවො, රසන්ති සත්තා එතායාති රස්මි=රජ්ජු.

(ඉති පචග්ගපච්චයවිධානං).

140. මාජාහි යො.

මා-මානෙ-ජා-ජාදනෙ, එතෙහි යො හොති. මෙති පරිමෙති අඤ්ඤෙන උත්තමෙන ගුණෙන අත්තනො අගුණන්ති මායා=සන්තදොස පටිච්ඡාදන ලක්ඛණා. ඡෙති ඡන්දති සංසයන්ති ඡායා=පටිබ්බිමබං.

141. ජනිස්ස ජා ව.

ජනිස්මා යො හොති, ජනිස්ස ජා ව, ජනෙතීති ඡායා=හරියා.

142. හදයා දයො.

හදයආදයො යන්තා නිපච්චන්තෙ. හරිස්ස දඩ, හරතීති හදයං=චිත්තං, මනොධාතු මනොවිඤ්ඤාණධාතු නිස්සයො ව, තනිස්සඅක, අත්තති පෙමං තනොතීති තනයො=පුත්තො. සරතිස්ස සුරි, සරති ගච්ඡතීති සුරියො=ආදිච්චො. හරතිස්ස මම්ඛ, සුඛමාහරතීති හම්මියං=මුණ්ඛච්ඡදනපාසාදො. කස-ගමනෙ, කසස්ස අලක, අස්ස ඉ ව, කසති වුද්ධිං යාතීති කිසලයං=පල්ලවං, එවමඤ්ඤපි.

143. බී සි සි නී සි සු වී කුසුහි රක.

බී-බයෙ, සි-සෙවායං, සි-බන්ධනෙ, නී-පාපනෙ, සී-සයෙ, සු-සචනෙ, වී වා-ගමනෙ, කු-සද්දෙ, සු-පසචෙ, එතෙහි රක හොති. බයති දුභනෙනාති බීරං=පයො. කුසුමාදීහි සෙවියතීති සීරො=මුද්ධා. සෙති සරීරං බන්ධතීති සීරා=දෙහබන්ධනී. නෙති, පරෙහිවානීයතීති නීරං=ජලං. සයතීති සීරො=හලං. අනිට්ඨඵල- දායකත්තං සචතීති සුරා=මදිරා. සුණොති උත්තමභීතාදීන්ති සුරො=දෙවො. චෙති උත්තමභාවං යාතීති වීරො=වික්කන්තො. කචති නදතීති කුරං=හත්තං. හයට්ටිතානං පට්ඨකජ්ජියානං සුරත්තං පසචතීති සුරො=සුරියො, වික්කන්තො ව.

144. හි වී දු මීනං දීසො ව.

හි-ගතියං, වි-වයෙ, දු-ගතියං, මි-පක්ඛෙපනෙ, එතෙහි රක හොති, දීසො වාන්තස්ස. හිනොති පවත්තතීති හිරං=තාලහීරාදි. වයතීති වීරං=වක්කලං. දුයති දුක්ඛෙන ගමීයතීති දුරං=අනාසන්තං. මීයතෙ පක්ඛීපියතෙති මීරො=සමුද්දො.

145. ධා තානමී ව.

ධා-ධාරණෙ, තා-පාලනෙ, එතෙහි රක හොති, ඊ වාන්තාදෙසො. ධාරෙතීතිධීරො=ධිතිමා. ජලං තායතීති තීරං=තටං.

146. හද්‍රායො.

හද්‍රාදායො රකඅන්තා නිපච්චන්තෙ. හද්ද-කල්‍යාණෙ, දලොපො පරරුපාභාවො, හජීයතීති හද්‍රං=කල්‍යාණං. හී-හයෙ, නදාදිපාඨා වී, භායන්ති එතායාති හෙරී=දුන්දුහි. විත-සඤ්චෙනනෙ, විපුබ්බො, විචිත්තිතබ්බන්ති විචිත්‍රං=නානාකාරං, යා-පාපුණනෙ, රස්ස තුඤ්ඤ, ගමනං යාත්‍රා=යානං. ගුප-ගොපනෙ, උස්ස ඔ, පස්ස තඤ්ච ගොපීයතීති ගොත්‍රං=කුලාදි, හස-හස්මිකරණෙ, රස්ස තුඤ්ඤ, හසති හක්ඛං කරොති තොයාති හස්තා-කම්මාරගග්ගරී. උස=දාහෙ, සලොපො, සොකෙන තාලිතෙ උසති දහතීති උරො=සරීරෙකදෙසො, එවමඤ්ඤෙපි.

147. මන්දඛික සසාස මථ වතා උරො.

මන්ද-ජලත්තෙ, අඛික-ලක්ඛණෙ, සස-ගතිහිංසාපාණනෙසු, අස-ඛෙපනෙ, මථ මන්ථ-විලොලනෙ, වත-යාවනෙ, එතෙහි උරො හොති. අමන්දි අසුන්දරත්තා ජලත්ථමගමීති මන්දුරා=වාජ්ජාලා. අඛිකීයති ලක්ඛීයතීති අඛිකුරො=බීජපසවො. සසති හිංසතීති සසුරො=ජයම්පතීනං පිතා. අසීගිත්ථාති අසුරො=දානවො, අරීහි මජීයති ආලොලීයතීති මථුරා=නගරං. වතීයතීති වතුරො=දක්ඛො.

148. විධුරාදයො.

විධුරාදයො උරන්තා නිපච්චන්තෙ. විධ-වෙධනෙ, එත්තාභාවො, වෙධති හිංසතීති විධුරො=විරුද්ධො. උන්ද-කිලෙදනෙ, උන්දති කිලෙදතීති උන්දුරො=ආබු. මංක-මණ්ඩනෙ, නිග්ගහීතලොපො, මඛිකති අනෙන අත්තානං අලඛිකරොතීති මකුරො=ආදාසො, රථො, කක්කො, මච්ඡො ව. කුක වක-ආදානෙ, කස්ස ද්විත්තං. කුකති සලාදයො ආදදාතීති කුක්කුරො=සා. මඛිග-මඛිගලො, අමඛිගි පසත්ථමගමීති මඛිගුරො=මච්ඡවිසෙසො, එවමඤ්ඤෙපි.

149. තිම රුහ රුධ බධ මද මන්ද වජාජ රුව කසා කිරො.

තිම-තෙමනෙ, රුහ-ජනනෙ, රුධ-ආවරණෙ, බධ-බාධනෙ, මදඋම්මාදෙ,
මන්ද-මොදනච්ඡිකිප්පකිප්පකි, වජ අජ-ගමනෙ, රුව-දික්කියං, කස-ගමනෙ,
එතෙහි කිරො හොති. තෙමෙතීති තිමිරං=අන්ධකාරං, ආපො ව. රුහති
පවත්තතීති රුහිරං=ලොහිතං. ජීවිතං රුන්ධතීති රුධිරං=තදෙව. බාධියතීති
බධිරො=සොතවිකලො. ජනා මජ්ජන්ති එතායාති මදිරා=සුරා. මොදන්ති
එත්ථාති මන්දිරං= සරං. වජතීති වජිරං=කුලිසුං. අජන්ති ගච්ඡන්ති එත්ථාති
අජිරං=අභිගණං සරවිසයොකාසො ව. රොවතීති රුවිරං=මනුඤ්ඤං. කසියති
දුක්ඛෙන ගමියතීති කසිරං=කිවිජං.

150. ටීරාදයො.

ටීරආදයො කිරන්තා නිපච්චන්තෙ. යා-ගතිනිවත්තියං, යස්ස ඵත්තං, යාති
පවත්තතීති ටීරං=විරට්ඨායී. ඉස සිංස-ඉච්ඡායං, නිග්ගහිතලොපො, ඉච්ඡියතීති
සිසිරො=උතුච්චෙසසො. අද බාද-හක්ඛනෙ, ආස්ස රස්සත්ථං, බාදීයති
පාණකෙහිති බදිරො=දන්තධාවනො, එවමඤ්ඤෙපි.

151. දද ගරෙහි දුරහරා.

දද-දානෙ, ගර සර-සෙවනෙ, එතෙහි යථාක්කමං දුරහරා හොන්ති. අන්තානං
දදාතීති දද්දුරො=හෙකො. ගරති සිඤ්චතීති ගබ්හරං=ගුහා.

152. වර දර ජර ගර මරෙහි තෙ.

වරාදීහි ධාතුහි තෙ වරාදයො හොන්ති යථාක්කමං. වරගතිහක්ඛනෙසු
වරන්ති එත්ථාති වච්චරං=වීච්චතුක්කං, අභිගණඤ්ච, දර-විදාරණෙ, දරීයතීති
දද්දරං=වාදිත්තං, හෙරී ව. ජර-වයොහානියං, අජරීති ජජ්ජරො=ජිණ්ණො. ගර
සර-සෙවනෙ, ගරති සිඤ්චතීති ගග්ගරො=හින්තස්සරො, හංසස්සරො ව. මර-
පාණවාගෙ, මරතීති මම්මරො=සුක්ඛපණ්ණං, පත්ථපණ්ණානං සද්දො ව.

153. පීතො ක්වරො.

පී-තජ්ජනෙතීමස්මා ක්වරො හොති. අජ්ජිණීති පීවරං=චූලං.

154. වීවරාදයො.

වීවරආදයො ක්වරන්තා නිපච්චන්තෙ. විනාතිස්ස දීඝත්තං. වීයතීති
වීවරං=කාසාවං. සම-උපසමෙ, නදාදිත්තා වී, පරිලාහං සමෙතීති සංවරී=රත්ති.
ධාස්ස ඊ, ජාලකුම්භාදීනි ධාරෙතීති ධීවරො=කොට්ටො, තායතිස්ස ඊ, යෙන
කෙනචි අත්තානං තායතීති තීවරො=හීනජාති. නායතිස්සී, නායන්ති එත්ථ
සත්තාති තීවරං=සරං, එවමඤ්ඤෙපි.

155. කුතො ක්‍රිරො.

කු-සද්දෙතිමස්මා ක්‍රිරො හොති. කචති නදතීති කුරරො=පක්ඛි, ඉත්ථියං විමහි කුරරී.

156. වසාසා ඡරො.

වස-නිවාසෙ, අස-බෙපනෙ, එතෙහි ඡරො හොති. වසන්ති එත්ථාති වච්ඡරො=වස්සො. සංපුබ්බො, සංවසන්ති එත්ථාති සංවච්ඡරො=සොව. අසති විස්සජ්ජෙතීති අච්ඡරො=දෙවකඤ්ඤා, අභිගුලීචොටනඤ්ඤව.

157. මසා ඡෙරො ව.

මස-අමසනෙතීමස්මා ඡෙරො හොති ඡරො ව. තණ්හාය පරාමසනං මච්ඡෙරං=සකසම්පත්තීනිගුහනං, මච්ඡරං=තදෙව.

158. ධු වාතො සරො.

ධුනාති වාතීහි සරො හොති. ධුනාතීති ධුසරො=ලුබ්බො ඊසංපණ්ඩු ව. වාති ගච්ඡතීති වාසරො=දිවසො.

159. භමාදීභ්‍යරො.

භම තස මන්ද කන්දාදීහි අරො හොති. භමතීති භමරො=මධුකරො. තසති තන්තං ගණ්හාතීති තසරො=සුත්තවෙට්ඨනො. මන්දන්ති මොදන්ති එත්ථාති මන්දරො=පබ්බතො. කන්දති අවිභායතීති කන්දරො=දරී. දිවස්ස එත්තං, දෙවන්ති කීලන්ති එතෙනාති දෙවරො=පතීරො භාතා.

160. වදිස්ස බදව.

වදතිස්මා අරො යොති, වදතිස්ස බදාදෙසො ව. වදන්ති එතෙනාති බදරො=කක්කන්ධුඵලං. විමහි බදරී=කක්කන්ධු.

161. වද ඡනානං යඛව.

වද ඡනෙහි අරො හොති, යඛ වාන්තාදෙසො. වදතීති වයරො=මුලො වයරං=ඵලං. ඡායතීති ඡයරං=උදරං.

162. පච්ඡිස්සියඛව.

පච්ඡිස්මා අරො හොති ඉයඛවාන්තාදෙසො. පච්ඡන්ති එතෙනාති පියරො=ථාලී.

163. වකා අරණං.

වක කුක-ආදානෙතිමස්මා අරණංහොති. වකෙති ආදදාති එතායාති වාකරා=මිගබන්ධනී.

164. සිඬිග්‍යාඬිගාග මජ්ජකලාලා ආරො.

සිඬිගිඉති නාමධාතු, අඬිග-ගමනත්ථො, අග-කුටිලගමනෙ, මජ්ජසංසුද්ධියං, කල-සඬිඛ්‍යානෙ, අල-බන්ධනෙ, එතෙහි ආරො හොති. විජ්ඣනත්ථෙන සිඬිගං විය සිඬිගං=නාගරිකභාවසඬිඛ්‍යාතස්ස කිලෙසසිඬිගස්සෙතං නාමං, තංකරොති සිඬිගං වා පයුත්තං, තං කරොති රාගීසු පභවතීති වා, “ධාත්වත්ථෙ නානාමස්මි”ති (5.12) ඉ, පුබ්බ සරලොපො, සිඬිගි, තතො ආරො, “සරොලොපො සරෙ”ති (1.26) ඉලොපො, පුබ්බෙ “විජ්ජට්ඨෙධෙ”ති (1.22) අනිට්ඨජ්ජට්ඨෙධො, එත්ථ හි ආරතො අඤ්ඤත්ථ සාවකාසපුබ්බසරලොපොව, ඉපච්චයතො අඤ්ඤත්ථ ව, සිඬිගාරො=කිලෙසසිඬිගකරණං, විලාසොති චුත්තං හොති. අඬිගති විනාසං ගච්ඡතීති අඬිගාරො=දඬිඪකට්ඨං. අගන්ති ගච්ඡන්ති එත්ථාති අගාරං=සරං. ලිභනෙන අත්තතො සරීරං මජ්ජති නිම්මලත්තං කරොතීති මජ්ජාරො=බ්ලාරො. කලාති නිද්දෙසා ලස්ස ලත්තං, එතෙන ගුණං කලියති පරිමීයතීති කලාරො=පිඬිගලො. දීසත්තං අලති බන්ධනීති අලාරො=වඬිකො විසාලො ව.

165. කමිස්සස්සු ව.

කම-ඉච්ඡායමිච්චස්මා ආරො හොති, අස්ස උ ව. කාමීයතීති කුමාරො=බාලො.

166. හිඬිගාරාදයො.

හිඬිගාරජ්ජහුතයො ආරන්තා නිපච්චන්තෙ. හර=හරණෙ, හරණං ධාරණං පොසනඤ්ච, ධාරණත්ථස්ස හරතිස්ස හිඬිගාදෙසො, හරති දධාති උදකන්ති හිඬිගාරො=හෙමභාජනං. ක්ලෙද ක්ලිද-අල්ල භාවෙ, ල ලොපො, ක්ලෙදයතීති කෙදාරං=බෙත්තං, (කෙ ජලෙ සති දාරො විදාරණමස්සාති වා කෙදාරං=තදෙව, බහුලාධිකාරා සත්තමීයා න ලොපො.) විද-ලාහෙතීමස්මා කුපුබ්බා ආරො දස්ස ලත්තං ඉස්ස එත්තාභාවො සමාසෙ කුස්ස ඔ ව නිපච්චන්තෙ, කුං පථවිං වින්දති තනුජ්ජන්තායාති කොවිලාරො=දිගුණපත්තො.

167. කරා මාරො.

කරොතිස්මා මාරො හොති. ලොහකිච්චං කරොතීති කම්මාරො=ලොහකාරො.

168. පුස සරෙහි බරො.

පුස සරෙහි බරො හොති. පොසියති ජලෙනාති පොක්ඛරං=පදුමං. සරති විකාරං ගච්ඡති සක්ඛරා=උච්ඡ්විකාරො.

169. සර වස කලා කීරො වස්සුට ව.

එතෙහි කීරො හොති වස්ස උට ව. සරියතීති සරීරං=දෙහො. වසන්ති වාසං කරොන්ති එතෙනාති උසීරං=බීරණමුලං. අනෙන චුලාදි කලියති පරිමියතීති කලීරො=අඛිකුරො.

170. ගම්භීරාදයො.

ගම්භීරාදයො කීරන්තා නිපච්චන්තෙ. ගම්ස්ස භුක, මලොපො වා, පඨවිං, හින්දිත්වා ගච්ඡති පවත්තතීති ගම්භීරො, ගම්භීරො= අගාධො, කුලිස්ස ලස්ස ලො, පාදෙ කුලති පත්ථරතීති කුලීරො=කක්කටො, එවමඤ්ඤෙපි.

171. බජ්ජ වල්ල මසා උභරො.

බජ්ජ-මජ්ජනෙ, වල වල්ල-සංවරණෙ, සම-ආමසනෙ, එතෙහි උභරො හොති, බජ්ජියතීති බජ්ජුරො, විමහි බජ්ජුරී=රුක්ඛවිසෙසො. වල්ලියති සංවරියතීති වල්ලුරො=සුක්ඛමංසො. මසියතීති මසුරො=වීහිවිසෙසො.

172. කජ්ජුරාදයො.

කජ්ජුරාදයො උභරන්තා නිපච්චන්තෙ. තුට්ඨිමුජ්ජපාදෙතුං කජ්ජති සක්කොතීති කජ්ජුරං=සනසාරො. කරොතිස්ස අස්සු, කිබ්බිසං කරොතීති කුරුරො=පාපකාරී. පස-බාධනෙ, පසති ජිලෙතීති පසුරො=දුට්ඨො, බාඤ්ඤානං, එවංනාමකො ව, එවමඤ්ඤෙපි.

173. කඨ වකා ඔරො.

කඨ-කිච්ඡජීවනෙ, වක-පරිච්චක්කනෙ, එතෙහි ඔරො හොති. කඨති කිච්ඡෙන ජීවතීති කඨොරො=ඨ්ඨො. වකති පරිච්චක්කතීති වකොරො=පක්ඛිවිසෙසො.

174. මොරාදයො.

මොරාදයො ඔරන්තා නිපච්චන්තෙ. මී-හිංසායං, ඊලොපො, මයති හිංසතීති මොරො=මයුරො. කස-ගමනෙ, අස්සි, කසති ගච්ඡතීති කිසොරො=පඨමවයො අස්සො. මහියති පුජියතීති මහොරො=වම්මිකො, එවමඤ්ඤෙපි.

175. කුතො ඵරක.

කු-සද්දෙතීමස්මා ඵරක හොති. “යුවණ්ණානමියඬුවඬ සරෙ”ති (5.136) උවඬ, කවති නදතීති කුචෙරො=චෙස්සචණො.

176. භූ සුභි රික.

භූසත්තායං, සු-පසචනෙ, ඵතෙහි රික හොති. භවතීති භූරි=පභුතං, ඩීමිහි භූරි=මෙධා. සචති හිතං පසචතීති සුරි=චිචක්ඛණො.

177. මී කසි නීහි රු.

මී-හිංසායමිච්චස්මා, කපුඛ්ඛා සයතිස්මා, නයතිස්මා ච රු හොති. රංසීහි අත්ඨකාරං මීයති හිංසතීති මෙරු=සිරෙරු, කෙ ජලෙ සයති පචත්තතීති කසෙරු=තිණච්චසෙසො. අත්තනිස්සිතෙ සුන්දරත්තං නෙති පාපෙතීති නෙරු=පඛ්ඛනො.

178. සිනා ඵරු.

සිනා-සොචෙයොතීමස්මා ඵරු හොති. සිනාති සුචිං කරොතීති සිනෙරු=පඛ්ඛතරාජා.

179. හී රුහි රුක.

හී-සයෙ, රු-සද්දෙ, ඵතෙහි රුක හොති. භායන්ති ඵතස්මාති හීරු=භයානකො. රචතීති රුරු=මීගො.

180. තමා බුලො.

තම-භූසනෙතීමස්මා බුලො හොති. මුඛං තමෙති භූසෙතීති තම්බුලං=මුඛභූසනං.

181. සිතො ලකචාලා.

සි-සෙචායමිච්චස්මා ලකචාලඉච්චෙනෙ පච්චයා හොන්ති. සත්තෙහි සෙචීයතීති සිලා=පාසාණො, සෙලො=පඛ්ඛනො. ජලං සෙචතීති සෙචාලො=ජලතිණං.

182. මඬිග කම සම්ඛ සඛ සක වස පිස කෙච කල පල්ල කඨ පට කුණ්ඬ මණ්ඬා අලො.

මඛිග-මඛිගලො, කම-ඉච්ඡායං, සම්බ-මණ්ඩනෙ, සබ්බන්ති අස්සෙව කතමලොපස්ස නිද්දෙසො, සක-සත්තිය, වස-නිවාසෙ, පිසගමනෙ, කෙව-සෙවනෙ, කල-සඛ්ඛානෙ, පල්ල-ගමනෙ, කඨ කිච්ඡජීවනෙ, පට-ගමනත්ථො, කුණ්ඩ-දාහෙ, මණ්ඩ-භූසනෙ, එතෙහි අලො හොති. මඛිගන්ති සත්තා එතෙන වුද්ධිං ගච්ඡන්තීති මඛිගලං=පසත්ථං. කාමීයතීති කමලං-පඛිකජං. සම්පති මණ්ඩෙතීති සම්බලං=පාථෙය්‍යං. සබ්බලං=විසභාග වණ්ණවන්තං. සක්කොති වත්තුන්ති සකලං=සබ්බං. වසතීති වසලො=සුද්දො. පිසභාවං පිසති ගච්ඡතීති පෙසලො=පිසසීලො. කෙවති පවත්තතීති කෙවලං=සකලං. කලීයති පරිමීයති උදකමෙතනොති කලලං=අපත්ථීන්තං, පල්ලති ආගච්ඡති උදකමෙතස්මාති පල්ලලං=අප්පොදකො සරො. කඨන්ති එත්ථ දුක්ඛෙන යන්තීති කඨලං=කපාලබණ්ඩං, පටති වුද්ධිං ගච්ඡතීති පටලං=සමු- හො. සංසෙන කුණ්ඩති දහතීති කුණ්ඩලං=කණ්ණාහරණං. මණ්ඩීයති පරිච්ඡෙදකරණවසෙන භූසීයතීති මණ්ඩලං=සමන්තතො පරිච්ඡන්තං.

183. මුසා කලො.

මුසතිස්මා කලො හොති. මුසති එතෙනොති මුසලො=අයොග්ගො.

184. ඵලාදයො.

ඵලආදයො කලන්තා නිපච්චන්තෙ. ධස්ස ථො, පුබ්බසරලොපො, තිට්ඨන්ති එත්ථාති ඵලං=උන්තතජ්ජදෙසො. පා-පානෙ, උපුබ්බො, ද්විභාවසරලොපො, උදකං පිච්ඡතීති උජ්ජලං=කුචලයං. පතිස්ස පාටං, පතති ගච්ඡති පරිපාකන්ති පාටලං=ඵලං, තම්බවණ්ණං කුසුමඤ්ච. බංහිස්ස නිග්ගහීතලොපො, බංහති වුද්ධිං ගච්ඡතීති බහලං=සනං. වුපිස්ස උස්ස අත්තං, වුපති එකත්ථ න තිට්ඨතීති වපලො=අනවට්ඨිතො, එවමඤ්ඤෙපි.

185. කුලා කාලො ච.

කුල-පත්ථාරෙතීමස්මා කාලො හොති කලො ච. කුලති අත්තතො සිජ්ජං පත්ථරතීති කුලාලො=කුම්භකාරො. කුලති පක්ඛෙ පසාරෙතීති කුලලො=පක්ඛිජාති.

186. මුළාලාදයො.

මුළාලආදයො කාලන්තා නිපච්චන්තෙ. මීල-නිමීලනෙ, උත්තලුතානි, උද්ධට්ඨන්තෙ නිමීලතීති මුළාලං=භිසං. බල-පාණනෙ, ඉත්ත- ලුත්තානි, මුසිකාදිබාදනෙන බලති ජීවතීති බිලාලො=මජ්ජාරො. කජ්ජිස්ස

සංයොගාදිලොපො, කප්පන්ති ජීවිකං එතෙනාති කපාලං=සටාදිබණ්ඩං. පී තප්පනෙ. ‘‘යුවණ්ණානමියච්චවඩ සරෙ’’ති (5.136) ඉයඩ, අත්තනො එලෙන සත්තෙ සත්තප්පෙතීති පියාලො-රුක්ඛො. කුණ-සද්දෙ, වාතසමුට්ඨිතා විවිමාලා එත්ඵ කුණන්ති නදන්තීති කුණාලො=එකො මහාසරො. විස-පවිසනෙ, පවිසන්ති එත්ඵාති විසාලො=විත්ථිණ්ණො. පල-ගමනෙ, වාතෙන පලති ගච්ඡති පලාලං=සස්සානමුපනීතධඤ්ඤානං නාළපත්තාති. සරතිස්ස සිගො, සසාදයො සරති හිංසතීති සිගාලො=කොත්ථු, එවමඤ්ඤෙපි.

187. වණ්ඩ පතා ණාලො.

වණ්ඩ-වණ්ඩිකො, පත පඵ-ගමනෙ, එතෙහි ණාලො හොති. වණ්ඩෙති පීලෙතීති වණ්ඩාලො=මාතඨිගො, පතති අධොගච්ඡතීති පාතාලං=රසාතලං.

188. මාදිතො ලො.

මා-මානෙ, ඉ-අජ්ඣෙකුනගතීසු, පී-තප්පනෙ, දු-පරිතාපෙ, එවමාදීහි ලො හොති. මීයති පරිමීයතීති මාලා=පන්ති. එති ගච්ඡතීති එලා=සුබ්බමෙලා. පිණෙති තප්පෙති එත්ඵාති පෙලා=ආසිත්තකුපධානං. දුයති පරිතාපෙතීති දොලා=කීළනයානකං. කලසඨ්ඛ්‍යානෙ, කලනං කල්ලං=යුත්තං.

189. අන සල කල කුක සය මහා ඉලො.

අන-පාණනෙ, සල-ගමනෙ, කල-සඨ්ඛ්‍යානෙ, කුක වක-ආදනෙ, සය-කිතවෙ, අරහ මහ-පුජායං, එතෙහි ඉලො හොති. අනති පවත්තතීතිඅනිලො=මාලුතො. සලති ගච්ඡතීති සලිලං=ජලං. කලති පවත්තතීති කලිලං=ගහනං. කුකති අත්තනො නාදෙන සත්තානං මනං ගණ්හාතීති කොකිලො=පරපුණ්ඩො. සයති වඤ්ඤෙතීති සධිලො=සධො. මහීයති පුජීයතීති මයිලා=ඉත්ථි.

190. කුටා කිලො.

කුට-කොටිලොතීමස්මා කිලො හොති. අකුටි කුටිලත්තමගමීති කුටිලො=වඩිකො.

191. සිථිලාදයො.

සිථිලආදයො කිලන්තා නිපච්චන්තෙ. සහ බමායං, සහිස්ස සිඵත්තං, සහිතුමලන්ති සිථිලං=අදල්භං. කම්පිස්ස සංයොගාදිලොපො, පරදුක්ඛෙ සති කම්පතීති කපිලො=ඉසි. කබ-වණ්ණෙ, බස්ස පො, අකබ්

නීලාදිවණ්ණත්තමගමීති කපිලො=වණ්ණවිසෙසො. මථිස්ස මිටො, මථියතීති මිටිලො=පුරී, එවමඤ්ඤෙපි.

192. වට කණ්ඩ වට්ට පුඨා කුලො.

වට-හෙදනෙ, කණ්ඩ-ෂෙදනෙ, වට්ට-වත්තනෙ, පුඨ පඨ-විත්ථාරෙ, එතෙහි කුලො හොති. වටති මිත්තෙ හින්දතීති වටුලො=වාටුකාරී. කණ්ඩියති ඡන්දියතීති කණ්ඩුලො=රුක්ඛො. වට්ටතීති වට්ටුලො=පරිමණ්ඩලො. අපත්ථරීති පුඨුලො=විත්ථාරො.

193. තුමුලාදයො.

තුමුලආදයො කුලන්තා නිපච්චන්තෙ. තම බෙදනෙ, අස්සු, අතමි විත්ථිණ්ණත්තමගමීති තුමුලො=පත්ථටො. තමිස්ස ඩුක, තමියති විකාරමාපාදියතීති තණ්ඩුලො=වීහිසාරො. නිපුඛ්ඛස්ස විනාතිස්ස ඉලොපො, අත්ථිකෙහි නිවියතෙති නිචුලො=හිජ්ජලො, එවමඤ්ඤෙපි.

194. කල්ල කප තක්ක පටා ඔලො.

කල්ල-සද්දෙ, කප-අච්ඡාදනෙ, තක්ක-විතක්කෙ, පට-ගමනෙ, එතෙහි ඔලො හොති. වාතවෙගෙන සමුද්දතො උට්ඨහින්වා කල්ලති නදතීති කල්ලොලො=මහාවීචි. කපති දන්තෙ අච්ඡාදතීති කපොලො=වදනෙකදෙසො. තක්කියතීති තක්කොලං=කොලකං. පටති ඛ්‍යාධිමෙනෙත ගච්ඡතීති පටොලො=තිත්තකො.

195. අඬගා උලොලී.

අඬග-ගමනත්ථො, එතස්මා උලඋලී හොන්ති. අඬගන්ති එතෙන ජානන්තීති අඬගුලං=පමාණං. අඬගති උග්ගච්ඡතීති අඬගලී=කරසාඛා.

196. අඤ්ජලී.

අඤ්ජ-ඛ්‍යාත්ති මක්ඛන ගති කන්තීසු, එතස්මා අලී හොති. අඤ්ජෙති හත්තිමනෙන පකාසෙතීති අඤ්ජලී=කරපුටො.

197. ඡදා ලී.

ඡද-සංවරණෙ, එතස්මා ලී හොති. ඡාදෙතීති ඡල්ලී=සකලීකා.

198. අල්ලාදයො.

අල්ලිආදයො ලිඅන්තා නිපච්චන්තෙ. අර-ගමනෙ, අරති පචත්තතීති අල්ලි=රුක්ඛො. නයතිස්ස එත්තාභාවො, අත්තිකෙහි නීයතීති 4 නීලි, ඩීමහි නීලි=ගච්ඡාති. “සරම්භා ද්වෙ”ති (1.34) ලස්ස ද්විභාවෙ රස්සත්තෙ ච නිල්ලිතිපි භොති. පාලිස්ස පා, පාලෙති රක්ඛතීති පාලි, ඩීමහි පාලි=පන්ති. පාලිස්ස පලො, පාලෙති රක්ඛතීති පල්ලි=කුටි. චුද-වොදනෙ, ඔත්තාභාවො, වොදීයතීති චුල්ලි=උද්ධනං, එවමඤ්ඤෙපි.

199. පිලාදීභ්‍යාවො.

පිල-චත්තනෙ, පල්ල-ගමනෙ, පණ-ඛ්‍යවහාරචුතීසු, එවමාදීහි අවො භොති. පිලාතෙති පෙලවො=ලභු. පල්ලතීති පල්ලවො=කිසලයං. පණීයතීති පණවො=මුදඬිගො. එවමඤ්ඤෙපි.

200. සාලවාදයො.

සාලවආදයො අචන්තා නිපච්චන්තෙ. සල-ගමනත්ථො, උපන්තස්ස දීසො ළත්තඤ්ච නිපාතනා. සලති පචත්තතීති සාල වො=අභිසඬිඛතං බදරාදිඵලබාදනීයං. කිත-නිවාසෙ, එත්තාභාවො, කෙතතීති කිතවො=ජුතකාරො, වොරො ච. මු-ඛන්ධනෙ, උභස්ස රස්සත්තං, තුඤ්ඤ වාවස්ස, මුනාති ඛන්ධතීති මුතවො=චණ්ඩාලො. චල වල්ල-සංවරණෙ, ළත්තං, චලති, චලාතෙති වා වලවා=තුරඬිගකන්තා. මුර-සංවෙලනෙ, මුරීයතීති මුරවො=මුදඬිගො, එවමඤ්ඤෙපි.

201. සරා ආවො.

සරතිස්මා ආවො භොති. සරති පචත්තතීති සරාවො=භාජනවිසෙසො.

202. අල මල බීලා ණුවො.

අල-ඛන්ධනෙ, මල මල්ල-ධාරණෙ, බීල-භෙදනෙ, එතෙහි ණුවො භොති. ලතාහි අලීයතීති ආලුචො=ගච්ඡාති. මලති ධාරෙතීති මාලුචො=පත්තලතා. බීලති හින්දතීති බෙලුචො=රුක්ඛො.

203. ගාත්ථී වො.

කා ගා-සද්දෙතීමස්මා ඊවො භොති. ගායන්ති එතායාති ගීවා=ගලො.

204. සුතො ක්චත්ථා.

සු-සවනෙතීමස්මා ක්ව ක්වා හොන්ති. සුණාතීති සුචො=කීරො.
සුචා=සුභො.

205. විද්වා.

විදනිස්මා ක්වා පරරූපාභාවො අ නිපච්චන්තෙ. විදනි ජානාතීති විද්වා=විදු.

206. ටුතො රෙචො.

ටු-අභිත්ථවෙ, එතස්මා රෙචො හොති. ටවති සිඤ්චතීති ටෙචො=ටුභිතං.

207. සමා රිචො.

සම-උපසමෙ, එතස්මා රිචො හොති. සමෙති උපසමෙතීති සිචො=උමාපති,
සිචා=සිගාලො, සිචං=සන්ති.

208. ඡදා රචි.

ඡද-සංචරණෙ, එතස්මා රචි හොති. ඡාදෙතීති ඡචි=ඡුති.

209. පුර තිමා කිසො රස්සො ච.

පුර-පුරණෙ, තිම-තෙමනෙ, එතෙහි කිසො හොති උඤ්ඤ රස්සො ච.
පුරෙතීති පුරිසො=පුමා. (පුරෙ උච්චට්ඨානෙ සෙති පචත්තතීති චා
පුරිසො=සොච.) තෙමෙතීති තිමිසං=තමො.

210. කරා ඊසො.

කරොතිස්මා ඊසො හොති. කරියතීති කරිසං=ගුථං.

211. සිරිසාදයො.

සිරිසඤ්ඤාදයො ඊසන්තා නිපච්චන්තෙ. සරතිස්ස අස්සි, සප්පදට්ඨකාලාදීසු
සරියතීති සිරිසො=රුක්ඛො. පුරිස්ස රස්සන්තං, පුරෙතීති පුරිසං=ගුථං. තලිස්ස
දීසො, තලති සත්තානං පතිට්ඨානං භවතීති තාලිසං=ඔසධිවිසෙසො,
එචමඤ්ඤෙපි.

212. කරා රිඛිඛිසො.

කරොතිස්මා රිඛිඛිසො හොති. කරියතීති කිඛිඛිසං=පාපං.

213. සසාස වස විස හන වන මනාන කමා සො.

සස-ගති හිංසා විස්සස පාණනෙසු, අස-බෙපනෙ, වස-නිවාසෙ, විස-පවිසනෙ, හන-හිං සායං, වන සන-සම්භත්තියං, මන-ඤාණෙ, අන-පාණනෙ, කම-ඉච්ඡායං, එතෙහි සො හොති, සසන්ති ජීවන්ති සත්තා එතෙනාති සස්සං=කලමාදි, අසති බ්විපතීති අස්සො=හයො. වසන්ති එත්ථාති වස්සං=සංවච්ඡරො. විසතීති වෙස්සො=තතියවණ්ණො. හඤ්ඤතෙති හංසො=සිතව්ඡදො. වනොති පත්ථරතීති වංසො=සන්තානො, වෙච ව. මඤ්ඤතෙති මංසං=පිසිතං, අනති ජීවති එතෙනාති අංසො=එකාට්ඨායො, භුජ්සිරො ව. කාමීයතීති කංසො=පරිමාණං.

214. ආමි පු කු සීතො සක.

ආපුබ්බො මි-පක්ඛෙපෙ, පු-අහිත්ථවෙ කු-සද්දෙ, සී-සයෙ, එතෙහි සක හොති. ආමීයති අත්තො පක්ඛිපීයතීති ආමිසං=හක්ඛං. ටථීයතීති පුසො=චීනිතවො. කවති වාතෙන නදතීති කුසො=තිණවිසෙසො. සයන්ති එත්ථ උභාකාති සීසං=මුද්ධා, කාලතිපු ව.

215. එස්සාදයො.

එස්සආදයො සකඅත්තා නිපච්චන්තෙ. පුස-සම්ඵස්සෙ, උස්සත්ථං, පුසතීති එස්සො=කායවිඤ්ඤාණවිසයො. පුස්සො=නක්ඛත්තං. පුස පොසනෙ, පොසීයතීති පුස්සං=ඵලවිසෙසො. භු-සත්තායං, භුස්ස රස්සො, අහචීති භුසං=තුච්ඡධඤ්ඤං, අංකිස්ස උක, අධිකෙති අනෙත අඤ්ඤෙති අධිකුසො=ගජපනොදො. ඵාය-වුද්ධියං, පපුබ්බො, යලොපො, ඵායති වුද්ධිං ගච්ඡතීති පජ්ඵාසං=දෙහකොට්ඨාසවිසෙසො. කලිස්මා සස්ස මාඤ, කුලිස්මා ව, කලීයති පරිමීයතීති කම්මාසො=සබලො, කම්මාසං=පාපං. කුලති පත්ථරතීති කුම්මාසො=හක්ඛවිසෙසො. මනිස්ස පුක, මඤ්ඤති සධනත්තං එතායාති මඤ්ඤුසා=කට්ඨපෙළා. පීස්ස යුක, පිණෙතීති පීයුසං=අමතං. කුල-සංවරණෙ, ඉක, කුලීයති සංවරීයතීති කුලිසං=වජීරං. බල-සංවරණෙ, ඉක, ලස්ස ලත්තඤ්ච, බලති එතෙන මච්ඡෙ ගණ්භාතීති බලීසො=මච්ඡවෙධනං. මහීස්ස එක, මහීයතීති මහෙසී=කතාභිසෙකා පධානිත්ථී, එවමඤ්ඤෙපි.

216. සුතො ණිසක.

සුණාතිස්මා ණිසක හොති. සුණාතීති සුණිසා=පුත්තහරියා.

217. වෙනාන යු පනාල කල වමා අසො.

වෙන-සුත්තියො ධාතු, අත-සාතච්චගමනෙ, යු-මිස්සනෙ, පනචුතියං, අල-
ඛන්ධනෙ, කල-සඬ්ඛ්‍යානෙ, වම-අදනෙ, එතෙහි අසො හොති. වෙනති
පවත්තතීති වෙනසො=වානීරො. අතති වාතෙරිතො නිච්චං වෙධත්තං යාතීති
අතසො=වනජ්ජනිවිසෙසො වීම්හි අහසි=ගච්ඡවිසෙසො. යවීයති මිස්සියතීති
යවසො=පසුසාසො. පඤ්ඤනෙ උචීයතෙති පනසො=කණ්ඩණිඵලො. අලීයති
ඛන්ධියතීති අලසො=මන්දකාරී. කලීයතීති කලසො=කුම්භො. වමති අදති
අනෙතාති වමසො=භොමභාජනං.

218. වය දිව කර කරභ්‍යසණසකපාසකසා.

වයත්‍යාදීහි අසණආදයො හොන්ති යථාක්කමං. වයති ගච්ඡතීති
වායසො=කාකො. දිඛිඛන්ති එත්ථාති දිවසො=දිනං. කරීයතීති
කජ්ජාසො=සුත්තසම්භවො. කිඛිඛිසං කරොතීති කක්කසො=ඵරුසො.

219. සස මස දංසාසා සු.

සසාදීහි සු හොති. සසති ජීවතීති සස්සු=ජයම්පතීනං මාතා. මසීයතීති
මස්සු=පුරිසමුඛෙ පවද්ධලොමාති. “ලොපො”ති (1.39) නිග්ගහීතලොපො,
දංසීයති ඛන්ධමනෙතාති දස්සු=වොරො. අසීයති ඛිජීයතීති අස්සු=ඛජ්ජො.

220. විදා දසුක.

විදිස්මා දසුක හොති. විදති ජානාතීති විද්දසු=විද්වා.

221. සසා රීහො.

සසතිස්මා රීහො හොති. සසති හිංසතීති සීහො=කෙසරී.

222. ජීවාමා හො වමා ව.

ජීව-පාණධාරණෙ, අම-ගමනෙ, එතෙහි හො හොති, වමා වාන්තාදෙසා
යථාක්කමං, ආදෙසවිධානං පන පරරුපබාධනත්ථං. “ඛ්‍යඤ්ජනෙ දීඝරස්සා”ති
(1.39) රස්සත්තං, ජීවන්ති එතායාති ජීවිහා=රසනා. අමති පවත්තතීති
අම්භං=අස්මා. පපුඛිඛෙ අමති පවත්තතීති පම්භං=පඬුමං.

223. තණ්හාදයො.

තණ්හආදයො හන්තා නිපච්චන්තෙ. තස-පිපාසායං, සස්ස ණත්තං, එවමුපරි
ව, තසති පාතුම්ච්ඡති එතායාති තණ්හා=ලො හො. කස-විලෙඛනෙ, කසතීති
කණ්භො=කාලො. ජුත-දිත්තියං, තස්ස ණත්තං, ඔත්තාභාවො ව, ජොතෙතීති

ජුණ්භා=චන්ද- පභා. මිලිස්ස ලො, නිමිලන්තානෙන අක්ඛිනීති මිලිභං-ගුඨං. ගාහිස්ස ලො, ගස්හතීති ගාලිභං, දහිස්ස ලො, දහතීති දලිභං, බහිස්ස ලො, දීසො ච, බහති වුද්ධිං වච්ඡතීති බාලිභං, එතෙ තයො දලිභත්ථා. ගමිස්ස අස්සි, ගච්ඡතීති ගිමිභො-නිදාසො. පටකලානං අක ච, පටති යාතීති පටභො=භෙරිවිසෙසො. කලියති පරිමියති අනෙන සුරභාවොති කලභො=විවාදො. කටවරානං ආක, කටන්ති එත්ථ ඔසධාදිං මද්දන්තීති කටාභො=භාජනවිසෙසො. වරියතීති වරාභො=සුකරො. ලුනාතිස්ස ඔ, ලුනාති එතෙනාති ලොභං=අයාදි. එවමඤ්ඤෙපි.

224. පණුස්සභා හිහී ණොලඛ ච.

පණා උපුබ්බසභා ච හිහී භොන්ති යථාක්කමං, ණඔලඛ වාන්තාදෙසා, ආදෙසවිධානසාමත්ථියා පරරුපාභාවො, පණියති වොහරියතීති පණ්ඨි=පාදස්ස පච්ඡාභාගො. උස්සහතීති උස්සාලිහී-වීරියං.

225. බී මි පී චු මා වාකාහි ලො උස්ස වා දීසො ච.

බී-බයෙ, මි-පක්ඛෙපෙ, පී-තප්පනෙ, චු-චචනෙ, මා-මානෙ, වී වා-ගමනෙ, කා ගා-සද්දෙ, එතෙහි ලො භොති, උකාරස්ස වා දීසො ච. බීයතීති බෙලො=ලාලා. මීයති පක්ඛිපියතීති මෙලො=මසි. පිණොතීති පෙලො=භාජනවිසෙසො. චවතීති චුලො=සිබා. වොලො=පිලොතිකො. මීයති පරිමියතීති මාලො=එකකුටසඬිගහිතො අනෙකකොණචන්තො පටිස්සයවිසෙසො. වාති ගච්ඡතීති වාලො=චණ්ඩමිගො. කායති ඵරුසං වදතීති කාලො=කණ්භො, වීමිහි කාලී=කණ්භා.

226. ගුතො ලක ච.

ගු-සද්දෙතිමස්මා ලක භොති ලො ච. ගවති පචත්තති එතෙනාති ගුලො=උච්ඡුචිකාරො. ගොලො=ලකුණ්ඩකො.

227. පඬිගුලාදයො.

පඬිගුලආදයො ලක අන්තා නිපච්චන්තෙ. බඤ්ජ-ගතිවෙකල්ලෙ, පඬිගුආදෙසො, අබඤ්ජී ගතිවෙකල්ලමාපජ්ජීති පඬිගලො=පීඨසජ්ජි. කරොතිස්මා ලස්ස බඤ්, කිබ්බිසං කරොතීති කක්ඛලො=කුරුරො. කුකතිස්ස කුක, කුකාති පාපකාරීහි ආදියතීති කුක්කුලං=සඬිකු සංකිණ්ණො යොබ්භො. කුක්කුලො=චුසග්ගී. මංකිස්ස උක, බින්දු ලොපො ච, මංකෙති වනං මණ්ඩෙතීති මකුලො=අවිකසිතකුසුමං.

228. පාතො ලී.

මොග්ගල්ලානඛ්‍යාකරණං
පාතිස්මා ළි හොති. අත්ථං පාති රක්ඛතීති පාළි=තන්ති.

229. චීතො ඵ.

චීතිස්මා ඵ හොති. වෙති පවත්තතීති වෙඵ=වෙණු.

(ඉති අවග්ගපච්චයවිධානං).

ඉති මොග්ගල්ලානෙ ඛ්‍යාකරණෙ චුත්තියං

ණ්වාදිකණ්ධො සත්තමො.

සුත්තං ධාතු ගණො ණ්වාදි, නාමලිඨිගානුසාසනං;
යස්ස තිට්ඨති ජීවිහග්ගෙ, ස ඛ්‍යාකරණකෙසරී.

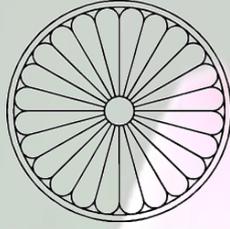
සමත්තා වායං මොග්ගල්ලානචුත්ති

සත්තහි භාණවාරෙහි.

1.
යස්ස රඤ්ඤො පභාවෙන, භාවිතත්තයමාකුලං;
අනාකුලං දුලද්ධිහි, පාපහික්ඛුහි සබ්බසො.
2.
ලඬිකාය මුනිරාජස්ස, සාසනං සාධු සණ්ඨිකං;
පුණ්ණවන්දසමායොගා, වාරිධිව විවද්ධතෙ.
3.
පරක්කමභූපෙ තස්මිං, සද්ධාඛුද්ධිගුණොදිතෙ;
මනුචංසද්ධජාකාරෙ, ලඬිකාදීපං පසාසති.
4.
මොග්ගල්ලානෙන ඵෙරෙන, ධිමතා සුච්චුත්තිනා;
රචිතං යං සුච්ඤ්ඤයා-මසන්දිද්ධ'මනාකුලං.
5.
අසෙසවිසයඛ්‍යාපි, ජිනඛ්‍යජ්ජථ නිස්සයං;
සද්ධසත්ථ'මනායාස-සාධියං ඛුද්ධිවද්ධනං.
6.
තස්ස චුත්ති සමාසෙන, විපුලත්ථපකාසනී;

මොග්ගල්ලානඛ්‍යාකරණං
රචිතා පුත තෙනෙව, සාසනුජ්ජොතකාරිනාති.

මොග්ගල්ලානඛ්‍යාකරණං නිට්ඨිතං.



සබ්බදානං ධම්ම දානං ජිනානි,
 සබ්බරසං ධම්ම රසං ජිනානි;
 සබ්බරනිං ධම්ම රනිං ජිනානි
 තණ්හාක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනානි

(ධම්මපදය තණ්හා වග්ගො)

ධම්මාරාමො ධම්මරතො - ධම්මං ධුතුවිච්ඡන්තයං;
 ධම්මං ධුතුවස්සරං නික්ඛු - සද්ධම්මා භ පර්නායනි.

(ධම්මපදය නික්ඛු වග්ගො)

ධම්මො පනෙසො සුගතඡපසන්ථො,
 නරණීච සංසාර මහණ්ණචස්ස;
 බ්‍රහ්මාසුරාදීනි භමස්සනීයෙතා,
 රසො රසානං පරමො නිලොකෙ.

මහාගදො මච්චුජරා පනානො,
 සබ්බිනිනාසාය විසෙසමන්තො;
 සබ්බන්ථි දානෙත ච කඡ්පරඡක්ඛො,
 වින්තාමනී හද්දසටොච ධම්මො.

ධම්මං විනා නන්ථි ජිනාච මානා,
 නමෙච නාණං සරණං පනිට්ඨා;
 තස්මා හි තො කීච්චමඤ්ඤඡ්පනාය,
 සුණාථ ධාරෙථි චරාථි ධම්මෙ.

(භස්වාහිනී)

චිරං නිට්ඨන්තු ලොකස්මිං - සම්මා සම්බුද්ධ සාසානං!

ධර්ම උනග පිණිසයි.....